

İyi Ünlüler,
Kötü Ünlüler ve
En Büyükler

MALCOLM FORBES

Nasıl Öldüler?

• Büyük İskender • Şin
Hakanı Attila • Lord Byron
• Caligula • Al Capone
• Büyük Gable • Adolf Hitler
• Claudius • Cleopatra
• Montgomey • Golumbus
• Christopher Columbus
• Marie Curie • James
Dean • Windsor Dükü
• George Eastman • II.
Kral Edward, Kral V. Ed-
ward • Benjamin Franklin
• Sigmund Freud • Clark
Gable • Yuri Gagarin
• James Garfield • Judy
Garland • Kral V. George
• Mata Hari • Jean Harlow
• Ernest Hemingway • Jimi
Hendrix • Vahşi Bill Hic-
kok • Billie Holiday • Kor-
kunç İvan • Janis Joplin
• Monaco Prensesi Grace
(Kelly) • Bruce Lee • Vivien
Leigh • Jayne Mansfield
• Glenn Miller • Marilyn
Monroe • Wolfgang Ama-
deus Mozart • Nostrada-
mus • Edgar Allan Poe
• Elvis Presley • Grigory
Yefimovich Rasputin • III.
John D. Rockefeller • Mic-
hael Rockefeller • Nelson
Aldrich Rockefeller • Sit-
ting Bull (Oturan Boğa)
• Pyoth Ilyich Tchaikovsky
• Leo Tolstoy • Rudolph
Valentino • Vincent Van
Gogh • George Washing-
ton, Oscar Wilde

eskikitaplarim.com

AKSOY
YAYINCILIK

Malcolm Forbes

İyi Ünlüler, Kötü Ünlüler
ve
En Büyükler
Nasıl Öldüler?

AKSOY
YAYINCILIK

eskkıtaplarım.com

Tarih Dizisi
İyi Ünlüler, Kötü Ünlüler ve En Büyükler
Nasıl Öldüler?

Orijinal Adı:

They Went That-a-way...
How the Famous, and the Great Died

Yazan:

Malcolm Forbes & Jeff Bloch

Çeviren:

Belkıs Dışbudak

© Türkiye Yayın Hakları:
Aksoy Yayıncılık San ve Tic. A.Ş.
Akçalı Ajans aracılığıyla alınmıştır.
© 1988 by Malcolm Forbes

ISBN: 975-312-288-8

1. Baskı: Mart 2000

Aksoy Yayıncılık Adına Sahibi:

Erol Aksoy

Genel Yönetmen:

Yalvaç Ural

Yönetmen Yardımcısı:

Mehmet İlkörür

Yayın Koordinasyon:

Ayşe Karsel

Mali Koordinasyon:

Seznur Bayır

Sorumlu Müdür:

Tekin Ergün

Yayın Editörü:

Figen Turna

Görsel Yönetmen:

Aziz Yavuzdoğan

Yayın Hazırlık:

Zuhal Dülger

Satış ve Pazarlama Müdürü:

Munzur Yıldız

Müdür Yardımcısı:

Mustafa Önal

Üretim Sorumlusu:

Nazif Kartal

Basıldığı Yer: Altan Matbaası, İstanbul

Aksoy Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
Aytaç Cad. No: 25 1. Levent / İstanbul
Tel: (0.212) 284 84 36 Faks: (0.212) 284 84 37

Malcolm Forbes
İyi Ünlüler, Kötü Ünlüler
ve
En Büyükler
Nasıl Öldüler?

Çeviren:
Belkıs Dişbudak

eskkıtaplarım.com

ÖNSÖZ

Editörüm Michael Korda'ya, "Nasıl Öldüler"i yayınlamak isteyip istemediğini sorduğumda çok olumlu bir heyecanla tepki verdi, ama bana şöyle dedi: "Herkes Malcolm Forbes'ın neden ölümle ilgili kitap yazdığını merak edecek. Ben de ediyorum. Bunu en baştan açıklamam gerekir. Ayrıca bize, ölüme karşı kendinin nasıl bir tutum içinde olduğunu da anlatmak zorundasın."

Bu söz beni biraz şaşırttı, çünkü ben bu kitabı ölümle ilgili bir kitap olarak düşünmüyordum. Daha çok, bizlerin, sağ olanların, sık sık ifade ettiği bir merakı tatmin etmekle ilgili olduğu kanısındaydım. Laf arasında ünlü bir isim geçtiğinde, "Ne olmuştu ona?" diye sormaz mıyız? Hem de ne kadar sık sorarız! Buna verilebilecek son cevapları ararken, nice ünlü kişinin alevinin nasıl söndüğü konusunda bir hayli ilginç şeyler keşfetmişim.

Benim ölüme karşı tutumuma gelince, bu kitabın konusunun çok dışında olmasına rağmen söyleyeyim. Aklıma "Time" dergisinin ölenler hakkında bastığı yazılarda hep kullandığı giriş cümlesi geliyor: "Eninde sonunda herkesin başına geleceği gibi, falanca da..." Ölüm hayatın tek kesin olayı olduğuna, karşı çıkmaktan da bir yarar gelmeyeceğine göre, bunun üzerinde durmak bana hiç gereksiz bir zaman kaybı gibi geliyor.

Hayatta sahip olduğumuz tek şey zamandır. Ne kadar zamanımız olduğunu, hepsi tükenene kadar bilemeyiz. Elimizdeki bu hayatın tümünü, bir sonraki hayata hazırlanarak ve onun ne biçim bir hayat olacağı konusunda kesin bir iyimserlik içinde bulunarak geçirmek, bana göre bir şey değil. Bence hayat, yaşamak içindir.

Dünyaya geliş biçimimiz, hep birbirine benzeyen, alışılmış bir olaydır. Belki "ilahi" kimseler için öyle değildir, ama biz çoğumuz zaten "ilahi" değilizdir. Ama dünyadan ayrılış biçimimiz, son derece kişiye özel bir şeydir.

Bu kitap 175 ünlü insanın dünyadan olağanüstü ayrılışlarını oldukça ayrıntılı biçimde anlatmaktadır.

Bunların bazıları ektiklerini biçebilmişken, diğer bazılarının gidişi şaşırtıcı ya da acayıptır.

Kimi giderken tumturaklı bir “son söz” söylemiş, kimi de zar zor bir şeyler mırıldanarak çekip gitmiştir.

Buralardaki müzikten hoşlanmayan bazıları, daha sonra duyacakları müziğin daha hoş olacağını umarak, intihar yoluyla buradan ayrılmıştır.

Kimi kalabilmek için son nefesine kadar çabalamıştır. Bazıları da zorla dışarı itilmiştir.

Hatta öyleleri vardır ki, şöhretlerini nasıl yaşadıklarına değil de, nasıl öldüklerine borçludurlar.

Bunların her biri kendine göre son derece ilginçtir. Tıpkı fıstık, kızarmış patates ya da patlamış mısır yer gibi, okumaya bir kere başladınız mı, duramayacaksınız. Kitap insanların nasıl öldüğüyle ilgili olsa bile, aslında çok çekicidir, hazin veya kasvetli değildir.

Ne de olsa, dünyaya geldiğimiz andan itibaren buradan ayrılma yolunda olduğumuzu biliyoruz. Ölmek bir başka başlangıcı simgeliyor olsun ya da olmasın, bu dünyadaki dönemimizi sona erdirdiği kesindir. Bir sonraki raundun buradakinden daha iyi mi, yoksa daha kötü mü olacağı, bir raunt daha olup olmayacağı ya da varsa hangi biçimde olacağı, insanların kendi hayalleri ve inançlarıyla ilgilidir. Milyonlarca insan mezarına, gelecek raunt konusunda ciddi anlaşmazlıklar içinde girmiştir. Öldükten sonra geri dönüp bize görgü tanıklığı edecek kimseyi tanıyanımız da yoktur.

Ama burada olduğumuz süre boyunca, pek büyüklerden bazılarının ölümle nasıl karşılaştığını merak etmemek elimizde olmuyor. Bu sayfaları okurken genellikle başınızı iki yana sallayacak, “Demek böyle ölmüşler!” diyeceksiniz.

Kendi başınıza gelmeden önce, yaşamın zevkini çıkarın.

M. F.

AESCHYLUS

MÖ 525 / 524 (?) - MÖ 456

Yunan trajedisinin kurucusu, (Sofokles'ten önce) Atina tiyatrosunun bir kuşak boyunca en büyük ustası olan Aeschylus hep manevi anlamı olan oyunlar yazardı. "Oresteria" gibi, "Tebai'ye Karşı Yedi Kişi" gibi eserlerinde, karakterleri kendi sembolik iradelerine göre oynarlar, ama her zaman ilahi Tanrıların etkisi altında olurlardı. Her şey Tanrıların planına göre işler, ama bazen acılar ve kötülükler yıllar boyunca sürer, ancak ondan sonra olaylar iyi bir sonuca bağlanırdı. Bu oyunlarda sapık şiddet olayları da vardı. Örneğin "Zincire Vurulmuş Promete"de, bir kayaya yıldırım düşmekte, daha sonra bir deprem sırasında yer yarıp birkaç kadını yutmaktadır.

Bu durumda Aeschylus acaba kendi sonunu nasıl kurgulardı? Burada bir uyarıda bulunmak gerekir: Tarih kitapları, bu oyun yazarının ölümü konusunda pek bilgi vermemektedir. Ciddi biyografi yazarlarının çoğuyula edebiyat eleştirmenleri de bu yüzden onun nasıl öldüğü konusuna girmez, "Masalların etkisinde bir olay" deyip geçerler. Ama ne olursa olsun, efsane burada adamın kendisine öyle iyi yakışmaktadır ki, yüzyıllar ötesine ulaşacak kadar kalıcı olmamış başka oyunlarına girmiş bile olabilir.

Anlatılanlara göre Aeschylus bir ara Sicilya Adası'ndaki Gela'dayken, kartalın biri onun dazlak kafasını kaya sanmış, gagasındaki kaplumbağayı, kabuğunu çatlatmak üzere oraya atmıştır. Kaplumbağanın kabuğunun sağlam kaldığı da söylenmektedir.

BÜYÜK İSKENDER

MÖ 356 - MÖ 323

İskender'in Büyük olması, etkilerinin savaşlardaki zaferlerinden çok daha kalıcı olmasından ötürüdür. Anlatılanlara göre Julius Caesar, eski Yunanlı fatihin 33 yaşında öldüğünü, oysa kendisinin o yaşa kadar henüz hiçbir varlık göstermemiş olduğunu duyunca pek bozulmuştur. Napolyon da İskender'le ilgili tarih kitabını başucunda tutarmış. Mike-lanj da Vatikan'ın avlusunu, İskender'in kalkanının desenine uygun olarak tasarlamış.

İskender işte bu tür bir kader duygusu içinde büyümüş biridir. 20 yaşına geldiğinde babasının öldürülmesi üzerine Makedonya tahtına geçmiş, derhal 35.000 kişilik bir ordu toplamış, önüne gelen her yeri fet-hetmek üzere yola koyulmuştur. On bir yıl boyunca, arada kendi ülkesi-ne hiç dönmeksizin 11.000 mil yol almış, karşısına yüzbin kişilik düş-man orduları da çıksa, bir tek savaş bile kaybetmemiştir. Zaferleriyle Yu-nan kültürünü ve ticaretini, Mısır'dan başlayıp Asya'nın ve Hindistan'ın çoğu bölgelerine yaymayı başarmıştır.

Kariyerinin büyük bölümü boyunca askerleri İskender'e çok büyük saygı duymuşlardır. Kendisi de hevesle ön saflarda çarpışmış, fazla yiyip içmemesiyle onlara iyi bir örnek olmuştur. Ama MÖ 324 yılında, İskender'in kendi gücü çok fazla artıp sarhoş edici bir düzeye yükselmiş, bir-kaç suikast komplosunu da haber alınca, kendisini askerlerinden çekip uzaklaştırmıştır. Kendisinin Zeus'un oğlu olduğunu ilan edip, ömründe ilk defa çok fazla içmeye başlamıştır.

MÖ 323'te, İskender'le ordusu Babil'de yeni bir sefere hazırlanırken, yola çıkmadan üç gün önce İskender bir şölende, içki içme yarışmasına katılmıştır. O şölende altı litre kadar şarap içtiği söylenmektedir. Ertesi gün hastalanmıştır, ama bunun nedeni yalnız içki değil, aynı za-manda soğuk almasıdır. Yattığı yerden sefere çıkma konusunda emirler yağdırmasına rağmen durumu her geçen gün biraz daha ağırlaş-mıştır. Öleceği belli olunca, askerleri yattığı çadırın önünden geçmiş, ama kendisi onları selamlamak için başını zor kaldıracabilmiştir. İçki şöle-ninden on gün sonra da ölmüştür.

İskender baştan beri kendisinin Aşil soyundan geldiğine inanırdı. Eğer bu doğruysa, İskender için Aşil topuğu, kendi egosu olmuştur.

HORATIO ALGER JR.

13 Ocak 1834 - 18 Temmuz 1899

Horatio Alger, “Yoksulluktan Zenginliğe” konusunda öyle çok roman yazmıştır ki, kendi adı da, sefaletten lükse yükselmekle aynı anlama gelmeye başlamıştır. Ama eğer kendi hayatını romanlaştırıp yazsaydı, ona bir başka son bulacağı kesindir. Alger’in kahramanları, romanın sonunda her zaman muzaffer, mutlu ve zengin olmuşlardır. Mutlu sonla biten yüzü aşkın roman yazmıştır. Bunlar arasında, “Gazeteci Dan”, “Hamal Ben”, “Kemancı Phil”, “İşportacı Paul” gibi kitaplarını saymak mümkündür. “Andy Grant’in Cesareti” ve “Joe’nun Şansı” da vardır. İçlerinde en ünlüsü, ilk yazdıklarından biri olan, “Yırtık Pırtık Dick”tir. En azından bir kuşak genç, çok çalışmanın sonucunda kesinlikle servet ve şeref geleceğine inanmıştır.

Alger zengin olan yoksul çocuk formülünden hiçbir zaman sapmadı. Genellikle de hikâyelerini, İç Savaş sonrası New York’unda, Gazeteci Çocuklar Yurdu’ndaki gençlere dayandırır. Kitaplarının her birini birkaç haftada bitiriyor, yılda yaklaşık yirmi bin dolar kadar para kazanıyordu. Yüzyıl önce bu para inanılmaz bir servetti. Ama kitaplarındaki kahramanlarının çoğundan daha çok para kazandığı halde, Alger bu paraları elinde tutmayı başaramadı. Yurttaki çocuklara öylesine bağlanmıştı ki, ne zaman isteseler onlara para veriyordu. Kimini dergilere abone yapıyor, kimine cep harçlığı veriyor, kendi işini kurmak isteyen çıkarsa, ona da sermaye veriyordu. Ama tabii çocukların hepsi Alger kadar iyi niyetli değildi. Saçtığı paraların çoğu poker masalarında ve barlarda çarçur olup gidiyordu.

Alger kendi başarısından da pek memnun değildi. New York’a ciddi bir yazar olmak niyetiyle gelmişti. Yazdığı bu dizi romanlar o klasi tutturamıyordu. Kitapları daha çok satıldıkça (genelde bu kitaplar kilisenin “Pazar Okulları”nda ödül olarak dağıtılmaktaydı), Alger’in önce ilgisi, sonra da aklı dağıldı. Bir tiyatro eserini sahneye koymaya kalkıştı, ardından dükkân açmayı denedi, ikisinde de başarısız oldu. Yangınların alevlerini seyredebilmek için itfaiye arabalarının peşinden koşmayı huy edinmişti. Bir ara Broadway Caddesi’nde, sırtında pelerin, başında peruğuyla, yüksek sesle vaazlar vererek dolaştığı görüldü. Bir sinir krizi geçirdi, Gazeteci Çocuklar Yurdu’na yerleşti, kendine mezar taşı yazıları yazmaya başladı. Bunlardan bir tanesi şöyleydi: “Burada, hayatını, elinde varken harcarayan iyi bir adam yatıyor.”

1896 yılında, sık sık yakalandığı solunum hastalıklarından birine tutulunca, South Natick, Massachusetts'e, kız kardeşinin evine taşındı. Üç yıl da orada yaşadıkdan sonra, ıstıraplı bir öksürüğe tutuldu, yataktan kalkamaz oldu, temmuz ayının sıcak bir gününde de öldü. Ömrü boyunca kitapları 800.000 adet satmıştı, ama öldüğünde hiç miras bırakamadı. Ardından kitapları çok ucuz fiyatla satılmayı yine de sürdürdü, kârı da yayınevlerinin oldu.

SAINT THOMAS AQUINAS

1225 (?) - 7 Mart 1274

Katolik okuluna kim gitmişse, bunu Saint Thomas Aquinas'a borçludur. Katolik kilisesinin en önemli ilahiyatçısı ve düşünürü olan Aquinas, kendinden sonra yüzyıllar boyunca öğretilecek temel doktrinleri ortaya koyan kişidir, bu çabaları nedeniyle de Katolik okullarının banisi olarak kabul edilmektedir. Aquinas hayatını kiliseye adamakta öyle kararlı olmuştur ki, ailesi onu okuldan kaçırdıktan sonra bile, aradan bir yıl geçtiğinde yine de Dominikan mezhebinde papazlık yemini etmekte direnmiştir. 13. yüzyılda Fransa ve İtalya'da okuyan Aquinas, iz bırakan vaazları ve sayısız yazılarıyla, özellikle de "Summa Theologica"sıyla şöhrate kavuşmuştur.

Aquinas uyanık olduğu her dakikayı gerçekten dinsel incelemelerine vermiştir ve sık sık da konsantrasyonu içinde pek dalgınlaştığı bilinir. Bir keresinde Fransa Kralı IX. Louis'nin sofrasında, Aquinas uzun süre dalgın dalgın oturduktan sonra avazı çıktığı kadar, "Manichee'ler konusunu çözümledim işte!" diye bağırmıştır. 6 Aralık 1273 günü Saint Nicholas (Noel Baba) yortusundaki ayinden sonra da birdenbire yazı yazmayı kesmiştir. O zamana kadar durmaksızın yazılar yazan Aquinas, kırk sekiz yaşındayken birdenbire, yardımcılarından birine, "Devam edemeyeceğim. Gördüklerimin ve bana gelen vahiylerin yanında bu yazdıklarım saman çöpü gibi kalıyor," demiştir. Nedeni yeni bir vahiy midir, yoksa bir nüzül müdür, bilemeyiz, ama o günden sonra sürekli dalgınlık halinde kalmıştır. "Artık Tanrı'dan tek istediğim, yazılarıma son verdiği gibi, hayatıma da bir an önce son vermesi," demiştir.

Napoli’de oturmakta olan Aquinas ertesi yıl, papayla bir görüşme yapmak üzere Lyons’a çağırılmıştır. Sağlığı pek iyi olmadığı halde, yardımcılarıyla birlikte şubat ayında yola koyulan Aquinas, kafasını bir ağacın sarkık dalına çarparak eşiğinden yere düşmüştür. Yanındakiler hemen onu kaldırmış, canının yanıp yanmadığını sormuşlar, o da, “Biraz,” demiştir. Ama görünüşe göre durum daha ciddidir. Yolculuklarına devam etmişlerse de, Aquinas birkaç saat sonra öylesine bir yorgunluk hissetmiştir ki, yeğeninin yakındaki şatosuna götürülmüştür. Bir ay boyunca orada yatmış, sürekli güçten düşmüştür.

Şubat sonuna doğru, ölmek üzere olduğunu anlayan Aquinas, kendisini yakındaki Fossanuova kilisesine götürmelerini istemiştir. “Eğer Tanrı bana geliyorsa, beni bir şatoda bulmasındansa dini bir binada bulsa daha iyi olur,” demiştir. Onu eşek sırtında altı mil taşıyıp kiliseye götürmüşler, bir hafta sonra da orada ölmüştür.

JOHN JACOB ASTOR

13 Temmuz 1864 - 15 Nisan 1912

Titanic’te ölenler arasında IV. John Jacob Astor da vardır. Bu arada elbette ki orada 1500 kişi daha ölmüştür. Asla batmayacak ünlü transatlantiğin 15 Nisan 1912 günü okyanusun buzları arasında batışı konusuyla ilgili gazete haberleri, böyle demektedir. Astor aslında bir dünya lideri olmadığı gibi, başarı rekoru falan da kırmamıştı. Ama çok zengindi. Zarfının üzerinde, “Dünyanın En Zengin Adamı” diye yazılı mektupları postaneler götürüp ona teslim ediyordu. Ailesinin 19. yüzyılda kürk işinden edindiği servetin varisi olan Astor’a da yan gelip yatmak, New York’un ekonomik patlamasıyla birlikte daha da zenginleşmek düşmüştü.

Değerlendirme ve Vergi Kurumu Başkanı, “Astorlar” için şöyle demişti: “Bu aile, sahiplendiği herhangi bir gayrimenkulü elden çıkaran kimseler olarak tanınmamaktadır.” Ailenin aynı adı taşıyan dördüncü kuşağını temsil eden IV. John Jacob, Manhattan’da yaklaşık 700 arsanın sahibiydi ve 1900’lerin başlarında herkesten çok gökdeleni vardı. Bunun dışında yirmiyi aşkın şirketin de yönetim kurulu üyesiydi, ama

genellikle vekilleri aracılığıyla oy kullanır, zamanını mekanik aletlerle oynayarak ve bilim-kurgu yazıları yazarak geçirmeyi yeğlerdi.

Belki de böyle oyalanışı, karısı Ava'nın tahakkümünden uzaklaşabilmek içindi. Mutsuz evliliğini 1909 yılında sona erdirirken skandallere yol açtı, iki yıl sonra, kendisi 47 yaşındayken 18 yaşında bir kızla evlenince durumu daha da beter etti. Katı sosyal eleştirilerden kurtulmak için genç gelini upuzun bir seyahate çıkardı, Mısır'a ve İngiltere'ye götürdü. Madeleine hamile olduğunu oradayken öğrendi, Astor da dünyanın en şatafatlı transatlantiği olan Titanic'in ilk seferiyle dönüş bileti aldı.

Astor'un şöhreti öyle büyüktü ki, aysberg geminin bordasını boydan boya yardığında kaptan, alarmı çalmadan önce ona özel olarak haber vermişti. Kazadan sağ kurtulanlar, Astor'un şövalyece davranışını sonuna kadar sürdürdüğüne tanıklık etmişlerdir. Bütün kadınlarla çocuklar kurtarma teknelerine bindikten sonra, son teknede hâlâ yer olduğu görüldüğünde, Astor da binip karısının yanına oturmuş, ama tekne suya indiğinde, bir grup kadının güverteye fırladığı görülmüş. Astor, "Önce bayanlar," diyerek hemen yerini onlara vermiştir. Karısı da onunla birlikte inmeye kalkıştığında ona, "Sen bin tekneye, hatırım için," diyerek, ardından bir sigara yakmış, "Güle güle, sevgilim, daha sonra görüşürüz," demiştir.

Astor'un cesedi on gün sonra, elbisesinin ceplerinde iki bin beş yüz dolarla bulunmuştur. Madeleine ağustos ayında VI. John Jacob Astor'u doğurmuştur. Astor ona vakıf yöntemiyle beş milyon dolar miras bırakmış, ama o çok geçmeden yeniden evlenerek bu mirası elden kaçırmıştır. Astor'un servetinin çoğu, ilk evliliğinden olan büyük oğlu Vincent Astor'a kalmış, o da büyük bölümünü hayır işlerine harcamıştır. Aynı geleneği bugün dul eşi Brooke Astor da sürdürmektedir.

HUN HAKANI ATTILA

406 - 453

Altıncı yüzyıl tarihçisi Jordanes, barbar Hunları şöyle tarif etmiştir: "Düşmanları dehşete düşüp onlardan kaçardı, çünkü o kara görünüşlüleri pek korkunçtu... kafa yerine biçimsiz bir topak, göz yerine iğne

delikleri vardı.” Aynı yazar Hunların hakanı Attila’yı da şöyle anlatmaktadır: “Kısa boylu, iri göğüslü, kocaman kafalıydı. Gözleri ufacık, sakalı seyrek ve kırçılıydı. Yassı burunlu, çok esmer biriydi ve kökenini belli ediyordu.”

Adı “Küçük Baba” anlamına gelen Attila da, kabilesi de, okuma-yazma bilmezdi. Ama 5. yüzyılın ortalarında Moğol ovalarından kopup, zayıflayan Roma İmparatorluğu’nun kapılarına dayanmışlardı. 500.000 askerden oluşan ordusuyla bugünkü Macaristan’da üslenen Attila, tüm kentleri kılıçtan geçiriyor, ticaret yollarını da bir daha yüzyıllarca kendine gelemeyecek biçimde mahvediyordu. Batı imparatorluklarının liderleri onun öfkesini engellemek için her yıl yüzlerce altın verir hale gelmişlerdi. Sonunda 452 yılında Attila, kanlı Katalonya ovalarında 162.000 kişinin ölümüyle yavaşladı, ama yine de yenilmedi.

453’te Attila bir kere daha İtalya’yı işgal etmeyi planladı. Bunu yaparsa, Batı uygarlığının gelişmesini gerçekten engelleyebilirdi. Ama o kış Attila evlendi. Haremine İldiko adlı bir güzel kız daha kattı. Genelde perhizine dikkat eden Attila, düğün gecesi çok yiyip içti, sonra da gelinle birlikte düğün çadırına çekildi. Ertesi sabah orada ölü bulundu. Gelin de başucunda ağlıyordu. Attila’nın burnunda bir damar çatlamış, çok sarhoş olduğu için de genzine dolan kandan ötürü boğulmuştu.

Bazı kişiler Attila’nın damarının patlamasını, gelinin karşısında kendini fazla zorlamasına yorumlamaktadırlar. Ama belki de olay, daha önceki nice kereler gibi basit bir burun kanamasından ibaretti. Hangisi olursa olsun, Batı uygarlığı kurtulmuş oldu.

SIR FRANCIS BACON

22 Ocak 1561 - 9 Nisan 1626

Sir Francis Bacon sağlığında, hakkı olan dikkati hiçbir zaman çekememişti. Bu İngiliz devlet adamı, düşünürü, bilimadamı ve yazarı ölümünden sonra ise hiç istemediği kadar yüceltmeye başlandı. Çok yetenekli bir yazar olan Bacon'ın aslında gerçek Shakespeare olduğu da söylenmektedir. İkisi esasen çağdaştır. En azından, o sahne oyunlarının birkaçını Bacon'ın yazdığı iddia edilmiştir. Bazı tarihçiler de Bacon'ı, hiç çocuğu olmayan Kraliçe Elizabeth'in oğlu olarak göstermektedir. İşin garibi, Kraliçe aslında Bacon'ın danışmanlığını kabullenmemiş, verdiği öğütleri pek dinlememiştir. Ayrıca Bacon, politik bir rüşvet suçlamasından ötürü Kral James döneminde şansölyelik görevinden de alınmıştır. Pek de mütevazı biri sayılmayan Bacon bir seferinde, "Ben insanlığa hizmet için doğdum," demiştir. İnsanlığın o sıra kabul etmeye hazır olmadığı şeyleri, ileride okusunlar diye yazıya dökerek bırakmıştır. Bunlar arasında "Öğrenmenin İlerlemesi" ve "Ünlü Denemeler"i de bulunmaktadır.

Türlü başarıların arasında, bilimsel metodu resmileştiren kişi de Bacon'dır. Bilimadamlarının önyargılı fikirleri kabullendiği, sonra da bu fikirleri destekleyecek kanıtlar aramaya koyulduğu bir çağda, Bacon sistematik deneme-yanılma ilkelerini geliştirmiş, bununla doğru sonuca varmayı amaçlamıştır. "Tüm bilgileri kendi alanım haline getirdim," diye

açıklamada bulunan Bacon, sinir küpü bir enerjiye sahip, durmadan yeni deneyler geliştiren biriydi, 1621'deki rüşvet skandalinden sonra da yapacak başka bir şey bulamaması doğaldı.

1626 yılının Nisan başlarında Bacon, yanında doktor bir arkadaşıyla birlikte at arabasına binmiş, yolculuk yapıyordu. Yol üzerindeki kalın kar tabakasını görünce aklına yeni bir deney yapmak geldi. Acaba kar da etin bozulmasını tuz kadar iyi önleyebiliyor muydu? Arabayı bir evin önünde durdurdu, oradan ev sahibesinin kesip içini boşalttığı tavuğu aldı. Sonra buz gibi havada yere çömeldi, tavuğun içini karla doldurdu. Bu iş hayli uzun sürdü, Bacon da bu arada soğuk aldı. Doktor arkadaşıyla birlikte bir süre daha yolculuklarına devam ettikten sonra, arkadaşları olan bir lordun şatosuna konuk oldular. Şatonun sahibi olan lord, Kral Charles'ın hoşuna gitmeyen bir şeyler yapmış olduğu için o sıra Londra Kulesi'nde hapis yatıyordu. Bacon'a lordun hizmetkârları baktıysa da, konuk iyileşemedi. 9 Nisan günü bronşitten öldü. Ama, tavuk deneyi onun haklı olduğunu gösterdi.

FLORENCE BALLARD

30 Haziran 1944 - 22 Şubat 1976

Detroit'teki Brewster Toplu Konut Mahallesi'nden başlayıp pop müziği satış rekorları listesinin tepelerine yükselen üç genç siyah kız, Supremes adlı grubu kurmuş, 1960'ların en inanılmaz başarı öykülerinden birini yaşamışlardı. "Come See About Me" gibi, "Stop, in the Name of Love" gibi hit parçaları, Beatles ya da Rolling Stones gibi grupların Amerika'yı tümüyle istila etmesini önleyen şarkılardı.

Bütün bunlar ilk önce Florence Ballard'ın fikriydi. Ballard hemşire olmak niyetindeyken, arkadaşı Mary Wilson'un yardımıyla bir şarkı grubu kurmuştu. Üçüncü kız gruptan ayrıldığında, yerine son üyeleri Diana Ross'u aldılar. Supremes grubu 1961'de Motown'la anlaşma imzaladı. Liseyi yeni bitirmişlerdi.

İlk başlangıçta önemli ve çok tanınmış gruplara vokal yaptılar. Ama daha sonra 1964'te ilk hit parçaları olan "Where Did Our Love Go?" şarkısı listelere girince, Diana Ross bir yıldız oldu, Wilson'la Ballard

kollarını havada coşkuyla sallayıp, “Uuuh, aaah,”ları söylemeyi sürdürdüler.

Ballard böyle arka planda kalmaktan hoşlanmamıştı, ama Supremes öyle başarılıydı ki, bir süre bu şöhret sarhoşluğu hoşuna gitti. Televizyondaki her programda röportaj yaptılar, Londra’da konser verdiler, akıl durdurucu giysiler giydiler, fotoğrafları moda dergilerinde yayınlandı. 1965’e gelindiğinde, henüz 21 yaşına yeni gelen genç kızların her birinin 250.000 dolar kazanmış olduğu tahmin ediliyordu. Ama bu paranın büyük bölümü Motown’da duruyor, Motown tarafından çok çeşitli yatırımlara yöneltiliyordu. Kazancı büyük oranda artınca Ballard kendine çok güzel bir ev aldı, erik pembesi renginde bir Cadillac Eldorado’yla dolaşmaya başladı.

Ama 1967’de bu şatafatlı turneler Ballard’ı oldukça fazla yormuştu. Sürekli içmeye başladı, kilosunu kontrol altında tutamayıp şişmanladı, bazen ses kayıt randevularına ya da konserlere hiç nedensiz gelemeye ve arsatmaya başladı. O yaz Las Vegas’ta, Flamingo Otelindeki gösterileri sırasında Ballard ya işten kovuldu, ya da kendisi ayrıldı. Bir süre aşırı yorgunluk nedeniyle hastanede yattı, ardından solo şarkıcı olarak ABC plak şirketiyle bir kontrat imzaladı. Motown onun kendini reklamlarda eski Supremes üyesi olarak tanıtmamasına izin vermedi. Bundan sonra Ballard birkaç başarısız single yaptıktan sonra, adı plak etiketlerinden düştü.

Ballard’ın bundan sonra adını duyuruşu 1975’te oldu. Gazete haberleri onun kocasından ayrıldığını, üç çocuğunu geçindirmek için devletten haftada 95 dolar yardım alarak yaşadığını yazıyordu. Daha önce Motown’a karşı, eski telif haklarıyla ilgili olarak açtığı davayı kaybetmişti. Evi ipotekten gitmiş, doğduğu yer olan Brewster Mahallesi’nden yarım mil ötede, annesinin oturduğu dubleks daireye yerleşmişti. Yüz kilo geliyor, beslenmesini düzenlemek ve tansiyonu için ilaç alıyordu. Bir röportajında şöyle demişti: “Bazen rüyamda, Diana ve Mary ile birlikte, Copa gibi büyük yerlerde sahneye çıkışımızı görüyorum. Her şeyim vardı bir zamanlar. Hiçbir şeye ihtiyacım yoktu. Supreme’dim. Şimdi? Şimdi hiçbir şeyim yok.”

Kısa bir süre sonra Ballard kocasıyla barıştı, aile Detroit’e, kendi evine taşındı. Derken 21 Şubat 1976 akşamı, 31 yaşındaki Ballard, kollarının ve bacaklarının uyuşmaya başladığını fark etti. Hastalığın ciddi olduğu anlaşılınca hemen o gece hastaneye yatırıldı, ertesi sabah orada kalp krizinden öldü.

P. T. BARNUM

5 Temmuz 1810 - 7 Nisan 1891

Phineas Taylor Barnum, “Her dakika yeni bir enayi doğar,” diyor, kendisi de gelmiş geçmiş en büyük sahtekâr olarak, hayatının her gününü bunu kanıtlamaya hasrediyordu. Çocukken Connecticut’ta kendi piyango-sunu işletmişti. Esas servetini 1835’te edinmeye başladı. Kendine bir köle bulmuştu. Kadının 161 yaşında olduğunu, George Washington’un dadısı olduğunu söyleyerek gezdirip halka biletle gösteriyor, çok seyirci çektiği için de haftada 1500 dolar topluyordu. Çoğu kişi kadını gördüğü anda, o kadar yaşlı olduğuna inanmaz oluyordu. Ama Barnum, New York’ta açtığı American Museum’dan çıkarken bu insanların ne düşündüğüne pek aldır-mıyordu, çünkü paralarını çoktan almış oluyordu. Daha sonra insanlar onun sergilediği “deniz kızı”nı, “sakallı kadın”ı, “General Parmak Çocuk” adını verdiği cüceyi görmek için de dünyanın parasını verdiler.

Usta promosyoncu, efsanevi sirkini altmış yaşına gelinceye kadar kurmamıştı. Kasım 1890’da seksen yaşındayken inme ininceye kadar da aktif kaldı. Bir vasiyetname yazmaya ancak o zaman karar verdi. Ama Barnum’u esas kaygılandıran, işlerinin kaderi değil, kendi adının kaderiydi. “Gazeteler adımı doğru yazdığı sürece, hakkımda ne derlerse desinler, umurumda değil,” sözüyle ünlü olan bu adam, ölümünden sonra insanların kendisi hakkında neler diyeceği konusunu gerçekten ciddiye alıyordu. Bu söylentiler duyulunca, New York’ta yayınlanan “Evening Sun” gazetesi anlayış gösterip onun istediğini yaptı. 24 Mart 1891’de, Barnum henüz hayattayken, onun ölümünü duyuran yazıyı yayınladı. Dört sütunluk yazının tepesindeki başlık şöyleydi: “Benzersiz Büyük Barnum. Kendi Ölüm Yazısını Okumak İstemişti, İşte Yazı:”

Aradan birkaç gün geçtiğinde Barnum, sekreterine, “Bu sefer öleceğim,” dedi. Ama hâlâ, Long Island’daki arazisine ev yapma planlarından söz ediyordu. Sekreteri Ben, “Ama Bay Barnum, daha demin öleceğinizi söylediniz!” deyince de, “Evet, Ben, evet,” diye cevap verdi ünlü showman: “Ama henüz ölmedim, değil mi, Ben?”

Bu olaydan üç gün sonra Barnum öldü. İngiltere’deki “The Times” gazetesi, onun göremediği bir yazı yayınlayarak şöyle dedi: “Çağdaş demokrasinin, kendisini eğlendirenin ya da kendisine bir şey öğretenin peşinden gitme özelliğini erken fark etmişti. ‘İnsanlar’ sözünün de kalabalıkları, para verip bilet alan kalabalıkları anlatmakta kullanıldığını çok iyi biliyordu.”

JEREMY BENTHAM

15 Şubat 1748 - 6 Haziran 1832

Jeremy Bentham'ın hayatının ileri safhalarında yer almış bir konuşma, kanıtlanamasa bile, inanması kolay bir öykü oluşturmaktadır. Faydacılık ekolünün kurucusu olan İngiliz filozofu, insanoğlunun zevke ve iyiliklere bir eğilimi, acıya ve kötülöklere karşı da bir uzaklaşma güdüsü olduğunu savunurdu. Bu olay geçtiğinde kendisinin 80 yaşında ve hasta olduğu söylenmektedir. Yatağında yattığı yerden doktora, iyileşme umudu olup olmadığını sormuş, doktor da, "Yok," demiş. Bentham, "Pekâlâ," diye cevap vermiş. "Öyle olsun. O halde acıyı en aza indirin."

Bentham ayrıntılar içinde yaşayan bir insandı. Yazdığı 10 milyon kadar kelime yayınlanmış, bir o kadarı da yayınlanmamıştır. Ahlak, mantık, hukuk ve politik ekonomi konularındaki denemeleri olsun, İngiliz hükümetine yönelttiği acımasız eleştirileri olsun, çok önemli reformlara ilham kaynağı olmuştur; bunlar arasında bürokrasinin yeniden düzenlenmesi, ulusal bir eğitim sistemi, modern bir polis kuvveti gibi şeyler sayılabilmektedir.

Bentham düşüncelerini anlatacak kelime bulamadığı zaman, kendisi yeni kelimeler icat ederdi. Bu icatları arasında en başarılılarından biri, "international" (uluslararası) kelimesidir. Bu kadar uzun ömürlü olmayan kelimelerinden biri de "oto-ikon"dur. Bu da ölü bedenleri heykel olarak korumakla ilgili bir kelimedir. Bentham ömrünün son aylarını, "Oto-İkon" ya da "Ölülerin Dirilere Yararları" adlı denemesini yazmak ve sürekli düzeltip değiştirmekle geçirmiştir. Şöyle demektedir: "Bir köy efendisi, evine giden yolun iki yanına ağaclar dikerse, ailesinin oto-ikonlarını da bu ağacların arasına yerleştirebilir, kopal cila, yüzün yağmurdan bozulmasını önler."

Bentham kendi geleceğini de güvene alabilmek için elinden geleni yapmıştır. Ailesi ve dostları, vasiyetname gereği, Webb Sokağı Anatomi Okulu'nun doktorlarını ve tıp öğrencilerini, Bentham'ın ölümünden üç gün sonra Londra'ya davet etmişlerdir. Bentham'ın cesedi, üzerinde geciğiyle, uzun bir otopsi masasına yatırılmıştır. Gökte şimşekler çakar, ışığı Bentham'ın yüzüne düşerken, yine tanınmış bir "faydacı" olan doktoru, saygı konuşmasını yapmıştır. Ardından doktor en faydacı bir yaklaşımla Bentham'ın cesedini kesmiş, dostlar ve öğrenciler de seyretmiştir.

Garip bir cenaze olmanın ötesinde, bu olay aynı zamanda siyasal bir protesto sayılmıştır. Esasen Bentham da öyle olmasını istemiştir. O çağda tıp öğrencilerinin bir şeyler öğrenmek amacıyla kesebildikleri cesetler ancak idam edilen suçluların cesetleri oluyordu. Bu cesetlerin parçalanması da, idamdan sonra ek bir ceza olarak düşünülüyordu.

Ne yazık ki Bentham'ın son dileği yerine gelemedi, kendisi bir köy beyzadesinin evine giden ağaçlı yola heykel diye konulamadı. İskeleti bugün Londra'da, Üniversite Koleji'ndeki bir koridorda, bir kutu içinde oturmaktadır. Üzerinde kendi giysileri, elinde kendi en sevdiği bastonu vardır. Aslından tek farkı, resmi görevliler Bentham'ın kafasının ölüm sonrasında pek kötü görüldüğünü söyleyip itiraz ettikleri için, omuzlarının üzerine balmumundan bir kopya konmuş olmasıdır. Bentham'ın oto-ikon'u bugün bile hâlâ tekerlekler üzerinde yürütülerek, Benthamistlerin faydacı toplantılarına götürülmekte, sonra geri getirilip yerine konulmaktadır.

THOMAS HART BENTON

15 Nisan 1889 - 19 Ocak 1975

Bir zamanlar bir valinin güzel eşi, Thomas Hart Benton'dan kendi portresini yapması için ricada bulunmuş. Benton bunu yapamayacağını söyleyip şöyle açıklamış: “Sizin güzelliğiniz, deri kalınlığından içeriye işlemez. Resminizi yapsam, hoşunuza gitmeyecektir.” Sanatı da böyle açık sözlüydü. 1920'lerde ve 1930'larda sanat dünyasının çoğu soyutlaşıırken, Benton, güney Missouri'deki çocukluğu ve gençliğiyle ilgili resimleri en canlı biçimde yapmayı sürdürüyordu. Bunlar arasında, soygun yapmakta olan Jesse James, pamuk toplayan ortakçı siyahlar, soluk benizli Ozark dağlıları da vardı. Eleştirmenler, Benton'un çalışmalarını pek “sofistike” bulmazlar, ama halk her zaman bayılmıştır ve bayılmaktadır. Gündelik Amerikan yaşamını gösteren dev mürayları pek çok kamu binasını, bu arada Truman Kütüphanesi'nin duvarlarını süslemektedir. Adaşı olan Başkan Harry Truman, Benton için, “Amerika'nın en iyi ressamı,” demiştir.

Benton yaşlanmaya başladığında, Kansas City, Missouri'deki taş evinin stüdyosunda resim yapmayı sürdürmüştür. "İnsan hayattan emekli olamıyor," demiştir. "Öyle işinden emekli olur gibi olmuyor. Benim için hayatın kendisi bu. Bunu yapmazsam, ne yaparım ki?"

1974'te. Benton 84 yaşındayken, Nashville Müzik Vakfı'nın sipariş ettiği bir iddialı müraya daha başlamıştır. Bir süre sonra, mürayı bitiremeden öleceğinden korkmaya başlamış, onu zamanından önce teslim etmek için çalışma temposunu hızlandırmıştır. Bir sonraki kış geldiğinde mürayı bitirmiş, 19 Ocak 1975 gecesi, karısına mürayı imzalayacağını söylemiştir. Ama az sonra karısı onu, stüdyosunda yere serilmiş durumda bulmuştur. Benton mürayını imzalayamadan, kalpten ölmüştür.

BUSBY BERKELEY

29 Kasım 1895 - 14 Mart 1976

Busby Berkeley müzikallerinde işler kötüye gitmeye başlarsa, siz hiç kaygılanmadan oyunun sonunu bekleyin. Nasılsa sonu mutlu bitecektir. Bu durum Berkeley'in kendisi için de böyledir. 1935'te "Altın Avcıları"nın, daha sonra Judy Garland ve Mickey Rooney ile "Silahlı Bebekler"nin yıldız yönetmeni, "42. Sokak"taki dansların yaratıcısı, 1940'lar geldiğinde iş bulamaz olmuştur. Ama siz yine de son perdeyi bekleseniz iyi edersiniz.

Berkeley 1920'lerde Broadway oyunlarında yönetmenliğe başlamış olsa da, ancak Hollywood'a geçtikten sonra orijinal bir sanat formu yaratmıştır. Komediye çok uygun bir surata sahip olan bu adam, "Çoğu kişi beni deli sandı," diye yorum yapmıştır: "Ama samimiyetle söyleyebilirim, onlara show nasıl olurmuş, gösterdim." Gerçekten de öyle yapmıştı. Sayısız güzel kızla, yenilikçi kamera hileleriyle, gösterişli dekorlarla, 100 kişiye neonla ışıklandırılmış kemanlar çaldırarak, düzinelerce beyaz piyanoyu aydınlatarak... sinema seyircilerine ekonomik krizi bir süre için unutturabildiğine hiç kuşku yoktur.

Ama sonunda ekonomik kriz sona erdi, film yapım maliyetleri de göklere fırladı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonu geldiğinde, Berkeley çok-

tandır bir hit yaratamamıştı, beşinci karısını boşamış, stüdyoyla anlaşmasını bile kaybetmişti. 1946'da, annesi kanserden öldükten bir ay sonra, 50 yaşındaki yönetmen kendi bileklerini ve gırtlığını kesti, ama ölecek kadar derin kesmedi. "Benim günüm geçti, bunun farkındayım," diyordu. "Uzun süre rayımda kalamıyorum. Ne zaman evlensem yanlış seçim yapıyorum. Meteliksizim. Annem de ölünce, her şeyi onunla birlikte kaybetmiş gibi oldum."

Berkeley çok içmeye başladı. 1949 yılında ona bir film önerildi. Adı, "Take Me Out to the Ball Game"di. Çekimler sırasında, içkili araba sürdüğü için tutuklandı. Daha sonra birkaç film için müzikli sahneler yarattı, ama sonunda vazgeçti, kendini "yarı emekli" ilan etti, California'nın Palm Desert yöresinde kendine küçük bir ev satın aldı.

Orada, mutlu sonun gelip onu bulacağı kadar uzun yaşamayı başardı. 1960'larda Berkeley'in filmleri, televizyonların geceyarısından sonraki programlarında, Hollywood klasikleri olarak gösterilmeye başlandı. Kariyeri çoktan sona ermiş olan kişi, ikide bir film derneklerine, üniversite gruplarına konuşmacı olarak davet edilmeye başlandı. 1970'te "No, No, Nanette" oyununun Broadway'de yeniden sahnelenişi için danışman olarak iş buldu. Oyunun yıldızı, "42. Sokak"ta da başrolü üstlenmiş olan Ruby Keeler'dı. 1971'deki açılış gecesinde, yaşlı Berkeley alkışlarla ayakta karşılandı, hakkında önemli yazılar yayımlandı. 1940'lardan beri kör total giden mali durumu düzeldi. Berkeley, Palm Springs'teki bir emekliler evine temelli yerleşmeyi başardı. Orada 80 yaşında öldü, altıncı karısı dul kaldı. Şimdi artık bu hayatın muhasebesini siz yapabilir, telif haklarını da toplayabilirsiniz.

AMBROSE BIERCE

24 Haziran 1842 - 1914 (?)

“Ölüm her şeyin sonu değildir, ardından mal varlığının hukuksal işlemleri gelir.” Bir zamanlar San Francisco'nun en kötü adamı, hatta bazen "Acı Bierce" diye adlandırılan Ambrose Bierce'in kafası işte bu tür bir mizah anlayışına yatkındı. William Randolph Hearst'in yayın-

ladığı “Examiner” gazetesindeki “Geveze” adlı köşesi gerçekten çok acımasızdı. Kamu görevlilerine, gazetecilere, bakanlara ara vermeksizin saldırıyor, konusuna göre onlara yalancı, dolandırıcı, korkak deyip duruyordu.

Ohio’lu yoksul bir çiftçi ailesinin on üç çocuğundan onuncusu olarak dünyaya gelen Bierce, 19. yüzyıl sonlarında San Francisco’ya yerleşen etkili bir yazarlar grubunun üyesi haline geldi. Bu yazarlar arasında Mark Twain ve Bret Harte da vardı.

Ne yazık ki Bierce’in kısa hikâyeleri hiçbir zaman Poe’nunkilerin düzeyine yükselmedi, bir türlü popülerleşip gazetedeki köşe yazıları kadar başarılı olamadı. 1913 yılında Bierce, artık köşe yazısını yazmaktan usanmış, derlemelerini topladığı kitabı açısından da hem eleştirel, hem de finansal başarısızlığa uğramıştı. Bu başarısızlık onun moralini fazlasıyla bozmuştu.

O sırada, 71 yaşına gelmiş olan Bierce, artık bu işi burada kesip başka alanlara yönelmek gerektiğine karar verdi. “Allahaismarladık,” diye başladı yazısına, “benim Meksika’da bir duvarın önüne konup kurşuna dizildiğimi duyarsanız, bilesiniz ki bence bu, hayattan ayrılmanın oldukça hoş bir yoludur. İnsan ihtiyarlamaktan, hastalıklardan, bodruma inen merdivenden aşağı yuvarlanmaktan tümüyle kurtulmuş olur. Meksika’da bir gringo olmak! Ah, işte ben ötenazi diye buna derim!” diye sözlerini sürdürdü.

O ara Washington’da oturmakta olan Bierce, Meksika’da başlamış olan ihtilale bir göz atmayı planlıyordu. Meksika’nın içinden geçip Pasifik tarafına yönelecek, deniz yoluyla Güney Amerika’ya geçecek, Ant Dağlarını aşacak, sonra da belki bir gemiye atlayıp İngiltere’ye gidecekti. Yazısına şöyle devam ediyordu: “Elbette ki geri dönmemem çok mümkün, hatta çok muhtemel. Oraları garip ülkeler. Oralarda acayip şeyler olabilir. Zaten gidiş nedenim de o. Üstelik 71 yaşındayım.”

Özel eşyalarını toparlayıp kızına ve dostlarına dağıttıktan sonra, 2 Ekim 1913 günü Washington’dan ayrıldı. Tennessee’de ve Mississippi’de durakladı, 50 yıl önce İç Savaş’ta çarpıştığı yerleri ziyaret etti. Aralık başlarında Teksas’tan sınırı geçip Meksika’ya girdi. Orada, Panço Villa’nın ordusuna gözlemci olarak yazıldı. 26 Aralık’ta Chihuahua’dan, yakın dostu olan bir kadına mektup postaladı. Bıraktığı son iz de o mektup oldu.

Bierce’e ne olduğu hakkındaki söylentiler pek çeşitlidir. İddialı

olanları, Bierce'in kurşuna dizildiğini, savaşta vurulduğunu, California'da bir tımarhanede yattığını ya da Avrupa'da mutlu bir hayat sürmekte olduğunu anlatır. Ailesinin ve dostlarının bazı soruşturma girişimleri, hiçbir bilgi getirmemiştir. Tarihçiler onun büyük olasılıkla savaşta öldüğüne inanmaktadır. Ne de olsa, 71 yaşında bir adamdı, üstelik astımı vardı. Ondan güçlü niceleri isimsiz gömülmüştü o savaş alanlarında!

Bierce, 1906 yılında yayınladığı mizah dolu "Şeytanın Sözlüğü" adlı eserinde "mezar" sözcüğünü şöyle tanımlamıştı: "Ölülerin yattığı ve gelecek olan tıp öğrencisini beklediği yer." Böyle bir yerin hiç kendisine göre olmadığını o da biliyordu!

SENATÖR THEODORE GILMORE BILBO

13 Ekim 1877 - 21 Ağustos 1947

Kimi özlü, kimi uzun konuşan hatipleri, ABD senatosu her zaman kendine çekmiştir. Bu durumda, yüzyılımızın ilk yarısında Mississippi bölgesinin en başta gelen politikacısı olan Theodore Bilbo'nun da kendine orada bir yer araması son derece doğaldır. Bilbo'nun araya Latince cümleler, Shakespeare'den mısralar, bölge mizahından parçalar kattığı konuşmaları, 13 yaşına kadar hiç okul eğitimi alamamış bu çocuğu Juniper Grove'daki bir çiftlikten, iki kere vali konağına, ardından da 1934'te senatoya taşımıştır.

Bilbo kısa boyluydu. Bir elli sekizi zor buluyordu. Ama hayranları ve eleştirenleri, kürsüdeyken boyunun iki buçuk metreye ulaştığı konusunda görüş birliği içindeydiler. Kürsüye çıkınca adeta devleşiyordu. Bunu, "Atalarımın otürü," diye açıklıyordu Bilbo. "Yarı Fransızım. O yandan jestlerimi ve belagatimi alıyorum. Yarı İrlandalıyım, oradan da cesaretimi ve küstahlığımı alıyorum. Böyle bir karışımla insan sonsuza kadar konuşabilir."

Ama neler söylediğine gelince, bu konudaki söylentiler birbiriyle tümüyle farklıydı. Bilbo, senatoda, siyahların kendi istekleriyle Afri-

ka'ya geri dönmesini avazı çıktığı kadar savunabiliyordu. "Eleanor'un (Roosevelt), Büyük Liberya Kraliçesi olarak taç giymesini bile düşünebilirim," demekten hiç çekinmiyordu.

Ku Klux Klan üyesi de olan Bilbo, linç yasağı yasasına karşı çıkıyor, seçmen vergisinin kaldırılmasına da itiraz ediyordu. Ölümünde "The New York Times" gazetesinde çıkan yazıda, yaptığı konuşmalarla ilgili olarak, "Bunlar deli zırvası sayılmanın ötesinde bir değer taşımamıştır," denilmekteydi.

1946 yılında, Bilbo senatoda iki dönemini doldurduğunda, dönem oldukça değişmiş olduğu için, Bilbo'nun Demokrat Parti'deki arkadaşları onu artık can sıkıcı bir tip olarak değil, gerçek bir tehdit ve tehlike olarak görmeye başlamışlardı. Buna bir çare bulmakta da hiç gecikmediler. Senato, Bilbo hakkında, müteahhitlerden rüşvet almakla ilgili bir soruşturma başlattı.

Ama bu sefer Bilbo, kendinden hiç beklenmeyecek kadar sessizdi. Bir önceki kış, doktorlar çenesinde kanser saptamışlardı. İki ameliyat geçirmiş, çenesinin bir bölümü çıkarılmış, bu arada ön dişlerinden birkaçını da kaybetmişti. Senato komisyonu karşısında Bilbo koltuğuna yığılmış oturuyordu. Ağzı ameliyat nedeniyle çarpılmış, diri avurtları çökmüştü.

Artık renkli ve coşkulu konuşmalar yapamıyordu. Sakin-sessiz yerinde oturuyor, ama yine de purosunu içiyordu. Devlete hizmet veren müteahhitlerden armağan kabul ettiğini itiraf etti. Bu armağanlardan biri de Cadillac bir arabaydı. Ama kendisi bunlara, "Güneyli geleneği," diyordu.

Senatörler onun üçüncü kere yemin edip görev almasını bloke etmek için salonda ona oturacak yer vermediler. Ama o yine de geldi. Senatörler alfabetik sıraya göre oturdukları için, onunla birlikte otuz beş senatör de oturacak yer bulamadı. Ertesi gün Bilbo ile senatörler, üçüncü çene ameliyatına kadar kararı geciktirme kararı aldılar. Bu sefer alt çenesi ve gırtlak bezleri çıkarılacaktı.

Bilbo bir daha asla iyileşemedi. Sıvı gıdalar nedeniyle zaten vücudu çok zayıf düşmüştü. Vücuduna kısmi inme indi, çıkan ateşi düşmez oldu, bütün damarları tılandı. 21 Ağustos 1947'de New Orleans'taki bir hastanede yoğun bakımda yatarken, verilen ilaçların etkisiyle baygın durumdayken kurtarılamayarak öldü. Konuşmalarından birinde, "İfade hakkı elimizden asla alınmamalıdır," diyen adam, sonunda sessiz ölmüştü.

HARRY BLACK

25 Ağustos 1863 - 19 Temmuz 1930

Emlakle ilgili mesleklerin ilham ettiği o iyimser ve fırsatçı bakış açısına, New York'un ilk inşaat müteahhitlerinden biri olan Harry Black de sahipti. Geri adım atmaktan asla hoşlanmayan Black, arazi fiyatlarının düşmesinden yararlanarak her seferinde daha çok arazi alıyor, gökdelenleri yeni yeni boylara yükseltiyordu. İlk önemli projesi, 1902 yılında Madison Square'e diktiği üçgen biçimindeki Flatiron Binası'ydı. Bu bina bir anda ünlenmiş, çok tartışılmış, bu boyda bu kadar ince yapıda ilk bina olduğu söylenmiş, rüzgârlar sertleştiğinde insanlar dizilip binanın devrilmesini beklemişlerdi. Black bundan sonra yoluna devam ederek "The New York Times" gazetesi için bir üçgen bina daha dikmiş, böylelikle Times Square'in adaşını yaratmıştı. Ayrıca Herald Square'de Macy's için bir binayla ilk Pennsylvania İstasyonu'nu ve daha da sayısız ünlü binayı yapmıştı.

Kanada doğumlu, kendi kendini yetiştirmiş ve servetini kendi kendine elde etmiş olan eski yün taciri, kayınpederinden miras kalan Fuller İnşaat Şirketi'ni başka inşaat şirketleriyle birleştirerek, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Realty Company'yi New York'un ve diğer belli başlı doğu kıyısı kentlerinin en önde gelen emlak şirketi haline getirdi. 1920'lerin ortalarına gelindiğinde Black bir düzine şirkette yönetim kurulu üyesiydi, serveti yaklaşık 15 milyon dolar civarlarındaydı ve yaşamı da ona göre idi. 1929'un başlarında daha da büyük planlar geliştirdi, yeni projelerini finanse etmek için ipotek'e yönelmek yerine, hisse satmayı akıl etti. Bu yöntem o zamana kadar hiç duyulmamış bir şeydi. Tabii söylemeye bile gerek yok, o yılın sonlarında ortaya çıkan borsa krizi, Black'in bu fikrinin de sonu oldu.

Ama o zamana kadar Black'in daha kişisel sorunları ön plana geçmişti. Borsanın çöküşünden on gün önce Black, sahibi olduğu Plaza Otelindeki dairesinde, başı banyodaki suya gömülmüş durumda, baygın bulundu. Kurtarma timi dokuz saat aralıksız çalışıp onun hayatını kurtardı. Doktorlar Black'in sıcak banyoda baygınlık geçirdiğini söylediler.

Dokuz ay sonraki ölümü ise hiç de kaza sonucu değildi. Black o sıra Long Island'daki yazlık evinde kalıyordu. Eşi İrlanda'ya, dostlarını ziyarette gitmişti. 19 Temmuz günü sabah sekiz dolaylarında Black'in uşağı, onun yatak odasında volta attığını duymuştu. Uşak yine her zamanki gi-

bi, bitişik odadaki radyoyu açmıştı. İki saat sonra gelip efendisinin odasına göz attığında, onu pijamalarıyla yerde bulmuştu. Sağ şakağına kurşun girmişti, tabancası da elindeydi. Black o akşam öldü. Hiçbir not bırakmamış olmasına rağmen, herkes onun da pek çok kişi gibi borsa yüzünden hayatına kıydığını düşündü. Aslında Black'ın işbirliği ve büyük serveti sayesinde, Realty şirketi krizi kolaylıkla atlatmıştı. Doktorlar ölümünü melankoliye yorumladılar.

KORSAN KARASAKAL

1680 - 2 Kasım 1718

Kaptan Edward Teach (Korsan Karasakal) yaşasa da kendini bir efsane haline gelmiş görse, sevinçten bayılırdı. Ne de olsa, Karayiplerin deniz kabadayılığı günlerinde büyük korsan olarak ün salmaya çok çabalamıştı. Teach ele geçirdiği irice bir geminin komutasını aldığı andan itibaren, yüzünün gözlerden aşağısını sık havlı bir halı gibi örten tüylerden ötürü “Karasakal” adını kullanmaya başladı. Sakalını bölüm bölüm ayırıp örer, uçlarına renkli kurdeleler bağlar, şapkasının kenarına top füyeleri asar, bunları çatışma sırasında yakar, yüzünün çevresinde esrarengiz dumanlar dolaşmasına yol açardı. Birkaç baskından sonra şöhreti kendi gerçeğinin o kadar üzerine çıktı ki, ticaret gemileri onun “Queen Anne’s Revenge” adlı gemisini ve direğindeki kara bayrağı gördükleri anda hemen teslim olmaya başladılar. Karasakal’ın gemisinde 40 top ve 300 adam vardı.

Izbandut gibi, siyahlar içinde, her yanından tabancalar ve bıçaklar sarkan bu adamı, çoğu kişi şeytanın ta kendisi olarak görür, o da bunun böyle olmasından hoşlanırdı. Bir keresinde meyhaneye girdiği, orada romun içine barut karıştırıp yaktığı, alev alev yanarken onu içtiği, böylelikle meyhane halkının ödünü kopardığı anlatılırdı. Soyduğu kişileri, eğer işbirliği yaparlarsa, pek öldürmezdi. Ama karşı gelen, bilgi vermeyen çıkarsa, parmağının kesilmesi işten bile değildi. Adaları bastığında yaşadığı aşk maceraları çok ünlüydü. Yelken açmak üzereyken nikâh kıyıp evlendiği fahişelerin sayısı on üçtü, çoğunu da bir daha hiç görmemişti.

Karasakal'ın bütün bunları yapabilmesi, o sıralarda bazı sömürge hükümetlerinin korsanlığı destekliyor olmasındandı. Saldırılan gemiler başka ülkenin gemileri olduğu sürece tabii. 1718 Nisanı'nda İngiltere hükümeti bütün korsanlara işi bırakmaları şartıyla genel af çıkardı. Karasakal, Güney Carolina'daki Charleston limanını bir hafta boyunca abluka ya alıp sekiz gemiyi yağmaladıktan sonra, bu teklifi haziran ayında kabul etti. Kuzey Carolina'nın Bath kentine yerleşti. Karadayken kimse ondan pek korkmadığı için, çok geçmeden ünlü bir kişi oluverdi. On dördüncü kere evlendi, nikâhını vali kıydı.

Ama bu yalnızca birkaç hafta sürebildi. Karasakal'ın canı sıkıldı, yeniden korsanlığa döndü. Kuzey Carolina kıyılarında çalışıyordu. Bath'daki üssünden, yağmaladığı malları Philadelphia ve New York gibi büyük kentlerde satma düzenleri kuruyordu. Kuzey Carolina'lıların buna pek aldırış ettikleri yoktu, ama Virginia valisi telaşa kapıldı, Karasakal'ı yakalamak üzere Robert Maynard komutasında iki gemiyi görevlendirdi.

Onu yine Hatteras Burnu'nun 30 mil güneyinde, Ocracoke Koyu'ndaki her zamanki saklanma yerinde buldular. Karasakal bir tek "Adventure" gemisiyle, çok daha küçük çaplı faaliyetlerde bulunuyordu. Yirmi beş adamı vardı. Savunma işine pek ağırlık vermiyordu, çünkü çoktan beri pek üstüne gelinmemişti. 22 Kasım 1718 günü şafak vakti, Virginia'dan gelen iki gemiyi koyun orta yerine gelinceye kadar hiç kimse fark etmedi. Karasakal kuvvet dengesi açısından çok geride olduğu, kaçacak zamana da sahip olduğu halde, yine de ilk ateşi açan o oldu. Gemiler yaklaşırken sekiz topunu aynı tarafa sürükleyip ateş açtı, üstüne saldıran kuvvetlerin yarısını öldürdü, neredeyse iki gemiyi de saatlardı.

Ama Maynard'la adamları, Karasakal'ın daha önceki düşmanlarından farklı olarak, pes etmediler. Maynard adamlarının çoğunu güverte altına yolladı, sonra yelkenleri şişirip "Adventure"ın yanına sokuldu. Karasakal yaklaşan gemide bir avuç insan görünce korsanlarına hemen saldırıp düşmanları parçalama emri verdi. Düşman gemisine ilk geçen o oldu. Top atışından ölenlerin kanıyla kaygan hale gelmiş olan güvertede ayağı kayıp düştü. Adamlarından on tanesi onu izlerken, Maynard'ın saklanmış askerleri güverteye fırlayıp saldırıya geçti, yakın savaş en vahşi haliyle başladı.

Karasakal palasını sallıyor, kimseyi yakınına sokmuyordu. Maynard geri çekildi, ona ateş etti. Karasakal yine de yavaşlamadı. Maynard'ı öldürmek üzere palasını havaya kaldırdığında, bir başka saldırgan arka-

dan ensesinde derin bir kesik açtı. Yarasından kanlar fışkırırken Karasakal yine de palasını sallıyor, tabancalarını ateşliyor, bir tek kere ateş ettikten sonra her birini fırlayıp atıyordu. Sonunda zayıf düştü, birkaç kişi birden yanına sokuldu, kılıçlarıyla saldırıya geçti. Sonunda Karasakal öldü, on dakika bile sürmemiş olan çatışmanın sonu geldi. Maynard cesedi inceledi, beş kurşun yarasıyla yirmi derin kesik buldu.

Maynard, Karasakal'ın kafasının kesilip birinci geminin burnuna asılmasını emretti. Korsanın bedeni denize atıldı. Kafa o geminin burnunda, bir yandan çürüyerek haftalarca asılı kaldı, bu arada Maynard bütün Virginia ve Kuzey Carolina kıyılarını dolaştı. Söylentilere göre daha sonra kafa, Hampton Nehri ağzındaki bir direğe asılıp, diğer korsanlara gözdağı olarak bir süre de orada kalmıştı. Efsaneler doğruysa, sonunda Karasakal'ın kafatası, kocaman bir punch kâsesinin kaidesi olmuş, Williamstown, Virginia'daki Raleigh Tavernası'nda servis için kullanılmıştı.

Cesedin diğer kısımlarına gelince, Karasakal'ın hayaletinin Kuzey Carolina kıyılarında dolaşıp durduğu, sakalı (ve kafası) olmadan belki de şeytanın onu tanıyamayacağı için kaygılandığı söylenmektedir.

ALFRED S. BLOOMINGDALE

15 Nisan 1916 - 20 Ağustos 1892

A ile mağazasında hemen hemen hiç durmadığı düşünülürse, Alfred S. Bloomingdale pek de başarısız sayılamaz. Başarılı ve ünlü mağazanın kurucusunun torunu olan bu kişi, kendi başına, başarılı bir Broadway yapımcısı olarak 1940'larda ortaya çıkmış, 1950'lerde bir kredi kartı şirketinin kurucusu olmuş, son olarak da kendini Diners Club'ın başkanı durumunda bulmuştur. 1970 yılında emekli olmuş, ama kendisi de, birlikte uzun bir ömür geçirdikleri eşi Betsy de, Los Angeles sosyal çevresinde çok faal olmayı sürdürmüşlerdir. Kendisine "Kral Alfred", eşine de "İyi Kraliçe Betts" denmiştir. Bu arada Reagan'larla çok yakın dost olmuşlar, hatta Bloomingdale, Başkan'ın "mutfak kabinesi" denilen gayri resmi danışmanlar grubunun üyesi bile olmuştur.

Ama Alfred Bloomingdale'in hayatıyla ilgili, insanların hafızasından silinmeyen şey, ölümünden birbuçuk ay önce patlak vermiştir. 1982

Temmuzu'nda, 29 yaşındaki eski manken Vicki Morgan 10 milyon dolarlık bir dava açarak Bloomingdale ile on iki yıldır süren bir aşk ilişkisi yaşadığını, adamın kendisine söz verdiği halde, ömrünün sonuna kadar sürecek parasal desteği ve evi vermediğini iddia etmiştir. Bu dava, Bloomingdale'in kansere karşı vermekte olduğu savaşı kaybetmesi yaklaştığı sıralarda, haziranda hastaneye yatışından sonra açılmış, Betsy bu arada Morgan'a her ay ödenen 18.000 dolarlık çekleri durdurmuştur.

Bloomingdale ölüm yatağında yatarken Morgan'ın avukatı Marvin Mitchelson söz konusu çiftin fotoğraflarını yayınlamış, ilişkilerinin ayrıntılarını açıklamıştır. Mahkemedeki ifadelerde, işadaminin Morgan'la Hollywood'daki Grauman Çin Tiyatrosu'nda yer gösterici olarak çalıştığı sıralarda tanıştığı söylenmiş, kızın o sıra 17 yaşında ve evli olduğu, gayri meşru bir de oğlu olduğu anlatılmıştır. Tanışmalarından sonra üçüncü görüşmelerinde birlikte yatağa girdikleri, bu seansta daha iki kadının da bulunduğu söylenmiştir. Morgan, Bloomingdale'in sonunda kendisinden işinden çıkmasını, tüm zamanını, çaba ve enerjisini kendisine verip onun sırdaşı, arkadaşı ve ortağı olursa ona ömür boyu destek vaat ettiğini belirtmiştir. Davada Bloomingdale'in Morgan'a, on iki yıllık ilişkileri boyunca birbuçuk milyon dolar verdiği de ifade edilmiştir.

Bloomingdale'in içinde bulunduğu çevreler düşünüldüğünde, bu davanın o yaz nasıl dikkat odağı oluşturduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Özellikle Morgan bir röportajda, Bloomingdale'in karısının bu ilişkiyi 1974'ten beri bildiğini, çünkü bir keresinde yanlışlıkla Nancy Reagan'a rastladıklarını anlattıktan sonra, First Lady bu iddiayı reddetmiş, ardından Mitchelson, Başkan'ın özel yardımcılarının biriyle iki saat boyunca bu davayı konuştuğunu açıklayıp manşetlere yükseldiğinde, ilgi bir kere daha konuya odaklanmıştır.

Daha skandalin yarattığı dalgalar dinmeden, 66 yaşındaki Bloomingdale, 20 Ağustos günü, Santa Monica'daki hastanede kanserden ölmüştür. Betsy Bloomingdale kocasının ölümünden üç hafta sonra mahkemeden Morgan'ın talebini reddetmesini istemiş, bu ilişkinin yalnızca cinsel bir ilişki olduğunu söylemiştir. Ardından Eylül ayında Los Angeles'li yargıç onun talebini kabul etmiş, bu ilişki için, "Zengin, yaşlı, evli bir erkekle, genç, iyi para alan bir metresin ilişkisi," demiştir.

Davanın sonu hiçbir zaman kesin çözüme bağlanamamıştır. 7 Temmuz 1983'te Morgan, Los Angeles'taki dairesinde bir beyzbol sopasıyla dövülerek öldürülmüştür. Birlikte yaşadığı 33 yaşındaki erkek arkadaşı bu cinayeti kendisinin işlediğini itiraf etmiştir. Morgan'ın ölümünden bir-

kaç gün sonra, Los Angeles'lı avukat Robert Steinberg, elinde bazı hükümet yetkililerini metresleriyle seks yaparken gösteren video kasetleri bulunduğunu, bu bantlarda Bloomingdale-Morgan ilişkisinin de gösterildiğini açıklamıştır. Bir gün sonra, mahkemeden kendisine celp gideceği sırada, Steinberg bu sefer bantların çalındığını bildirmiştir. İşte başarılı bir insanın sonunu işaretleyen tatsız olaylar dizisi ancak bundan sonra noktalanabilmiştir.

JOHN WILKES BOOTH

10 Mayıs 1838 - 26 Nisan 1865

John Wilkes Booth, Başkan Lincoln'ü vurduktan yedi gün sonra Potomac Nehri kıyısındaki çalılıkta saklanmışken, girdiği eylemin boşa gittiğini düşünmeye başlamıştı. "Umutsuzluk içindeyim," diye yazıyordu. "Ama neden? Brutus'a onurlar kazandıran, Tell'i kahraman yapan şeyi yaptığım için. Benim eylemim onlarınkinden de saf ve katıksızdı... Bir suçlu gibi ölemeyecek kadar büyük bir ruhum var benim. Ah, Tanrı beni öyle bir şeyden uzak tutsun ve cesaretle ölmeme izin versin!"

Booth göze çarpacak kadar yakışıklı, başarılı bir aktördü. Konfederasyonu kuvvetle destekliyordu. Lincoln'ü kaçırıp, Güneyli savaş esirlerini serbest bıraktırma şantajı yapma planını aylarca düşünmüştü. Ama 9 Nisan 1865'te General Lee teslim olunca, Booth'un planı da işe yaramaz olmuştu. Birkaç gün boyunca Washington D.C.'deki John Deery bilardo salonunda içki içtikten sonra, 14 Nisan günü Başkan'ı vurduğunda, besbelli bu hareketi plansız, o gün düşünerek yapmıştı. Başkan'ın o gece Ford Tiyatrosu'na gelip "Amerikalı Kuzenimiz" oyununu göreceğini duyduğu zaman aklına gelmişti böyle bir şey.

Üçüncü perdenin ikinci sahnesinde, yani gece saat 10'u geçtikten sonra, 26 yaşındaki Booth, Lincoln'ün locasına girmiş ve onu kafasının arkasından vurmuştu. Bu arada kendisini yakalamak isteyen bir subayı bıçakladı, sonra 4 metre aşağıdaki sahneye atlarken, "Sic semper tyrannis!-Güneyin öcünü aldım!" diye haykırdı. Bu sıçrama sırasında çizmesinin mahmuzu, başkanın locasına asılmış Amerikan bayrağının katlarına takıldı, Booth'un sahneye kötü düşüp sol bacağını kırmasına

yol açtı. Booth şaşkına dönmüş aktörler arasından sendeleyerek geçip, kulise varmayı başardı, orada kendisini durdurmak isteyen orkestra şefini bıçakladı, sonra arka merdivenlerden indi, tiyatro hademelerinden birinin yanında kendisini bekleyen atına binip gitti.

Booth kentten kaçarken bacağının kırık kemiği etine giderek daha derin batıyordu. Booth'un Dışişleri Bakanı William Seward'ı vurup yaralayan sekiz kişilik çetesinden olan 19 yaşındaki David Herold, gelip yaralı suikastçıya katıldı. Başkan yardımcısı Andrew Jackson'u öldürmesi gereken iki kişi bu arada vazgeçtiler, Booth'la Herold gece boyunca atlarıyla güneye, Maryland'a doğru ilerlemeyi sürdürdüler. Rotalarından sekiz mil saparak Dr. Samuel Mudd'ın evine uğradılar. Doktor, Booth'un kırık kemiklerini sabahın 04.30'unda yerine oturttu. İki adam bu sefer Potomac'a doğru yola koyuldular, bir hafta kadar çalılık alanda saklandılar. Askerler bölgeyi sarmış olmakla birlikte, konfederasyonu tutan bir taraftar onlara yiyecek ve gazete getirmeyi başarıyordu.

Sonunda askerler 26 Nisan sabahı, erken saatte iki adama ulaştılar. Bu arada suçlular nehri geçmiş, Virginia'da Richard Garrett'in evine varmıştı. Askerler Booth'la Herold'un uyumakta olduğu ambarı kuşattığında, Garrett'in oğullarından birine, içeriye girip onları teslim olmaya razı etme görevi verildi. Booth çocuğa, "Allah belanı versin. Bana ihanet ettin. Buradan def ol, yoksa seni vururum!" diye haykırdı.

Herold teslim oldu, ama Booth ambarda kaldı. Kahraman gibi ölmekte kararlıydı. Askerlere seslendi: "Yüzbaşı, bu iş zor iş. Topal adama bir şans verin. Adamlarınız kapının 20 metre ötesine çekilsin, hepinize karşı savaşıyım." Askerler reddedince Booth bu sefer şöyle seslendi: "Eh, cesur çocuklar, o halde bana bir sedye hazırlayın."

Askerler ambarı ateşe verdiler. Booth alevler arasında bir an için, koltuk değneğine abanmış durumda gözüktü, ardından bir silah sesi duyuldu. Booth'u yangından çekip çıkardıklarında, boynunun yan tarafında, omurlarını parçalayan bir kurşun yarası vardı. Askerlerden biri, "Bana kader yol gösterdi," diyordu. Suçluyu canlı yakalama emri almış olmalarına rağmen, tahtaların arasından Booth'a ateş ettiğini söylüyordu. Ama bazı tarihçiler, aktörün kendi kendini vurduğu kanısındadırlar. Ömrünün son birkaç saatini Garrett'in evinde, yerde yatarak geçirdi. Sabahın 7'sinde ölmeden önce, "Anneme söyleyin, ben vatanım için öldüm," diye mırıldandı, ardından da, "Yararsız, yararsız," dediği duyuldu.

Booth'un cesedi birkaç kişi tarafından teşhis edildikten sonra Washington dışındaki U. S. Arsenal'a gömüldü, ama efsane yine de yanlış

adamin yakalandığını, Booth'un sağ kaldığını iddia etmekten vazgeçmedi. Avrupa'da, Hindistan'da görüldüğü söylendi, bazıları da kahramanlık iddiasındaki bu adamin 19. yüzyıl boyunca Teksas ve Meksika'da dolaştıktan sonra 1903 yılında Enid, Oklahoma'da intihar ettiğini öne sürdü.

MARGARET BOURKE-WHITE

14 Haziran 1904 - 27 Ağustos 1971

1 930'lu ve 1940'lı yılların tarihinin pek çoğunu Margaret Bourke-White'in gözüyle hatırlarız. Başlangıçta "Life" dergisi kurucu-fotoğrafçılarından biri olmanın yanı sıra, kitaplarındaki o dikkat çekici portreler nedeniyle de etkili olan Bourke-White, İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Dünya Ekonomik Krizi günlerinden başlayan dönemde çağın en unutulmaz imajlarından bazılarını yaratmıştır. Bunlara yeni dev barajlar ve sanayi tesisleri de dahildir. Başkan Roosevelt'in, Winston Churchill'in (ona on iki dakika ayırmıştı), Stalin'in resimlerini çekmiş, Mahatma Gandhi'yi de kendi giysisinden çektiği ipliği eğirirken yakalamıştı. Bu ince uzun, güzel kadınla ilgili olarak, arkadaşlarından biri, "Generaller koşup kamerasını devrilmekten kurtarırdı, Stalin onun çantasını taşımakta direnmişti," demektedir. Kendisi ve fotoğraf makinesi her yere girer çıkardı... Kuzey Afrika'nın patlamamış torpidoları arasına da, Kore'deki tuzaklara da.

1952 yılında Kuzey Kore'den evine dönerken, Bourke-White sol bacağında ve sol kolunda sinsi bir ağrı hissetti. "Kendi Portrem" adlı eserinde, "Doktorum bana parkinson hastalığına yakalandığımı söyleyince, korkunç bir hastalıkla karşı karşıya kaldığımı anladım," demiştir. "İnsan çalışamaz, çünkü hiçbir şeyi tutamaz... her geçen yıl biraz daha kazık kesilir, sonunda yürüyen bir hapishane olur... bilinen bir tedavisi yok." Oysa onun mesleği hem fotoğrafı fotoğraf yapacak keskin görüşe ihtiyaç duyuyordu, hem de kamerayı yönlendirecek, merceği tam gerekli anda açıp kapayacak sağlam bir ele.

Pes etmedi. Ellerin esnekliğini ve kontrolünü sürdürebilmek için gazete kâğıtlarını buruşturup top haline getirdi, ıslak havluları avcunda sıkıp durdu. "Life" editörlerinin kendisini Kanada'ya, hareketlilik gerek-

ziren kırsal görevlere yollamasını istedi. Bacakları zayıflayıp, kasılırken, St. Lawrence Seaway'ı havadan çekme görevini üstlendi. Uçakta yerine yerleşti, fotoğrafları yine her zamanki netlikte çekti.

Bourke-White "Life"la olan görevine 1957 yılında son verdi. Performansını eski düzeyine yükseltinceye kadar çalışmalarına ara vereceğini duyurdu. 1959 ila 1961'de yeni ve karmaşık bir ameliyatı iki kere geçirdi. Bu ameliyatta kafatası delinip içine girilerek parkinsonun etkileri azaltılmaya çalışılıyordu. İlk ameliyattan sonra, kendi iyileşme sürecini konu almış bir "Life" yazısı için kamera karşısına geçti. Fotoğrafları kendi getirdiği türden bir netlikle, başı tıraş edilmiş bir kadının yeni baştan kelime öğrenme, kollarını ve bacaklarını kullanmayı öğrenme mücadelesini gösteriyordu.

Ameliyatların yararı ancak bir süre için geçerli oldu. Parmakları daktilo tuşlarına basamadığı için otobiyografisinin çoğunu dikte ederek yazdırmak zorunda kaldı. Bu kitap 1963 yılında yayınlandı. Ama kitabının son bölümünde, "Life" dergisinin kendisini, aya ilk gidecek temsilci olarak seçtiğini gururla duyuruyordu. Bourke-White sekiz yıl daha acı çektikten sonra, düşüp birkaç kaburgasını kırdı ve Stamford, Connecticut'taki hastanede öldü. Duru bakışlı gözleri Apollo'ların aya inişini de seyretmiş olmalıydı, ama bedeni bu olayı izleyemeyecek kadar çaresizdi.

DIAMOND JIM BRADY

12 Ağustos 1856 - 13 Nisan 1917

•“Yükseklerde yaşamak” deyimi belki de Diamond Jim Brady için icat edilmiş olabilir. Trenlerin altın çağında demiryolu teçhizatı konusundaki gelmiş geçmiş en büyük satıcı olan Brady, aynı zamanda kasabanın en şişman adamıydı. Dokuz ay boyunca ülkeyi dolaştıktan sonra New York City'ye gelmiş, aldığı komisyonlarla, sınırsız harcama yetkilerini bu kentteki partilerde, kumarhanelerde keyif sürerek, tiyatro gala biletleri alarak, ses sanatçısı Lillian Russell'la etrafta kol kola görürerek harcamaya kalkmıştı. İrlanda kökenli bir bar sahibinin oğlu olan Diamond Jim, bu adı da sahip olduğu mücevher koleksiyonu nedeniyle kazanmıştı. Sonunda 20.000 elmas ve 6.000 farklı değerli taş içerir ha-

le gelen bu koleksiyonda, elmas kakmalı yirmi bir eksiksiz kol düğmesi takımı, eşarp iğnesi, yüzük ve gömlek kakması bulunmaktaydı.

Ama Brady'nin esas ünlü yanı, doymak bilmez iştahıydı. Gay Nineties oburları arasında bir simgeydi kendisi. İşte size ünlü Brady yemeklerinden bir örnek. Sabah kahvaltısı: Biftek, yumurta, pırzola, gözleme, patates, mısır ekmeği, kahvaltı çöreği, süt. Öğle yemeği: Bir tepsi ıstakoz ve midye, yine bir biftek, yanında belki bir ıstakoz, bir salata, birkaç dilip meyveli turta, tatlı olarak da bir kutu çikolatanın yarısından fazlası. Çay saatinde biraz atıştırdıktan sonra akşam yemeğinde de on beş çeşit yemekten ikişer porsiyon yiyebiliyordu.

Tatlı hayat, 1912'de ondan öcünü aldı. Safrakesesi taşı nedeniyle Baltimore'daki John Hopkins Hastanesi'ne yattı. Şişman adamı yatırmak ve ameliyatını yapabilmek için hastanenin özel yatak ve teçhizat alması gerekti. Aslında doktorlar Brady'nin midesinin, normal insan midesinden altı kat büyük olduğunu, kat kat yağlarla kaplı olduğu için de ameliyat edilemeyeceğini gördüler. Brady hastane yemekleri yerine lüks bir otelden ısmarladığı yemekleri yemesine rağmen, yine de iyileşti.

Bir dans tutkusu sırasında New York'a döndü, fokstrot ve turkey-trot öğrenmek için binlerce dolar harcadıktan sonra, kadınlara bir gece boyunca kendisiyle dans etme karşılığında yirmi beş dolar ödemeye başladı. Ama bu keyfi de uzun sürmedi. Beslenme biçimi nedeniyle şeker hastalığından ve sürekli hazımsızlıktan yakınırdı. Doktor ona, özel bir perhiz uygularsa daha beş on yıl yaşayabileceğini söyledi. Brady, "Bütün o söylenenleri yapmak zorunda kaldıktan sonra, daha on yıl yaşamayı kim ister?" diye karşılık verdi. "Ben yiyebildiğim sürece, canımın istediğini yerim. Ölüncü de sıram geldiği için ölürüm."

Sırası 1916 Kasımı'nda geldi, Brady ağır ülser krizleri geçirmeye başladı. Doktoru New York'tan uzaklaşıp dinlenmesini söyleyince Brady, Atlantic City'ye geçti. Ama Broadwalk'un zevkini ancak evinin balkonundan çıkarabiliyordu. Bu apartman dairesini haftada bin dolara tutmuş, balkonunu da özel olarak kendisi yaptırmıştı. Gün boyu orada oturuyor, şeker hastalığının, bozuk böbreklerinin, göğüs ağrılarının acısını çekiyordu. 13 Nisan 1917 sabahı saat 4.30'da uşağını çağırıp bir bardak su istedi. Sonra uyudu, uşağı da onun bu sabah bir saat fazla uyumasına izin vermeyi kararlaştırdı. Ama 8.30'da 61 yaşındaki efendisini uyandırmaya gittiğinde, onu kalp krizinden ölmüş buldu. Doktor onun daha beş dakika önce, uykusunda öldüğünü söyledi. Brady bütün servetini, John Hopkins Hastanesi'nde açtirdığı Brady Üroloji Kliniği'ne bıraktı.

TYCHO BRAHE

14 Aralık 1546 - 24 Ekim 1601

Copernicus teorileriyle Isaac Newton'un keşifleri arasındaki hayati bağlantıları bize sağlayan Danimarkalı gökbilimci Tycho Brahe, aslında pek küstah bir adamdı. Üniversitedeyken bir matematik sorusu yüzünden, sınıf arkadaşlarından biriyle düello etmişti. Bu düelloda Brahe'in burnunun epey bir bölümü kesilmiş, bu olaydan sonra da ömrünün sonuna kadar burnuna altın-gümüş karışımı bir kapak takmak zorunda kalmıştı. Brahe saygın bir gökbilimci olarak, kendisine Kopenhag yakınlarındaki Hveen Adası'nda bir gözlemevi yaptırmak üzere Danimarka kralını ikna etmeyi başarmıştı, ama araştırmalarını desteklemek için şart olan politik oyunlar alanında pek o kadar becerikli sayılmazdı. Kraliyet resmi görevlileri de, kendi öğrencileri de, adanın diğer sakinleri de, parlak gökbilimciyi fazla sinirli ve kibirli bulmaktaydılar.

Bu böyle olunca da Brahe'in, sonu kendi ölümüne varan duruma izin vermesi insanı şaşırtıyor. 1601 yılında Brahe, Prag yakınlarında bir yerde oturuyordu. Danimarka kralının yerine geçen kişinin gözünden düşünce gelip oraya yerleşmişti. 13 Ekim günü, baronun evinde yemek şiyordu. Brahe birtakım mesane sorunları yaşamaktaydı, ama o akşam sofraya oturmadan önce tuvalete gitmeyi ihmal etmişti. Ardından sürekli içmeye koyuldu. O dönemlerde, yemek bitmedikçe masadan kalkmak hakaret sayılıyordu. Soylu biri olarak yetiştirilen Brahe da sofradan kalkmadı, sonunda mesanesi çatladı. On bir gün büyük acılar çektikten sonra ölebildi.

LENNY BRUCE

19 Ekim 1925 - 3 Ağustos 1966

“Ben komedyen değilim. Ben Lenny Bruce’um,” der, bazı kimseler de bu sözü olduğu gibi kabullenirdi. İnsanlara hakaret etmeyi kendine kariyer olarak seçmişti. Ağız bozuk mizahı birkaç kere tutuklanmasına yol açmış, Avusturya ve İngiltere’de gösterilerinin yasaklanması

sonucunu getirmişti. Ama bazılarına göre de Bruce gerçekten bir sosyal satiristti, Swift, Rabelais ve Mark Twain'den geri kalır yanı yoktu. 1964 yılında Greenwich Village'de tutuklanması üzerine 100 sanatçı ve bilimadamı tarafından imzalanan bildirgede böyle deniliyordu.

Bruce birkaç kere de üzerinde uyuşturucu bulundurmaktan tutuklanmıştı. Long Island doğumlu, İkinci Dünya Savaşı gazisi olan Bruce, 1950'lerde ucuz striptiz barlarında atraksiyonlar arasında çıkıp komiklikler yapmaya başladıktan sonra, eroin zaten onun yaratıcı sürecinin bir parçası olmayı sürdürüyordu. 1953 yılında, henüz 28 yaşındayken, durumu şöyle açıklamıştı: "İnsanın 65 yıllık ömrü var. 20 yaşına kadar hiçbir şeyin zevkini çıkaramazsın, çünkü neler olup bittiğini bilemezsin. 50'yi geçince yine zevkini çıkaramazsın, çünkü gerekli fiziksel enerjiyi bulamazsın. Demek ki dolu dolu yaşayacak 25 yılın ancak var. İşte o yıllar arasında, ben de dolu dolu yaşamak istiyorum."

Vahşi seks âlemlerini, uyuşturucu yüzünden anlaşılmaz hale gelmiş gösterileri, ölümden kıl payı kurtulmayı gerektiren birtakım hastalıkları da içeren bu dolu yaşamı onun kariyerini pek yavaşlatmadı, ama arada gelen tutuklanmalar hayli yavaşlattı. 1964'te kulüp sahiplerinin pek çoğu onunla çalışmayı reddetti, ayıp sözler suçlamasıyla kendilerinin de tutuklanacağından korktular. Bruce'un peşinde her an gizli polisler vardı. Ahlaka aykırı söz ya da uyuşturucu nedeniyle onu tutuklamaya can atıyorlardı. Bir ara adı manşetlerde dolaşan gösterici, 1965'te kendini iflas etmiş buldu.

Aynı yıl San Francisco'daki bir otelde, geçirdiği mahkeme serüvenlerinden usanmış olan Bruce geceyarısı telaş içinde uyandı, pencereden düştü, ya da atladı. Havada bir takla atıp 8 metre aşağıdaki kaldırma ayaküstü düştü. Her iki ayak bileğiyle bir bacağı kırıldı, enfeksiyondan ölmesine ramak kaldı. Alçının gereğinden erken çıkarılmasında direndiği için bacağı kısmen sakat kaldı. Ertesi yıl, ömrü boyunca incecik, ufak tefek biri olan Bruce kilo almaya başladı, şişman diye nitelendirilecek hale geldi, eroin alışkanlığı da daha beter oldu. Artık hemen hemen hiç çalışmıyor, Los Angeles'ın Hollywood Bulvarı'ndaki evinden pek çıkmıyordu.

3 Ağustos 1966'da, evindeki çalışma odasına bitişik banyoda, yere yüzükoyun uzanmış durumda bulundu. Koluna bir iğne takılmıştı. Besbelli tuvaletin üzerine oturmuş durumdayken, aşırı doz morfin nedeniyle ölüp öne düşmüştü. İntihar mı ettiği, yoksa yanlışlıkla uyuşturucuyu biraz fazla mı aldığı, hiçbir zaman anlaşılamadı. Belki de yanlış hesap yapmıştı. Belki 40 yaşındaki vücuduna, 25 yıllık dolu yaşam fazla gelmişti.

CHANG VE ENG BUNKER

11 Mayıs 1811 - 17 Ocak 1874

Chang ve Eng Bunker ilk “Siyamlı İkizler”di. Elbette ki dünyada birbirine yapışık doğan ilk ikizler onlar değildi, ama bu işi başarılı bir kariyer haline getiren ilk ikizler onlar olmuştu. 1800’lü yıllarda Chang’la Eng öylesine ünlü olmuştu ki, “Siyamlı İkizler” sözü, yapışık doğmuş ikizler anlamına gelmeye başladı.

Oysa onlar aslında Çinli bir balıkçının çocuklarıydı, Bangkok yakınlarında büyüdükları için böyle bir isimle tanınıyorlardı. Birbirlerine göğüslerinin alt kısmındaki bir ligamentle bağlıydılar. On üç santim boyunda, yirmi beş santim eninde, güçlü bir ligamentti bu. Küçük çocukken “üçüncü kol”ları onları birbirlerine bağlayarak yüz yüze tutuyordu. Ama büyürlerken ligament esnedi, hemen hemen yan yana durmalarına izin verir hale geldi. Birlikte hareket ederek yürüyebiliyorlar, hatta birlikte yüzebiliyorlardı.

1829 yılında, 17 yaşına geldiklerinde karşlarına bir İngiliz tüccar çıktı. Annelerine birkaç yüz dolar verip çocukları aldı, önce tıp camiasına, ardından da Amerika ve Avrupa’daki seyirci kitlelerine gösterdi. Şaşırtıcı ikizler önce birtakım sorulara cevap veriyor, ardından birkaç takla ve dönüşten oluşan bir gösteri yapıyorlardı. Ama sahne dışında, birbirinden çok farklı iki bireydiler.

Chang soldakiydi. Eng’den iki buçuk santim daha kısa boyluydu. Eng’in boyu bir altmış dörttü. Chang daha gürültücü, daha şakacı ve daha konuşkandı. Çok içer, çok sarhoş olur ve naralar atardı; bu arada Eng, aralarındaki bağa rağmen, ayık kalmayı sürdürürdü. Nabız atışları bile farklı tempodaydı. Biri hasta olduğunda, genellikle diğeri sağlam kalırdı. Bütün bunlara rağmen, doktorlar ikizlerin hangi iç organlarını ve hangi damarlarını ortak kullandıklarından asla emin olmadıklarından, ayırma ameliyatı sonrasında sağ kalacaklarını garanti edemiyorlardı.

On yıl boyunca hilkat garibesi olarak teşhir edildikten sonra Chang’la Eng emekli olup Kuzey Carolina’da bir tütün çiftliği aldılar. Dört yıl sonra, 1843’te, aynı bölgede yaşayan yoksul bir İrlandalı çiftçinin Sarah ve Adelaide Yates adlı iki kızıyla evlendiler. Bu evlilik gerek doktorlar arasında, gerekse popüler basında pek çok yer buldu, söz konusu çiftler de toplam yirmi bir çocuk dünyaya getirerek buna katkıda

bulundular. Çocukların onu Chang'la Adelaide'in, on biri de Eng'le Sarah'nındı. Dördü birlikte, özel yapılmış, kocaman bir yatakta uyurlardı. On dört yılı böyle geçirdikten sonra, bir ev daha yaptılar, üç günde bir diğer eve taşınarak yaşamaya başladılar.

Amerikan vatandaşı olduklarında Bunker soyadını alan Chang'la Eng, yıllar sonra yine sahnelere döndüler. Giderek kalabalıklaşan ailelerini geçindirmek için paraya ihtiyaçları vardı. 1870'te, usta promosyoncu P. T. Barnum'u da yanlarına alarak pek sansasyonel bir Avrupa turnesine çıktılar, Ülkelerine dönmek üzere gemiye bindiklerinde, Chang'a inme indi. İçkisi nedeniyle olsa gerek, her zaman ikizlerin daha zayıfı olmuş olan Chang'ın sağ tarafı felç olmuştu. Sağ tarafı, kardeşine yakın olan tarafıydı. Sağlıklı kalmış olan Eng'e de, kardeşi iyileşinceye kadar onun yanında yatmak düşmüştü.

Ocak 1874'te Chang bronşit oldu. Bir gece, iki kardeş Eng'in evinde uyurken, Chang kardeşini uyandırdı, göğüs ağrılarından yakındı, kalp ateş yakmalarını istedi. Eng buna istemeyerek razı oldu. İki saat geçtiğinde Eng, kardeşini tekrar yatmaya ikna etti. Chang hâlâ göğüs ağrısından yakınıyor, yatınca daha kötü olduğunu söylüyordu. Sabaha karşı dörtte Eng'in 18 yaşındaki oğlu onları yoklamaya geldi. Babasının derin derin uyumakta olduğunu, ama Chang'ın ölmüş olduğunu gördü.

Yıllardır hep bundan korkmuş olan Eng uyandı. Kardeşinin öldüğü söylendiğinde bağırarak ağlamaya başladı. Sonra birdenbire, "Ben gidiyorum!" dedi. Titremeye başladı, tüm vücudundaki ağrılardan yakındı, karısıyla çocuklarından kollarını, bacaklarını ovmalarını istedi. Birkaç dakika sonra Eng, boğuluyor gibi olduğunu söyledi. Doğrulup oturmaya çalıştı, sonra sırtüstü devrildi, kolunu ölü kardeşine sardı, "Tanrı ruhumu kurtarsın," dedi, komaya girdi, bir saat sonra da öldü. İkisinden biri ölürse kardeşleri hemen ayıracağına söz vermiş olan doktor ancak ondan sonra gelebildi.

Otopside Chang'la Eng'in gerçekten de çok derin bağlarla bağlı oldukları ortaya çıktı. Karaciğerleri birbirine bağlantılıydı, ayrıca karın boşlukları arasında biraz da kan gidip geliyordu. Doktorlar sonradan, onları ayırmaya çalışmış olsalar, ikisinin de yaşamayacağına karar verdiler. Ama beri yandan, Eng'in ölüm nedeninin Chang'daki hastalık olmadığına da karar verdiler, çünkü Eng, kardeşi öldükten sonraki kısa yaşamında, hiç de aynı belirtileri göstermemişti. Doktorların inancına göre Eng'i öldüren, Chang'ın ölümünün getirdiği şok olmuştu. Korkudan ölmüştü Eng.

GEORGE GORDON, LORD BYRON

22 Ocak 1788 - 19 Nisan 1824

Biyonik kahramanın yaratıcısının aslında hemen hemen topal olduğunu düşünmek insana pek bir garip geliyor. Ama Lord Byron'ın çağının en yaygın okunan ve en şok yaratan şair olarak sahip olduğu çekicilik aslında biraz da, uçarı kahramanlarından (örneğin Don Juan) hangisinin hayal ürünü, hangisinin kendi hayatından alınma olduğu konusundaki esrarengizlikten kaynaklanmaktaydı. Genç şair bir keresinde sevinerek, "İnsanlar her dediğime inanıyor, yanlış kanılara saplanıyorlar." demişti. "Ama önemi yok! İleride hayat hikâyemi yazacak olanların yazdıkları böylece daha da ilginçleşecek. Belki fazla övünüyorum ama, hayatımı yazmak isteyen kişilerin birden fazla olacağını sanıyorum. Ne kadar kalabalık olurlarsa o kadar memnun olurum."

Byron'ın İngiltere'yi şoka sürüklemesinin tek nedeni şiirleri değildi. Lord olan babası, daha o üç yaşındayken ölmüştü. Byron da Lordlar Kamarası'ndaki üyeliğini bırakıp 1816'da İngiltere'den kaçmış, böylelikle karısının üvey kardeşiyle arasındaki ilişki nedeniyle patlayan seks skandalinden kurtulmuştu. Bir süre Avrupa'yı dolaştı, İtalya'da bir süre açıkça, evli bir kadının jigolosu olarak yaşadı, bu arada Cenevre Gölü yakınında, sürgünde yaşayan bir başka şairle Percy Bysshe Shelley'le tanıştı.

1823 yılında Byron, şiirlerindeki kahramanların çok beğeneceği bir amaca adandı. Yunanlıların Türklere karşı verdiği bağımsızlık savaşına yardım etmek üzere bir gemi bulup savaşa katılmaya karar verdi. 120 tonluk geminin parasını ödeyebilmek için bir hayli para topladı, hatta sırlarından bazılarını sattı. Bazılarının "mavna" diye isim taktığı bu gemiye "Hercules" adını verdi. Birkaç da paralı asker tutup temmuz ayında Yunanistan'a yelken açtı, ama bu girişiminin parlıtlı bir hareket olmayacağını çok geçmeden anladı. Yunan güçleri hiziplere ayrılmış, birbiriyle savaşıp duruyordu. Byron aylarca beklemek zorunda kaldı, kimlerle güç birliği yapacağına bir türlü karar veremedi.

Bu arada şair, İyon Denizi yakınında küçük bir villaya yerleşti, ama bu süreyi de sık sık hastalanarak geçirdi. Nedeni biraz da, şişmanlama eğilimine karşı perhizle mücadele ederken, pek az yemesinden, daha çok yalnız pirinçle beslenmesinden kaynaklanıyordu. Kış boyunca o kadar sık hastalanmıştı ki, bir gün doktoruna yine her zamanki oyuncu ha-

liyle şöyle dediği bilinmektedir: “Yaşamak istediğimi mi sanıyorsun? Yaşamaktan adamakıllı bıktım, bu dünyadan ayrılacağım zaman sevineceğim. Neden üzüleyim ki? Benim kadar hızlı yaşayan azdır. Ben tam ve gerçek anlamıyla ‘genç-ihhtiyar’ bir insanım.”

1824 Şubatı’nda Byron biraz iyileşmiş, her gün ata binerek dolaşmaya başlamıştı. 9 Nisan günü yine ata binmekte ısrar etti. Oysa hava pek kötüydü. Atla üç mil kadar gittiğine, bir sağanağa tutuldu. Eve sırılsıklam, titreyerek döndü, çok geçmeden de ateşlendi. Durumu kötüleşince, doktorları onu biraz kan vermeye razı ettiler, şakaklarına on iki sülük yapıştırdılar. Ayrıca ateşini düşürmek için diyare başlatmak amacıyla hintyağı içirdiler. Byron sayıklamaya başladı. Ağzından İngilizce ve İtalyanca, saçma sapan kelimeler dökülüyordu. 18 Nisan gecesi, 36 yaşındaki şair biraz kendine geldi, “Şimdi artık uyuyorum,” demeyi başardı. Gerçekten de yirmi dört saat uyudu, o sürenin sonunda da, yorgun ve tükenmiş durumda, ama savaş alanlarının çok uzaklarında, bu dünyaya veda edip, öldü.

CALIGULA

MS 31 Ağustos 12 - MS 24 Ocak 41

Caligula bir keresinde büyükannesine, “Unutma ki herkese her şeyi yapmaya hakkım var,” demiş, daha sonra yaşlı kadını intihara sürüklemişti. 25 yaşındaki bu Roma imparatoru aslında çok cazibeli biriydi. Bir keresinde bir ziyafet sırasında konuklarına, isterse o anda hepsini öldürtebileceğini hatırlatmıştı. Nice kere karısına ya da metreslerinden

örüne sarılır, “Ben emrettiğim an, bu güzel kafa bu vücuttan ayrılır,” derdi. Kendi kız kardeşleri dahil, herkesle yatmıştı. Senatörlere ayaklarını öptürmüştü. Lüks içinde yüzen partiler verebilmek için halkından çok ağır vergiler alır, vatandaşları vasiyetname yazmaya, mallarını kendisine bırakmaya teşvik ederdi.

Bunların bir bölümü, Roma İmparatorluğu’nun o vahşi çöküş dönemlerinde pek de rastlanmadık şeyler değildi. Caligula’dan önceki imparator da zaten yüzüne yastık bastırılarak boğulmuştu. Ama uzun boylu, çok kıllı, kafasının tepesinde keli olan, ikide bir sara nöbetine benzer krizler geçiren, aynanın karşısına geçip korkunç suratlar yapmaktan hoşlanan Caligula yine de bu konuda rekortmen sayılırdı. Kendini Tanrı ilan etti. Jüpiter’in dengi olduğunu söyledi. Mitoloji heykellerinin kafalarını değiştirip kendine benzer kafalar taktırdı. Ne var ki dört yıl süren kısa imparatorluğu boyunca kendi görünüşü de çok değişti. Sefahat hayatı nedeniyle şişmanladı, gözleri çukura kaçtı.

Ona karşı suikastlar düzenlenmesinde şaşacak bir şey yoktur. Bu tür girişimlerden birini öğrendiğinde, yakalananların vücudunda pek çok küçük yaralar açılmasını, böylelikle ölmekte olduklarını hissederek ölmelelerini emretti. Bir girişim de imparatorun kendi sarayı içinde planlandı. Onu koruyan, Praetorian Muhafızları adındaki kendi özel polis gücü oldu. Bu muhafızlardan biri olan Cassius Chaerea, her sabah imparatorun o günün parolasını öğrenmekle görevliydi. Caligula parola olarak hakaretâmiz, ayıp kelimeler söyleyerek onu utandırmaktan pek hoşlanırdı.

Sonunda muhafızlar, imparatorun saltanatının dördüncü yılında, Palatine Müسابakalarının son gününde öğlerini aldılar. Tiyatronun sahnesi kanlarla kaplanmıştı, çünkü Caligula o gün insan kurban etmeyi seçmişti. Ayrıca o gün oynanan, biri trajedi, diğeri fars olan iki tiyatro oyunu da pek kanlı oyunlardı. Öğle tatilinde Caligula tiyatrodan ayrıldı, gizli bir yeraltı geçidinden saraya doğru yürümeye başladı. Banyosunu yapmaya gidiyordu. Geçitte karşısına Chaerea çıktı, yanındaki iki muhafızla birlikte imparatoru bıçaklayarak öldürdü.

Romalılar Caligula’nın ölümünü duyduklarında, önce sevinmekte kararsız kaldılar. Bu seferkini de yine, düşmanlarını yok etmek üzere kendisinin sergilediği komplolardan biri sanmışlardı. Katilleriyle onların destekçileri sonunda Caligula’nın karısını öldürüp kızını da duvara çarpa çarpa öldürene kadar dövdükten sonra, kent halkı ancak bayram etmeye başlayabildi.

AL CAPONE

17 Ocak 1899 - 25 Ocak 1947

Alphonse “Scarface” Capone, tam sinema filmlerinden fırlama bir gangsterdi. Aslında filmler onu taklit etmişti, çünkü içki yasağı döneminde Chicago’da onun demir pençeli kontrolü hüküm sürmekte, araya bombalama, makineli tüfekle tarama olayları girmekte, 1930’lu yıllarda “Scarface” gibi, “Bir Halk Düşmanı” gibi filmlere ilham ver-mektedir.

Capone bütün faaliyetlerini Michigan Caddesi üzerindeki Lexington Otel’inde, altı odalı bir süitten yönetmekteydi. Bu süitte altın dekorlardan ayna arkasındaki gizli geçitlere kadar her şey eksiksiz tamamdı. Ismarlama takım elbiseler, ipek pijamalar giyen bu iri kıyım adamın sol yanağında üç yara izi vardı. Bini aşkın kişiyi aynı anda yönetir, en iyi dönemlerinde içki kaçakçılığından, kumardan ve fuhuştan yılda brüt yüz milyon dolar kazanırdı. Yarattığı çete savaşlarında 300’den fazla kişi ölmüştü.

Ama Capone’un kendisi kurşunla ölmedi. Gelir vergisi kaçakçılığı suçlaması karşısında teslim oldu. 1931 yılında, 215.000 dolar kadar bir vergiyi ödemediği için suçlu bulunarak hüküm giydi, Atlanta’daki bir cezaevine gönderildi. Oradaki ilk muayenesinde, üç yıl önce frengi kapmış olduğunu itiraf etti. Besbelli daha önce genelevde fahişelik etmiş bir metresinden kapmıştı. Ama Capone her nedense tedavi edilmiş olduğuna inandığı için, vücudunda hâlâ enfeksiyon olup olmadığını anlaşılmaması için bel kemiğinden su alınmasını istemedi. Bu da sonun başlangıcı oldu.

Çete lideri, cezaevi hayatına kolayca alıştı. Sekiz kişilik bir koğuşta kalıyor, günde sekiz saat ayakkabı yapımında çalışıyordu. Kendisine dışarıdan, cezaevinde çeşitli imtiyazları satın alabilmesi, koruma sağlayabilmesi için para da gönderiliyordu. İki yıl sonra Capone yeni bir federal cezaevine nakledildi, o da Alcatraz oldu. Kale adada herkesin kendi hücresi vardı. Capone önce çamaşırvhanede, daha sonra hamamda çalıştı. Güçlü şöhreti yok olmuştu artık. Bir keresinde sırtına makas sapladılar.

Derken 1938’de bir gün Capone’un yemekhanede öylece durmuş, boş boş bakmakta olduğu görüldü. Doktor onun geçti sandığı frengisinin ileri aşamalara gelmiş olduğunu saptadı. Capone mahkûmiyetinin

son on bir aylık bölümünü revirde geçirdi. Enjeksiyonlar ve şok tedavilerle hastalığı yavaşlatıldı. Kasım 1939'da Capone serbest bırakıldı, ama artık durum aynı değildi. "The New York Times" gazetesi ondan söz ederken, "Çenesi sarkan bir paretik... sosyal hastalık kurbanı, üstelik paralitik," diyordu.

Capone, Miami Beach yakınlarında, Palm Adası'ndaki kendi arazisine çekildi. Maliyenin el koyamadığı birkaç milyon dolarla yaşarken, aklını yitirmeyi sürdürdü. Paranoyası müthişti. İçinde adam bulunan arabalardan korkuyordu.

Fiziksel olarak koordinasyonu yoktu. Dili dolanıyor, kafası karışıyordu. Pijamalarıyla rihtima iniyor, saatlerce balık tutuyordu. 1942'de, yeni keşfedilmiş bir ilaç olan penisilinden ilk dozunu aldı. Ama tıpkı daha önceki tedaviler gibi, beyinde zaten yer almış olan hasarı geriye çevirmeye o da yetmedi.

Sonunda 19 Ocak 1947'de Capone sabahın dördünde beyin kanaması geçirdi. Son dualar edildi, "United Press International" ajansı onun öldüğünü duyurdu. Oysa 48 yaşındaki Capone, yaklaşık bir hafta daha yaşadı, 25 Ocak günü öldü. Cinayetler işleyen bir gangster olması çok gerilerde kalmıştı. Ölümü "Times"ın ancak yedinci sayfasında yer bulabildi.

BÜYÜK CATHERINE

2 Mayıs 1729 - 17 Kasım 1796

Rus Çariçesi Büyük Catherine (Katerina) hakkında neler duymuş olursanız olun, herhalde hepsi yanlıştır. Ağır iftiralara uğramış olan bu kadıncağız her ne kadar doymak bilmez bir sevgili olsa da, bir atla oynasırken hayvanın yuları kopunca altında ezilerek ölmüş olduğuna dair söylentiler doğru değildir. Hayır. 67 yaşındaki hükümdar kadın devrilip öldüğünde yalnızdı. 27 yaşındaki sevgilisini o sabah öpüp yolcu etmişti.

Catherine hakkında böylesine sapık bir hikâye üretilmiş olmasında pek de şaşılacak bir şey yoktur. Tahta uzak bir Alman prensinin kızı olarak dünyaya gelen Catherine, Rus tahtının beceriksiz varisi III. Petro ile

evlenmiş, on yedi yıl sonra onu devirip öldürtmüş, kendisi “imparator” olarak ülkeyi 1762 yılına kadar yönetmiştir. Darbe sırasında ona sevgilisi yardım etmiştir.

O sıradaki sevgilisi Gregory Orlov’dur ve Çariçe’nin ömrü boyunca sıralanan ya on iki, ya da yirmi bir âşığından biridir. Âşıklarına, kocasından farklı olarak, çok iyi davranırdı. Kocasıyla evliliği fiziksel anlamda ancak dokuz yıl sonra gerçekleşebilmiş, o da ancak bir varis doğuracak kadar sürmüştü. Oysa âşıklarına dolgun maaşlar verir, kendi odasının yakınında geniş daireler ayırırdı. İçlerinden birini de Polonya kralı yapmıştı. Bir âşığından usanıp onu bırakması yaklaştığında, genellikle ya arazi ya da unvan verir, ömrünün sonuna kadar geçinebilmesini sağlardı.

Catherine capcanlı, çok çalışkan bir hükümdardı. Yaşlanmaktan hiç hoşlanmamıştı. Gençliğinde çok güzeldi. Mavi gözlü, kuzguni siyah saçlıydı. Yaşlanırken çok ağır makyaj yapmaya başlamıştı. 60 yaşına geldiğinde tüm dişleri dökülmüş olduğu için görüntüsünden çok fazla utanıyordu. Ömrünün son birkaç yılında bacaklarındaki varisler şişmiş, yürütmesi çok zorlaşmış, hiç yürüyemediği için genellikle tekerlekli sandalyle dolaşır olmuştur.

11 Eylül 1796’da Catherine, tek meşru oğlu Paul’ün kızı olan torununun düğününe katılmak üzere tahtına yerleşmiş, ama İsveç kralının oğlu olan damat hiç gelmemişti. Bu olayın ardından Catherine hafif bir kriz geçirdi. İki ay kadar sonra, 16 Kasım’da, hemen hemen iyileşmiş gibiydi.

O sabah yatağından erken kalktı, her zamanki kahvesini içti, baharda yapacağı Kırım seyahatini konuştu. Sonra sevgilisiyle sekreterlerini yolcu etti, soyunma odasına geçti. Genellikle orada on dakika kalırdı. Yarım saat geçip sesi çıkmayınca, hizmetkârları hemen özel sekreterini çağırdılar. Sekreter kapıyı vurduğunda, yine cevap gelmedi. Adam bunun üzerine içeriye girdi, onu yere yıkılmış, soluk almaya çalışır durumda, kendinden geçmiş halde buldu.

Güçlü Çariçe bu sefer önemli bir kriz geçirmişti. Doktorlar kanını akıttılar, ayaklarına sıcak bastılar, ama yine de ertesi gece öldü. Bu arada hiç kendine gelmemişti. Cenazesi konusunda, annesine hiçbir zaman fazla yakın olmayan, babasının kaderi konusunda içi hâlâ hınç dolu olan oğlu Paul, babasının mezarını açtırdı, Catherine’yla III. Peter’i yan yana gömdürdü. Böylelikle Catherine ömrü boyunca en az birlikte yattığı adamla yan yana ebediyet uykusuna yatmış oldu.

CİCERO

MÖ 3 Ocak 106 - MÖ 7 Aralık 43

Marcus Tullius Cicero (Çiçero), Roma İmparatorluğunun en çarpıcı hatibi ve yazarıydı, ama özellikle politikacı olduğu düşünülürse, pek de sağduyu sahibi bir kişi sayılmazdı. Belki orta sınıflar onun saraylarda ve senato forumunda yaptığı süslü püslü konuşmaları pek sevmiş, nasımlarına “domuz” ya da “haşere” gibi isimlerle seslenmesine bayılmış olabilirler, ama onun bu tür konuşmaları, kana ve nüfuza susamış meslektaşlarıyla başını sürekli derde sokmuştur. “Ben en çok kendi kendimin alkışına sevinirim,” diyen Cicero, öldüğünde 57 nutukla 864 mektup gibi renkli bir miras bırakmıştır. Ama sağlığında Romalı liderler birbirini öldürürken, Cicero’nun kibir gibi küçük bir günahı, gereğinden tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi.

Jül Sezar’ın Roma’yı cumhuriyet olmaktan çıkarıp bir diktatörlüğe çevirme hareketleri karşısında gösterdiği dobraca muhalefet nedeniyle iki kere Yunanistan’a kaçmak zorunda kalan Cicero, MÖ 44’te Sezar’ın senatoda öldürülmesi sırasında 62 yaşındaydı, Roma’da emekli olmuş, barış içinde yaşamaktaydı. Ama bu olay olur olmaz hemen fırlayıp ortaya çıktı. Karışıklık ortamında, Roma’yı kimin yöneteceği belirsiz durumdayken, onun da söyleyeceği çok şey vardı.

O sıralarda Sezar’ın yerini alacak en güçlü aday olarak görünen Marcus Antonius’a avazı çıktığı kadar saldırdı. Antonius o ara rakiplerini öldürüyor, çevresine silahlı muhafızlar topluyordu. Bu tür bir davranışa kanlı Roma’da bile daha önce hiç rastlanmamış değildi. “İnsanın kendi kentinde silahlı muhafızlar olmadan yaşayamaması dayanılacak şey mi? Ölüp ortadan kalkmak bin kere daha iyi değil mi?” diyordu Cicero. “İnanın bana, bundan korunmak olmaz. İnsanı kendi vatandaşlarının sevgisi ve iyi niyeti korumalıdır, silahlar değil.”

Çok güzel bir düşünceydi, ama Roma İmparatorluğu’nun çöküşü sırasında pek o kadar pratik sayılmazdı. Sezar’ın öldürülmesinden bir yıl sonra, Antonius’la Octavianus’u geçici bir ittifakla kazanan tarafta, Cicero’yla tüm senato üyelerini ise öbür tarafta gösteren çizgiler ana hatlarıyla çizilmişti. Dobracı hatip artık kendini idam edilecekler listesinin en tepesinde görüyordu. Roma’dan kaçmak üzere bir gemiye atladı, ama kötü hava yüzünden daha limandayken deniz tutunca gemiden inmek zorunda kaldı, geceyi kendi villalarından birinde geçirdi. Sabah ol-

duğunda, sakın sakın oturup cellatlarını beklemeye karar vermişti. Ama köleleri onu zorladılar, kendini gemiye taşıtmasını istediler. Yolda Antonius'un askerleri onu durdurdu. Cicero sedyedeydi. Tıraş olmamıştı. Başını eğdi, boynunu uzattı, askerlerin kafasını kolayca kesmesine izin verdi. Antonius onun sağ elinin de kesilmesini emretmişti.

Antonius, Roma İmparatorluğu'nun kendisine de düşman kesilmesine on üç yıllık bir süre kaldığından habersiz, askerlerinin başarısından öyle memnun oldu ki, onlara 250.000 dragma ikramiye verdi. Bundan sonra büyük Cicero bir kere daha tüm Roma'nın dikkatini kendi üstüne çekti. Yine Antonius'un emriyle, kesik kafasıyla sağ eli senato forumuna asıldı.

CLAUDIUS

MÖ 10 - MS 54

“**Y**aşa Sezar, ölmek üzere olanlar seni selamlıyor!” diye bağırılan ilk Roma imparatoru, Claudius (Klodyus) olmuştur. Bu kadar yüce bir onur jestinin, ömrü boyunca (sözde) aptal diye alay edilmiş, sakat ve kekeme bir ihtiyara yöneltilmiş olması ne kadar gariptir! Ama sonunda anlaşıldı ki, adı aptala çıkmak, Roma İmparatorluğu'nun o şiddet dönemlerinde hiç de aptalca bir şey değilmiş! Etrafta herkes öldürülüp dururken, Sezar Augustus'un bu yeğeni öldürülmeye değmez bulunmuştu. Cani Caligula MÖ 41 yılında kendi muhafızlarından biri tarafından öldürülünce, 50 yaşındaki Claudius'un imparator olmak üzere seçilmesi, gücü yozlaştırmak bir yana, güce sahip olmayı bile beceremeyecek biri gibi görülmesi sayesindeydi.

Claudius aslında kendi evi ve ailesi hariç, el attığı her alanda güçlü ve akıllı bir lider oldu. Dördüncü karısı onu iktidardan devirme komplosu kurduğu için idam ettirildikten sonra, kendisi 57 yaşındayken, 32 yaşındaki yeğeni Agrippina'yla evlendi. Agrippina aynı zamanda Neron'un dul annesiydi. Oğlunu imparator görmekte kararlıydı. (Annesinin bu dileği yerine geldikten sonra, Roma yanarken keman çaldığı söylenen imparator da Neron'dur.) Agrippina yavaş yavaş, yaşlanan, zayıflayan Claudius'tan iktidarı çalmaya başlamıştı. Claudius farkına vardığında, iş iş-

zen geçmişti artık. Agrippina durumun ortaya çıktığını anlayınca imparatora zehirli mantar yedirdi. İnsanların kendisini ciddiye alması için elli yıl beklemiş olan Claudius, ölmeden önce on iki saat boyunca hiç konuşmadan ögürüp durdu.

CLEOPATRA

MÖ 69 - MÖ 30

Söylentilere göre Cleopatra çok güzeldi. Ama bunun gerçek bir kaydı olmadığı gibi, kendisine ait otantik bir heykel bile yoktur. Efsane bize bu ilk “femme-fatal”ın, kendini bir yılanla sokturtarak öldürdüğünü söylemektedir. Ama bu da hiçbir zaman kanıtlanmış değildir. Kesin olan tek şey, Mısır’ın bu son kraliçesinin erkekleri kendine çekmeyi çok iyi bildiğidir. Jül Sezar, Roma askerleriyle Mısır’a girdiğinde, daha 20 yaşında olan kraliçe, 54 yaşındaki lideri kendine âşık etmiş, ona bir erkek evlat doğurmuştur. Sezar, senatoda öldürülünce Cleopatra bu sefer genç Marcus Antonius’la ilişki kurmuştur, çünkü onun Sezar’ın yerine geçeceğini ve kendisini de Roma imparatoriçesi yapacağını düşünmüştür.

Olaylar elbette ki öyle gelişmemiştir. Cleopatra ona ikiz çocuklar doğurmuş, dört yıl sonra da onunla evlenmiştir, ama MÖ 31 yılında Octavius, Antonius’u yenmiş, o da Cleopatra ile birlikte Roma’dan kaçmak zorunda kalmıştır. İskenderiye’ye döndüklerinde kraliçe kendi işlerini ayarlamıştır. Zaten sarayın yakınına kocaman, mermer bir mozole yaptırmış olan Cleopatra, Octavius yaklaşırken tüm hazinelerini, mücevherlerini, fildişi mobilyalarını ve ender bulunan baharatlarını güvenli bir kasaya taşıtmıştır. Doktoru ona birtakım zehirler hazırlamış, her birini de onun önünde çeşitli esirler üzerinde denemiştir. Ama kraliçe bu zehirlerin hiçbirini beğenmemiştir, çünkü bazıları çok fazla acı verici, bazıları da nöbetlere yol açan şeylerdir.

Bu arada Octavius’la Antonius, İskenderiye açıklarında son bir savaş daha yaptılar. Cleopatra’nın kocası savaşı kaybedip, öfke içinde saraya döndüğünde, Cleopatra’nın gizlice Octavius’la barış yapmaya çalıştığını, böylelikle Mısır tahtını korumak istediğini öğrendi. Cleopatra mozolesi-

ne kaçtı, Antonius'a kendisinin ölmüş olduğuna dair haber yollattı. Antonius üzüntü içinde, kılıcını kendi karnına sapladı. Yavaş yavaş ölerken Cleopatra'nın mozalesine götürüldü, orada onun kollarında can verdi.

Cleopatra da kendini bıçaklamak üzereyken Octavius'un askerleri içeriye dalıp onu durdurdu. Cleopatra kendi mezarında hapis tutuldu. Birkaç gün sonra Cleopatra, Antonius'un mezarını ziyaret etti. Geri döndüğünde hizmetkârları ona banyosunu yaptırdılar, makyajını yapıp onu boyadılar, üzerine inciler işlenmiş beyaz ipek elbisesini giydirdiler. Kraliçe oturup Octavius'a bir mesaj yazdı, Antonius'la birlikte gömülme istediğini söyledi. Octavius mesajı alınca deli gibi mozaeye koştu, ama Cleopatra'yı yatağında ölü buldu. İki hizmetkârı da yerde yatıyordu. Onlar da ölmüştü.

Kraliçeyi neyin öldürdüğü hiçbir zaman kesin anlaşılamamıştır. Kimine göre saç tokasının içinde zehir saklamaktaydı, kimine göre de, o sabah getirilen bir sepet incirin içinde zehirli bir yılan vardı. Gerçekten de Cleopatra'nın sol kolunda iki küçük iz bulunmuş, ama kapalı mozaede hiç yılan bulunmamıştır. Octavius, Roma'ya döndüğünde Cleopatra'nın heykelini törenle dolaştırmıştır. Bu heykel onu yatağında ölü olarak, sol kolunda yılanla göstermektedir. Esasen efsane de böyle başlamıştır.

MONTGOMERY CLIFT

17 Ekim 1920 - 23 Temmuz 1966

İnsan şöhretin doruğundayken ölürse, ölümsüzlüğe ulaşabilir. Ama şöhreti solana kadar yaşarsa, unutulur gider. Montgomery Clift ikinci gruptandır. Daha 1950'lerin başlarında, "A Place in the Sun ve From Here to Eternity" gibi filmlerdeki o tedirgin, duygulu performansı onu çok büyük üne kavuşturmuştu. Hatta o kadarla da kalmamış, kendisi bu rollere, içedönük, psikolojik bir boyut eklemiş, böylelikle on yılın en popüler aktörleri olacak iki kişinin onu kendilerine kahraman diye seçmesini sağlamıştı. O iki kişi de Marlon Brando ile James Dean'di. Ama aradan on yıl geçip Clift öldüğünde, hakkında çıkan yazılar artık baş sayfada değildi. Dönemin diğer bahtsız yıldızlarından, örneğin James Dean ve Marilyn Monroe'dan farklı olarak, ölümünün üzerinden geçen

yirmi kadar yıl içinde de hakkında ancak üç ya da dört biyografi kitabı yayınlanmıştır.

Clift 14 yaşından beri Broadway'deydi, ama görünüşe göre Hollywood şöhreti olmak onu farklı etkilemişti. 1948'de ilk filmini çevirdikten üç yıl sonra alkolizm tedavisi gördü. Bazıları bunun nedenini, sayısız gizli eşcinsel ilişkileri nedeniyle hissettiği güvensizliğe yorumladı. Ama nedeni ne olursa olsun, sonuçta düşünceli, narin yapılı bir aktörü, sessiz ve içine kapanık birine çevirmeye yetti. Çok geçmeden, çoğu depresyon yaratan türden çeşitli hapları da içki arasında yutmaya başladı. Yemekli partilerde yiyecekleri atıyor, çocuksu kavgalar çıkıyor, ikide bir kendinden geçiyordu. 1950'li yılların sonu yaklaştığında, film stüdyoları Clift'e iş vermekte isteksiz davranmaya başladılar. Zaten son birkaç filmi de pek fazla ses getirmemişti. Destek rollerde, ikinci rollerde gözükmeye başladı. O zaman bile, uzun sahneleri montajda kesilip doğranmak zorunda kalıyor, çünkü tek çekimde repliklerinin hepsini hatırlayamıyordu.

1966'da, dört yıl hiç çalışmamış durumdayken, "The Defector" filminde ona başrol verildi. "B" sınıfı bir casus-korku filmiydi. Bunun kendisi de farkındaydı, ama yine de bu filme, şöhrete geri dönüş fırsatı olarak bakıyordu.

Güvenilir bir aktör olduğu konusunda stüdyoları etkilemek amacıyla, dublör de istemediğini söyledi. Bunun anlamı, buz gibi Tuna Nehri'nde yüzme sahnesini de kendisinin yapacağı yolundaydı. Filibiti olduğu, gözlerinde kataraktan yakındığı, tir tir titrediği halde.

Bir yandan içki içmeyi de sürdürerek çevirdiği bu filmdeki performansından memnundu. Derken günün birinde, çekimleri kaba halinde izledi. 45 yaşında olmasına rağmen filmde yaşlı bir adam gibi çıkmıştı. O yaz New York'a döndüğünde depresyona girdi, daha da çok içmeye başladı. Temmuz ayı ortasında, elde kalan arkadaşlarından bazılarıyla görüştü ya da konuştu. Bu konuşmalar sırasında, ondan beklenemeyecek kadar duygusal davranıyordu. Arkadaşları sonradan onun kendilerine veda etmeye çalıştığı kanısına vardılar. 22 Temmuz Cuma gecesini yatak odasında, yapayalnız geçirdi. Bu da pek alışılmış bir şey değildi. Erkek bakıcısı, sabahın 6'sında oda kapısını kilitli bulunca kaygılandı. Cumartesi sabahı Clift'i yatağında sırtüstü, çıplak, gözünde gözlüğüyle, ölü buldu.

Otopside film yıldızının kalp krizi geçirdiği anlaşıldı. Ama Clift'in son on üç yılını izlemiş olan yakın arkadaşlarından biri, olayı, "Sahne mesleğinde görülmüş en yavaş intihar olayı," olarak değerlendirdi.

CHRISTOPHER COLUMBUS

1451 - 1 Mayıs 1506

Christopher Columbus (Kristof Kolomb), Amerika kıtasını keşfettiğini ölene kadar bilememiş, Çin'e giden yeni bir yol keşfettiğini sanmıştı. Ama İspanya adına geziye çıkan İtalyan kâşif en azından, keşfinin ne kadar değerli olduğunun farkındaydı. Kendine "Asya ve Hint Adaları ve Anakarası Kral Naibi ve Genel Valisi" olarak adlandırdı, Kral Ferdinand'la Kraliçe İsabella'dan, yeni topraklardan gelen gelirlerin onda birinin kendisine verilmesi hakkını kopardı. 1492'de Atlas Okyanusu'nda o çok iyi bilinen seferini bitirdikten sonra, Karaib Adalarına üç kere daha gitti, ama her gidişi, bir öncekinden biraz daha başarısız oldu.

Uzun boylu, yapılı biri olan eski haritacının kâşif olarak değeri, yönetici olarak değerinden üstündü. 1498-1500 yılları arasındaki üçüncü gezisine gelene kadar denizcilerinden öyle çoğunu kendine düşman etmişti ki, kralla kraliçe yeni yerleşim yerlerinin başına bir başka yönetici atadılar. Bu yönetici derhal Columbus'u zincire vurdurarak İspanya'ya geri yolladı. Kendinden sonra yeni kıtaya pek çok kişi gittiği için önemi azalan Columbus, kralla kraliçenin dikkatini çekip zindandan serbest bırakılınca kadar aradan altı hafta geçmesi gerekti.

Kralla kraliçe, Columbus'un yeni keşfedilen topraklar üzerindeki gücünü elinden aldılar, Columbus ısrarla yalvararak, zengin altın madenleri bulacağı konusunda vaatlerde bulunarak, dördüncü bir yolculuk iznini ancak koparabildi. Yaşlanmakta olan kâşif 1502 yılında Nikaragua kıyılarını yoklayarak dünyanın öbür yanına bir geçit aradı, o sırada patlayan korkunç fırtına, sekiz gemisini birden hasara uğrattı. Columbus bir yıl kadar Jamaika'da bekledikten sonra 1504 yılında İspanya'ya dönebildi. Fiziksel açıdan adamakıllı tükenmiş, altın falan da getirmemişti. Bu sefer saraya kabul edilmedi. Hakkı olan servet konusunda iddialara kalkıştı, yazdığı mektuplar cevapsız kaldı. Şikâyetleriyle dopdolu, buruk ve inatçı kâşif, kralı bir saraydan bir saraya izleyerek kendi hakkı olduğuna inandığı şeyleri yeniden kazanmaya uğraştı.

Kral Ferdinand onu kabul edip konuştuktan sonra bile Columbus yine de mutsuz kaldı. 1506 yılında kraliyet sarayı Valladolid'e taşınınca Columbus da bir katıra binip oralara yollandı. Denizcinin biri ona kalabileceği bir oda verdi, hastalığı kötüleşirken ona baktı. Columbus'un kalbi vardı. Bacakları ve karnı şişmeye başlamıştı. 1 Mayıs günü, yeni dünyanın

kapısını açan bu adam yapayalnız ve yeis içinde dünyaya gözlerini yumdu.

Ama yine de, yeni dünyaya son yolculuğunu henüz yapmış değildi. Cesedi önce Seville'e götürüldü, ama 1536'da kemikleri Hispaniola Adası'na, bugün Dominik Cumhuriyeti'nin başkenti olan Santo Domingo'daki bir katedrale götürüldü. 1700'lü yıllarda adayı Fransızlar alınca Columbus bu sefer Havana'ya taşındı. İspanyol-Amerikan Savaşı sonrasında kâşifin cesedi okyanusu bir kere daha geçti, Seville'e getirildi. Bugün hâlâ oradadır.

SAM COOKE

2 Ocak 1931 - 11 Aralık 1964

Rock şarkıcıları nasıl Buddy Holly'ye minnetlerini bir türlü ödeyemezlerse, son yirmi yıldır dikkati çeken en büyük "soul" şarkıcılarının çoğu da, Sam Cooke'a çok şey borçlu olduklarını kabul etmektedir. Chicago'lu bir papazın çok yakışıklı oğlu olan Sam Cooke, aldığı dinsel eğitimi pop müziğine uyguladı, 1957 yılında "You Send Me" adlı hit parçayla aradaki bağlantıyı kuruveren ilk siyah şarkıcılardan biri oldu. Nice müzik yıldızından farklı olarak, Cooke kendi kariyeri konusunda hiç de dikkatsiz biri değildi. Başarılı parçaları birbirini izlerken, kârın önemli bir kısmını kendi elinde tutabilmek amacıyla kendi yayın şirketini kurarak öncü oldu. Stüdyoda genellikle beyaz gömlek ve kravatla dolaşan Cooke, işadamıymış da kâr etmek amacıyla müzik yapmayı seçmiş biri gibi görünürdü.

1964'te Cooke, Hollywood'da, karısı ve iki çocuğuyla birlikte çok güzel bir evde yaşıyordu. Üçüncü çocukları o yaz evin yüzme havuzunda boğuldu. Ekim ayında Cooke bir Hollywood film testinden geçti. Kariyeri yeni bir hamlenin eşiğindeymiş gibi görünüyordu. Derken 10 Aralık gecesi, dostlarıyla bir restoranda yemek yerken Cooke, Elisa Boyer adlı, Uzakdoğu melezi bir mankenle anlaştı. Kızı alıp, Hacienda adlı ucuz bir motele götürdü. Boyer sonradan polise, Cooke'un kendisini motel odasına zorla sürüklediğini, giysilerini yırtmaya koyulduğunu anlattı. Sonra Cooke bir an için tuvalete girince, Boyer onun pantolonunu kapıp dışarıya kaçırmıştı.

Cooke üzerinde paltosuyla onun peşinden koştu. Kızı bulamayınca, otel müdiresi Bertha Lee Franklin'in kapısını yumrukladı, onu Boyer'i saklamakla suçladı. Franklin kapıyı açmadı. Cooke, Ferrari'sine binip motoru çalıştırdı. Ama birden caydı, tekrar Franklin'in kapısına döndü, kapıyı tekmeyle yıktı, içeriye girdi, Franklin'in söylediğine göre, ona vurmaya başladı. 55 yaşındaki kadın tabancasını ona çevirip üç el ateş etti. İlk kurşun, 33 yaşındaki şarkıcının göğsüne saplandı. Polis olayı meşru müdafaa olarak yorumladı.

HART CRANE

21 Temmuz 1899 - 27 Nisan 1932

Öldüğü sıralarda büyük bir Amerikan şairi olma yolunda bulunan Hart Crane, ömrü boyunca sürekli yolculuk ederek kendisini fazla yakından tanıyanlardan uzaklaşmaya çalışmıştır. Daha 17 yaşındayken annesiyle babasından uzaklaşmak ve yazar olmak için New York'a gelmiş, bundan sonra on iki yıl boyunca yolculuklar yapmış, New York'tan Cleveland'a, Küba'ya, Los Angeles'a, Paris'e de uğramıştır. Paris'teyken bile, içkiyle ve eşcinsel ilişkilerle dolu âlemleri yüzünden oradan Marsilya'ya kaçmak zorunda kalmıştır.

Edebi şöhreti giderek büyür, özellikle "The Bridge" (Köprü) adlı epik şiirinden sonra dikkati çekecek duruma gelirken, Crane'in içi kendine yönelik kuşkuyla dolmuştur. Çalışmalarının hiç iyi olmadığından kuşku lanmaya başlamış, daha hızlı bir tempoyla şiir yazamadığı için suçluluk duymuştur. 1931'de New York'ta sarhoşluktan ve eşcinsellikten tutuklandıktan bir süre sonra, Guggenheim bursu alarak Meksika'da bir yıl süreyle araştırma yapmaya yönelmiş, bu süre içinde İspanyolların bölgeyi fethiyle ilgili bir epik şiir yazmak istemiştir.

Bu projenin, kendi yeteneklerinden kuşku duyan biri için fazla büyük bir lokma olduğu çok geçmeden ortaya çıkmıştır, çünkü bindiği gemi New York limanından ayrıldığı andan itibaren Crane fazlasıyla içmeye başlamıştır. Bir yıllık süreyi depresyonlar içinde, serseri ve aylak, genellikle sarhoş geçirmiş, çok geçmeden intihardan söz etmeden gün geçirmez olmuştur. Yıl sona erdiğinde, Crane aldığı bursa karşılık ortaya he-

men hemen hiçbir şey koyamamış, epik şiirine de başlayamamıştır. Bu sefer başka çıkar yol bulamadığı için New York'a, kaçtığı insanların arasına dönmeye razı olmuştur.

Mart 1932'de, New York'a doğru yola çıkmasına birkaç hafta kala, iki bayan arkadaşını evine davet etmiş, ama onları kapıda sarhoş karşılamış, onlara az önce bir şişe tentürdiyot içtiğini, üç saate kadar ölmüş olacağını söylemiştir. Kadınlar içilen tentürdiyot miktarının öldürücü olmadığını meydana çıkardıktan sonra, Crane öğleden sonra boyunca onları orada kalmaya zorlamış, vasiyetnamesini yazmasına ve gerekli değişiklikleri yapmasına yardım etmelerini istemiştir. Son zamanlarda babasından miras kalan servetin büyük kısmını bir denizciye bırakmış, yanına eklediği bir notta da, "Eğer bu eline geçerse, ben artık yaşamıyorum demektir," demiştir. "Öyle çok şey hatırlıyorum ki! Seni her zaman sevdim. Bu benim tek sonumdu."

Ama 24 Nisan'da Orizaba gemisine binip yola çıktığında, görünüşe göre Crane'in keyfi yerindedir. Yanındaki yolculuk arkadaşı, Meksika'da komşusu olan, yakın dost olduğu yazar, Peggy Baird'dir. Gemi yolda Havana'ya, Crane'in yıllar önce bir süre yaşadığı yere de uğramıştır. Crane o gece gemiye sarhoş dönmüş, gemi denize açıldığında güverteye dolaşmaya başlamıştır. Besbelli bu gezinmeleri sırasında dayak yemiş, soyulmuştur. Bu olay belki de denizcilerden bazılarıyla girdiği kaçamak sırasında olabilir. Olaydan kısa bir süre sonra Crane güvertenin kenarında, denize atlamaya hazır pozda görülmüş, ama gece bekçisi onu yakalayıp kamarasına getirmiştir.

Ertesi sabah, saçları genç yaşta kırışmış yakışıklı şair, kamarasında Baird'le birlikte kahvaltı ederken üzerinde pijamalarıyla paltosu olduğu bilinmektedir. Bir süre sonra kendisi Baird'in kamarasına uğramıştır. Bu ziyaretinde Baird'e, "Korkarım yapamayacağım tatlım, çok utanıyorum," demiş, ama kadın onun öğle yemeğine katılmak istemediğini sanmış, bu sözleri öyle yorumlamıştır. Bir süre sonra Crane, kılığıyla herkesi şaşırtarak güverteye çıkıp kararlı adımlarla kış tarafa yürümüş, paltosunu hızla çıkararak parmaklığın üzerinden denize atlamıştır.

Ona cansimitleri fırlatılmış, ama şair bir tek kere batıp çıkmış, beyaz cansimitlerine ulaşmak için hiçbir çaba göstermemiştir. Gemi Florida kıyısına 10 mil kadar kala durmuş, bir saat kadar bölgeyi taramış, ancak ondan sonra New York'a doğru yola koyulmuştur. Kaptan J. E. Blackadder, Crane'in akrabalarına şöyle bir mesaj çekmiştir: "Hart Crane bugün öğle saatinde denize düşmüş, cesedi bulunamamıştır."

CRASSUS

MÖ 115 - MÖ 53

Crassus'un karakterini özetlemek için, adının ilk hecesinin İngilizce anlamı yeter... yani "ham ham"!.. Yalnızca bu bile onun karakteri hakkında ipucu vermeye yeter.

Jül Sezar zamanında en zengin Romalı olan Marcus Licinius Crassus'un paraya olan düşkünlüğü nedeniyle yaşadığı devirde bir efsane haline gelmişti. Roma'da ilk itfaiye örgütlerinden birini kurmuştu. Adamları yangın yerine gidiyor, yangını söndürmek için verdikleri hizmeti parayla satmaya kalkıyorlardı. Bu arada Crassus bitişikteki tehlikeye girmiş binaları satın almak için çabucak pazarlık ediyor, bu binaları yangın tehlikesi fiyatlarıyla alıyor, sonra yeni edindiği mülkler alev almadan yangını söndürüyordu. Bu eylemler sonucunda Roma'da yüzlerce evi olmuştu. Bu evlerden de oldukça yüksek bir kira alıyordu. Yıllık geliri, devlet hazinesininkine taş çıkartacak kadar fazlaydı. Jül Sezar'ın kampanyasını kendi parasıyla desteklemiş, zenginliği sayesinde ülkeyi yöneten ilk Triumvira'da Sezar'la Pompey'nin yanı sıra üçüncü üye olmuştu.

Servetini ölçme konusunda kendine göre bir standardı vardı. "Ordu-su olmayan hiç kimse zengin sayılmaz," derdi. Sonunda MÖ 54 yılında Suriye valisi olduğunda, onu da başardı, Roma İmparatorluğu'nun daimi düşmanı olan Partiyalılara karşı savaşmak üzere bir ordu kurdu. Ama ne yazık ki bir orduyu finanse etmek başka, yönetmek de başkaydı. Askerleri Fırat Nehri'ni aşp ilerlerken, Karhae Savaşı'nda oğlu öldü.

Askerleri ona karşı tam isyan etmek üzereyken Crassus, Partiya generalinin barış görüşmeleri teklifini hiç düşünmeden kabul etti. Görüşme yerine vardığında, hemen başı kesildi, bu baş, Partiya Kralı II. Orodes'e gönderildi ve efsaneye göre, Euripides'in "Bacchae"si oynanırken, sahnede bir aktörün yas tutup ağlaması sırasında kullanıldı. Crassus'un para merakını, zenginliğini ve generalliği parasıyla kazandığını duymuş olan Orodes, söylentilere göre onun kesik kafasını alıp boğazından içeri erimiş altın döktürmüş, "Düşkünü olduğun metale doy bakalım," demiştir. Böylece kendisine göre bir intikam almıştır. Ama bu arada bilgi olarak söyleyelim, Crassus'un yatırımları altına değil, hep gümüşe olmuştur.

MARIE CURIE

7 Kasım 1967 - 4 Temmuz 1934

Radyumu ve radyoaktiviteyi keşfettiği için iki ayrı Nobel ödülü kazanmış olarak 60 yaşına geldiğinde, Marie Curie kız kardeşine yazdığı bir mektupta şöyle demiştir: “Bazen cesaretim kırılıyor, çalışmayı bırakayım, küçük bir yere gidip kendimi bahçe bakmaya adayayım diyorum. Ama beni buraya bağlayan binlerce bağ var. Bilimsel kitaplar yazmaya bile karar versem, laboratuvarsız yaşayabilir miyim, bilemiyorum.”

Marie Curie bilime son derece bağlıydı. Ölümü de o yüzden oldu. Ama daha uzun yıllar çalışıp X ışınlarına, kanser tedavilerine, nükleer bombalara gidecek yolların temelini atmayı başardı. 1898’de Marie ile kocası Pierre, iki tonluk ham cevheri işlemiden geçirip, birkaç santigramlık radyum klorid elde etmeye yönelik o tekdüze deneylerine başladılar. İlkel koşullar içinde, Paris’in terk edilmiş bir deposunda, yerler asfalt kaplı, dam yamalı camdan... ama Marie Curie yine de kazanın içindeki eriyik maddeyi karıştırıp, keşfettikleri radyoaktif maddeyi izole etmeye çalışıp duruyordu.

1906 yılında Pierre kalabalık bir Paris sokağında atlı araba altında kalıp öldükten sonra, Marie daha da çok çalışmaya başladı. Bu ufak tefek, ela gözlü kadın, bilimsel konferanslarda kürsüye çıkıyor, yaptığı deneylere ait raporları çekingen, tekdüze bir sesle okuyordu. Ama Birinci Dünya Savaşı sırasında, elindeki ilkel X ışını cihazından Curie de yüksek düzeyde radyasyon kaptı. Esasen çalışmalarına başladığı günden itibaren radyasyona maruz kalıyordu, ama yaşlanmaya başladığında birikimin bedelini ödemeye başladı. Curie çoğu zaman yorgun ve hasta oluyor, radyasyon yüzünden her hastalık daha beter, her iyileşme daha uzun süreli oluyordu. Ara sıra acı veren, yanma hissi getiren yaralarla mücadele ediyordu. Bunlar da radyoaktif malzemeyle çalışmanın sonucuydu. Ama düzenli kan testleri sürekli bir bozulmaya işaret etse bile, Curie yine de laboratuvarında çalışmakta direniyordu. 1923’ten 1930’a kadar dört katarakt ameliyatı geçirdi, gözleri daha da bozulurken dev mercekler takmaya başladı, aletlerinin üzerine renkli, kocaman rakamlar yapıştırdı, çalışmasını yine sürdürdü.

1934 kışında, 66 yaşındayken, Versailles’a paten yapmaya, zaman zaman kayağa gidecek kadar sağlıklıydı. Paskalya tatilinde Fransa’nın

güneğine bir yolculuk sırasında soğuk aldı. Paris'e döndüğünde, laboratuvarında çalışırken durumu giderek kötüleşti. Kalkıp laboratuvara gidemeyecek kadar halsiz olduğu günler, evinde yazı yazıyordu. Yaz başında doktorları hava değişimi için Fransız Alplerindeki bir hastaneye yatmasını tavsiye ettiler.

Ama problem havayla ilgili değildi. Curie birkaç hafta sonra anemiden öldü. Aslında öldürmeyecek bir hastalığı, ama onun hasta vücudu bununla bile mücadele edemiyordu. Curie'nin kızı, annesinin biyografisini yazarken şöyle demişti: "3 Temmuz sabahı, Madame Curie son kez dereceyi titreyen elleriyle kaldırıp ateşine baktı, sonun başlangıcı olan ateş düşmesini fark etti, neşeyle gülümsedi."

ADELLE DAVIS

25 Şubat 1904 - 31 Mayıs 1974

"Ne yiyorsan o'sun," diye direnirdi ünlü diyet uzmanı Adelle Davis. Ve bu inancından hiç ödün vermezdi. "Kocasını öldürmek isteyen bir kadın, bunu yavaş yavaş, mutfağı kullanarak yapabilir," derdi. "Hakkında hiç sorgu da açılmaz." Bir altmış beş yıl boyunca, tok sesli kadını sağlıklı beslenme hareketinin en sözü dinlenen kişisi yapan da aslında bu tür konuşmalarıydı. Yazdığı dört kitap toplam on milyon sattı. Bu kitaplar arasında, "Sağlıklı Kalmak İçin Doğru Beslenelim" ve "Doğru Pişirelim" adlı kitaplar da vardı. Bunlarda kepekli ekmeği, taze mey-

veleri, sütü ve balığı savunuyordu. Kendisi de her gün pek çok sayıda vitamin hâpı yutardı.

Bu nedenle Davis, 1973'te kendisinde kemik kanseri teşhis edildiğinde şoka kapıldı. İlk düşüncesi, "Başarısız oldum," şeklindeydi. Ardından, "Ben bu tür şeyleri yalnız meşrubat içen, beyaz ekmek, beyaz şeker yiyen insanlara olur sanıyordum," dedi. Kanserinin beslenme biçimiyle ilgili olduğunu sık sık söylerdi. Bu nedenle de, kendi hastalığının, sözünü dinleyenlerde moral bozukluğu yaratacağından kaygılandı. Bir süre sonra, hastalığının suçunu, perhiz uzmanı olmadan önce, üniversitedeyken ve onu izleyen birkaç yıl boyunca yediği kötü besinlere yükledi. Kanserini nedeniyle kemoterapiye girdi, ama ilk teşhisten bir yıl sonra hastaneden çıkıp Los Angeles'taki evine döndü, orada öldü.

JAMES DEAN

8 Şubat 1931 - 30 Eylül 1955

Aktör Martin Sheen, James Dean için şöyle demişti: "Ellili yılların önemli kişileri iki tanedir. Biri müziği değiştiren Elvis Presley, öbürü de hayatlarımızı değiştiren James Dean'dir." Aslında bu değerlendirmeye şaşmamak elde değildi, çünkü Dean 1950'li yılların ortasında ölmüş, ölmenden önce Hollywood'da yalnızca iki yıl kalmış, üç tanecik film çevirmişti ve bu filmlerden ikisi, "Asi Gençlik" ile "Devlerin Aşkı", ölmü mü sırasında henüz piyasaya bile çıkmış değildi.

Onu öldüren otomobil kazasına, "The New York Times"ın iç sayfalarından birinde yalnızca dört paragraf verilmişti. Ama ülkenin batı kıyısında yayınlanan gazeteler daha akıllı çıktılar. Enkaz halindeki Porsche'sinin üzerindeki kocaman harfli manşet, Dean'e sağken yöneltilen dikkatleri çok gerilerde bırakıyordu. Bu da ardından gelecek efsanenin ön habercisiydi. Sinema dergilerinde ilk yayınlanan yazılardan biri, "James Dean Hakkında Bildikleriniz, Bilebileceklerinizin Yalnızca Yarı / Yazan Natalie Wood", ve "Hayatımın Gerçek Hikâyesi / Yazan James Dean - Tıpkı Joe Archer'a Anlatabileceğim Gibi" başlıklarını taşıyordu.

24 yaşındaki genç, Elizabeth Taylor ve Rock Hudson'la birlikte "Devlerin Aşkı" adlı epik filmi çevirdikten birkaç gün sonra ölümsüzlüğe

ulaşmıştı. Dean yarış arabaları kullanmaya merak sarmış, ama Warner Brothers stüdyosu çekimler sırasında yarışlara girmesini yasaklamıştı. Çekimlerin bitişini kutladıkları partinin ertesi günü olan cuma günü, Dean'le filmin dublörlerinden biri, hafta sonundaki yarışlara gidiyorlardı. Dean birkaç gün önce yedi bin dolara aldığı yeni gri Porsche'sini kullanıyordu. Bu araba saatte 150 mil yapabiliyordu ve Dean de ona "Küçük Piç" diye isim takmıştı.

Öğleden sonra saat 03.30 sıralarında polis, Barksfield, California dışında Dean'e aşırı hız cezası kesti. Aradan iki saat kadar geçtiğinde, tek gidiş ve tek geliş şeritli kırsal yolda batıya doğru gitmekte olan Dean, doğu yönünde seyreden bir arabanın bir kavşakta yavaşladığını gördü. Besbelli otoyolda sola dönmek istiyordu. Dean yanındaki arkadaşına, "O araba durmak zorunda," dedi. "Bizi görecek." Ama Dean'in gri Porsche'si, öğleden sonra ışığında kolay görünmüyordu. Çarpışma sonucunda küçük spor arabanın motor ve bagaj kapakları açıldı, sürücü tarafı ezildi. Dean anında öldü, yolcusu üstü açık arabadan dışarıya fırladı ve ağır yaralandı. Öbür arabayı kullanmakta olan 23 yaşındaki üniversite öğrencisinin yaraları hafifti.

Kaderin cilvesi olacak, "Devlerin Aşkı" filmi çekilirken Dean, güvenli sürücülükle ilgili bir reklam filmi çekmişti. Bu filmde şöyle diyordu: "İnsanlar yarışların tehlikeli olduğunu söyler durur, ama ben yarış pistini otoyola tercih ederim." Sonra koltukta kaykılıyor, kendine özgü tavrıyla, "Yollarda dikkatli olun, ha?" diyordu. "Kurtardığınız hayat belki de benimki olur."

JOHN DILLINGER

22 Haziran 1903 - 22 Temmuz 1934

Tıpkı film yıldızları gibi, gangsterler de çok hızlı yükselirler. John Dillinger daha 21 yaşındayken, daha ilk bakkalı soyarken yakalanmış, kodeste geçirdiği dokuz yılı, becerilerini geliştirmek için kullanmış, 1933'te serbest bırakıldığında FBI onu, "Bir numaralı halk düşmanı" olarak damgalamıştı. Bu onur hiç de hafife alınacak bir şey değildi, çünkü o sıralarda orta-batı bölgesinde kol gezen seçkin haydutlar arasında

Bonnie ve Clyde gibi, Ma Barker gibi ünlüler de vardı. Dillinger soygunlarını büyük bir özgüvenle yapıyordu. Polis yaklaşırsa, faaliyetlerini daha sıklaştırıyordu. Silah sıkıntısı çekerse, karakol basıyordu. Hapisten iki kere silah kullanarak kaçmıştı. Bir keresinde de polis gardiyanları, tahattan yontup siyah ayakkabı boyasıyla boyadığı bir yalancı tabancayla aldatarak kaçtı. Bir yıldan az bir süre içinde, soygunlarında 500.000 dolar kaldırdı. Her seferinde birkaç bin dolardan fazla bulamadığı düşünülürse, bu toplam oldukça etkileyici sayılırdı.

Ama Dillinger bu ihtimallerin yarattığı durumun pek farkında değildi. Cezaevinde kaldığı kısa sürelerin birinde, “Bu yoldaki insanın yaşadığı her dakika beledir. İçimdeki bir duygu, benim de günümün sayılı olduğunu fısıldıyor,” demişti. “Ölümüm, umarım hızlı bir ölüm olur, çatışmanın ortasında gelir. Silahlı çatışmada ölmeyi elbette tercih ederim. Biraz zaman kazanırım belki. Ama sonunda polis beni vurur... puf... John’ın işi bitiverir.”

1934 Mayıs’ında Dillinger yüzüne estetik ameliyat yaptırdı, burnu düzeldi, kaşları incelendi. Kızıl kumral saçlarını siyaha boyatıp bıyık bıraktı. Ayrıca parmak uçlarına da asit sürdürüp parmak izlerini değiştirmeye çalıştı. Bu görünümünden öyle emindi ki, ülkenin her tarafında aranmasına rağmen o yaz Chicago’nun kuzey kesiminde uluorta bir hayat sürdü, eski bir Gary, Indiana polisinden boşanmış olan Polly Hamilton adlı 26 yaşındaki garson kızla ilişki kurdu. Kız onun adını Jimmie Lawrence sanıyordu. Ama Polly’nin ev sahibi olan, 42 yaşındaki Anna Sage adlı, Romanya kökenli kadın, çok geçmeden durumu fark etti. Sage o sırada genelev işletmekten sınır dışı edilmek üzereydi. Polislere yaranıp ABD’de kalabilmek için Dillinger’ı polise haber verdi.

Sage’in ihbarı üzerine, 22 Temmuz 1934 günü Kuzey Lincoln Caddesi’ndeki Biograph sinemasını on altı federal polis kuşattı. Dillinger ertesi gün Meksika’ya geçmeyi planlıyordu. Çok sıcak bir günün akşamında, saat 20.30’da, polisler Dillinger’ı gördüler. Beyaz ipek gömlek, gri kravat, gri flanel pantolon, beyaz hasır şapka, yanında Hamilton ve Sage’le birlikte sinemaya giriyordu. İki saat sonra, üçü birlikte “Manhattan Melodrama” adlı filmi seyretmiş, çıkıyorlardı. Film bir gangster filmiydi. William Powell ile Clark Gable oynuyor, sonunda Clark Gable elektrikli sandalyeye mahkûm oluyordu. Onlar ön kapıdan çıkarlarken, polisler de onu tutuklamak üzere yaklaştılar. Dillinger bir yan sokağa daldı, belinden 38 kalibrelik bir pistol çekti. Daha bir tek el bile ateş edemeden üç kurşun yedi. İki göğsüne, biri ensesine saplanmış, bu so-

nuncusu sağ gözünün altından çıkmıştı. Birkaç dakika içinde de öldü.

Oradan geçmekte olan iki kadın da bacaklarından vurulmuşlardı. Ama Dillinger'in iki bayan arkadaşı koşarak evlerine döndüler. Sonradan dedikodular, kırmızı elbiseli bir kadının çantasından kırmızı bir mendil çıkararak Dillinger'in kim olduğu konusunda işaret verdiğiinden söz etti. Bu hikâye Hamilton'dan söz ediyordu, çünkü genç kadın o gün turuncu bir elbise giymişti. Ama Dillinger'ı gammazlayan aslında o değildi.

Dillinger hastaneye kaldırılırken, birkaç "suvenir" avcısı koşup geldi, Biograph'ın önündeki kaldırımnda biriken kanlara gazete ve bez parçalarını batırdılar. Hastane gangsteri almak istemedi, onun çoktan ölmüş olduğunu söyledi. Polisler cesedi hastanenin önündeki çimenlere yatırıp cenazecinin arabasını beklediler.

Efsanevi gangsterlerin çoğunun öykülerinde olduğu gibi, çimenlerde yatanın ya da sinema çıkışında kurşunlananın aslında Dillinger olmadığını söyleyenler çıktı. Dillinger'in estetik ameliyatının polisleri kandırdığı söylendi. Ama polisler de, sokak ortasında birini silahla öldürdükten sonra böyle bir hatayı kabullenmek istemediler. Anna Sage'e gelince, o 1938 yılında yine de sınır dışı edildi.

BOBBY DRISCOLL

3 Mart 1937 - Mart 1968

Söyle bir Disney senaryosuna ne dersiniz? Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, Iowa'nın Cedar Rapids kentinde küçük bir çocuk varmış. Annesiyle babası onu alıp Hollywood'a, çekim testlerine götürmüşler. Mavi gözlü, sarı saçlı çocuk, ilk rolünü altı yaşındayken almış, ondan sonra da yoluna devam edip Disney'in ilk gerçek ve yaşayan çocuk yıldızı olmuş. Stüdyonun uzun vadeli bir anlaşmayla kendine bağladığı ilk yaşayan aktör de oymuş. "Güneyin Şarkısı"nda, "Define Adası"nda başrol oynamış, ayrıca "Peter Pan"ı da seslendirmiş. Zeki, sevimli ve doğal biriymiş. Myrna Loy, Lillian Gish, Don Ameche ve Joan Fontaine gibi yıldızlarla birlikte çalışmış. Yönetmenlerinden biri ondan söz ederken, "Jackie Cooper'ın 'Skipppy'yi çevirmesinden bu yana

bulduğumuz en müthiş çocuk,” demiş. 1949’da “Pencere” adlı korku filminde olağanüstü performansı nedeniyle özel bir Oscar almış.

Ama Disney senaryosu bu noktada son buluyor. Bobby Driscoll 19 yaşında evlendi, aynı yıl uyuşturucu suçuyla tutuklandı. Bir süre sonra, bu sefer saldırı, soygun, sahtekârlık ve yine uyuşturucudan tutuklandı. Bir keresinde mahkemede, “Benim her şeyim vardı,” demişti. “Yılda el-li bin dolardan fazla kazanıyordum, sürekli iş buluyor, hem de iyi rollerde oynuyordum. Ama sonra, tüm boş vakitlerimi kendi koluma ver-meye başladım. Uyuşturucuyu ilk denediğimde on yedi yaşındaydım. Ge-nellikle eroin kullanıyordum, çünkü param yetiyordu. Şimdi tutuklanma-larım nedeniyle kimse bana iş vermiyor.”

Şimdi 30 Mart 1968’e atlıyoruz. New York’un aşağı-doğu kesiminde iki çocuk, terk edilmiş yıkık dökük binalar arasında oynarken bir ceset buluyorlar. Kolları iğne izleriyle dolu, ama üzerinde kimlik yok. Ölüm nedeni, damar sertleşmesi ve kalp krizi olarak saptanıyor. Ceset yoksul-lar mezarlığına gömülüyor.

Aradan bir buçuk yıl geçtiğinde, Bobby Driscoll’un babası ölüm dö-şeğinde yataarken oğlunu istiyor. Yetkililer Bobby’nin parmak izi kayıtlarını çıkarıp araştırıyorlar ve New York’ta gömülen cesedin parmak izlerine uyduğunu saptıyorlar. Pek Disney öyküsüne yakışacak bir son değil.

WINDSOR DÜKÜ

23 Haziran 1894 - 28 Mayıs 1972

S ekizinci Edward’ın İngiltere tahtından vazgeçiş, Wallace Warfield Simpson’la evlenmek için değildi. Kendisi aynı zamanda ülkesinden de vazgeçmişti. On bir aylık kral, Baltimore’da doğmuş, iki kere boşan-mış eşinin kraliyet ailesi tarafından kabul edilmemesi halinde, İngilte-re’de yaşamayı reddetmişti.

11 Aralık 1936’da “sevdiği kadın” uğruna tahttan çekildikten sonra Edward artık “dük” unvanıyla ömrünün geri kalanını kendi tercihi olan bir sürgünde geçirdi, daha çok Fransa’da yaşadı, ama kendisi de, dü-şes de, orada gerçek anlamda yakın dostlar edinmediler. Çevrelerinde-

ki meraklı insanlardan uzakta, yalnız başlarına yaşamayı tercih ettiler.

Ama bu söz kimseyi yanıltmasın. Yalnızlık da çekmediler. 1940'lı ve 1950'li yıllarda, belki de uluslararası jet sosyetenin merkezi oldular. 1950 yılında, partiler veren Elsa Maxwell, "Dükle düşes nereye giderse, bütün dünya da oraya gider," demişti.

Onlar Paris'e, New York'a ya da Riviera'ya hoplarken, sosyeteyle basın da peşlerinden hoplardı. Dük siyasal konularda yorum yapmaz, bu nedenle de başka konulardaki sözleri yayımlanırdı. "Mini etekler çok fazla mini," derdi. Ya da, "Maksi bence bir felaket," derdi. Ne olursa olsun, kral olacak biri için oldukça sönük bir hayattı. Golfle, bahçıvanlıkla, düşesin çok sevdiği, ama dükün zor dayandığı bir yığın partilerle dolu bir hayat.

Yaşları yetmişe dayandığında, daha az dışarı çıkmaya başladılar. 1971'de, çoktan beri sigara içen dükün sesi boğuklaştı, doktorlar boğazında bir tümör buldular. Tümör habisti. Ameliyat edilemeyecek türdendi. Kasım ayında Paris'te altı aylık bir süre için kobalt tedavilerine başladı. Bu tedavi vücudunu halsiz düşürdü, ama kanseri yavaşlatmadı.

18 Mayıs 1972'de, yeğeni Kraliçe II. Elizabeth onu ziyarete geldi. Dük bu ziyaret sırasında hasta görünmemek için kendisine takılmış damar içi tüplerin çıkarılmasını istemişti. Yeğenini Paris'te, Bois de Boulogne'daki evinde, giyinmiş durumda, bir koltuğa oturmuş halde sağlıklı bir insan gibi karşıladı. Ama konuşamıyordu. Kraliçe ise yarım saat boyunca hiç susmadan konuştu, oysa yalnızca gülümsemekle yetindi. Bundan tam dokuz gün sonra, 77 yaşındaki dük komaya girdi. 28 Mayıs'ta geceyarısı sancılar içerisinde uyanıp düşesi çağırdı. Düşes geldiğinde, dük hiçbir şey söylemedi, gecenin 01.30'unda da düşesin kollarında öldü.

İngiltere'ye ancak öldükten sonra dönebildi. Çünkü Kraliçe Elizabeth, amcasının isteğini kabul ettikten, düşesin de ölümünden sonra İngiltere'ye gömülmesine izin verdikten sonra, vasiyetnamesine İngiltere'ye gömülmek istediğini kaydetmişti. Windsor Şatosu'ndaki St. George kilisesinde katafalka konan tabutunun önünden 57.000 kadar kişi geçti, cesedi Frogmore Muzolesi'ne, büyükninesi Kraliçe Victoria'nın yanına gömüldü. Cenaze töreni için İngiltere'ye gelen düşes, Buckingham Sarayı'nda kalması için davet edildi. O da 1986 yılında, 89 yaşındayken öldü. Öldükten sonra da kendi isteği üzerine kocasının yanına gömüldü.

ISADORA DUNCAN

26 Mayıs 1877 - 14 Eylül 1927

İsadora Duncan'ın ölümü, hayatının anlamlı bir özetine benziyordu. Her zaman uçar, her zaman şaibeli biri olan modern dansçı, bir yandan da büyük trajediler yaşıyordu. Evlilik müessesesini açıkça kınayan Duncan'ın evlilik dışı iki çocuğu olmuştu. Biri bir sahne tasarımcısından, diğeri bir milyonerdendi. 1913 yılında çocukların ikisi birden Paris'te öldüler.

İçinde oturmakta oldukları otomobil, şoförsüz olarak harekete geçmiş, tepeden aşağıya kayıp Seine Nehri'ne uçmuştu. Daha sonra Duncan bir Sovyet şairiyle evlendi. Adam, Duncan onu boşadıktan sonra intihar etti. Duncan'ın kendisi de Akdeniz'e atlayarak intihar etmeye kalkmış, iki kere de ciddi araba kazaları geçirmişti.

Ama kamu kişiliği her zaman göz kamaştırmayı sürdürdü. Paris'te bir Roma harmanisi giyerek dolaşırdı. Ayaklarında sandaletlerle. Sahneye çıktığında genellikle incecik, yarı saydam giysiler içinde, kendi yorumu olan dansları yapardı. Bu danslardan ötürü 1922'de Boston'da yasaklandı. ABD'deki kariyeri her zaman fırtınalı oldu. San Francisco'da doğmuş olan sanatçı bu yüzden daha çok Avrupa'da yaşadı. Orada daha popülerdi.

Hovardalıkları nedeniyle ağır borç altına giren Duncan, Nice'de anılarını yazarken öldü. Ölümünden bir gün önce, Associated Press'in kendisiyle röportaj yapan muhabirine, "Şimdi de bir kaza olur diye korkuyorum," demişti. Nitekim oldu. Duncan parasızlığına rağmen, küçük bir yarış arabasına ilgi duymaya başlamıştı. Bugatti marka arabanın sahibinden, biraz dolaşmak için ricada bulunmuştu. Görünüşe göre arabanın sürücüsüne de ilgi duyuyordu.

14 Eylül gecesi, Nice'deki Promenades des Anglais'de bir akşam yürüyüşü yaptıktan sonra, Duncan yine boynundaki kırmızı ipek eşarbını dalgalandırarak gelip spor arabaya bindi. Eşarbin ucunun dışarıda kaldığını, arka lastiğin altına girdiğini, kendisi de, sürücü de fark etmemişti. Araba harekete geçtiğinde eşarp tekere dolandı, Duncan'ı çekip arabadan dışarı aldı, birkaç metre yerde sürükledi ve bu onun ölümüne neden oldu. Sürücü ancak ondan sonra dönüp durumu fark etti ve durdu. Dansçının eşarbu boynunu kırmış, onu hemen hemen bir anda öldürmüştü.

WILLIAM CRAPO DURANT

8 Aralık 1861 - 18 Mart 1947

“**H**ataları unutun. Başarısızlıkları unutun. Şu anda yapmakta olduğunuz şeyin dışında ne varsa unutun, yalnızca onu yapın. Bugün sizin şanslı gününüz.” Bu sözler size hasta bir kumarbazın sözleri gibi geliyorsa, bunda o kadar da şaşılacak bir şey yok, çünkü bunlar General Motors’un kurucusu William Durant’ın sözleri. Kendi servetini kendi alınının teriyle kazanan araba yapımcısı, Cadillac’ı, Oldsmobile’i ve diğer markaları satın alıp 1908’in en büyük oto üreticisi durumuna geldiğinde, Wall Street’in para babaları bu olaya “Durant çılgınlığı” demeye başlamışlardı. Ama Durant’ın rüyası henüz tam gerçekleşmiş değildi. Bir türlü iki milyon dolarlık peşinatı bulup da Henry Ford’un şirketini satın alamıyordu.

Ekonomik trendlerdeki bir ters dönüş sonucu, 1910 yılında bankerler Durant’ı zorlayıp GM’nin yönetiminden çekilmesini istediklerinde, o da Chevrolet’yi kurdu. 1916’da GM’nin kontrolünü yeniden ele geçirdi, dört yıl sonra borsada hisse değerlerinin düşmesiyle de bir daha geri kazanamamak üzere kaybetti. “Bugün şanslı gününüz,” sözünü birkaç ay sonra, Durant Motors şirketinin açılışını yaparken söyledi. Gerçekten de bir süre için bu söz gerçek oldu. Durant Motors birkaç yılı çok iyi geçirdi. Şirket çökmeye başladığında, Durant borsada oynamayı sürdürdü. En iyi dönemlerinde servetinin 120 milyon dolara yükseldiği tahmin edilmektedir. Durant’ın borsa işlerini yapan aracılarının sırf komisyonlarla bir yıl içinde 6 milyon dolar kazandığı bilinmekte, ortalama olarak saatte 5000 hisse alıp sattığı tahmin edilmektedir. Belki elindeki hayal şirketi kaybetmiş olabilir, ama yaşamını fazla süslü, Flaman halılarıyla, XV. Louis mobilyalarla, yüksek fiyatlı koleksiyon ürünleriyle dolu bir Beşinci Cadde dairesinde sürdürdüğü de bir gerçektir.

1929 tarihli dünya ekonomik krizinde borsanın başta gelen kurbanlarından birinin Durant olmasına pek de şaşılacak bir şey yoktur. Borçlarını ödeyebilmek için elinde kalan iyi kâğıtları da satmak zorunda kalan Durant, günlerini dolduran şirket yöneticiliği görevinden de ayrılmak zorunda kaldı. 1936’da iflasını ilan etti. Borçları 914.000 dolar, sahip olduğu giysiler ise 250 dolar tutuyordu. İki yıl geçtiğinde, eşiyle birlikte aile mücevherlerini ve oturdukları dairede bulunan eşya-

ları açık artırmaya çıkardılar. Flint, Michigan'daki eski iş ortakları ondan uzak durmaya çalışıyorsa da, içlerinden bazıları, bu arada GM'deki görevini ondan devralan Alfred Sloan'la Charles Stewart Mott, ona asla geri ödeyemeyeceği borçlar vererek yaşamını sürdürmesini sağladılar.

GM'nin kurucusu, 1939 yılında, Flint'deki GM fabrikasının hemen yanında on sekiz kulvarlı bir bowling salonu açtı. Kişiliğine uygun biçimde, gazetecilere buranın bir bowling salonu olmadığını, "Amerika'nın her yanına yayılacak temiz spor ve eğlence merkezlerinin ilki," olduğunu söyledi. Kısa boylu ve hayli açgözlü olması nedeniyle sık sık Napolyon'a benzetilen Durant, bu sözlerini neşeli bir havada, şöyle sürdürdü: "Tek bir dolarım bile yok, ama mutluyum. Devam ediyorum, çünkü duramıyorum. Çoğu kişi paraya gereğinden fazla önem verir. Benim bugün amacım, mümkün olduğu kadar çok sayıda insana iyilik etmek. Ne de olsa, para insana bir emanet. Bu dünyaya çıplak gelir, çıplak gideriz."

Bu sözü gerçekten de doğru çıktı. 1 Ekim 1942'de, eski zengin, Flint'deki Durant Oteli'nde geceyarısı uyandı. Kriz başlamıştı. Dört saat boyunca bir inme diğerini izledi, Durant'ın zihinsel ve fiziksel yetenekleri hayli azaldı. Artık yatalaktı ve bakılması gerekiyordu. Bu durumda, meteliksiz kalmıştı. Sloan'la diğerleri ona bakmak zorundaydılar. Durant ömrü boyunca yaşadığı dalgalanmaları düşündükçe duygusallaşıyordu. 1947'de, taşındığı daha küçük New York apartmanında, 85 yaşında ölmeden hemen önce karısına şöyle demişti: "Her şeyi elimden aldılar, ama yaptıklarımın alkışını benden geri alamazlar."

AMELIA EARHART

24 Temmuz 1898 - 2 Temmuz 1937

Amelia Earhart, 1928 yılında Atlas Okyanusu'nu uçararak geçen ilk kadın olarak alkışlandığında, İngiliz gazetelerinden biri burun kıvrırmıştı: "O yolcu koyun da olsa, girişimin başarısına katkısı daha az olmazdı!" Teknik açıdan, doğrudu bu söz.

Earhart yol boyunca arka kanepede oturmuş, uçağı erkek pilotla seyir görevlisi yönetmişti. Bu olay, Charles Lindbergh'in tek başına Paris'e uçmasından bir yıl sonra gerçekleşiyordu. Amerika'ya dönüşünde törenlerle karşılanan Earhart da zaten şöyle demişti: "Benimki sahte kahramanlık. Bu yüzden suçluluk duyuyorum. Günün birinde özsaygımı geri kazanırım."

Gerçekten de kazandı. Delikanlı tavırlı, püskül saçlı kadın pilot, 1932 yılında Atlas Okyanusu üzerinde solo uçuşu gerçekleştiren ilk kadın pilot oldu. Daha sonra hem kadınlar, hem de erkekler arasında uçuş rekorları kırmaya koyuldu, Hawaî'den California'ya ucan ilk pilot oldu, körfez üzerinden kestirme uçuş yaparak Mexico City'den Newark, New Jersey'e hız rekoru kırdı.

1937 yılında, geriye bir tek dünya çevresinde uçuş rekoru kalmıştı. Earhart 20 Mayıs günü Oakland, California'dan havalandığında, yanında seyir görevlisi Fred Noonan vardı. Plana göre, kabaca ekvator yörüngesi üzerinde doğruya uçulacaktı.

38 yaşındaki Earhart, Miami'de kendisiyle röportaj yapan gazeteciye, "İçimde bir duygu, elimde bir tek güzel uçuş kaldığını söylüyor, umarım o da bu olur," demişti. Bu sözleri muhabire gizli söylüyordu. Çift motorlu Lockheed Electra havalanıp kıydan Puerto Rico yönünde 100 mil uzaklaştığında, bütün dünya Earhart'ın daha önce hiç teşebbüs edilmemiş bir şey yapmaya kalkıştığını ancak anladı.

Amerikalılar haziran ayı boyunca onu Afrika ve Asya üzerinde izlediler. Çad yakınlarına mecburi iniş yaptı, Ortadoğu'da kum fırtınalarına tutuldu, Kalküta'da musonlara yakalandı. Uçağın seyir aletleri Bandung, Cava'da onarıldı. Avustralya'da Büyük Okyanus'u uçararak geçmeye hazırlanırken, Earhart'la Noonan yükü hafifletmek için esyaların birazını attılar, bu arada paraşütleri de geride bıraktılar. Earhart, "Paraşüt Büyük Okyanus'ta zaten işe yaramaz," diyordu.

30 Haziran'da Lae, Yeni Gine'ye vardıklarında, kadın pilotla seyir

görevlisi kırk günde 22.000 millik yol yapmışlardı. Earhart Bağımsızlık Bayramı olan 4 Temmuz'da vatanına dönebilmeyi umuyordu. Ama seyir aletleri yine sorun çıkardı. Küçük uçağın ilk hedefi, koskoca Pasifiğin ortasında, 2.556 mil ilerideki nokta kadar Howland Adası olduğuna göre, seyir aletleri iyi işlemek zorundaydı. Earhart daha Miami'deyken, 250 fit boyundaki izleme antenini çıkarmış, fazla yer kapladığını söylemişti. Oysa bomboş denizin üzerinde, bu anten bazı radyo dalgalarını yakalayabilir, küçük uçağı minik adaya yönlendirebilirdi.

Earhart'la Noonan 2 Temmuz günü (ABD'de o gün 1 Temmuz'du), sabah 10.30'da, 1.150 galon yakıtla depoları dolu olarak hareket ettiler. Yakıtları bu yolculuğa rahat rahat yeterdi. Howland Adası'nın iki yanında iki Amerikan gemisi, yardım etmek üzere bekliyordu. İzleme radyoları gün ve gece boyunca Earhart'ın sesini sürekli dinlediler. Ertesi sabah 06.45'te Earhart telaşlı bir sesle, "Yerimizi saptayın, yarım saat içinde bildirim. Ben mikrofona gürültü vereceğim. 100 mil kadar ileride," dedi. 07.42'de, Earhart'ın ses vereceğı zamandan üç dakika sonra, sesi yine duyuldu. "Üzerinizde olmalıyız, ama sizi göremiyoruz. Benzin azalıyor. Yüksekliğimiz 1.000 fit." 07.58'de de şöyle dedi: "Dönüyoruz, ama sizi duyamıyoruz." Besbelli uçağın radyosu mesajları alamıyordu.

08.45'te Earhart uçağın mevkiini bildirdi. En azından, uçağın kusurlu göstergeleri ne diyorsa, onu söyledi. Bunun ardından, "Kuzey güney doğrultusunda uçmaya devam ediyoruz," dedi. Bunun anlamı çok açıktı. Earhart okyanus üstünde zikzak çizerek uçuyor, inebilmek için kara görmeye çalışıyordu. Yer ekipleri onun sesini bir daha hiç duymadılar. Saat 10.00 olduğunda, uçağın benzininin bitmiş olması gerektiğı hesaplandı.

Yine de, Earhart'ın uçağı denize indirmiş olabileceğı düşünülüyordu. Batmayacak bir uçaktı. Kurtarılmayı bekliyor olabilirlerdi. Amerikalılar Earhart'ın kayboluşuna öyle şaşırdılar ki, 250.000 mil karelik alanı on altı gün aradılar, ancak ondan sonra vazgeçtiler. Son radyo mesajına göre, benzinin Howland Adası'nın 100 mil kadar açığında bittiğine hükmedildi.

Ama yirmi beş yıl boyunca inanırlılığını sürdüren bir teori daha vardı. Söylentilere göre Earhart son uçuşunda Amerikan silahlı kuvvetleri adına, Japonya'nın Pasifik kuvvetleri konusunda keşiflerde bulunuyordu. Bazıları kadın pilotun mecburi iniş yaptığına, sağ kaldığına, ama Japonlar tarafından yakalanıp öldürüldüğüne inanıyordu.

GEORGE EASTMAN

12 Temmuz 1854 - 14 Mart 1932

Belki de kendimizi nasıl gördüğümüz konusunda herkesten çok katkısı olan kişi George Eastman'dı. Elde taşınan fotoğraf makinesini ve kâğıt-film rulosunu icat ettikten sonra, 1900 yılında da Brownie adında, küçük, ucuz bir makine yaratmıştı. Otomobiller için T Modeli neyse, fotoğraf makineleri için de Brownie oydu. Makineden milyonlarca satılınca, bu sefer aile albümü denilen kavram doğdu. Bu arada Eastman da dünyanın en büyük şirketlerinden birini (Eastman Kodak) kurmak ve en büyük servetlerinden birini toplamak üzere yola koyulmuş oldu. Paranın çoğunu çabucak harcıyıp bitirdi, çünkü doğup büyüdüğü kenti ve elemanlarını çok fazla kollayıp kayırıyordu. İşte bu nedenle, arkadaşlarına durmadan, "Mutlu musun?" diye sorup duran bu kişinin intihar ettiğini duymak, herkesi korkunç bir şoka sürükledi. Kendini öldürmeden önce bir not bırakmıştı: "Arkadaşlarıma: Görevim bitti. Neden bekleyeyim? G. E."

Eastman ilk milyonunu 1900 yılına kadar kazanmış, yarısından fazlasını hemen dağıtmıştı. "İnsanın serveti varsa, bir seçim yapmalıdır," derdi. "Ya paraları bir arada tutup saklar, kendisi öldükten sonra başkaları yönetsin diye bırakır, ya da harekete geçer, kendisi sağken tadını çıkarır." Eastman da paranın tadını çıkardı. Sağlığında yaklaşık 75 ila 100 milyon dolar arasında para dağıttı. Bu da servetinin önemli bir kısmını oluşturuyordu.

Eastman başarılarının ve hayır işlerinin getirdiği dikkatlerden hoşlanmıyordu. Gariptir ama kendini fotoğrafların dışında tutmaya da çok çaba gösteriyordu. 1919'da B. C. Forbes'a (Forbes dergisinin kurucusu) yazdığı bir mektupta şöyle demişti: "Aslında hiç hasislikten söz etmiş değilim (mektubun konusu hasislikti), başka konulardan da söz etmiş değilim, çünkü bilirsiniz, spot ışıklarından uzak durmaya çalışırım."

Aklı başında, tertipli biri olan Eastman, 1925 yılında şirketinin kontrolünü üst düzey yöneticilerine bıraktı. Bunun nedeni, kendisi öldüğü zaman şirkette bir sarsıntı olmasını istemeyişiydi. Ömrü boyunca bekâr yaşamış biriydi. Rochester'daki koca evinde, Rembrandt ve Van Dyck koleksiyonu ve annesinin birkaç resmi arasındaki yaşamını sürdürüyordu. Tavanından gün ışığı alan serasında türlü bitkiler, doldurulmuş fil

başları vardı. Ara sıra yüz kişiyi yemeğe davet ediyor, müzik geceleri düzenliyordu.

1932 Martı'nda Eastman yaşlanıp güçten düşmüştü, sağlığı da pek iyi değildi. Ömür boyu yakın arkadaşı olan biri daha dört hafta önce ölmüştü. 14 Mart Pazartesi günü Eastman birkaç yakın dostunu evine çağırdı, vasiyetnamesinde yapacağı değişikliğe tanık olmalarını istedi. Sonra özel doktoru ve hemşireleriyle çene çaldı, onlara gitmelerini söyledi. "Bir not yazmam gerek," dedi. Ertesi gün "The New York Times"ın bir numaralı haberi, olup bitenleri anlatıyordu. "Yetmiş bir yıldır düzenli bir hayat sürmüş, sonunda kısa bir not yazmış, sigarasını dikkatle söndürmüş, dolmakaleminin kapağını kapamayı da unutmamış, gözlüğünü gözünden çıkarıp kenara koymuş, ancak ondan sonra kalbine kurşunu sıkmıştır."

II. KRAL EDWARD

25 Nisan 1284 - 21 (?) Eylül 1327

İngiltere tahtının tarihi, erken yaşta ölmeye zorlanan hükümdarlarla doludur, ama hiçbiri II. Edward'ın korkunç sonuyla boy ölçüşemez. Çok popüler I. Edward'ın dikkati çekmeyen oğlu olarak, ondan çok şey bekleniyordu, oysa o bunları sergileyebilecek biri değildi. 1307 tarihinde, 23 yaşındayken tahta geçen II. Edward, saray kibarlarından Piers Gaveston'la eşcinsel ilişkisini açıkça sürdürerek, bundan zaten kuşkulan lordları öfkeliendirmiştir. Edward, Gaveston'a Cornwall Lordu unvanını (çok kârlı bir unvan) verdi. Bu unvan o güne kadar kral ailesi dışında hiç kimseye verilmiş değildi. Ama bir yıl bile dolmadan, lordların isyan tehditleri nedeniyle Gaveston sürgüne yollandı, birkaç yıl sonra da yakalanıp kafası kesildi.

Bu olay, Edward'ın yirmi yıllık yönetiminin tonunu belirlemiştir. Sürekli olarak isyanları bastırmak zorunda kalıyordu. Bu arada, köylü sanatlarına, örneğin at nallamaya, ev yapmaya merak sararak soyluları pek şaşırtıyordu. Sonunda askerleri ayaklandırıp 1326'da Edward'ı "ehliyetsiz" suçlamasıyla tahttan indiren, yıllardır ihmal ettiği kendi karısı Kraliçe İsabella oldu. Oğlu III. Edward, 1327'de taç

giydi, ama daha çok, İsabella'nın erkek arkadaşının kontrolü altında kaldı.

Bu arada II. Edward zindana atılmış, gözden uzak, çeşitli lordların şatoları arasında dolaştırılıyordu. Efsaneye göre birkaç ay boyunca ona çok kötü davranılmıştı. Başına samandan taç giydirilmiş, bir keresinde şatodan şatoya götürülürken yol kenarındaki hendeğin suyuyla başı tıraş edilmişti. Ona sadık gruplar eski kralı kurtarmaya kalkınca, saray onu sağ tutmanın tehlikeli olduğunu kavradı. Öldürmeyi de pek istemediklerinden, onu bir karış kirli suyla dolu karanlık bir zindana attılar, oradan bir hastalık kapacağını umdular.

Olmadı. Ama 21 Eylül 1327'de. II. Edward'ın Berkeley Şatosu'nda öldüğü parlamentoda ilan edildi. Ölüm nedeni verilmedi, ama tarihçilerin pek çoğu, o sıralarda o şatoda yaşamış birinin tanıdığı bir yazarın sözlerine inanmayı seçti. Bu anlatıya göre eski kral, anüsüne kızgın şiş sokularak öldürülmüştü. Belki de bu yöntemin seçilişi, Noel'e doğru kralın tabuta yatırılması sırasında vücudunda saldırı izi görülmemesi için olabilir. Edward'ın kalbi bir gümüş kutuya konularak İsabella'ya gönderildi, o da cenazede, geleneğe uygun biçimde ağladı.

KRAL V. EDWARD

2 Kasım 1470 - 1483 (?)

Savaş kaybeden ya da soyluları kızdıran nice kral, vaktinden önce mezara girmiştir. V. Edward'ın öldürülme nedeni ise yalnızca İngiltere kralı oluşudur, üstelik henüz çocuk yaştadır. Ne var ki sonunun nasıl geldiği pek de kesin değildir.

Edward tahta her zaman için yabancı olmuştur. O doğduğunda, babası IV. Edward, Manş Denizi'nin karşı kıyısında, Flanders'da saklanıyor, tahtını geri kazanmak için asker topluyordu. Babası başarılı olduğunda bile, genç Edward yine Londra dışında büyüdü. Onu annesinin akrabaları büyütüyordu. Sonunda IV. Edward, 1483 Nisanı'nda, 42 yaşındayken apansız ölünce, V. Edward'la beraberindekiler, 12 yaşındaki veliahtın tacı kapması için önlerinde dört günlük bir yolculuk olduğunu gördüler.

Bu arada, dul kalan Kraliçe Elizabeth Woodville ile, ölen kralın kardeşi Richard arasındaki taht kavgası, bu yolculuğu çok tehlikeli hale getiriyordu. Edward'ın eskortları yolda amcası Richard tarafından tutuklandı. Amca, yeğenini Londra'ya kendisi getirdi ve Londra Kulesi'ne kapattı. Genç Edward resmen tutuklanmış değildi. Yanında hizmetkârları vardı. Kulenin bahçesinde oyun oynadığı görülüyordu. Ama oradan çıkmasına da izin verilmiyordu. Annesi Elizabeth, Westminster Abbey'e sığınmıştı. 9 yaşındaki ikinci oğlu Richard'ı, Edward'a arkadaş olsun diye kuleye yolladı. Edward'ın taç giyme töreni için 4 Mayıs tarihi saptanmıştı, ama o tarih de ertelenip duruyordu.

Çocuk çaresizlik içinde seyrederken, annesi mücadeleyi kaybetti. 6 Temmuz günü III. Richard, İngiltere kralı olarak taç giydi. V. Edward'a, "Lord Piç" adı takıldı. Ama III. Richard tacını giydikten sonra da, genç prensler yine kulede kalmayı sürdürdü. Artık onları bahçede oynarken gören olmuyordu. İkisi de iç kısımdaydılar. Edward 12 yaşında olmasına rağmen, başına geleceklerin farkındaydı. Söylentilere göre, "Tahtı kaybetmiş olsam bile, keske amcam hayatımı yaşamama izin verse," demişti. Derken genç prenslerden haber alınmaz oldu. Sonunda kraliyet tebaasından birileri, prenslerin serbest bırakılmasını istedi. Çocukların ölmüş olduğu o zaman anlaşıldı. Bunun ne zaman öğrenildiği de, çocukların ne zaman öldüğü de hiçbir zaman kesin olarak bilinemedi.

Anlatılan hikâyeler arasında en çok inanılanı, birkaç yıl sonra Thomas More tarafından kaleme alınandır. More'a göre III. Richard tacını giydikten birkaç hafta sonra, temmuz sonu veya ağustos başında, adamlarını kuleye çocukları öldürmeye yollamış, adamlar da Edward'la küçük Richard'ı, yataklarındaki yorganlarla boğmuşlardır. Ama bazı belgeler de çocukların 1484 ve 1485'de hâlâ sağ olduğunu ileri sürmektedir. Eğer bu doğruysa, belki de onları öldüren bir sonraki kral, yani VII. Henry'dir. 1485 yılında III. Richard'ı savaşta öldürdükten sonra, bu işi yapmış, suçu da kolaylıkla III. Richard'ın üzerine atmış olabilir.

Hangisi doğru olursa olsun, olay 1674'e kadar çözülememiştir. O tarihte, kulede merdivenleri onarmakta olan işçiler, gömülü bir çekmece bulmuşlar, içinden de iki çocuğun kemikleri çıkmıştır. O kemiklerin önemini anlayabilecek biri gelmeden önce, işçiler kemikleri fırlatıp molozlar arasına atmışlardır. Sonradan kemiklerin genç prenslere ait olduğu iddia edilmiş, Christopher Wren'in tasarımladığı mermer bir lahit içine alınarak Westminster Abbey'e gömülmüşlerdir.

Hikâye orada da sona ermemiştir. 1933 yılında o mezar açılmıştır. Bilimadamları ne kemiklerin yaşını, ne de çocukların ölüm nedenini saptayabilmişlerdir. Tek saptayabildikleri, çocuklardan birinin (Edward olduğuna inanılan çocuğun) ciddi bir çene hastalığı çektiğidir.

“MAMA” CASS ELLIOT

19 Şubat 1941 - 30 Temmuz 1974

Mama Cass’ın sandviç yerken boğulup öldüğü söylenir. 1960’lı yılların en iyi (ve en şişman) folk şarkıcısı için bu doğrusu oldukça feci bir ölüm biçimidir.

Ellen Naomi Cohen adıyla doğan Cassandra Elliot da diğer Mama’lar ve Papa’lar gibi altmışlı yılların lirik yanını yakalamış, “California Dreamin” ve “Monday, Monday” gibi ezgilerle de çok güzel biçimde ifadelendirmiştir. 130 kilo gelen Mama Cass, bir elli sekiz boyundaki bir kadının olması gereken kilonun iki katı ağırlığındaydı. Ama bu haline neşeyle güler, sahneye çıktığında bunun da bir şaka haline getirilmesine izin verirdi. Ama yine de sıkı perhizler yapardı. Bir keresinde 60 kilo birden vermeye bile kalkışmıştı.

1968 yılında grup dağılınca, Cass Elliot oldukça başarılı bir solo kariyerine atıldı, gece kulüplerinde söyledi, küçük konserler verdi. Londra’da, bir apartman dairesinde, vereceği konsere hazırlanırken de öldü. Söylenene göre konsere yetişmek için çok hızlı yerken boğularak ölmüştü.

Ama beş gün sonra, bir Londra adli tabibi, Mama Cass’ın yemek yerken boğulmadığını duyurdu. Yatağında ölü bulunmuş, besbelli kalp krizinden ölmüştü. Bunun da nedenlerinden biri, aşırı kilosu olabilirdi.

WILLIAM FAULKNER

25 Eylül 1907 - 6 Temmuz 1962

William Faulkner şöyle yazmıştı: “Dilerim ki ben bir birey olarak, tarihten tümüyle silineyim; tarihi, üzerinde iz olmaksızın, rahat ve temiz bırakayım, geriye çöp olarak bir tek kitaplarım kalsın... Amacım ve çabalarım, hayatımın tümünü ve tarihini, bu arada doğum ilanımı ölüm ilanım da dahil, tek ve aynı cümleye sokabilmeye dönüktür: Kitaplar yazdı ve öldü.”

Elbette ki öyle olmadı. Faulkner’in kendi eliyle boyayıp bahçe kapısına taktığı, “Girmek yasak” levhasına rağmen, yarı otografik romanları, bu arada “The Sound and the Fury” ve kuzey Mississippi’de hayali bir ülke olan Yoknapatawpha’da geçen “Absolom, Absolom!” için hem Nobel Ödülü, hem de iki tane Pulitzer alan güneyli yazara gösterilen ilgi ölmek bilmedi.

Yine de, yazar olarak tüm başarılarına rağmen, Faulkner bunun ilk aşkı olmadığını ısrarla söyleyip direnmıştır. En çok sevdiği şey ata binmektir. “At üstünde bir çitin üzerinden atlamanın olağanüstü bir yanı var,” demiştir. “İnsanın içini güzel duygularla dolduran bir yanı var. Belki de riskten, kumardan kaynaklanıyor. Ne olursa olsun, benim o duyguya ihtiyacım var.” Yıllar geçerken Faulkner’in riskleri, pek çok kötü düşüslere yol açtı. 1952 yılında, 55 yaşındayken iki omurunu çatlattı,

bundan ötürü sürekli ağırlar çekmeye başladı, zaten ciddi olan içki sorunu daha kötüleşti. 1959'da yine düşüp bu sefer köprücük kemiğini kırdı, ama yarım saat sonra, kolu askıya alınmış durumda viski içiyor, "Çok da fazla acımadı," diyordu.

1962'de, kendisine ikinci Pulitzer ödülünü ölümünden sonra getirecek olan yirmi birinci romanı "The Reivers"i bitirdikten sonra, Faulkner, Oxford, Mississippi yakınlarındaki çiftliğinde yine ata biniyor, 64 yaşındaki hırpalanmış vücudunun ağırlarını içkiyle dindirmeye çalışıyordu. 17 Haziran'da, تنها bir yolda tek başına giderken atı nedense ürküttü, Faulkner'ı sırtından attı, sırtını incitmesine yol açtı. At sırtında binicisi olmaksızın ahıra dönünce, Faulkner'ın karısı Estelle kocasını aramaya çıktı, onu öfke içinde, topallayarak eve doğru yürür buldu. Faulkner eve varınca ilk iş olarak atı yine ahırdan çıkardı, sırtına bindi, ona birkaç atlayış yaptırdı, ancak ondan sonra, acılar içinde evine çekildi. Az sonra gelen doktoruna, "O lanet olası atın zaferi kazanmasına izin vereceğimi mi sandın?" diye bağırdı. "Onu yenmek zorundaydım." Ardından doktoruna, "Ölmek istemiyorum," dediği de bilinmektedir.

Faulkner'ın ata karşı kazandığı zafer kısa sürdü. Sırtındaki incinme nedeniyle, oturması ve yatması çok acılı oluyordu. Koltuk değnekleriyle yürüyor, kasaba postanesine topallayarak gidip geliyordu. Ama giderek güçten düştü, rengi daha bir soldu. Daha önce de defalarca yaptığı gibi, yine çok içmeye başladı. 5 Temmuz akşamı kendini çok kötü hissettiği için hastaneye kaldırıldı. Gece saat 01.30'da doğrulup yatağın kenarına oturdu, sonra kalp krizi etkisiyle devrildi. Doktorlar onu canlandırmak için kırk beş dakika uğraştıktan sonra yazarın öldüğünü ilan etmek zorunda kaldılar.

ARŞİDÜK FRANZ FERDINAND

18 Aralık 1863 - 28 Haziran 1914

Bazen ufacık bir terslik, tarihin akışını değiştirir. Gerçi Avusturya-Macaristan veliahtı Arşidük Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914 günü Saraybosna'ya gelişi nedeniyle kentin caddelerini dolduran kalabalığın arasında en azından altı suikastçi olduğu bilinmekteyse de, bunlardan dört tanesi korkaklık etmiş, birisi bombayı atmış, ama ıskalamış,

sonuncusu da tabancasını ateşleme fırsatını kaçırmıştı. İşler ters gitme- se, sonuncu katil aradan bir saat geçtiğinde ikinci fırsatı yakalayamaz, Birinci Dünya Savaşı da çıkmazdı. Belki yine de çıkardı, ama en azın- dan başka bir kıvılcım sonucu çıkardı.

Ferdinand da Saraybosna'ya gelmeme ferasetini gösterebilirdi. Kent o sıralar, Sırbistan'dan ayrılıp Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na daha yeni katılmış olan Bosna'nın başkentiydi. Sokakları imparator- luktan ayrılmak isteyen asillerle doluydu. Ama arşidük, kraliyet ailesin- den birinin kenti ziyaretiyle gerilimlerin azalacağı kanısındaydı. Kent halkı gerçekten de Ferdinand'la karısına sıcak destek vermiş, kenti ge- zerlerken ve alışveriş ederlerken onları alkışlamıştı.

Ziyaretin dördüncü gününde, sokaklara Avusturya-Macaristan bay- rakları asılmış, pencerelere arşidükün resimleri takılmıştı. Veliahtla karısı üstü açık bir Limuzin'de, dört arabalık bir konvoydaydılar. Ana cadde o- lan Appel Quay'de, belediye binasındaki bir törene gitmek üzere ilerli- yorlardı. Ferdinand üniformasını giymiş, tüm madalyalarını takmıştı. Eşi Sophie beyaz elbise, geniş kenarlı bir şapka giymişti. Birdenbire kalaba- lığın arasından bir bomba uçtu, arşidükün arabasına düştü. Bazı tanıkla- ra göre, Ferdinand'ın kendisi bombayı kapıp arabadan dışarı atarken şoförü de hızla oradan uzaklaşmaya bakıyordu. Bomba yolun üzerinde patladı, arkadan gelen arabada hasara yol açtı, kaldırımdaki insanlardan birkaçını yaraladı.

Arşidük şoförüne durmasını söyledi. Hasarı inceledikten sonra, "Ha- di canım, bu adam deli. Baylar, biz programımıza devam edelim," dedi. Hatta şoförüne daha yavaş ilerlemesini, halkın kendisini görmesine izin vermesini bile söyledi.

Arşidükün bu saldırıdan etkilendiği belliydi. Törende belediye başkanı konuşmasına başlarken Ferdinand patladı. "İnanılmaz bir şey! Saray- bosna'ya ziyarete geliyoruz, üstümüze bomba atılıyor!" Tedirgin bir ses- sizlikten sonra sözlerine devam etti: "Artık konuşabilirsiniz." Tören bitti- ğinde, arşidükün eşi açık caddelerden geçerek dönmek istemedi, ama Saraybosna yetkililerinden biri ona güvence verdi. "Artık bitti," dedi. "Saraybosna'da birden fazla katil yoktur."

Yine de biraz tedbirli davranıp, müzelerden birine yapacakları ziyare- ti ertelediler. Oraya gitmek için kentin kalabalık bir kesiminden, daracık Franz Josef Caddesi'nden geçmek zorunda kalacaklardı. Onlar Miljacka Nehri kıyısındaki geniş Appel Quay yoluyla dönmeye karar verdiler. Ek bir koruma tedbiri olarak, arşidükün hemen yanında, arabanın basama-

ğı üzerinde, bir koruma görevlisi vardı. Ama yeni rota tüm şoförlere bildirilmemişti. Öndeki araba Franz Josef Caddesi'ne doğru sapınca, Ferdinand'ın şoförü de onu izlemeye kalkıştı, ama ona geri dönmesi söylendi.

Şoför frene bastı, geri vitesine geçti. Bu arada Gavrilo Princip, yani az önce fırsat kaçıran katillerin en inatçısı, kavşakta durmaktaydı. Hemen sokağın ortasına yürüdü, tabancasını iki kere ateşledi. İlk kurşun Sophie'nin karnına, ikincisi arşidükün boynuna isabet etti. Araba son hızla hastaneye giderken Ferdinand, karısına, "Sophie, Sophie, ölme, çocuklarımız için yaşa," dedi. Ama her ikisi de birkaç dakika içinde öldüler. Günlerden pazar, saat 11.30'du.

Princip'le komplo arkadaşları yakalandıklarında, bir bölücü hareketi desteklediklerini itiraf ettiler. Kanıtlar her ne kadar bu işte Sırbistan desteği göstermese de, birkaç gün içinde ordu harekete geçti, bir ay geçmeden de Birinci Dünya Savaşı başladı. Ah, keske arşidükün şoförü geri dönmeyip ilk seçilen yoldan gitseydi!

W. C. FIELDS

29 Ocak 1880 - 25 Aralık 1946

W. C. Fields, içki içmeyi upuzun bir şaka gibi gösteren kişidir. En sevilen filmlerinden biri olan "Salağa Asla Şans Tanıma"da düşen şişesini kapmak için uçağın penceresinden atlayan odur. Yine 1930'lardan kalma bir reklamda, tenis kortunun kenarında, tekerlekli bir içki dolabına dayanmış olarak görülmektedir. O benzersiz, hışırtılı sesiyle, "Ben itidalin savunucusuyum," derdi. "Örneğin, asla kahvaltıdan önce içki içmem." Balon burunlu komedyen, 11 yaşındayken bir dayak yiyip evden kacmış, Ziegfield Follies'de yıldız olmuş, ardından Hollywood'a geçmiş, bu tür sinik mizahı kendine kariyer olarak seçmişti.

Ama mesele yalnız şaka olmakla kalmıyordu. Söylentilere göre Fields günde iki litre martini içiyor, bunu sette bile sürdürüyordu. Hiçbir zaman sarhoş gibi hareket etmez, kırmızı burnu da imajını takviye ederdi. Ama sağlık durumunda gülünecek bir şey yoktu. 1936'da zatür-

ree ve veremden kurtulmak için bir yılını hastanede geçirdi. Ona içkiyi bırakması söylendi, ama o bırakmadı. 1940'ların başında, Mae West'le "My Little Chickadee" ve "The Bank Dick"i çevirdikten sonra, artık bir bütün filmin çekimlerine dayanacak gücü kalmamıştı. Bundan sonra gizli rollere çıkmaya başladı. Ağır makyajlı oluyor, kırmızı damarları böylelikle saklanıyor, yalnız burnu değil, tüm yüzü gizli kalıyordu.

Son performansı, 1944'te çevirdiği "Sensations of 1945"ti. Pek ilham verecek bir şey değildi. Zaten ekimleri çok ağrıyordu. Onu izleyen iki yıl boyunca bol bol içti, siroza ve böbrek sorunlarına yakalandı. Karnı şişti, doktor midesine su toplandığını söyledi. Fields, "Allah korusun!" diye patladı. "O tatsız sıvının günün birinde beni zehirleyeceğini başından beri biliyordum zaten!"

Aslında zehirleyen cindi. 1946 sonbaharında Fields, Pasadena'daki bir hastaneye yattı. Doktorlar içkiyi tümüyle yasakladılar, ama arkadaşları ona kaçak içki getirmeyi sürdürdü. Noel günü, Fields acılar içinde, mide kanamasından öldü. Yıllardır metresi olan Carlotta Monti, Fields'in son sözlerinin hiç de şaka olmadığını sonradan açıkladı. Şöyle demişti aktör: "Allah koca dünyanın da, içindeki herkesin de, sen hariç, belasını versin, Carlotta."

JIM FISK

1 Nisan 1834 - 7 Ocak 1872

“**K**aybedip kazanmak, hiç oynamamaktan iyidir.” İşte Fisk'in biraz değiştirilmiş hayat felsefesi. Kendisi 19. yüzyıl Wall Street'inin en şöhretli, en tiksnilen, ama en çok konuşulan sahtekârlarından biriydi. Servetini kendi kazanan, okul yüzü görmemiş bu şişman adam, hayata işportacı olarak başlamış, zaman içinde kendine yaman bir üslup ve müthiş bir cesaret geliştirmiş, ortağı Jay Gould'la birlikte bir borsa sahtekârlığı sonucunda Erie Demiryollarını Cornelius Vanderbilt'in elinden kapmıştı. Bir yıl sonra, 1869'da, Fisk'le Gould bu sefer altın piyasasını köşeye kısırmaya çalıştılar, Wall Street'in yarısının çökmesine yol açtılar. Ayaklanmaya benzeyen gösteriler başlarken Fisk'i linç etmeye

niyetli bir güruh ofisinin kapısına dayandı. Fisk bu olay karşısında, “İnsan biraz eğlenmeye görsün, hemen birileri oyunbozanlığa kalkıyor, vahşileşiyor,” dedi.

Fisk şık giyinen, parlak bir gülümsemesi olan biriydi ve bu şekilde adının çıkmasından da büyük zevk alıyordu. Kendine cakalı, mermerden bir opera binası satın aldı. Demiryolunu oradan işletmeye koyuldu. Ara sıra da opera seyretmek için kendi özel locasında boy gösteriyordu. Tam onunkinin üstündeki locada da metresi otururdu. Josie Mansfield adlı, işsiz kalmış, ama çok güzel bir artist. Aynı locada oturmamaları, Fisk’in Boston’da oturan karısını aldatma konusundaki skandallerini örtülü tutmakla ilgiliydi, bu da Fisk’in az sayıdaki itidalli hareketlerinden biriydi.

Fisk, Mansfield’e bir ev hediye etmiş, onu hediye yağmuruna boğmuştu. Basının “Yirmi Üçüncü Sokak Kleopatra’sı” diye isim taktığı genç bayan ise hiç de memnun değildi. Bu gizlilikten de, Fisk’in iş meşguliyetleri arasında kendisini ihmal etmesinden de usanarak, Fisk’in iş ortaklarından biri olan çok yakışıklı Edward Stokes’la gizli bir ilişkiye girdi. Fisk bunu öğrendi, çok geçmeden basın da öğrendi. Fisk, Mansfield’e yaptığı ödemeleri kesip Stokes’la olan ortaklığını da bozarken, her üçü birbirine karşı dava açtı.

6 Ocak 1872’de Mansfield’in Fisk’ten daha çok para koparmak için açtığı davanın duruşmasına başlandı. Stokes’a gelince, kıskanç Fisk onu parasal bakımdan mahvetmişti bile.

Stokes mahkemede tanık kürsüsüne çıktı. Verdiği ifadede Mansfield’le ilişkisinin çok masum olduğunu, yalnızca fırtınalı gecelerde onun evinde kaldığını söyleyerek herkesin kendisiyle alay etmesine neden oldu. Aynı gün, öğleden sonra Stokes, Mansfield’in Fisk’ten hediye gelmiş olan arabasına bindi, öğle yemeği yemek için Delmonico’ya gitti. Orada kendisine, Fisk’in başvurusunun büyük jüri tarafından haklı olduğu ve kendisinin Fisk’e şantaj yapmaktan suçlu bulunduğu haber verildi.

Stokes lokantadan çıktı, gelip Fisk’in evinin önüne park etti, Fisk evden çıkana kadar bekledi, peşine takılıp Broadway’deki Grand Central Otel’ine kadar geldi. Fisk orada bazı dostlarıyla buluşuyordu. Stokes otele Fisk’ten önce daldı, Fisk merdivenden ikinci kata çıkarken Stokes merdivenin tepesine dikilip tabancasını ona doğru çevirdi ve tehditlerini sürdürdü. Altı basamak yukarıdan, “Artık elimdesin, benden kurtulamazsın,” dedikten sonra iki el ateş etti. Fisk, “Tanrı aşkına,

can kurtaran yok mu?” diye bağırdı. Fisk sol kolundan ve göbeğinden vurulmuş olarak lobiye doğru yuvarlanırken Stokes koşarak üst kata kaçtı.

Fisk ağır yaralı olarak otel odalarından birine götürüldü. Hemen çağırılan doktor karnına on santim kadar girmiş olan kurşunu çıkaramadı. Fisk, “Doktor,” dedi, “eğer öleceksem bunu bilmek istiyorum.” Doktor da ona ölmeyeceğini, en azından o gece ölmeyeceğini söyledi. Esasen hafif bir karın ağrısından başka bir acısı da yoktu. Ama Fisk yine de, Boston’dan gelen karısı Lucy’nin ve sahtekârlık suçundan kefaletle serbest bırakılmış dostu Boss Tweed’in önünde, vasiyetnamesini düzenledi.

Ertesi sabah Fisk komaya girdi. Sabah 10.45’te öldü. Stokes ikinci duruşmasında cinayetten idam hükmü giydi, ama cezası altı yıl hapse indirildi. Fisk’i ölmeden önce görmemiş olan Mansfield, onun dul eşi Lucy’yi dava etti, çünkü Fisk eşine bir milyonluk servetini bırakmıştı. Tabii olayın tümü gazetelere bayram sayıldı. Manşetlerden biri, “Ne sahtekâr adamdı,” diyordu. “Ama çok acayip ve bilimsel olarak çok ilginç bir sahtekârdı!”

F. SCOTT FITZGERALD **ve ZELDA**

24 Ekim 1896 - 21 Aralık 1940
24 Temmuz 1900 - 11 Mart 1948

F. Scott Fitzgerald’la karısı Zelda’nın ilk edebi sosyete çifti olduğu sık sık söylenir. “This Side of Paradise” adlı ilk başarılı romanının kârıyla 1920’de çok masraflı bir hayat sürmeye başlayan çift, Caz Çağı’ndan çok memnundu. Beşinci Cadde’deki Plaza Oteli’nin önündeki çeşmede suları şapırdatanlar onlardı. Yemekli partilerde masanın üzerine çıkıp dans eden Zelda’ydı. Avrupa’da dolaşmadıkları zamanlar, Long Island’daki koca evlerinde hafta sonunun tümünü kapsayan galalar veriyorlardı. O evi Fitzgerald 1925 yılında “The Great Gatsby”de de kullanmıştı.

Fitzgerald hep kendi bildiklerini yazardı. Yirmili yıllar kükreyip geçerken yazdığı, zengin ve ünlülerle dolu hikâyeler pek popülerdi. Ama yirmili yıllar bittiğinde, Fitzgerald'ların partisi de bitiverdi. Kocasının kendisini ihmal ettiğini düşünen, kendisi de başarılı bir kariyere sahip olmak isteyen Zelda, 1930 Nisanı'nda sinirsel bunalım geçirdi. Ona şizofreni teşhisi konunca, ömrünün geri kalan yıllarını bir akıl hastanesinde geçirmeye başladı, Fitzgerald da günlerini, onun bakımına kaygılanmakla doldurur oldu. Bir ara, "Umut yeteneğimi, Zelda'nın hastanesine giden dar sokaklarda bıraktım," diye yazarak yaşadıkları hazin durumu dile getirdi.

Fitzgerald'ın öyküleri karanlıklaştı, eskisi kadar popüler olmamaya başladı. On yıllık dönem içinde tamamladığı tek roman, "Tender is the Night"ın konusu şizofrenik hastasına âşık olan bir ruh hekimiyle ilgiliydi. Parti günlerinden beri hayli içen Fitzgerald, sonunda alkolik oldu. İki kere intihar etmeye kalktı. Ağır borç içindeyken 1937 yılında Hollywood'a gitti, ama on sekiz ay geçtiğinde, senaryo yazarlığı anlaşması yenilenmedi.

Fitzgerald, Zelda'yı seyrek ziyaret ediyordu, çünkü genellikle ziyaretlerinin sonrasında ikisi de kendilerini çok kötü hissediyorlardı. 1940 sonbaharında Fitzgerald, "The Last Tycoon" adlı yeni bir roman üzerinde çalışıyordu. İhtiraslı bir film yapımcısının başarısızlığa uğramasıyla ilgiliydi. O sıra Zelda da, Asherville, North Carolina'daki hastaneden (dört yıl kaldıktan sonra) taburcu edilmiş, Montgomery, Alabama'da annesiyle kalıyordu. Karısını birbuçuk yıldır hiç görmemiş olan Fitzgerald o sıra Hollywood'da bir başka kadınla birlikte yaşamaktaydı. Zelda'ya bir mektup yazdı, Noel'de onu ziyarete geleceğine söz verdi. Bu mektubu yazarken çok samimiydi.

Ama kasım sonlarında, 44 yaşındaki yazar bir kalp krizi geçirdi. Yatağında yine romanı üzerinde çalışmayı sürdürüyordu. Yayıncısına ilk taslağı 15 Ocak'ta vereceğine söz verdi. 20 Aralık akşamı kendini sinemaya gidecek kadar iyi hissetti. Ama sinema salonunda göğüs ağrıları başladı. Ertesi gün koltukta oturmuş, bir makaleyle ilgili notlar alarak doktoru beklerken, birden ayağa kalktı, şöminenin üzerindeki rafa uzandı, sonra yeni bir kalp kriziyle yığılıp kaldı. O sıra romanlarının piyasada hiç mevcudu kalmamıştı.

Zelda sarsıntılı hayatını sürdürdü. 1948'de yine Highland Hastanesi'nde, en üst kattaki bir odada kalıyordu. 11 Mart günü, geceyarısından hemen sonra, alt kattaki mutfakta yangın çıktı, alevler servis bacasından

yukarı tırmandı. Akıl hastanesinde hastaların çoğu kilitli odalarda kaldığından, dokuz kadın öldü. Altı tanesi en üst katta kalanlardı ve aralarında Zelda da vardı. Rockville, Maryland'de, kocasıyla yan yana gömüldü.

JIM FIXX

23 Nisan 1932 - 20 Temmuz 1984

Eskiden yüz on kilo gelen, günde iki paket sigara içen Jim Fixx, Amerikalıları rahat koltuklarından kaldırıp sağlıklı yaşam koşullarına yöneltecek, bir moda başlatacak insana hiç mi hiç benzemiyordu. Ömründe düzenli egzersiz yapmamış olan Fixx, koşmaya da 35 yaşına kadar başlamamıştı. Derken sigarayı pat diye bıraktı, koşmaya başladı, 61 kilo verdi. Aradan on yıl geçtiğinde, 1977'de, "Fixx The Complete Book of Running"i yazdı. Bu kitap bir yılı aşkın süre en çok satan kitaplar listesinde kaldı, iyi huylu dergi editörünü ülkede bir spor guru'su haline getirdi.

Fixx kitabında şöyle diyordu: "Sonuçlar her ne kadar kesin kanıtlanmamış olsa da, genel göstergelere göre koşmak, uzun ömrü kısıtlamaktan çok teşvik etmektedir." Aradan geçen on yedi yıldan sonra, bir sabah günlük 10 mil koşusunu yaparken Fixx de kalp krizinden ölünce, bu sefer kendisi de bu tartışmanın konuları arasına katıldı. Bir motosikletli onu cuma öğleden sonra, akşama doğru, Hardwick, Vermont yakınlarında, üzerinde yalnızca şortuyla, kimlik taşımaz durumda, yolun kenarına yığılmış olarak buldu. Oradan geçmekte olan birkaç kişi onu ayıltmaya uğraşırsa da, başaramadılar.

Binlerce mil koşmuş, sağlıklı bir yaşam süren bir insan, nasıl olur da birdenbire spor kurbanı olurdu? Sonuçta belki de sandığı kadar sağlıklı olmadığı anlaşıldı. Otopside koroner damarlarından birinin yüzde 99, ikincisinin yüzde 80, üçüncüsünün de yüzde 70 tıkalı olduğu anlaşıldı. Doktorlar ayrıca kalp kası üzerinde buldukları berelerden, Fixx'in son haftalar içinde üç hafif kalp krizi geçirip fark etmediğini ortaya çıkardılar. Aynı süre içinde, bir yandan göğüs ağrılarından ve boğaz tıkanmasından yakınırken (bunlar kalp hastalığının şaşmaz belirtileridir) Fixx 12 millik bir yarışla 5 millik bir başka yarışa da katılmıştı.

Ama belki de en anlamlı olanı, Fixx'in babasının 43 yaşındayken kalp krizinden ölmüş olmasıydı. İlk krizini 35 yaşındayken geçirip kurultmuştu. Onu öldüren, ikinci kriziydi. Fixx'in aile geçmişi ve 35 yaşına kadarki durağan hayatı dikkate alındığında, bazı uzmanlar onun 52 yaşında ölmesinden sporun sorumlu olmadığını ileri sürmektedirler. Tam tersine, belki on yıl önce ölecekken, spor sayesinde ömrünün uzadığını düşünmektedirler.

HENRY MORRISON FLAGLER

2 Ocak 1830 - 20 Mayıs 1913

Büyüklerin büyüğü John D. Rockefeller'a, ondan da büyük olan Standard Oil Company'nin nasıl kurulduğu sorulduğunda şöyle demişti: "Keşke ben düşünüp kurmuş olsaydım. Ama kuran, Henry M. Flagler'dı." Flagler, petrol işinde Rockefeller'ın ilk ortağıydı. Ama herhalde çoğu kişi onu, daha sonraki, bir o kadar büyük girişimi nedeniyle, "Florida'nın Babası" olarak tanır.

Flagler ilk defa Florida'yı gördüğünde 55 yaşındaydı. 1890'lı yıllarda Daytona'dan Miami'ye döşediği Florida East Coast Railroad Demiryolu hattı sayesinde binlerce insanı Florida'ya yolladı. Orası o sıralar, üzerinde birkaç kulübe bulunan bir bataklıktan başka bir şey değildi. Flagler yol üzerine şahane tatil otelleri inşa etti, Palm Beach'in ilk Breakers Oteli'ni de o kurdu. Daha sonra tren raylarını yüz mil uzatıp, denize serpilmiş adalar üzerinden Key West'e, ikinci bir hattı da Florida'nın orta kesimine döşedi, böylelikle eyaletin en zengin tarım bölgesinin de kapılarını açmış oldu.

Flagler bu geri kalmış bölgenin rehberi ve uygarlaştırıcı gücü rolünden çok zevk aldı. Açtığı demiryolunu izleyip Florida'ya gelenlerden, "Kolonistler" diye söz ediyordu. Bir yazısında, "Bu insanları kendi korumam altında görüyorum ve benden özel bir şeyler beklediklerini hissediyorum," dedi.

Gerçekten de, nüfuzu ve etkinliği öyle yüksekti ki, ikinci karısı ciddi ruhsal sorunlarla yüz yüze geldiğinde Flagler yasamayla görevli eyalet meclisi üyelerine rüşvet verdi, deliliği boşanma nedeni sayan yasanın

çıkmasını sağladı. Bir hafta sonra üçüncü eşiyle evlendi, ona 2.5 milyon dolar değerinde mermer bir saray yaptırdı. Bu saray Batı Palm Beach'de, Worth Gölü kıyısındaydı. Whitehall adı verilen bu bina, XIV. Louis mobilyaları, İspanyol halıları, maaşla çalışan org sanatçısıyla, tam bir müzeye benziyordu. Bir o kadar da soğuk ve rahatsız bir binaydı. Kışın verilen partilere çok uygun bir yerdi.

Ama Flagler yaşlandıkça, Whitehall'a giderek daha az konuk gelmeye başladı. Bir bisikletin önüne monte edilmiş tekerlekli sandalyesiyle bu evin bahçelerini dolaşıp dururdu. Evin içinde dolaşmak bile ona pek yorucu geliyordu. Bir keresinde, "Keşke bunu ufacık bir kulübeyle değişebilsem," demişti.

1913 kışının sonuna doğru, Flagler 83 yaşındayken, giriş katındaki salonun dışında bulunan banyoya yürüdü. Banyonun girişinde dar bir mermer eşik, ondan sonra da dimdik inen birkaç mermer basamak vardı. Kapı en yeni teknolojiye uygundu. İnsanın arkasından otomatik olarak kapanıyor, lastik çerçevesi kendiliğinden yerine oturuyordu. Flagler birkaç saat sonra, o birkaç basamağın dibine yığılmış durumda bulundu. Besbelli kapının kanadı onu basamaklardan aşağıya itmişti.

Kalçası kırılmış, her yanı çürükler içinde kalmıştı, ama yine de iki ay kadar dayandı. Boğucu sıcak yaz bastırıldığında, yatalak durumdaydı. Doktoruna, "Ben zaten yaşlı, kör ve sağırdım. Beni bir de topal yapmak şart mıydı?" diye sordu. Sonra da şöyle devam etti: "Bana ne kadar çaresiz olduğumu göstermek için kurulmuş bir plan mıydı yoksa bu?"

JAMES FORRESTAL

15 Şubat 1892 - 22 Mayıs 1949

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan Deniz Kuvvetleri Bakanı olan, savaştan sonra da silahlı kuvvetleri birleştirme görevini üstlenen James Forrestal'a bir keresinde hiç hobisi olup olmadığı sorulmuştu. Ciddi görünümlü bakan şöyle cevap verdi: "Ketum olmak." Ama bu hobisini izlemesine izin verilmiyordu. Wall Street şirketlerinden Dillon, Read & Co.'nun başkanı olan Forrestal, daha İkinci Dünya Savaşı yaklaşırken

hizmetlerini Washington'a sunmuştu. Deniz kuvvetlerini savaşa hazırlamakta, 65.000 gemiyle 110.000 donanma uçağının yapımında çok büyük rolü oldu.

Savaşın bitmesi Forrestal'a daha da zor görevler getirdi. Savunma Bakanı olarak karşısında kendisiyle işbirliği yapmayan generalleri buldu. Bu özellikle hava kuvvetleri açısından böyleydi.

Ayrıca savaş sonrasında askeri bütçe de büyük ölçüde kısılmıştı. Savaş sırasında yaptıklarına ilişkin övgüler, çok geçmeden yerini, aldığı her karara yönelik eleştirilere bıraktı. Bu eleştiriler oldukça ağırdı. Forrestal herkes için bir günah keçisi olmuştu. Hem mesleki, hem de kişisel saldırılara uğruyordu. Sonunda 1949 Martı'nda, Başkan Truman bir süre önce devraldığı göreve ilk seçildiğinde, onun arzusu üzerine istifa etti.

Ömrü boyunca hep başarıya ve ödüllere alışkın olan Forrestal için görevi bırakmak, kişisel yenilgi anlamı taşıyordu. Pentagon'daki son gününün akşamında evine döndüğünde derin depresyon içindeydi. Yakın bir dostuna, kendini çok başarısız bulduğunu söyledi. Ayrıca kendini bir komplonun kurbanı olarak görüyor, intihar etmeyi de düşünüyordu. Arkadaşının şoka uğramış bakışları önünde, Forrestal bütün evi aradı, dolapların içine bile baktı. Düşmanlarını arıyordu. Sonunda Hobe Sound, Florida'ya, dinlenmeye gönderildi. Karısıyla dostları orada, tatildaydı. Forrestal orada da kendini öldürmeye kalkıştı. Arkadaşları onun ele geçirebileceği bütün jiletleri, bıçakları, kemerleri sakladılar, kumsalda onu hiç yalnız bırakmadılar. Ama Forrestal'ın paranoyası geçmedi. Peşinde birilerinin olduğuna, düşmanlarının onu izlediğine inanmayı sürdürdü.

2 Nisan günü Forrestal, Beteshda, Maryland'daki Deniz Kuvvetleri Tıp Merkezi'ne kaldırıldı. Hastalığı ağır yorgunluk olarak teşhis edildi. Basın onu yakından izliyor, çok da anlayış gösteriyordu. Ama bir yandan da, akıl sağlığı durumu dikkate alındığında, uyguladığı politikaların yeniden değerlendirilmesi önerilmekteydi. Bu arada Forrestal da görünüşe göre iyileşiyordu. Mayıs ayı geldiğinde, on altıncı kattaki odasında bekleyen nöbetçi, kapının dışına alındı. Bu iyileşme belirtileri nedeniyle, kendi kendine tıraş olmasına, robdöşambrının beline kuşak takmasına da izin verildi. Oysa bir süre önce doktoruna, eğer intihar ederse, pencereden atlamak yerine kendini asmayı tercih edeceğini söylemişti.

21 Mayıs Cumartesi gecesı, Forrestal her zamanki uyku ilacını almayı reddetti, biraz kitap okumak istediğini söyledi. Nöbetçi gece ikiye çeyrek kala kontrol ettiğinde, Forrestal kitaptan bir şiiri kopya etmek-

teydi. Sonradan bu şiirin, Sofokles'in "Ajax" adlı eserinden "Koro" olduğu anlaşıldı. Şiir şöyleydi:

*En sevgili oğlunu bir telaş aldı,
Senin kıyılarından şan şerefle gelen oğlunu
En değerli, en şöhretli oğlunu;
Senin için yaptıkları
Düşman gözlere düşmanca gözüktü...
Ölüp uykuya dalmak daha iyi
Hiç uyanılmayan uykuya... direnmeye gerek yok,
Ruhun canı gittikten sonra, yaşama cesaretine gerek yok.*

Forrestal daha şiiri kopya etmeyi bitirmeden kalkıp holün karşısında ki küçük mutfağa geçti. Robdöşambr kuşağının bir ucunu boynuna doladı, öteki ucunu pencerenin yanındaki radyatöre bağladı. Camı açtı, on altıncı kat penceresinden atladı. Bir an sonra kuşak koptu, Forrestal düştü, dördüncü kat çardağından sekti, sonunda üçüncü kat koridorunun damına çarpıp orada kaldı. Yedinci katta bulunan bir hemşire, dışarıdan gelen şangırtı sesini duyarak onu hemen buldu.

Truman, Forrestal'la ilgili olarak, "Ateş hattında ölenler kadar o da savaş gazisi sayılır," dedi. 26 Mayıs'ta "Washington Post" gazetesine, "Bir Devlet Görevlisinin Eşi" imzalı bir mektup geldi. Mektupta şöyle deniliyordu: "Bizim ülkemiz nasıl bir ülke ki, en önde gelen bir kamu görevlisi, emeklilik hayatı yerine ölmeyi tercih ediyor? Hangi kamu görevi, kişiye yüklediği stresle sinirsel yorgunluğa yol açabiliyor?"

STEPHEN FOSTER

4 Temmuz 1826 - 13 Ocak 1864

Stephen Foster pek de büyük bir besteci sayılmasa da, duygulu kelimeleri ve akılda kalan ezgileri sayesinde şarkıları yüzyılı aşkın bir süre boyunca popülerliğini sürdürmüştür. "Jeannie with the Light Brown Hair" ya da "Oh! Susana" gibi şarkıların nedense pek bir dü-rüst, pek bir geleneksel havası vardır.

Şarkılarından ikisi, iki ayrı ABD devletinin özel şarkısı olarak benimsenmiş, o yıllarda dillerden düşmemiştir. Biri “My Old Kentucky Home”, diğeri de Florida’nın “Old Folks at Home” (Swanee River) şarkılarıdır.

Garip olan, böylesine gür sesli duygusalılıkların bestecisi olan, ülkenin ellinci doğum gününde dünyaya gelen bu kişinin, bu derece sefil bir sona ulaşmasıdır. Pittsburgh yakınlarında, şarkı söyleye söyleye büyüyen, ama pek de müzik eğitimi almamış olan Foster, daha 1848’de ilk şarkılarını yayınladığı anda başarılı olmuştur. Telif haklarından yılda bin dolar gibi paralar kazanmış, 1850’de evlenmiştir. Ama her zaman için kazandığından fazlasını harcayan bir insan olmuştur, evliliği de hiç iyi gitmemiştir.

Her geçen yıl, yazdığı şarkıların sayısı azalmış, sonunda 1860 yılında karısıyla kızını bırakıp New York’a gitmiştir. Orada para ihtiyacı içinde kıvranırken 105 şarkı bestelemiş, hayatının tüm eserlerinin yarısını orada, ömrünün son üç buçuk yılı içinde yaratmıştır. Bu şarkıların çoğu kısa zamanda unutulmuş, daha önceki kârlı yayın anlaşmaları da giderek bozulmuş, sonunda Foster şarkılarını çabucak, 25 dolar karşılığında satacak duruma düşmüştür. Çok içen, veremli besteci hayata küşmüş, yalnızlık içinde, bir pansiyondan diğerine taşınarak yaşamaya başlamıştır.

10 Ocak 1864’te, yüksek ateşle yatağa serilmişken, yıkanmak üzere kalkmıştır. Anlaşıldığına göre lavabonun önünde düşmüş, porselen lava-boyu da birlikte düşürüp kırmış, kırık porselenin bir köşesi boynunu fena halde kesmiştir. Daha sonraki saatlerde, havluları dağıtan hizmetçi kız onu orada bulmuştur. Az sayıdaki arkadaşlarından George Cooper çağırılmış, Foster onun kulağına, “Benim işim bitti,” diye fısıldamış, biraz içki versin diye yalvarmıştır.

Belediyenin işlettiği Bellevue Hastanesi’ne götürülmüş, üç gün sonra orada tek başına, kimsenin tanımadığı bir hasta olarak ölüp gitmiştir. 37 yaşındaki besteciye Stephen Foster adıyla kabul etmiş olan hastane, ölünce onu, kimliği bilinmeyen bir hasta olarak morga kaldırmış, Cooper gelip alıncaya kadar ceset orada kalmıştır.

Son yıllarda yazdığı tüm şarkılardan farklı olarak, Foster’ın son birkaç gününde bestelediği en son şarkısı, başlangıçta yarattığı klasiklerin arasına katılacak kadar popüler olmuştur:

*Rüya gören güzel, uyan da bana bak.
Yıldız ışıklarıyla çiğ damlaları seni bekliyor.
Dünyanın gündüz yükselen kaba sesleri,
Ay doğunca yumuşayıp yok oldu.*

BENJAMIN FRANKLIN

17 Ocak 1706 - 17 Nisan 1790

Benjamin Franklin'in bir sözü vardır: "Şu dünyada kesin olan yalnızca iki şey vardır, biri ölüm, öbürü de vergiler!" Bilge ve esprili bir kişi olan bu kendi kendini yaratmış devlet adamı, vergilerle ilgili, devrim sayılabilecek bir hareketin liderliğine yardımcı olmuş, ama ölüm anı geldiğinde de onu kendine çok uyan bir uysallıkla karşılamıştır. Franklin hayatı çok severdi. Mutluluğunun büyük bölümünü de çok basit iki sağlık koşuluna yorumlardı: Sıcak banyolar, serin temiz hava. "Her sabah kalktığımda odamda, mevsimine göre yarım saat ya da bir saat çıplak oturur, okur ya da yazarım. Bu uygulama bana hiç zor gelmez, tersine hoş bir şeydir."

Bu uygulama belki ona hoş geliyor olabilir, ama sağlığına iyi gelmediği kesin. Daha gençlik yıllarında ciddi akciğer hastalıklarından şikâyetçi olmuştur. 1782'de Fransa'ya elçi olarak yollandığında safrakesesi taş yapmış, hareketleri ömrü boyunca sınırlanmıştır.

1785'te Philadelphia'ya geri dönmüş, yaklaşık yirmi beş yıllık kesin-tisiz diploması hizmetleri böylelikle sona ermiş, ama çektiği sancılar da öyle artmıştır ki, 1789'da yataktan hemen hiç kalkamaz hale gelmiştir. Böbreklerindeki taş sancısını bastırmak için aldığı afyonlu ilaçlar yüzünden, her zamanki tombulluğundan eser kalmamış, 1789'da George Washington'a yazdığı bir mektupta, "Kendi rahatım için, yıllar önce ölmem gerekirmiş," demiştir. "Ama o yılları acılar içinde geçirmiş olsam da, yaşadığıma yine de memnunum, çünkü şimdiki durumu o yıllar sayesinde gördüm." Burada elbette ki yeni bir ulusun doğuşundan söz etmektedir.

1790 Nisanı başlarında Franklin'in sol akciğerinde apse başlamış, çok zor soluk alacak duruma gelmiştir. Sancı krizleri arasında, yazılarını yazmayı, konuklarını ağırlamayı sürdürmüştür. Kötü bir kriz sırasında bir konuğuna şöyle demiştir: "Yo, gitmeyin. Bu sancılar yakında geçecek. Bunlar benim iyiliğim için. Hem zaten, ebediyetin zevklerinin yanında, birer anlık acıların lafı mı olur?"

12 Nisan'da acıları birden geçmiştir. Franklin yatağından kalkmış, yatağın değiştirilmesini, "doğru dürüst ölmesi için hazırlık yapılmasını" istemiştir. Kızı ona, "İnşallah iyileşirsin," dediğinde, "İnşallah öyle bir şey olmaz," diye cevap vermiştir.

17 Nisan'da ciğerindeki apse patlamıştır. Birisi ona, yataktaki pozunu değiştirirse belki daha kolay soluyabileceğini önerdiğinde, "Ölmek üzere olan biri için her şey zor," demiş, ardından hemen komaya girmiştir.

84 yaşındaki devlet adamını ölüm o gece, saat 23.00'te bulduğunda, odada iki erkek torunu bulunmaktaydı. Doktoru Franklin'in saatlerce açık pencere önünde oturduğu için ölümü kendisinin davet ettiği kanısındaydı. Franklin bunu duysa herhalde pek hoşlanırdı. Ne de olsa, yarattığı karakterlerden Yoksul Richard şöyle söylüyordu: "On kişiden dokuz intiharcıdır."

SIGMUND FREUD

6 Mayıs 1856 - 23 Eylül 1939

Sigmund Freud, "Zihin bir aysbergdir. -yüzerken hacminin yalnızca yedide biri görünür durumdadır," demişti. Psikanalizin babası sayılan Avusturyalı doktor, o suların derinliklerine daldı, düşünce biçimimizle ilgili yepyeni bir düşünce biçimi yarattı. Teorilerinin pek çoğunu özel seanslarda tedavi ettiği sayısız hastalarına dayanarak geliştirdi. Bu seanslar sırasında bir yandan da, her gün içtiği on beş-yirmi puronun birini fosurdattıyor olurdu.

1923'te kendisinde çene kanseri teşhis edildikten sonra bile, yine bu alışkanlığını sürdürdü. Kendisine yaratıcılığını ve çalışabilme kapasitesini veren şeyin tütün olduğunu söylerdi. Ama ömrünün son on altı yılını mahveden de yine tütün olmuştu.

Sigmund Freud bu süre içinde çeşitli tümörleri aldırarak için tam otuz bir ameliyat geçirdi, ağzının yarısını değiştiren protezi defalarca çıkarttırıp taktırdı. 1938'de, Freud'un "İstenmeyen konuk" diye isim taktığı kanser hastalığı, bir süre için onun konuşmasını olanaksız hale getirdi. Bu arada doktorlar da tümörün habis olduğuna, ameliyat edilemeyeceğine karar verdiler. Sigmund Freud, "Çok acıklı bir durum," dedi. "İnsanın ömrünün bedeninin ömründen uzun olması gerçekten çok acıklı."

Aynı yıl Hitler, Avusturya'yı işgal etti. Freud önce ülkeden kaçmak is-

temedi, sonunda göçmeye karar verdiğinde de Naziler gitmesine izin vermek için ondan 250.000 Avusturya Şilingi fidye istediler.

Ölüm yatağındaki Sigmund Freud, zengin kütüphanesini ve diğer bütün önemli eşyalarını geride bırakarak Londra'ya gitti, oğlunun oradaki evine yerleşti. Orada da çalışmayı sürdürdü, ama artık hastalarıyla seanslarını kızı Anna yönetiyordu. Freud'un yüzü süzölmüş, adeta içi boşalmıştı, ama kafası hâlâ tıkr tıkr çalışıyordu. Giderek büyüyen kanserin sancılarına rağmen, ağrı ilacı almayı da reddediyordu. Zihinlerin uzmanı şöyle demektedir: "Net düşünememektense, acılı düşünürüm, daha iyi."

Ancak 1939 Eylülünde, en son günlerinde pes etti. Doktorlar yanığını kesmiş, terminal tümöre ulaşmaya çalışmışlardı. Açık yaradan gelen koku öyle kötüydü ki, sevgili köpeği bile Freud'un yanına gitmez olmuştu. 83 yaşındaki ihtiyar, artık yiyemiyordu.

Sineklerden korunabilmesi için her yanı cibinliklerle kaplıydı. Ölmeden iki gün önce doktoruna şöyle demişti: "Sevgili Schur, ilk konuşmamızı hatırlıyor musun? Devam edemeyeceğim gün geldiğinde, bana yardımcı olacağına söz vermiştin. Artık bir işkence haline geldi, anlamı da kalmadı." Doktor, Freud'a bir morfin iğnesi yaptı. On iki saat sonra bir doz daha verilince, Freud komaya girdi, ertesi sabah erken saatlerde öldü.

CLARK GABLE

1 Şubat 1901 - 16 Kasım 1960

Söylentilere göre Clark Gable, karısı Carole Lombard'ın 1942 yılında bir uçak kazasında apansız ölmesinin acısını hiç unutamamıştı. Bu olaydan ötürü hep kendini suçlamış, savaş bonoları satmak üzere çıkılan yolculukta eşiyle birlikte gitmeyi reddetmemiş olsa, Carole'un o uçağa binmeyeceğine inanmıştı. Bu olayın ardından, rekor düzeyde gişe hasılatı getiren aktör işini bırakıp Hollywood'dan ayrıldı, orduya yazıldı, Avrupa'daki tehlikeli harekâtlarda çekilecek bir belgesel için kamerayı kullanmaya başladı. Hollywood'a döndüğünde, rolleri artık o eski klasiklerinin, "It Happened One Night" ya da "Gone with the Wind" in kıratında olmadı. O esmer yakışıklılığı, o çarpık gülümsemesi, aynı etkiyi yaratmadı. Çok içmeye başladı, yeniden evlendi, dördüncü eşini çok geçmeden boşadı. Kadın ondan ayrılırken, "Lombard'ın gölgesinde yaşayamam," demişti.

1960 yılında, beşinci kere evlenmiş ve oldukça da mutlu olan Gable, sonunda ilgisini çeken bir rol bulabildi. "The Misfits" adlı filmde, Marilyn Monroe ile oynayacaktı. Yönetmeni John Houston'du. Eser, Monroe'nun kocası, Pulitzer ödüllü tiyatro yazarı Arthur Miller'a aitti. Gable'in ücreti 750.000 dolar, artı filmin kârından bir yüzde olacaktı. Bu miktar, Hollywood'da gelmiş geçmiş en büyük ücretti. Rolü aldığı sırada epely şişmanlamış olan Gable 115 kilo geliyordu. 59 yaşındaydı. Olanca hevesiyle katı bir rejim ve jimnastik programına başladı. Çekimler başlarken 97 kiloya inmişti.

Uzun lafın kısıası, film bir kâbus oldu. İki yıllık ömrü kalmış olan Monroe, sete hep geç kalıyor, hazırlıksız geliyor, ikide bir kavga çıkarıyordu, nedeni de Miller'la olan evliliğinin çözülüyor olmasıydı. Filmin bitişi temmuzdan ekime doğru kayarken Gable, Nevada çölünün güneşi altında, 40 derece sıcakta oturup duruyordu. Öyle canı sıkılıyordu, ufak tefek gecikmelere öyle sinirleniyordu ki, dublör istemeyip bütün tehlikeli sahneleri kendi oynamaya gönüllü oldu. Vahşi bir atın ardında, kumlarda sürüklenmek de dahil! Bu sahnenin birkaç kere çekilmesi gerekti. Sonunda Gable 18 Eylül günü, çifteler yemiş, her yanı ip yanıklarıyla dolu, kan revan içinde, çöle veda etti, son sahneleri Paramount stüdyolarında çekmek üzere geri döndü. Çekimlerin sonu yaklaşırken, menajerine Monroe ile çalışma konusunda şikâyetlerini seslendirdi. "O kızın nesi var? Allah kahretsin, hoşlanıyorum da ondan. Ama profesyonellikten öyle uzak ki! Tanrım, şu filmin bittiğine çok memnunum. Kız bana neredeyse kalp krizi geçirtcekti."

6 Kasım'da, film bittikten iki gün sonra, Gable karnının ağrıdığından yakındı. Çekilen elektro, gerçekten de hafif bir kalp krizi geçirdiğini belirledi. Hızla iyileşiyor gibiydi. Ama 16 Kasım gecesi, saat 23.00'e yaklaşırken, karısı hastanenin bir başka odasına, uzanmaya gitmişken, Gable elindeki derginin sayfasını çevirdi, başı önüne sarktı, öylece öldü.

Onu Forest Lawn'a, Lombard'ın yanı başına gömdüler. Dört ay geçtiğinde, kendisinden on beş yaş genç olan dul eşi bir oğlan çocuğu doğurdu. O çocuk Gable'ın tek çocuğuydu.

YURI GAGARIN

9 Mart 1934 - 27 Mart 1968

Sovyetler Birliği kısıacık bir an için Kennedy yönetimine fark atarak Yuri Gagarin'i uzaya yollamıştı. Dünyanın uzaya yolladığı ilk insandı Gagarin. 12 Nisan 1961'de Gagarin'in 89 dakika boyunca yörünge turu atması, ABD uzay programını utandırmış, Gagarin'i de "kişilik kültür"nü aşağılayıp duran bir ülkede kahraman durumuna yükseltmişti. 27 yaşındaki kozmonot paraşütle dünyaya indiğinde, kendi adının sokaklara, bir glasiyeye, yüzlerce yeni doğan bebeğe verildiğini gördü. Yüzbin-

lerce Sovyet vatandaşı onu alkışlamak üzere Kızıl Meydan'a doldu, Kruşçev bile onu kucaklayıp öpücüklerle boğdu.

Moskova'nın kuzeyindeki kolektif çiftliklerden birinde dünyaya gelmiş olan Gagarin, tüm dünyanın da dikkatini çekmeye başlamıştı. Finlandiya, Küba, Brezilya ve Hindistan'a ziyaretler yaptı, Kraliçe II. Elizabeth ile yemek yedi. Kendi ülkesinde de geleceği tümüyle garanti altındaydı. Karısı ve iki çocuğuyla birlikte, Moskova'da kendilerine tahsis edilen yeni, dört odalı daireye taşındılar. Sovyet Hava Kuvvetleri'nde albaylığa terfi etti, Komünist Parti'nin Yüksek Sovyet'inde temsilci oldu.

İlk heyecan yatıştıktan sonra, Gagarin hava kuvvetlerinde uçuşlar yapmayı sürdürdü. 27 Mart 1968'de bir eğitim uçuşu sırasında, uçağı Moskova'nın 50 mil kuzeyindeki bir ormana düştü. Uzay zaferinden sonraki basın ve yayın şamatasının tersine, hükümet onun ölümüyle ilgili pek az bilgi yayınladı.

Aradan yirmi yıl geçtiğinde, 1988'de, Sovyet yetkilileri kahramanın ölümüyle ilgili ayrıntıları ancak yayınlayabildi. Gagarin'le yardımcı pilot o sırada 16.000 fitlik bir yükseklikte, yoğun bulut tabakaları üzerinde uçuyor, yaklaşan piste doğru alçalmaya başlıyorlardı. Birdenbire bir askeri jet, Gagarin'in uçağının 2.000 fit yakınından geçti, doğurduğu hava titreşimi küçük uçağı bulutlara doğru fırlattı. Hava kontrol kulesi daha önce Gagarin'e bulut tabakasının 3.500 fittede olduğunu söylemiş olduğu için, Gagarin besbelli uçağı yatay duruma getirme konusunda henüz vakit var sanıyordu. Aslında bulutların yüksekliği 2.000 bile değildi. Gagarin yeri gördüğü zaman, Sovyet yetkililerine göre, düşmeyi engelleme konusunda iki saniye geç kalmış bulunuyordu.

Gagarin'in külleri Kremlin duvarları içine gömüldü, doğup büyüdüğü yere yakın bir kasabaya da Gagarin adı verildi.

JAMES GARFIELD

19 Kasım 1831 - 19 Eylül 1881

Cumhuriyetçilerin 1880 yılında başkan adayı olarak kendi ödünleri saydığı James Garfield, hiç kimseye bağlı olmadığı halde, sonunda herkesi birden memnun etmek zorunda kalmıştı. Kampanya döne-

minin çilesini çekip sonunda Beyaz Saray'a geldiğinde, herkes onun kendilerine bir şeyler vaat etmiş olduğu inancındaydı. Bu özellikle de, memuriyetlere atanmayı bekleyenler açısından geçerliydi. Federal düzeydeki görevlerin hemen hepsi politik hesaplara göre dağıtılıyordu. Garfield aslında sistemi bir reformdan geçirmek istiyordu, ama Cumhuriyetçi Parti'nin hiziplerinden her birine yağmadan pay vermeyi de gizlice vaat etmişti. 4 Mart 1881'de başkanlığa gelişinden itibaren karşısına yüzlerce kişi dikildi. Hepsi gelmiş, Beyaz Saray'ın koridorlarını doldurmuşlardı.

Garfield'in mart ayında karşısına çıkanlar arasında Charles Guiteau da vardı. Paris'e başkonsolos olarak gönderilmek istiyordu. Garfield adamı pek iyi tanımadığı için, nezaketle kurtulmak için onu Dışişleri Bakanlığı'na yolladı. Dışişleri de nezaketle adamı Beyaz Saray'a geri yolladı.

Bu böyle bir ay kadar sürdü, Guiteau gecikmenin nedenini bir türlü çözemedi. Kendi kendini yetiştirmiş bir din adamı olan, daha önceleri Oneida "serbest aşk" deneysel kolonisine üye olmuş olan Guiteau, Garfield'in seçim zaferini kendisine borçlu olduğu kanısındaydı. Adayı destekleyen coşkun bir nutuk yazmıştı.

Aslında o nutku Horace Greeley'in 1872 yılındaki kampanyası için yazmış, daha sonra 1880'de Ulysses S. Grant'in kampanyası için birkaç ekleme yaparak değiştirmiş, en sonunda Garfield'e uyarlamıştı. O nutuk hiç kullanılmış olmasa da, Guiteau Cumhuriyetçi Parti'nin kampanya merkezlerinden fazla uzaklaşmamış, nutkunun kopyalarını önüne gelene dağıtmıştı.

Guiteau'nun sonradan anlattığına göre, Beyaz Saray'a girmesinin yasaklanmasından sonra, Tanrı ona bir vizyon göndermiş, Garfield'in "yok edilmesi" gerektiğini söylemişti. Bunun üzerine Guiteau kendine 45 kalibrelik bir Revolver satın aldı, haziran ayı boyunca başkanı izleyip durdu. Garfield'in koruma görevlileri yoktu. "Suikasttan korunmak da, yıldırım çarpmasından korunmak kadar imkânsızdır, en iyisi her ikisine de hiç kaygılanmamaktır," derdi.

2 Temmuz 1881 sabahı Garfield, Long Beach, New Jersey'deki yazlık evlerinde bulunan karısının yanına gitmek üzere Beyaz Saray'dan ayrıldı. Baltimore & Potomac Tren İstasyonu'nda, yanında Dışişleri Bakanıyla birlikte, bayanların bekleme salonundan geçerken, Guiteau arkadan yaklaştı, bir metre mesafeden iki el ateş etti. Birinci kurşun başkanın koluna, ikincisi sırtına, omurgasının on santim sağına saplandı.

Uzun boylu, yapılı, sakallı bir adam olan Garfield iki kolunu havaya kaldırıp, “Tanrım! Bu da ne!” diye bağırdı, sonra yere yığıldı. Guiteau öfkeli kalabalıklardan korunmak için kendisini hemen cezaevine götürsün diye çağırttığı arabaya yürürken tutuklandı. “Ben Stalwart’ım” diye bağırdı. Cumhuriyetçilerin Grant hizipinden söz ediyordu. “Artık ABD’nin Başkanı (Chester) Arthur!” diye de ekledi.

Bu arada Garfield üst kata çıkarılıp bir şilte üzerine yatırılmıştı. Doktorlar iyimser konuşmaya çalışıyorlardı, ama başkan, “Teşekkür ederim, doktor, ama işim bitti benim,” diye onların sözünü kesti. “Şoku atlatması için ona brendi vermişlerdi. Sonra Beyaz Saray’a götürdüler.

Yataktan hiç kalkamadı, ama çabucak da ölmedi. İki ayı aşkın bir süre boyunca doktorlar onun yaralarıyla uğraştılar, kurşunu arayıp durdular, sık sık da enfeksiyonu hafifletmek amacıyla anestezi uygulamaksızın operasyonlara giriştiler. Garfield bir ateşleniyor, bir ürperiyordu. Yediği hiçbir şey midesinde kalmıyordu. Beyaz Saray bahçesinde otlayan bir ineğin sütüyle beslenmeye başladı. Doğrulup oturmasına yetecek gücü bir tek kere toplayabildi. “Strangulatus pro Republica-Cumhuriyet uğruna işkence,” diye yazdı.

Washington’un boğucu yaz sıcağından kurtulması için eylül ayında Elberon, New Jersey’e, yazlık evinin yakınında bir yere götürüldü. Yolculuk günü, tüm ülke halkına, dua etmeleri için tatil olarak verildi. Oraya vardıktan hemen sonra Garfield’in ateşi hemen hemen 40’a yükseldi, gece saat 10.35’te kan zehirlenmesinden öldü.

1883 yılında Başkan Arthur, Pendleton Yasası’nı imzaladı. Bu yasa, memuriyet görevlerine politika karıştırılmamasıyla ilgili ilk adım sayılmaktadır.

JUDY GARLAND

10 Haziran 1922 - 22 Haziran 1969

Cenaze evinin kapısında beklemekte olan 23 yaşındaki Queens’li ev hanımı, neden Judy Garland’ın tabutuna saygılarını sunmaya geldiğini şöyle anlatmıştı: “Herkesin derdi vardır, herkes üzüdür, herkes yalnızlık çeker. Judy Garland bizim hepimize, aramızda bir bağ varmış gibi

hissettirirdi.” Elbette ki Judy Garland, mutlu bir hayat geçirse de yine efsanevi bir yıldız olabilirdi, ama inkâr edilemeyecek bir gerçek varsa, o da sahneye kendi benliğinin bir parçası olarak sürüklediği o bilincin seyircilerini çok etkilediğiydi. Önce çocuk yıldızdı, “Oz Büyücüsü” sırasında 17 yaşında bir “süperstar”dı, 1948’de de çok önemli bir müzikal filmler yıldızıydı. Beri yandan, 18 yaşında ruh hekimine gitmeye başlamıştı, 28 yaşında ihtihar etmeye kalkışmış, dört kere boşanmış, kariyerinin başlangıcından itibaren de sahneye çıkmak ve uyuyabilmek için değişik haplar almak zorunda kalmıştı.

Son yirmi yılı boyunca, yani kariyerinin yarısından uzun bir süre boyunca, başarısızlıklarının ardından dirilme, yeniden parlama sürecini iki de bir tekrarladı.

1954’teki “A Star is Born” ile 1960’taki “Londra-Palladium” bunun en çarpıcı örnekleridir. Sesi bozulduktan sonra bile, titrek bacakları, kemikli yüzüyle yorucu performanslarını sürdürüyordu. 1967’de Vincent Canby bir eleştirisinde şöyle bir cümle kullandı: “O sesin artık bir anı olması, konuyla ilgisizmiş gibi görünüyor.”

1969’da Garland beşinci kocası Mickey Deans’le Londra’da oturuyordu. Deans 35 yaşında, New York’lu bir diskotek yöneticisiydi. Garland bir yıl önce Londra’nın süper kulüplerinden birinde istikrarsız gösterilere çıkmıştı, ama haziran ayında, yeni evliliğinde mutlu görünüyordu.

22 Haziran sabahı saat 10.00’da telefon çaldı, Deans’ı uyandırdı. Arayan, Garland’ın Amerika’daki arkadaşlarıydı. Karısı yatakta yoktu. Deans banyoya seslendi, cevap gelmedi. Kapı kilitliydi. Garland banyo kapısını kilitlemeye küçük yaşta alışmıştı. Kalabalık film setlerinden kalma bir huydu bu. Derken Deans evin damına çıktı, banyonun çatı penceresinden içeriye baktı. Garland tuvalete oturmuş, başı önüne sarkmıştı.

Doktorlara göre Garland, bilmeyerek fazla uyku ilacı almaktan ölmüştü. Bunun intihar olmadığı kanısındaydılar. Uyku ilaçlarını alıp uyuduğunu, sonra bir ara uyandığını, kafası karışık olduğu için yine hap yuttuğunu düşünüyorlardı.

Liza Minelli ise annesinin ölümünü o kadar klinik ifadelerle anlatmıyordu: “Bu kesinlikle intihar değil,” demişti olaydan kısa bir süre sonra. “Uyku ilacı da değil. Siroz da değil. Bence yorulmuştu annem. Açtığı zaman dünyaya neşe saçan bir çiçek, sonunda nasıl solarsa, o da öyle gitti.”

ELBERT HENRY GARY

8 Ekim 1846 - 15 Ağustos 1927

Nice kişinin emekliliği düşünmeye başladığı yaşlarda, Elbert Henry Gary kendisini üne kavuşturacak kariyere daha yeni başlıyordu. İllinois’li avukat 55 yaşındayken, birçok çelik şirketini, bu arada Andrew Carnegie’nin şirketini birleştirerek bir milyar dolarlık United States Steel şirketini oluşturdu. Böyle bir birleşme, 1901 yılında henüz görülmuş şey değildi.

“Yargıç” Gary (daha önceki ilçe yargıçlığı görevi nedeniyle takılmış bir lakap) yirmi yıl boyunca U.S. Steel’e rehberlik etti, önemli antitröst davalarında olsun, kavgalı grevlerde olsun, şirketini hep başarılı kıldı. Halkla ilişkiler kavramını uygulamaya kalkan ilk işadamıydı, hissedarlara yıllık faaliyet raporu dağıtmak da ilk onun aklına gelmiş bir fikirdi. 80 yaşına geldiği zaman bile, görevini bırakacak gibi görünmüyordu. 25 Nisan 1927’de, yönetim kurulu başkanı olarak, gazetecilere şöyle demişti: “Genel kurul üyeleri, şu ihtiyar artık kenara çekilsin derlerse, onları suçlamam. Ama şurada ayaktaayken, en azından sağ oluşumun hakkını verdiğimi söyleyebilirim.”

Birkaç gün sonra Gary garip bir kaza geçirerek yaralandı. 20 Mayıs’ta, American Iron and Steel Institute’daki bir toplantıya gidecek kadar iyileşmişti. Neden bir konuşma hazırlamadığını şöyle açıkladı: “Şu ara gereksiz şeylerle pek meşguldüm. Birkaç hafta önce, eskiden beri alışkın olduğum bir şey yaptım, yönetim kurulu toplantısında, iyi düşünmek için ayaklarımı kaldırıp önümdeki masaya koydum. Sandalyeyi fazla çarpıtmış olacağım, birden geriye yuvarlandım, kol dayama yeri de omurgamı incitti. Sanırım bir sinir şoku yaşadım. O günden beri her önceki gibi değildim. Ama bugün çok iyiyim. Güçlüyüm, canlıyım, bir insanın olabileceği kadar da mutluyum.”

Gary her zaman iyimser bir insandı, ama bu sefer fazla abartmıştı. Aslında kalp hastasıydı. Yedi yıldır, kalp zarı iltihabı çekiyordu. Sandalyeden düşmek durumunu kötü etkilemiş, haziran sonunda New York’taki ofisine gidemez olmuştu. Temmuz ayı boyunca durumu kötüleşti, ama şirketi bu yoldaki söylentileri hep inkâr etti. Son ziyaretçilerini ölmeden iki hafta önce kabul etti, yeni terfi alan bazı U.S. Steel görevlilerini kutladı, ama bu da onu fazla yordu, durumu kötüleşmeyi sürdürdü.

Bir hafta sonra, eşiyile birlikte, Doksan Dördüncü Sokak’la Beşinci

Cadde'nin köşesinde, yeni restore ettirdikleri dört katlı eve taşındılar. Bir hafta sonra da Gary yeni evde öldü. Sonuna kadar akli başındaydı, yatağında çalışmayı sürdürmüştü. Üzerinde çalıştığı en son işlerden biri, U.S. Steel'in işçiler için işyeri güvenliği konusunda aldığı önlemleri anlatan bir yazıydı.

KRAL V. GEORGE

3 Haziran 1865 - 20 Ocak 1936

Kral V. George, Kraliçe Victoria'nın torunu, Kraliçe II. Elizabeth'in de büyükbabasıydı. İngiltere'nin en büyük krallarından biri sayılmazdı. Birinci Dünya Savaşı boyunca tahtta kaldı, ardından çok sayıda Avrupalı yönetici devrilirken, o tahtını yine korudu, ama İngiltere'de yönetim gücü çoktan beri tahttan kopmuş, parlamentoya geçmişti. Bununla birlikte V. George'un ölmesi, ülkesinin yönetimini fazla etkilemese de, dünyanın her yanında büyük haber olarak patladı.

1986'da açıklanan gerçekler elli yıl önce bilinse, daha ne hikâyeler çıkardı, düşünebiliyor musunuz? Görünüşe göre kralın sağlığı, doktorunun dediği gibi yavaş yavaş bozulmuş, sonu ölümle noktalanmış değildi. Kral öldürülmüştü.

Doktoru Lord Dawson'un 1986'da yayımlanan notlarına göre, kral koma halinde, ölümle pençeleşirken, Dawson ona öldürücü dozda morfin ve kokain iğnesi yapmıştı. "Gece 23.00 sularında," diye yazıyordu doktor, "bu son durumun saatlerce sürebileceği, hastanın hiç kendini bilmeyeceği, oysa dünyadan gururla ayrılmayı her zaman yeğlediği düşüncesine dayanarak, sonu ben noktalamaya karar verdim." Dawson'un notlarına göre, kralın eşi Kraliçe Mary ile oğlu veliaht Galler Prensi de III. Edward olarak taç giymiş, bir yıl içinde tahttan feragat ederek Mary Warfield Simpson'la evlenmişti), kral çok geçmeden ölecekse, ömrünün daha fazla uzatılmaması gerektiği görüşüne katılmışlardı. Ötenazi İngiltere'de o zaman da, şimdi de, yasa dışıdır.

O akşam 17.30'da yayınlanan bir bülten, kralın gücünün azalmakta olduğunu duyurmuştu. Aylardır kronik bronşitle boğuşuyordu. Dört saat sonra, kraliçe ile çocukları yemek yerken Dawson sofradaki menü kartı-

na, “Kralın hayatı huzur içinde sona doğru yaklaşıyor,” diye yazmıştı. O dönemde yayınlanan raporlar, ailenin kralın yatağı çevresine toplandığını, Canterbury başpiskoposunun 23. Dua’yı okuduğunu, daha sonra, gece saat 11.55’te kralın huzur içinde öldüğünü belirtiyordu. Bu raporlara göre kralın son sözleri, “İmparatorluk nasıl?” diye sormak olmuştu.

Dawson’un notlarına göreyse, başpiskopos gittikten sonra kendisi baygın krala öldürücü iğneyi yapmıştı. Acaba Kral V. George gibi, kendini “Açık sözlü ve sıradan bir insan” diye tanımlayan, işinin şatafatından sık sık rahatsızlık duyan bir kral, bilinci yerinde olsa böyle bir hareketi nasıl karşılardı? Dawson ayrıca, kralın kaydedilenden daha geç saatlerde konuştuğunu da yazıyordu. Kendisi asıl iğneyi yapmadan önce krala, uyumasını kolaylaştırmak için hafif bir morfin iğnesi yapmış, kral da ona, “Allah belanı versin,” demişti.

GEORGE GERSHWIN

26 Eylül 1898 - 11 Temmuz 1937

George Gershwin, kafasında var olan ezgilerin, yüz günde kâğıda dökülemeyecek kadar çok olduğunu söylerdi. Bu durumda, kariyerinin yirmi kısacık yılda sona ermesi ne yazık! Çoğunu söz yazarı olan kardeşi Ira ile birlikte yarattıkları aralıksız başarılı şarkılar, Gershwin henüz 18 yaşındayken başlamıştı. Bunların arasında, “Lady Be Good”, “Strike Up the Band”, “Funny Face” gibileri vardı. “Rhapsody in Blue” ya da “Porgu and Bess” gibi daha ciddi eserleri, Gershwin müziğini Avrupa’nın önemli konser salonlarına sokarken Amerika’nın vodvil sahnelerine de yayılmasını sağladı.

Gershwin’le kardeşi 1936 yılında Hollywood’a, Fred Astaire ile Ginger Rogers için şarkılar yazmaya gittiler. Orada gösterdikleri başarılarla rağmen, normalde atletik yapılı, neşeli bir insan olan Gershwin nedense Hollywood partilerinde ve çapkınlıklarında pek tatmin edici bir yan bulamıyordu. İlişkilerinden biri sona erdiği sırada şöyle yazmıştı: “38 yaşındayım, zengin ve meşhurum, ama son derece mutsuzum. Neden?” 1937 Şubatı’nda, Los Angeles’in Philarmonic Auditorium’undaki iki konser onu oldukça neşelendirdi. Ama seleksiyonlardan birinde zihninde bir blok ol-

du, birkaç akoru kaçırdı, sonra konserin geri kalanını arızasız bitirdi. İki ay sonra, Beverly Hills'teki berberdeyken yine bir zihinsel blok geçirdi. Anlatığına göre bu olaylar sırasında burnuna yanık lastik kokusu geliyordu.

Haziran geldiğinde, Gershwin'in ikide bir akli karışıyor, dengesi bozuluyor, mahmurlukları geçmek bilmiyordu. Ayrıca korkunç baş ağrıları ve öfke nöbetleri başlamıştı. Doktorlar hiçbir arıza bulamıyor, çare olarak, Gershwin'in bu kadar çok çalışmaması gerektiğini öne sürüyorlardı. Haziran sonlarında besteci, Samuel Goldwyn Stüdyolarında yere yıkıldı. "The Goldwyn Follies" adlı yeni müzikal için gereken dokuz şarkıdan beşini bestelemişti. Bunların sonuncusu, "Our Love Is Here to Stay"di. Bir hafta hastanede yattıktan sonra doktorlar yine Gershwin'de hiçbir şey bulamadılar, Beverly Hills'teki bir arkadaşının evinde dinlenmesi için onu taburcu ettiler.

Bir hafta sonra, 9 Temmuz Cuma günü Gershwin uyandığında kendini öyle güçsüz buldu ki, yardımsız yataktan kalkamadı. Kaldırıldığı anda düştü, komaya girdi. Doktorlar sonunda beyin tümörünü teşhis edebildiler. Gershwin'in durumu hızla kötüleşti. 11 Temmuz gecesi, saat 03.00'te ameliyat edildi, tümörün çıkarılamayacağı anlaşıldı. Yaşasa bile, herhalde gözleri görmez, ayrıca sakat kalır, deniyordu. Gershwin sabah 10.35'te öldü. Arkadaşlarının çoğu daha onun hasta olduğunu bile duymuş değildi. Vasiyetname de bırakmamış olduğu için nesi varsa annesine kaldı.

Gershwin'in renkli kariyeri her ne kadar yirmi yılda sona ermiş olsa da, müziği çabucak kendi hayatına kavuştu. Beş film için müzik yazmıştı, ama ölümünden sonra bu müzikler daha en azından on sekiz filmde duyuldu. Bunlar arasında 1951 tarihli "An American in Paris" filmiyle Woody Allen'in 1979'da çektiği "Manhattan" bile sayılabilmektedir.

EUELL GIBBONS

1912 - 29 Aralık 1975

“**H**iç çam ağacı yediniz mi? Birçok bölümü yenilebilir!” Euell Gibbons bu garip cümleyle, bir de Grape Nuts kahvaltılık tahıl reklamıyla 1970'li yıllarda öyle dikkat çekti, öyle üne kavuştu ki, sağlıklı

beslenme yazarı olarak geçirdiği tüm kariyeri ona böyle bir şöhret getirmemişti. Meşin suratlı, sert sesli yaban besinleri uzmanı bir anda medya sansasyonu olmuş, aynı zamanda da nice esprilere konu oluşturmaya başlamıştı.

Ama garip böğürtlenlerle bitki sapları Gibbons için gelip geçici bir merak değildi. Gençliğinde New Mexico’da uzun süre tozlu kurak bölgede kaldığı sırada, ailesini bir ay boyunca dağlarda bulduğu top mantarlarla, pinyon fıstıklarıyla, diğer yabanıl yiyeceklerle beslemişti. Daha sonra sığırtaçlık yapmış, nice işlere girip çıkmış, pamuk tarlalarında hasat işçisi olmuş, en sonunda 50 yaşındayken Pennsylvania’ya taşınıp diet yazıları yazmaya başlamıştı. 1962’de yazdığı ilk kitabı, “Yaban Kuşkonmazını İzlerken” adını taşıyordu. Bir anda en çok satan kitaplar listesine giren bu çalışmasını, “Mavi Gözlü İstiridye”, “Sağlıklı Otlar” ve “İyi Hayat” adlı eserleri izledi.

1974’te Gibbons ülser oldu. Gazetede yazdığı sağlıklı beslenme köşesinin tutkunu olan okurlarına, ülserin artriti nedeniyle aldığı aspirinlerden kaynaklanmış olabileceğini söyledi. Uyguladığı beslenme biçiminden kaynaklanacağını sanmıyordu. Oysa yediği şeyler arasında kara hindiba çiçeği, yaban soğanları, sasafraş çayı gibi şeyler de vardı. Nedeni ne olursa olsun, sağlıklı yaşam uzmanı bir yıla kalmadan bilinmeyen bir mide sorunundan öldü.

HERMANN GOERING

12 Ocak 1893 - 15 Ekim 1946

Nazi Reich Mareşali Hermann Goering’i karısı cezaevinde son kere ziyarete geldiğinde, Goering ona şöyle demişti: “Bir tek şeyden emin olabilirsiniz. Beni asmayacaklar. Hayır, beni asmayacaklar.” Hitler’in kendi halefi olarak seçtiği mareşal, kendinden emin konuşuyor, Nuremberg yargıçlarının kendisi ve daha 11 kişi hakkında asılarak idam cezası vermiş olmasına aldırımıyordu. Asılmak yerine kurşuna dizilmek için derhal talepte bulunmuştu. “En azından ilmeğin tahkiri maruz kalmamam gerekir,” demişti. Ama bu talebi çabucak reddedilmişti.

İkinci Dünya Savaşı sonunda yakalanan Nazi liderleri arasında, görü-

nüşe göre durumdan en az etkilenen Goering'ti. Luftwaffe'nin başı olarak blitzkrieg saldırılarının, Londra bombardımanlarının sorumlusu olan bu kişi, çoğu Yahudilerden alınmış 200 milyon dolar değerinde bir sanat koleksiyonuna sahip olan bu mareşal, yanında karısı, uşağı ve kırk dokuz bavuluyla arabasını müttefiklerin bir kampına sürerek teslim olan, 1946 yazında sona eren savaş suçları duruşmasında on ay boyunca ağzını açmaksızın gülümseyip duran bu adam, savaş sırasında hevesli bir acımasızlık göstermişken, duruşmaya çıkmadan önce şöyle demişti: "Bu da savaşa gitmek gibi. Yalnız savaşçı olmakla kalmadığımı, tahammül de edebileceğimi göstereceğim... Elli-altmış yıl geçtiğinde, Almanya'nın her tarafında Hermann Goering'in heykelleri olacak. Belki küçük heykeller olacak, ama her evde bir tane bulunacak."

Goering'le diğerleri 2 Ekim 1946'da mahkûm olmuşlar, on beş gün içinde asılmaları kararlaştırılmıştı. Cezaevinin jimnazıya kurulan darağaçlarında, 16 Ekim günü asılacaklarını biliyorlardı, ama onlara ölüm saati söylenmemişti. Tek tek hücrelerde kalıyorlardı. Her birinin kapısında ayrı nöbetçiler vardı. İntiharları engellemek amacıyla mahkûmların bedenleri, giysileri ve hemen hemen eşyasız sayılabilecek hücreleri en az 100 kere aranmıştı. Nazi liderlerinin savaşın sonuna doğru siyanid hapları taşıdıkları bilinmekteydi. Gestapo Şefi Heinrich Himmler yakalandığı anda bir ampulü ısırp bir dakika içinde ölünce, müttefik görevlileri yargı kararını gölgeleyecek bu tür olaylara izin vermemek amacıyla gözlerini açık tutuyorlardı. Nuremberg mahkûmları, dışarıdan gelenlerle asla yalnız temas edemiyor, avukatlarıyla bile baş başa konuşmıyordu. Cezaevi komutanı Albay B. C. Andrus, Nuremberg Cezaevi'nde intiharın imkânsız olduğunda ısrarlıydı.

15 Ekim gecesı, ertesi gün asılacak on bir adam son yemeklerini yediler: Söğüş et ve patates salatası. Goering o günü roman okuyarak, mektup yazarak geçirmişti. Yemekten sonra, görünüşe göre sessizce uyumaktaydı. Üzerinde siyah pijaması, yeşil ipek ropdöşambr ceketi vardı. Gardiyan sonradan, Goering'in ellerinin her an battaniye dışında durduğunu, yani cezaevi kurallarına uygun durumda olduğunu söylemişti. Ama gece 10.45'te gardiyan, Goering'in yatağında kıvrandığını görmüştü. Yetkililer hücreye girdiğinde, mahkûm ölmüştü. Asılma saatinde üç saat önce olmuştu bu iş. Siyanit ampulünü ısırmıştı. Ampulün camları dilinin üzerinde bulundu.

Battaniyesinin altında, kurşunkalemle yazılmış üç mektup ve cam ampulü saklayan bir pirinç kartuş bulundu. Mektuplardan birinin tarihi

dört gün öncesinin tarihiydi. Albay Andrus'a yazılmıştı. Goering, Mayıs 1945'te teslim olurken üzerinde üç ampul siyanit taşıdığını söylüyordu. Bir tanesinin bulunmasına kendisi, bilerek izin vermişti. O ampul, kahve kutusunda idi. İkinci ampulü elbise askılığına sakladığını, her kıyafet değiştiğinde yeniden sakladığını anlatıyordu. Üçüncüyü de krem kutusuna, kremlerin altına doğru itmişti.

Goering ölü bulununca, diğer hükümlülere kelepçe takıldı. Gece 02.00'den 03.00'e kadar, on Nazi lideri teker teker asıldı. Oysa ilk asılan Goering olacaktı. Cesetleri, Goering'inki de dahil olmak üzere, Münih'e götürülerek yakıldı. Külleri kent dışındaki çamurlara serpildi. O bölgenin ileride bir Nazi ziyaretgâhına dönüşmemesi için, yeri sır olarak saklandı. Goering'in umduğu küçük heykellere gelince, en azından şimdilik, onlar da kendilerine bir ev bulamadılar.

TÜMGENERAL CHARLES “ÇİNLİ” GORDON

28 Ocak 1833 - 26 Ocak 1885

Çinli Gordon, İngiltere İmparatorluğu'nun simgesi olan adamdı. Kırım Savaşı'nda çarpışmış, 1860'larda Çin'deki ayaklanmayı bastırmış (ve lakabını orada kazanmış), ardından Güney Afrika ve Hindistan'da hizmet vermiş, Sudan'da köle tacirlerine karşı İngiliz ve Mısır kontrolünü sağlamıştı. Ayrıca Gordon da -tıpkı mensubu olduğu imparatorluk gibi- kusur sayılacak düzeyde bir cesarete sahipti. Kırım'da ve Çin'de kendini dikkatsizce ileriye atmış, ön saflarda, elinde kılıcıyla çarpışmıştı. Sudan'da askerlerinin en önünde gittiği için düşman kampına askerlerinden önce, tek başına varmıştı. Şehit olmak istediğini sık sık söyler, hep o hayalin peşinde koşardı.

İmparatorluğun tüm cephelerinde elde ettiği zaferler, İngiltere'de son derece popüler olmasını sağladıysa da, Gordon uzak diyarlarda kendini daha rahat hissedirdi. 1884'te yeniden Sudan'a gönderildi. Bu sefer de kabaran İslam fanatisizmi karşısında, işgalci Mısır kuvvetlerinin geri çekilmesine nezaret edecekti. Ama inatçı kahraman, emri altındaki Mısır

kuvvetlerini, Hartum çevresindeki mevzilerini güçlendirmeye yöneltti. Üstlerine mektup yazarak, “Burada tutunabildiğim kadar dayanacağım, isyanı bastırabilirsem onu da yapacağım,” diye bildirdi. “Bastıramazsam, ekvatora doğru çekilirim, garnizonları teslim etmek gibi dayanılmaz bir görevi de size bırakırım.”

Bu soylu plan, daha baştan sorunlu bir plandı. İslam güçleri 1884 Martı’nda Hartum’u bloke ettiler. İngiltere’nin Gordon’un popülerliği sayesinde yardım göndermeye razı olması ise ağustosa kadar gerçekleşmedi. Aralık girdiğinde, yardımcı kuvvetler hâlâ Sudan’a varmamıştı. Gordon’un subaylarının ölümü de onu Hartum’da tek subay durumunda bırakmıştı. 14 Aralık’ta, elde pek az yiyecek kalmış, morali bozulan askerler her gün kaçıp dururken Gordon şöyle yazıyordu: “Sanıyorum oyun bitti. Bir felakete hazır olmalıyız.” Ama bu tam da doğru değildi. Müslüman asiler yaklaşırken, liderleri Gordon’a haber yolladı, teslim olursa kendisini öldürmeyeceklerini, İngiltere’ye yollayacaklarını söyledi. Gordon reddetti. 26 Ocak günü, daha gecenin 03.30’unda asiler Hartum’a girdiler. Gordon’un komutası altında, sefil durumda bulunan İngiliz askerleri ancak yarım saat dayanabildi.

Gordon saraydaki garnizonunun dışında, beyaz üniformasıyla, sol elinde kılıcı, sağ elinde revolveriyle hazırды. Fanatik Müslümanlardan biri mızrağını onun göğsüne saplarken ikisini de kullanmadı. Yüzükoyun devrildi, diğer asiler de mızraklarını onun sırtına sapladılar. Kafası kesildi, Müslüman lidere götürüldü.

Bu arada İngiltere’den gelen takviye kuvvetler de Hartum yolunda çarpışarak ilerlerken, kente girmeden önce üç günlük bir mola vermişlerdi. Geldiklerinde iki gün geç kalmışlardı. Gordon yaşasa, onlar geldiğinde elli ikinci doğum gününü kutluyor olacaktı. İngilizler kentin dumanı tüten harabelerini daha gemiden gördüler, tek el bile ateş etmeden gemiyi geri çevirdiler, Nil üzerinde uzaklaştılar.

Generalin arzusu gerçekleşmiş, şehit olmuştu. Ölümü İngiltere’de büyük keder ve öfke yarattı. Cenazesi, iktidardaki liberal hükümetin ihmal ettiği bir kahraman gibi karşılandı. 1885 yazında hükümet düştü. Trafalgar Meydanı’na Gordon’un heykeli dikildi. Katedrallere Gordon pencereleri takıldı, erkek çocuklar için Gordon kulüpleri açıldı. Aradan on dört yıl geçtiğinde, Gordon bir kere daha Hartum’a döndü. Tunçtan bir Gordon’du, deveye binmişti, İngilizler Sudan’ı fethettiğinde anıtı oraya diktiler.

ARSHILE GORKY

15 Nisan 1904 - 21 Temmuz 1948

Arshile Gorky, 1940'larda başlayan abstrak ekspresyonist akımını ilk kucaklayan ressamlardan biriydi. Bu stilin doruğa varmasından önce öldüğü için, eserlerinin saygı görmesi, Jackson Pollock ve Mark Rothko gibi şöhretleri etkilediğinin kabul edilmesi çok daha sonra gerçekleşti. Gorky'ye göre abstraksiyonizm, tuvale hareket veren imgeler üretmenin yoluydu. Öğrencilerine yazdığı yazılarda, "Zihninizin felç olması yerine, ona özgürlük tanıyın, sürekli hareket açısından düşünebilirsiniz," diyordu. Ben gereksiz duvarı yok edip, duyguların ifadesinde, doğa nabzının atışında, akışkanlık, hareket, sıcaklık sağlıyorum."

Gorky sanat dünyasının ön cephesinde yer alabilecek biri olarak dünyaya gelmiş sayılmazdı. Ermenistan'ın Harkom kentinde doğduğunda, adı Vosdanig Manuk Adoyan'dı. Oldukça saygın bir ailenin çocuğuydu. Yeni yetme bir delikanlıyken annesi onun kollarında açlıktan ölmüştü. 1920'de Amerika'ya geldiğinde, bambaşka bir hikâye uydurup anlattı. 1924'te New York'a taşındı, adını Arshile Gorky olarak değiştirdi, çünkü Rus adlarının Amerikalılara daha tanıdık geleceğini düşündü. Ünlü Rus yazarı Maxim Gorky ile hiçbir akrabalığı yoktu, ama insanlar onu ünlü yazarla kuzen sanıyorsa, onun bir itirazı yoktu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Gorky'nin eserleri bir hayli takdir toplamaya başladı. Resimleri başta gelen sergilerde gösteriliyor, ama henüz paralar yağmaya başlamıyordu. Derken 1946 Ocağı'nda sanatçının Sherman, Connecticut'taki ambardan bozma stüdyosunda yangın çıktı, en son tablolarından otuz tanesiyle kütüphanesinin tümü yandı. Derken altı ay boyunca Gorky kanser ameliyatları geçirdi. Tüm bu tersliklere rağmen hızla çalışıyor, ama artık daha koyu, daha ağırbaşlı renkler kullanıyordu.

26 Haziran 1948'de Gorky, New York'ta sanat galerisi sahibi Julien Levy'nin kullandığı arabada giderken, New Milford, Connecticut'ta ciddi bir trafik kazası geçirdi. Boynu kırıldı, resim yaparken kullandığı kolu felç oldu. Tuvallerindeki hareketten zevk alan, bir seksen boyunda, yakışıklı, capcanlı ressam için bu felç dayanılacak bir şey değildi. Kısa süre sonra kolunu biraz hareket ettirebilmeye başladı, ama canı yanıyor, zaten içgüdüsel tepkilere eğilimli olan sanatçı depresyonlara giriyordu.

Temmuz ayının ortalarında, evde çıkardığı tatsızlıklar yüzünden karısıyla iki çocuğu, anneannelerinin Virginia'daki evine gittiler.

21 Temmuz'da Gorky bir komşusuna ve resim öğrencilerinden birine telefon etti, kendini öldüreceğini söyledi. 44 yaşındaki ressamı, kendini ambardan bozma stüdyosunda asmış buldular. Tahtadan resim sandığının kenarına beyaz tebeşirler "Elveda sevdiklerim," diye yazmıştı. Beş ay geçtiğinde karısı, galeri sahibi Levy'ye karşı açtığı davadan on bir bin dolar tazminat aldı. Kadın o kazanın sonunda Gorky'nin intiharına yol açtığını ileri sürmüş, davasını kazanmıştı.

ULYSSES S. GRANT

27 Nisan 1822 - 23 Temmuz 1885

Ulysses S. Grant'ın hatası, yarışı öndeyken terk etmeyi bilmemesiydi. İç Savaş başladığında, erkek kardeşinin deri eşya dükkânında çalışan yoksul bir yüzbaşıyken, üç yıl içinde Birlik kuvvetlerinin baş komutanlığına yükselmiş, Lincoln'ün yanı sıra ülkenin kurtarıcısı olarak alkışlanmıştı. Aradan on yıl geçtiğinde, 1877 yılında, gelmiş geçmiş en büyük skandallerle dolu başkanlık döneminin sonunda Beyaz Saray'ı terk ederken, kendisine generalken verilen ömür boyu yıllık 25 bin dolarlık maaştan bile olmuştu. "The Nation" gazetesi, Grant'ın ikinci başkanlık döneminin sonunda şöyle yazıyordu: "Zevkleri kaba, gözlemleri dobra, paraya ve maddesel zevklere düşkün, cahil bir askerin başkanlık koltuğuna oturması, krizin esas nedeni oldu."

Avrupa'da yaptığı uzun bir geziden, 1880 seçimleri için adaylığı yeniden kazanma konusunda başarısız, hevesiz bir çabadan sonra, Grant New York'a yerleşti, bazı dostlarının oluşturduğu 250.000 dolarlık vakıf hesabının geliriyle yaşamayı planladı. Ama o fon da kötü yatırımlar nedeniyle azaldı. Daha da beteri, Grant tüm parasını, yani yüz bin dolar kadar bir parayı, oğlunun Wall Street'teki şirketine yatırdı. Oğlunun ortağı zimmetçi çıktı, Grant'ın tüm parası yok oldu. Kredi başvurusu yaptı, eski kılıçlarını ve madalyalarını bile karşılık göstermek zorunda kaldı. Para kazanma ihtiyacı içinde, "Century Magazine" dergisine İç Savaş'ın önemli çatışmalarıyla ilgili yazılar yazmaya başladı. Her yazıya 500 do-

lar veriyorlardı. Öyle başarılı oldu ki, yayıncısı Mark Twain'le anlaşış çok daha iyi koşullarla anılarını yazmaya başladı.

Çok hızlı yazıyor, belli bir günde teslim etmek için kendini zorluyordu. O tarihi de ona yayıncısı vermiş değildi. 1884 Aralığı'nda, yani projeye başlamasından birkaç ay önce, doktoru boğazında ve ağzında kanser teşhis etmişti. Karısıyla dört çocuğunu kötü durumda bırakmamak için anılarını olanca hızıyla yazıyordu. Ama Nisan 1885'te sancıları öyle arttı ki, damarına iğneyle brendi verildi. Yazıların çoğunu dikte ediyordu. Konuşmak can yakmaya başlayınca, son birkaç bölümü kendi yazmak zorunda kaldı.

İki ciltlik eserinin son sayfalarını 23 Mayıs'ta teslim etti. Temmuzda artık ölmek üzereydi. Bir ara o baygınken, doktor damarına bir kere daha brendi verdi, Metodist bir papaz da bir kâse su getirip onu vaftiz etti. Grant gözünü açınca papaz, "Kader işte! Kader!" diye bağırdı. Doktor, "Brendiden oldu" diye cevap verdi. Grant 21 Temmuz'da yine kötüleşti. Morfin iğnesi kendinden geçmesine yol açtı, 23 Temmuz sabahı saat 08.00'de öldü.

Birkaç ay sonra anıları en çok satan kitaplar arasına girdi. Hep sıkıntı içinde yaşamış olan general, karısıyla çocukları için 450.000 dolar kazanmış olduğunu hiç öğrenemedi.

D. W. GRIFFITH

22 Ocak 1875 - 23 Temmuz 1948

D. W. Griffith'in filmler üzerindeki etkilerini anlayabilmek için, ilk defa yakın çekim gösterdiğinde seyircilerin, "Bunların ayakları nerede?" diye bağırdığını hatırlamak yeter. "Sinemanın Babası" adını kolaylıkla kazanan Griffith, sahneyi silikleştirmek gibi, flashback gibi tekniklerin de öncüsü olarak, sinemayı beş cent karşılığı seyredilen birkaç sahne olmaktan çıkarıp bir sanat haline getiren kişidir.

1908 yılından başlayarak tam 500 filmin yapımcısı ya da yapımcı yönetmeni olmuştur. Bu filmler arasında "Birth of a Nation", "Intolerance" gibi dönemin önemli filmleri de vardır. Bunlardan birincisi bir sinema şaheseri, ikincisi de görkemli, ama finansal açıdan başarısız

sayılan bir filmi. United Artists'i kurdu, ilk yıldızlarla ilgili "Kim Kimdir"i başlattı, buna Lillian Gish'i, Mary Pickford'u, Donald Crisp'i dahil etti.

Pek çok ünlü sahne çekti. "Intolerance"ın bir sahnesinde 16.000 figüran kullandı. Ama Griffith perde dışında da iddialı bir insandı. United Artists'den başka, kendi yapım şirketi de vardı. O sayede canının istediği her filmi yapmaya karar verebiliyordu. 1920'de, kariyerinin doruğundayken, Long Island'da Henry Flagler'ın yaptığı şahane evi satın alıp stüdyo haline getirdi.

Ama kısa süre sonra durum değişti. Film yapmak daha pahalı bir iş olmaya başladı, Griffith'in ara sıra gelen başarısızlıkları da büyük zararlar getirir oldu. 1925'te Long Island'daki evi de, yapım şirketini de kaybetmişti.

Artık başkalarının işlerinde çalışmak zorundaydı. Zaten yönetmenlerin çoğu artık onun tekniklerini öğrenmiş, daha da ilerletmişlerdi. Ona film teklif edenlerin sayısı giderek azalıyordu. 1931'de çektiği, alkolizm konusu "The Struggle" adlı film onun son filmi oldu. Hiç para kazanmayan film onu öyle borç içinde bıraktı ki, tam Hollywood altın çağına girerken ve United Artists para kazanmaya başlarken, onu da satmak zorunda kaldı.

Hiç sarsılmamış gibi, New York'ta daha ucuz bir otele geçti, birkaç tiyatro ve bir otobiyografi üzerinde çalıştı, ama hiçbirini bitiremedi. Sinema dünyasında pek çok kişi onun böyle inişe geçmesine üzüldü, ama hiç kimse ona iş teklif etmedi. 1940'lar geldiğinde, eski ünlü filmci çok içmeye başlamıştı. Hollywood bar ve restoranlarında, dinleyen birilerini buldukça eski parlak günlerinin öykülerini anlatıyordu. Bar kavgalarına karışmaya başladı, genç kadınlara ahlaksız teklifler yapar oldu, en azından bir keresinde kendini hapiste buldu.

Bu olaylar, ikinci evliliğinin 1947'de çökmesine yol açtı. O sıra 72 yaşındaydı. Bir yıl geçtiğinde, 23 Temmuz 1948'de Griffith, Hollywood Bulvarı'ndaki Knickerbocker Otel'in mütevazı bir odasında beyin kanaması geçirdi. Bin zorlukla lobiye indi, yardım istedi, ardından hemen oraya yığıldı. Bir daha kendine gelemedi ve aynı gün öldü.

"The New York Times" gazetesine göre cenazesine Hollywood'un en başta gelenlerinden en az 300'ü katıldı, "onun dehasına yıllardır nankörlük ettikleri için pişmanlıklarını gösterdiler". Aktör Donald Crisp şöyle diyordu: "Eğlence dünyasında o güne kadar görülmemiş bir başarıya ulaşmak, ardından da ancak o tür bir başarının ardından gelen acı-

ları yaşamak, David Wark Griffith'in yazgısıymış. Griffith için, demir parmaklıklı kapılara boşuna vurmaktan başka çözüm yokmuş meğer."

M. ROBERT GUGGENHEIM

17 Mayıs 1885 - 6 Kasım 1959

Madencilikten gelen büyük servetin yaratıcısı Meyer Guggenheim'in torunu ve aynı servetin varisi Daniel'in en büyük oğlu olan M. Robert Guggenheim'in tipik mirasyedi olduğunu herkes biliyordu, ama bir tek kendisi farkında değildi. Gençlik yıllarında bir ara, "Her varlıklı ailenin en az bir tane rahat yaşayan centilmeni vardır," demişti. "Ben de bizim ailede o pozisyonu üstlenmeye karar verdim." Bu sözünü gerçekleştirmek istemiş gibi, okulda dersleri açısından son derece başarısız oldu, aile işine de hiç ilgi göstermediğinden, babası onu ofisten ilk fırsatta uzaklaştırdı; bir vakıf kurup oğlunun hayatını garantiye aldı.

M. Robert böylelikle işi yoluna koyduktan sonra gerçekten aylak bir hayata başladı. Ömrü boyunca beş yatı, dört karısı, çeşitli ödüllü köpekleri, atları, yarış arabaları oldu. Dünyanın çevresini denizden dolaştı, Washington D.C.'de 36 odalı bir evde dördüncü karısıyla birlikte oturdu, enfes partiler verdi, bu yolla pek çok politikacıyla da arkadaş oldu.

Özellikle Başkan Eisenhower'la arkadaştı. Kampanya sırasında M. Robert'in gösterdiği fon yaratma faaliyetlerinin karşılığı olarak başkan onu 1953'te Portekiz Büyükelçisi olarak atadı. M. Robert orada da başarılı partiler vermeyi en azından bir yıl sürdürdü. Derken 1954'te bir gece Portekiz Cumhurbaşkanı'nın sarayında çocuksu bir gösteri yapar, havaya attığı kaşığı yakalamaya çalışırken, kaşık saygın bir bayan konuşan göğüs arasına girdi. M. Robert bu olaydan kısa süre sonra istifa etti, özür olarak da sağlık nedenlerini kullandı.

Diplomatik kariyerden yoksun kalan, böyle bir görevi ummaya bile cesareti kalmayan M. Robert aylak hayatına geri döndü, uluorta çapkınlıkları ayyuka çıkmaya başladı. 1959'da, 74 yaşındayken kalp krizinden pat diye düşüp öldü. Metreslerinden birinin evinden çıkmış, Georgetown Sokağı'nda taksi durdurmaya çalışıyordu. "Yaşadığı gibi öldü," sözünün en uygun düştüğü olaylardan biri de bu olsa gerek.

ALEXANDER HAMILTON

11 Ocak 1757 - 12 Temmuz 1804

Halk kitlelerinden, “Koca hayvan” diye söz eden seçkinci Alexander Hamilton’un on dolarlık banknot üzerindeki resmini her gün milyonlarca insanın elleyip durması da, kaderin bir cilvesi olsa gerek. St. Croix’lı gayri meşru bir yetim olan Hamilton, İngilizlere karşı güçlü bir broşür yazarı olarak şöhret kazanmış, ardından ülke kurucuları arasında yer almış, ilk maliye bakanı olmuş, yeni bir ulusun ekonomik temellerini atmıştır. Ama kibirli Federalistin görüşleri ve davranış biçimleri birçok kişinin sinirine dokunmuş, sonunda Hamilton 1795’te, görevinden istifa etmiştir. Ama yine de etkili biri olmayı sürdürmüş, gerek sesle, gerekse Batıcı yazılarıyla fikirlerini duyurmayı sürdürmüştür.

Geriye dönüp bakıldığında, bu kadar açık sözlü olmamak Hamilton’un işine yarardı gibi gözüküyor. 1804’te davet edildiği bir akşam yemeğinde, çoktan beri siyasal rakibi olan Aaron Burr’e yine sataşmaya başlamıştı. Burr o sıra başkan yardımcısı olmanın yanı sıra, üstelik New York valiliğine adaydı. Hamilton’un öngöremediği şeylerden biri, Burr için “tehlikeli” sıfatını kullandığında, birinin bunu duyacağı, seçim öncesinde yayımlayacağı olmuştu. Burr seçimi kaybetti ve suçu Hamilton’un bu sözüne yükledi.

İntikam fırsatını bir kariyer adımı olarak gören Burr, Hamilton’u düelloya davet etti. Hamilton daha önce de benzer durumlara düşmüş,

ama her seferinde nasıl etmişse etmiş, tabancasını alıp düelloya gitmek zorunda kalmaktan sıyrılmıştı. İş söze geldiğinde aşırı cesur olan Hamilton, düello fikrinden nefret ederdi. Özellikle de oğlu 1801 yılında bir düelloda öldükten sonra! Hamilton, Burr'a, dikkatle düzenlenmiş cümleler içeren bir özür dileme mektubu sundu ama bu mektupta Burr'un tehlikeli olduğu fikrini yine de inkâr etmedi. Burr bu özrü de kabul etmedi.

Böyle olunca, 18. yüzyıl ahlak kurallarına ve törelerine uygun olarak, Hamilton kendine yeni bir vasiyetname düzenledi, halen bakmakta olduğu davaları kimlere devredeceğini belirledi. Düelloya gideceğini karısı bile bilmiyordu. Hamilton ona bir gece önce mektup yazıp bıraktı, şöyle dedi: "Hristiyanlık ilkeleri, birinin canını almaktansa kendi canını ortaya koymamı şart koşuyor... Günahkâr olarak yaşamaktansa, masum olarak ölmemi istiyor."

11 Temmuz günü saat sabahın 05.00'inde, yanında avukatlık yazıhanesinden gelen yardımcısıyla birlikte Manhattan'dan tekneye binip Hudson Nehri'ni geçti, Weehawken, New Jersey'e yanaştı. Yardımcısına, ilk ateş hakkını Burr'e tanıyacağını, sonra sıra kendisine gelince havaya ateş edeceğini söyledi. İki hasım saat yedide, daracık bir kıstakta karşılaştılar. Bulundukları yerin eni iki metre, boyu 20 adımdı. Suyun yedi metre üstünde kalıyordu. Kovboylar gibi davranmadılar. Sırt sırta durup uzaklaşarak, dönüp ateş etmeyi seçmediler. Tabancaları ellerinde, birbirinden 10 adım uzakta, karşılıklı durdular. Emir verildiği anda silahlarını kaldırarak ateş edeceklerdi. Burr öyle yaptı, attığı kurşun Hamilton'un sağ tarafına girdi, onu yüzükoyun devirdi. Doktor koşup geldiğinde Hamilton, "Bu ölümcül bir yara, doktor," dedi. Sonradan yapılan otopsi gerçekten de kurşunun bir kaburgayı çatlatıp karaciğerden geçerek omurlardan birine saplandığını ortaya koydu.

Burr kurbanına yaklaştı, hiçbir şey söylemeden dönüp uzaklaştı. Hamilton yarı baygın durumda gerisingeri, Jane Sokağı'ndaki evine taşındı. Büyük acılar içindeydi. İki papaz çağırttı, ikisi de düello fikrine karşı oldukları için reddettiler. 47 yaşındaki Hamilton ertesi gün öğleden sonra ölmeden önce karısına söylediği son söz şöyleydi: "Unutma, Eliza'm, sen bir Hristiyanısın."

Kentten hemen kaçıp güneye giden Burr, siyasal kariyerini bir daha hiç düzeltemedi. 1836 yılında, 80 yaşında ölüm yatağına düştüğünde, günahları için pişmanlık getirmesi söylendiği anda, "O konuda çekingenim," cevabını verdi.

DAG HAMMARSKJÖLD

29 Temmuz 1905 - 18 Eylül 1961

Birleşmiş Milletler'in ilk yıllarında ciddiye alınması, 1953 yılında kuruluşun genel sekreterliğini üstlenen Dag Hammarskjöld sayesinde olmuştur. İsveçli diplomat dünyanın en ateşli köşelerine gitme cesaretini göstermiş, genellikle oraları sakinleştirmeyi de bilmiştir. Örneğin Kore Savaşı sırasında, birkaç Amerikalı savaş esirini serbest bıraktırmak için Çin'e gitmiş, ilk BM Barış Gücü'nü Ortadoğu'da göreve yollamıştır. Bekar ve yalnız yaşayan biri olan Hammarskjöld, en nankör görevlerden birinde, büyük ölçüde saygınlık kazanmayı da bilmiştir.

1961'in en kötü krizlerinden biri Belçika'dan bağımsızlığını yeni kazanmış olan Kongo'da (bugün Zaire) patlayıp da kabile çatışmaları yüzünden bir iç savaşa dönüştüğünde, Hammarskjöld'ün çatışmalara son verme çabaları, Sovyet Başbakanı Kruşçev'in derhal onun istifasını istemesine yol açmıştı, nedeni de Hammarskjöld'ün Sovyet etkisini engellemesi olarak verilmişti. Ama Hammarskjöld yine de sağlam durdu, eylül ayında uçağa atlayıp Kongo'ya, ateşkes sağlamaya gitti. Şiddet olaylarının merkezi, ülkenin güneydoğu sınırında, Rodezya'ya yakın yerde bulunan Katanga eyaletiydi. Bu eyaletin başkanı Moise Tshombe, topraklarını Kongo'dan ayırmak istediği için Hammarskjöld'le görüşmeyi bile kabul etmedi.

Hammarskjöld, çatışmaların durumu dikkate alındığında atak ve tehlikeli denilebilecek bir karar verdi, yine de Tsombe ile konuşmaya gitmeyi seçti. Katanga eyaletine uçmak intihar sayılırdı, çünkü o bölgedeki BM kuvvetleri ağır saldırı altındaydı, saldırıların çoğu da Belçikalı paralı asker uçaklarından geliyordu. Hammarskjöld'le yanındaki birkaç BM görevlisi Kongo'nun başkenti Leopoldvil'den 17 Eylül Pazar günü akşam doğru yola çıktılar. Planları, Katanga'nın Rodezya sınırının hemen ötesindeki Ndola'ya inmekti. Bindikleri DC-6, aynı günün sabah saatlerinde sol motoruna bir kurşun yarası almıştı bile. Pilot on iki yolcusuyla mürettebatını korumak için sahte bir uçuş planı verdi, yakalanmamak için de telsizini hiç kullanmadı. Ayrıca, dosdoğru Ndola'ya uçmak yerine, önce doğuya, sonra güveye uçmayı seçti, Katanga üzerinden hiç geçmedi.

Ndola'daki havaalanı görevlileri, akşam 23.35'te uçağın iniş izni istediğini duydular. Ama uçağı hiç görmediler. Sonradan, "Uçağın vazgeçip

başka yere uçtuğunu sandık,” diye anlattılar. Kayıp uçağın aranmasına ertesi sabah başlandı. Öğleden sonra saat 15.00’te, yani uçaktan gelen son mesajdan on beş saat sonra, yanık uçağın enkazı Ndola Havaalanı’nın dokuz mil uzağındaki sık ormanlarda bulundu. Hammarskjöld kazada yanmamış tek yolcuydu. Çarpma etkisiyle ölmüştü. Omurgası kırılmış, iç kanama olmuştu. Ama olayı inceleyenler Hammarskjöld’ün hemen ölmediği kanısına vardılar. Onu yarı oturur pozda, bir avuç toprağı sımsıkı tutmuş pozda bulmuşlardı.

Bir tek kişi sağ kalmıştı. BM güvenlik görevlisi Harold Julian. O da ciddi biçimde yanıktı. Beş gün sonra öldü, ama ölmeden önce yetkililere, bir dizi patlama duyulduğunu, bunun üzerine Hammarskjöld’ün Ndola’ya inme emri verdiğini söyledi. Kurtarma ekipleri ölü yolcuların saatlerinin gece 00.11’de durmuş olduğunu gördüler. Yakındaki köyden üç köylünün daha önce kaza yerine geldiği anlaşıldı. Yardım istememiş, uçağın şifreleme makinesini alıp götürmüşlerdi. Makineyi bir daktilo sandıkları anlaşıldı.

Araştırmacılar önce pilotun irtifa konusunda yanıldığını, Ndola Havaalanı’na yaklaşırken bir tepeye çarptığını düşünmüşlerdi. Ama ölenler arasında Hammarskjöld de bulunduğu için dünya kamuoyu olayı siyasal açıdan bakıyordu. Sabotaj kanıtı olmamakla birlikte (belki vardı da yanarak yok olmuştu) birçok ulus, BM liderini öldürmekle suçlandı. Belçika, paralı askerlerinin Hammarskjöld uçağına ateş açmasına izin vermekle suçlandı.

İngiltere de, Rodezya kolonisindeki yetkililerin uçağı aramakta yavaş davranması nedeniyle suçlandı. Bazı yolcuların, bu arada Hammarskjöld’ün bu yüzden öldüğü söylendi. Dünyanın çeşitli yörelerinde öfke patlamaları görüldü, örneğin Hindistan’da bir gazete yazısında, “Süveyş olaylarında bile İngilizlerin eline bu kadar çok kan bulaşmamıştı,” denildi. Bunlar yetmiyormuş gibi, Kruşçev’in Hammarskjöld’e çok karşı olduğu bilindiğinden, Sovyetlerin bu işe karıştığı yolunda dedikodular da çıktı.

Olayla ilgili en kapsamlı sonuçturma BM tarafından yapıldı. Uçağın neden düştüğü hakkında da, Julian’ın söz ettiği patlamaların neden kaynaklandığı hakkında da kesin bir şey öğrenilemedi. BM yetkilileri sabotaj ihtimalini hiçbir zaman safdışı etmediler. Bu sabotaj, yerden, bir başka uçaktan, o uçağı konulmuş bir aletten kaynaklanmış olabilir.

Kazadan iki gün sonra Tshombe ateşkes imzaladı. Hammarskjöld’e de ölümünden bir ay sonra “Nobel Barış Ödülü” verildi.

WARREN HARDING

2 Kasım 1865 - 2 Ağustos 1923

“Tanrım, ne yaman iş bu iş!” Warren Harding’in ABD başkanlığı konusundaki yorumu böyleydi işte: “Düşmanlarımdan yana bir derdim yok. Düşmanlarımla kolayca başa çıkabilirim. Ama lanet olası dostlarım geceleri uykularımı kaçırıyor!” Harding aslında Beyaz Saray’da oturacak en yetenekli insan sayılmazdı. Ohio’lu saygın gazete editörü ve Cumhuriyetçi Parti üyesi olan bu kişi oraya 1920’de, yakışıklı ve sevimli olduğu için geldi. Zaten Woodrow Wilson’un fırtınalı yıllarından sonra seçmenin istediği de böyle bir şeydi. Güçlü lider değildi Harding. Fazla zeki de sayılmazdı. İşin çoğunu yardımcılarına bırakıyor, onlar da ona karmaşık sorunların basitleştirilmiş özetini veriyorlardı. Harding buna rağmen, “Hiç yalnız kalamıyorum,” diye yakınıp durmaktaydı.

Dört yıllık görev döneminin üçüncü yılında, yani 1923 ilkbaharında, Harding’in çok fazla şeyi yardımcılarına bırakmakta olduğu göze çarpmaya başladı. Eski Savaş Gazileri Bürosu yöneticisi Charles Forbes, devlete ait bazı malları yasadışı yoldan satarken yakalandı, Avrupa’ya kaçtı. Kısa bir süre sonra, yine aynı büroda danışman olan Charles Cramer (komploya o da dahildi) beynine bir kurşun sıkarak intihar etti. Birkaç hafta ancak geçmişti ki, başsavcının içki yasağı sırasında kaçak içki satmak için çete kurmuş olan özel sekreteri de kafasına bir kurşun sıktı. Başlangıçta skandal gizli tutulabildi, kamuoyuna bu kişilerin mali sorunlarından ya da sağlık sorunlarından ötürü intihar ettiği açıklandı.

Ama Harding, işin aslının yakında ortaya çıkacağını biliyordu. Geçen kış geçirdiği gribin etkisiyle kendini çok zayıf hissetmesine ek olarak, şimdi bir de çığrından çıkan yardımcılarının sorunlarıyla yüz yüze kalmıştı. O yaz Harding, ülkeyi bir baştan bir başa geçip Alaska’ya kadar varacak olan büyük bir gezi planladı. Bir süre Washington’dan uzak kalmak istiyordu (ama yine de yanında altmış beş kişilik bir grup götürüyordu). Bir niyeti de, trenin her durduğu yerde kendine biraz taraftar kazanmaktı. Yolculuk iyi geçiyor gibiydi, ama Harding o skandalleri bir türlü aklından çıkaramıyordu. Alaska’dan dönerken bindiği gemi, Puget Sound’a girerken yoğun siste eskort botlarından birine çarptığında, Harding kamarasından hiç çıkmadı, “İnşallah batar bu gemi!” diye homurdandı.

27 Temmuz günü Harding, Seattle’da sağ salim kıyıya çıktı, kalabalığa konuşma yaparken birdenbire sersemlemiş gibi oldu, sanki gözleri kamaştı. Akşam saatlerinde başkan yıkılıverdi. Onu hemen trene bindirdiler, son hızla San Francisco’ya götürdüler. Beyaz Saray doktoru, sorunu ptomain zehirlenmesi olarak teşhis etmişti: Yengeç eti yemekten. Ama başkan San Francisco’ya vardığında, 29 Temmuz günü bir muayene-den daha geçti. Palace Oteli doktorları bu sefer doğru teşhiste bulundular. Harding kalp sorunu ve zatürree yaşamaktaydı. Başkan yatakta dinlendi, biraz daha iyi görünmeye başladı. Ama 2 Ağustos günü akşam 19.30’da, karısı ona “The Saturday Evening Post” gazetesinden, “Sakin bir Adamın Sakin Görüşü” başlıklı, kendisi hakkında iltifat dolu makaleyi okurken, Harding birden ürperdi, sonra da öldü.

Doktorlar ya kalp duvarlarından birinin, ya da beyninden bir damarın çatladığını söylediler. Hangisi olursa olsun. Harding’in ölümü ulusu çok şaşırttı, çünkü onlara başkanın yengeç eti yediği söylenmişti. Onu neyin öldürdüğüne ilişkin kuşkular, aslında hiç yengeç eti yemediği öğrenildiği zaman başladı. Harding’in karısı Flossie otopsiye izin vermeyeceğini açıklayınca, bu sefer onu karısının zehirlediğine dair dedikodular çıktı. Ölümünden birkaç ay kadar sonra yönetim ekibiyle ilgili skandaller de birer birer ortaya dökülmeye başlayınca, bu sefer onun da kendini öldürdüğü söylentileri doğdu.

Bu iddiaların ikisini de destekleyecek zerre kadar kanıt yoktu, ama olayı izleyen aylar ve yıllar boyunca her ikisi için de pek çok geçerli neden bulundu. Harding’in ölümünden üç ay sonra, Savaş Gazileri Bürosu’yla ilgili gerçek durum öğrenildi. Ardından, ondan daha ciddi olan Tespot Dome skandali patlak verdi. Onda da Harding’in adamları, petrol kuyularını rüşvet karşılığı kiralamışlardı. Harding’in başsavcısı Harry Daugherty hakkında senatoda soruşturma komisyonu kuruldu, Harding’in “Ohio Çetesi” diye bilinen arkadaş grubuyla birlikte yaptığı yolsuzluklar ele alındı. Harding yönetiminde: bazı kişiler cezaevine girdi.

Bu arada Nan Britton adlı bir kadın da 1927 yılında, “Başkan’ın Kızı” adlı bir kitap yayınladı. Bu kitapta Harding’i kendi kızının babası olmakla suçladı, aralarındaki ilişkinin, Harding Beyaz Saray’a yerleştikten sonra bile devam ettiğini ileri sürdü. Daha sonra Harding’in, kendi kenti olan Marion, Ohio’da önemli bir işadınının karısıyla uzun süreli bir ilişkisi olduğu da ortaya çıktı. Üstelik Harding’in içki yasağı döneminde Beyaz Saray’da içki ikram ettiği, kendisinin de içtiği biliniyordu.

Harding bir zamanlar şöyle demişti: “Tarihe geçmiş büyük başkanlardan biri olmayı umamam, ama belki en sevilen başkan olarak hatırlanabilirim.” Belki öyle hatırlanamadı, ama en azından hatırlanamayacağını görece kadar da yaşamadı.

MATA HARI

7 Ağustos 1876 - 15 Ekim 1917

Mata Hari dünyayı kuyruğundan yakalamış bir kadındı -ta ki dünya dönüp onu ısırıcaya kadar. Hollandalı bir subayın karısıyken 1904'te Paris'e kaçan, Margaretha Geertruida Zelle olan adını değiştirip Mata Hari yapan, Avrupa başkentlerine kendini egzotik Hintli dansöz diye tanıtır sahneye anadan doğma çıkan bu kadın başka nasıl tarif edilebilir? “Hiçbir zaman iyi dans etmeyi bilemedim,” diye itiraf etmişti. “İnsanların beni görmeye gelişi, kendini çıplak göstermeye ilk cesaret eden kişi olduğum içindi.”

Bu olaylardan birkaç yıl sonra Mata Hari, Birinci Dünya Savaşı'nın en ünlü casusu olarak nefret toplamaktaydı. Aslında sorun, bu kadının çok popüler olmasından kaynaklanıyordu. Savaş patladığı anda, Fransızlarla İngilizler onun Fransız tanıdıklarından kuşkulananmaya başladılar. Bu “tanıdıklar” arasında, kariyeri boyunca sahne dışında ona kürkleri ve mücevherler hediye eden sevgililer de vardı. Bunlardan biri de, Almanya'nın İspanya'daki istihbarat şefiydi. Mata Hari, Avrupa'da nereye gitse izleniyordu. Sonunda Şubat 1917'de, Paris'teki bir otelde tutuklanarak casuslukla suçlandı.

Mata Hari'nin gerçekten düşmana sırları açıklayıp açıklamadığı konusunda çeşitli görüşler vardır. Dili yüzünden başını belaya sokma huyu vardı...

Ne de olsa, kariyerinin temeli buydu. Belki de kendi zengin hayalinde uydurduğu hikâyelerin kurbanı olmuştu. Kendisi, aslında Fransızlar adına casusluk yapmak istediğini söylemişti. Oysa Fransızlar ondan böyle bir hizmet istemiş değillerdi. Doğrusu hangisi olursa olsun, yenilginin eşliğinde bulunan, keyfi kaçmış bir Fransa'nın, ona kuşku payı tanımaya niyeti yoktu. Onu Paris dışında bir cezaevinde, duvarları yastık kaplı bir

hücreye koyarak intihar etmesini önlemeye çalıştılar. Peş peşe gelen başvuruları reddedildi. Kendi ülkesi olan Hollanda hükümeti bile onun yakarlarına kulak tıkamaktaydı. Bir keresinde Mata Hari, Hollanda hükümetine şöyle yazmıştı: “Benim gibi bir kadının bir kere başı derde girince, bir yandan kıskançlık, bir yandan intikam... öyle çok şey su yüzüne çıkıyor ki!”

15 Ekim günü Mata Hari sabahın beşinde uyandırıldı, kendisine o sabah kurşuna dizileceği söylendi. O, zayıf bir sesle, “İnanılmaz!” dedi, ama bunun dışında, soğukkanlılığını kaybetmedi. Üstüne gri bir elbise, başına beyaz valetli bir hasır şapka giydi, Paris dışına, Château de Vincennes adlı bir askeri tesise götürüldü. On iki kişilik idam mangasının karşısına çıkarıldığında, hava buz gibi ve sisliydi. Mata Hari, direğe bağlanmayı da, gözünün bağlanmasını da reddetti. Askerler tüfeklerini kaldırıırken Mata Hari’nin onlara gülümsediği, hatta göz kırptığı söylenmektedir.

Yere yıkıldığında çavuş ona yürümüş, sonra öldüğünden emin olmak için beynine son bir “merhamet” kurşunu sıkıştır. Avrupa’nın çoğu için hiçbir sır saklamayan bedeni, Paris’teki kent hastanesine götürülmüş, tıp araştırmaları için kadavra olarak kullanılmıştır.

JEAN HARLOW

3 Mart 1911 - 7 Haziran 1937

Variety dergisi, “İyi bir sanatçı olmaya pek uzak biri olan Bayan Harlow’un görünüşü de erkek çocukları andırır,” diye burun kıvınyordu. Gerçekten! Aslında 1930’lu yıllar boyunca, dünyanın ilk “Platin Sarışın”ı, kendisi ya da resimleri iyi görünsün ya da görünmesin, gişede de hiç başarılı değildi. Ama, “Yemek Sekizde”, “Bomba” ve “Hakarete Uğrayan Kadın” adlı filmlerde durum biraz iyileşti. Ne var ki bu sefer de genç yıldızın sağlığı kötüleşiyordu.

Sorun belki de 1932’de, ikinci kocasıyla evlendiği gece başlamıştı. Filmci Paul Bern, Jean Harlow’un iki katı yaşındaydı. O gece genç kadını fena halde dövmüştü. Bir doktor, Harlow’a, böbreğinin çürüdüğünü söylemiş, ama Harlow, Christian Scientist mezhebinden (ilaç kullanma-

yan bir mezhep) bir anne tarafından büyütölmüş olduğu için, tedaviyi reddetmişti. Aradan iki ay geçtiğinde Bern, iktidarsız olduğunu ima eden bir not bırakıp kendini vurdu. Ama Harlow'un sancıları geçmedi, krizleri sürüp gitmekteydi.

1937'de, MGM'nin aralıksız film çalışmalarından yorgun düşen Harlow, şubat ayında gribe yakalanıp yatağa serildi. Hastalık bir türlü geçmek bilmedi, derken ağzı şişti, hiçbir şey çiğneyemez oldu. Harlow'u annesinin tüm itirazlarına rağmen hastaneye götürdüler. Doktorlar gribi ve yayılmış enfeksiyonu tedavi ettiler. İki ay sonra MGM yine bir film istedi. Jean Harlow henüz tam iyileşmemiş olsa bile, Clark Gable'la birlikte çekilecek "Saratoga" filmine başlamak istiyorlardı.

Harlow'un zayıf durumunu, o filmin bazı sahnelerindeki şiş yüzü belli etmektedir. Ama 29 Mayıs Cumartesi günü Harlow sette yere yıkılıverdi. Annesi 26 yaşındaki yıldız eve götürdü, hafta sonu boyunca kapıyı tüm ziyaretçilere kapadı, tüm zamanını dualarla geçirdi.

Film çevirmeye başladığında annesinin genç kızlık adını kendine takma ad olarak seçmiş olan yıldız o hafta sonu boyunca durmadan kustu, karnında ve arkasında sancılar hissetti. Menajeri kapıya dayanıp annesini iterek içeriye girebildiğinde, günlerden salı olmuştu. Genç yıldız yarı baygın durumda buldu.

Annesi yine de kızının hastaneye götürölmesine izin vermek istemiyor, dinsel inancın en iyi tedavi olacağını iddia ediyordu. Cuma günü Harlow'u evinde ziyaret eden doktor, durumu üremik zehirlenme olarak teşhis etti. Yani böbrek yetmezliği. Ayrıca hastanın ameliyat edilmezse öleceğini de söyledi.

Sonunda pazar gecesi, MGM'nin baş yöneticisi Louis B. Meyer telefon ettikten sonra, Harlow'un annesi razı oldu, kızını aceleyle hastaneye yetiştirdiler. O zamana kadar hasta hemen hemen komadaydı. Doktorlar ona kan verdiler, onu hemen oksijen çadırına soktular, ama ertesi sabah oksijen çadırında öldü.

Annesiyle sevgilisi William Powell yanındaydı. Hollywood cenazelerinin çoğundan farklı olarak, Harlow'un cenazesi özel bir olay olarak kaldı, tabutunun da kapağı hep kapalı tutuldu. Gerek bu durum, gerekse kamuoyuna hastalığı hiç açıklanmadığı halde ölümünün birdenbire duyurulması, genç yıldızın kürtaj komplikasyonundan öldüğüne dair dedikoduların başlamasına yol açtı. Hakkındaki söylentilerin ardı arkası gelmedi. Çekimleri oldukça geciken "Saratoga" filmi de dublörle bitirildi.

WILLIAM HENRY HARRISON

9 Şubat 1773 - 4 Nisan 1841

William Henry Harrison'dan öğrenilecek dersin ne olduğu bellidir: İnsan siyaset dünyasında yeterince uzun süre oyalanırsa, sonunda başkan da seçilebilir. Tabii seçim sonrasında neler olacağını bu ders hiç öğretmiyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin Bağımsızlık Bildirisi'ne imza atan birinin oğlu, Virginia'lı, kibar bir tarımcı ailenin çocuğu olarak doğan Harrison, zaten başkan olmak üzere doğmuş gibiydi, ama tüm ömrünü, bu konudaki şansını yok etmeye adanmıştı sanki. Kuzeybatı bölgesinde (bugün yukarı ortabatı denilen yer) sürdürdüğü askeri kariyeri çok eleştirilirken, ABD kongresindeki hizmet dönemleri de pek dikkati çekemedi. Ohio eyalet senatosuna yeniden seçilmeyi başaramadı, Columbia'ya görevle yollandıktan altı ay sonra da geri çağrıldı. 1830'ların başlarında Harrison'un başı, kötü yatırımları nedeniyle parasal açıdan öyle dertteydi ki, dokuz çocuğunu geçindirebilmek için kendini oturduğu bölgede sicil memuru olarak tayin ettirdi.

Harrison'un bu dönemde yine borç içindeki oğluna "Nil desperandum" diye yazdığı bilinir. 1836'da Whig Partisi kendine başkan adayı ararken Harrison'un gözlerine iyi görünmesinde elbette ki şaşacak bir şey yoktu. Bir kere, müsaitti. O sıra herhangi bir bağımlılığı da yoktu. Tüm konuların, bu arada kölelik tartışmasının çok bölücü etkiler taşıdığı bir dönemde, bağılılığı olmamak çok cazipti. Harrison seçimlerde kaybetti, Martin Van Buren kazandı, ama Harrison da epey destek bulabildiğini görünce 1840 için planlar yapmaya başladı.

Küçük bir savaş zaferinden ötürü "Tippecanoe" takma adıyla tanınan Harrison'un ikinci seferde şansı çok daha iyiydi, bu da daha çok 1837 panik ve onu izleyen ekonomik sorunlar sayesindeydi. Ama Harrison'un yaşı konusunda ciddi sorunlar vardı. Kampanya sırasında Harrison 67 yaşındaydı. Görevi devralırken 68 olacaktı. Aday gerçi çok sağlıklı olduğunu iddia ediyordu, ama kampanya da onu çok yoruyordu. Yolculukta olmadığı zaman bile, Ohio'daki evinde sürekli ziyaretçilerle, ileride görev bekleyenlerle uğraşmak zorundaydı. Seçimi kazandığında karısı, "Keşke kocamın arkadaşları onu eski halinde, mutlu ve memnun bir emekli durumunda bıraksalar, ilişmeselerdi," demişti.

Washington'a gelişinden sonra bu tempo daha da sıkıştı. Kente 9 Şubat 1841 günü, kar yağarken girdi, kaldırımlarına alkışçı kalabalıkla-

rın dizildiği sokaklarda yürürken şemsiye taşımayı da reddetti. Göreve başlama günü olan 4 Mart da soğuk ve rüzgârlı bir gündü. Harrison bu sefer de arabaya binmek istemedi, en sevdiği atına binip Pennsylvania Caddesi'nde öylece ilerledi. Üzerinde palto yoktu. Şapkası da çoğu zaman başında degildi. Onu ikide bir çıkarıp kalabalığa sallıyordu. Törenin yapıldığı açık hava platformunda, şapkasız, eldivensiz, paltosuzdu. Bir saat kırk dakika süren bir konuşma yaptı. Vaatleri arasında, yalnızca bir tek dönem görev yapmak da vardı.

Beyaz Saray'a döndüğünde, görev isteyenlerin ziyaretleri dinmedi. 26 Mart'ta Harrison, bir atama mektubunu bir diplomata vermek üzere yağmurlu havada yürüdü, çok kötü soğuk aldı. Ertesi gün doktorunu çağırttı, doktor da başkanın yaşı çok ileri olduğu için ondan kan almak istemedi. Bir hafta geçmeden Harrison kendini bilmez halde, sayıklar duruma gelmişti. Sayıklamaları hep, görev isteyenlerin onu ne kadar çok rahatsız etmiş olduğunu açığa vuran sözlerdi. "Bu başvurular... Hiç bitmeyecek mi? Dayanamıyorum... Buna dayanamam... Rahat bırakın beni."

4 Nisan günü, yani göreve başladığından bir ay sonra, görev isteyenler Beyaz Saray koridorlarında bekleyip kendi geleceklerine kaygılanırken, Harrison üst kattaki odasında hayata gözlerini yumdu.

ERROLL LORDU JOSSLYN HAY

1901 - 4 Ocak 1941

Josslyn Hay, İngiltere hanedanının yozlaşma simgesi olmuştu. Hem Erroll Lordu, hem de İskoçya Yüksek Komiseri'ydi, bu unvanlarıyla da taht hiyerarşisinde kraliyet ailesinin hemen arkasından o geliyordu. Ama aslında Hay'in unvanları siyasal anlamda hiçbir değer taşımaz olmuştu. Yalnızca ona hali vakti yerinde bir hayat sağlıyordu, o kadar. Çok yakışıklı bir sarışın olan Hay'in aşırı şımartılarak büyütülmüş olmasında elbette ki şaşılacak bir şey yoktu. Eton'dan atıldı, geleneğe uyup devlet memuriyetinde hizmet vermeye de pek heves göstermedi.

Bunların yerine, ikinci kocasını Hay uğruna boşayan Lady Idina Gordon'la birlikte 1924 yılında Kenya'ya kaçtı. O sıralarda Kenya henüz

İngiliz sömürgesiydi. Üstelik av safarileri diyarı olmanın yanında, zengin İngilizler için oyun alanı olarak da şöhret yapmaya başlamıştı. Nairobi yakınlarındaki yeşil tepelerin şahane manzaraları arasında, ülkenin beyazları her mevsimde çiçek açan bahçeleri olan Tudor konaklarda oturlardı. O bölgeye “Mutlu Vadi” denilirdi. Özellikle kendi ülkelerinde sosyal toplumun dışına itilenler açısından çok tutulan bir yerdi.

Hay’le Idina, James Fox’un “Beyaz Yaramazlık” adlı kitabında da anlattığı gibi, o muhitin yıldızı oldular. İkide bir verdikleri yemek davetlerinde, konukların sonradan anlattığına göre, o gece için çiftlerin eş değiştirmesi bekleniyor, uyuşturucuyla şampanya sular seller gibi akıyordu. Hay zaten evli kadınlarla olan serüvenleriyle ünlüydü. İçlerinden biriyle 1930’da evlendi -her ikisi de o sıradaki eşlerini boşadıktan sonra!

1940’ta yine bekâr olan 39 yaşındaki Hay biraz uslanmış görünüyordu. Sömürgeci siyasal faaliyetlere başladı, İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcında Mussolini’nin ordusuna saldırarak Doğu Afrika birliklerini oluşturma sorumluluğunu aldı. Derken 1940 Kasım’ında, 27 yaşında, canı sıkılıp duran zengin kızı Diana Broughton’la tanıştı. Kız daha bir ay önce, 57 yaşındaki zengin Sir Jock Delves Broughton’la evlenmişti. Hay’le Diana 1941 Ocağı’nda ateşli bir ilişkiye başladılar, ardından Diana yeni kocasına boşanmak istediğini söyledi.

Broughton önce direndi, ama 23 Ocak gecesi, Diana ve Hay ile birlikte, Mutlu Vadi’nin seçkin lokallerinden Muthaiga Kulübü’nde yemek yiyip şarap içti. Broughton bir ara karısıyla âşığının mutluluğuna kadeh bile kaldırdı. Az sonra Hay’le Diana dansa gitmek üzere ayrıldılar, Broughton da, karı-koca ikisinin de arkadaşı olup, o sıra konuk olarak evlerinde kalan bayanın yanına döndü. Gecenin ikisini biraz gece Hay, Diana’yı kocasının evine bırakıp ayrıldı.

Bir saat sonra Afrikalı iki mandra işçisi, Nairobi dışındaki boş bir kavşakta, kocaman bir Buick arabayı hendeğe sarkmış durumda gördüler. Farları hâlâ yanıyordu, ama motoru kapatılmıştı. İşçiler arabanın içine baktıklarında, ön panelin altına kaymış birini gördüler. Sol kulağının arkasına kurşun yemişti. Hemen İngiliz polisini aradılar. Polis cesedi sabahın geç saatlerine kadar arabada bekletti, cesedin ülkedeki en ünlü kişi Josslyn Hay olduğunu ancak ondan sonra anlayabildiler.

Kent dedikodularını polisler de herkes kadar iyi biliyordu. Derhal Jock Broughton’un evine koştular. Broughton kahvaltısını yeni bitiriyordu. Polislerle birlikte cesedi teşhis etmeye gitti, hatta cesedin üzerine örtmek üzere, üzüntü içindeki karısından bir de mendil aldı. Birkaç haf-

ta sonra, Broghton polise Hay'i o akşam gördüğünü, ama sonra onu kimin öldürdüğünü bilmediğini anlattıktan sonra, karısı Diana'yla birlikte safariye çıktı.

Ama öldürme nedeni bulunduğu için Broughton bu cinayetin baş sanığı olmayı sürdürdü, Hay'i öldüren kurşunun onun pistolundan çıktığı belirlenince de 10 Mart günü tutuklandı. Broughton o tabancanın çalındığını, Hay'in öldürülmesinden iki gün önce bildirmişti.

Diana bir anda çok sadık bir eş oluverdi. Güney Afrika'dan usta bir avukat getirtti, savcının iddialarındaki gedikleri belirletti. Besbelli Hay'e ateş eden, ya arabanın içinden, ya da yakınından ateş etmişti. Broughton'un nasıl o arabaya saklanabileceği ya da Hay'e nasıl yetişeceği belli değildi.

Jüri üç buçuk saat tartıştıktan sonra Broughton'u suçsuz buldu. Broghton'la Diana derhal Kenya'dan ayrılıp Seylan'a geçtiler.

İskoçyalı lordu öldürme suçundan başka yargılanan olmadı, ama Mutlu Vadi daha pek çok cinayet sanığının dedikodusuyla çalkalandı durdu. Bu sanıkların çoğu, Hay'in daha önceki sevgilileriydi. Broughton, beraat etmiş olmasına rağmen, Kenya'ya döndüğünde hor muamele gördü, Muthaiga Kulübü onu kabul etmez oldu. Sonunda İngiltere'ye döndü, 1942 Aralık ayında aşırı doz morfin alarak kendini öldürdü. Diana, kocasının intiharından bir ay sonra yeniden evlendi, kocasını 1955'te, başkasına âşık olduğu için boşadı.

ERNEST HEMINGWAY

21 Temmuz 1899 - 2 Temmuz 1961

Ernest Hemingway, 1950 yılında yazdığı bir mektupta, "Temiz öldürme sorumluluğumuz var," diye yazmıştı. "Eğer bir hayvanı yaralamışsak, o zaman da onu sonuna kadar izleme sorumluluğumuz var." Tabii o avdan söz ediyordu, ama bu söz yine de büyük yazarın daha kapsamlı felsefesinin bir parçası gibi görünüyordu. Hemingway maçoysdu. Çok içerdi. Çoğu insandan daha çok kere yaralanmıştı. Nice yazardan farklı olarak, daha sağken şöhrete kavuşmuş, zengin olmuş, Pulitzer ve Nobel ödülleri almıştı.

Hemingway ara sıra ciddi depresyonlara girerdi. Daha 1926 yılında şöyle yazmıştı: “Aslında intihar etmeme nedeni, cehennem sona erdikten sonra hayatın yine ne kadar güzelleşeceğini bilmekten kaynaklanıyor.” Bu satırların yazılmasından iki yıl sonra Hemingway’in babası, şeker hastalığı nedeniyle depresyona girip kendini vurdu, öldürdü. Yazar da zaman zaman kendi hayatına nasıl son vereceğini düşünür, transatlantikten okyanusa mı atlasam, yoksa tüfeğin tetiğini ayak parmağımla mı çeksem diye aklından geçirirdi.

1950'lere gelindiğinde Hemingway'in depresyonu daha da kötüleşti. Bunun nedeni biraz da, 1954'teki Afrika safarisi sırasında iki kere uçağı düştüğünde iç organlarındaki sarsılma ve yaralanmalardı. Altmışıncı doğum gününde, içkiden karaciğeri iflas etmiş, tansiyonu yükselmiş, sarılık geçirmişti. Dostları bir seksen boyundaki 100 kiloluk yazardan, “Güçsüz” diye söz ederken çok üzgündüler. Son romanı olan “Cennet Bahçesi”nin üzerinde çalışmayı kesti, 1961 kışında da depresyon konusunda elektro şok tedavilerinden geçmek üzere Mayo Kliniği'ne yattı.

Nisan ayında Hemingway, Sun Valley, Idaho'daki Sawtooth Dağlarında yaptırdığı modern evine döndüğünde, karısı Mary bir sabah onu, elinde tüfekle pencereden dalgın dalgın bakarken buldu. Onu hemen ilaç tedavisine aldılar, Mayo Kliniği'ne tekrar yatırdılar. Haziran ortalarında Hemingway, eve gidecek kadar iyileştiğini söyleyerek direndi. Haziranın son haftasında Mary onu Rochester, Minnesota'daki hastaneden alıp arabayla Idaho'ya götürdü. Kocasının tüm silahlarını da evin bodrumuna kilitlemişti.

Ama Hemingway anahtarları nerede bulacağını biliyordu. Eve gelişlerinden iki gün sonra Hemingway, üzerinde pijaması ve ropdöşambriyla, karısı uyurken kalkıp anahtarları pencere pervazından aldı. Bodrumdaki depo odasının kapısını açtı, güvercin avlamak için kullandığı tüfeği seçti, meşe lambrili ön salona geçti. Mary onu bulduğunda ilk önce, Hemingway'in silahını temizlerken yanlışlıkla kendini vurduğunu iddia etti. Ama salonda, Hemingway'in yakınlarında hiç tüfek temizleme malzemesi bulunmamıştı, üstelik Hemingway silah ustasıydı.

Ömrünün son yılında Hemingway bir ara şu satırları yazmıştı: “Uzun bir hayat, insanın iyimserliğini yok eder. (Daha iyisi) Vücudu eskitip yaşlandırmadan, hayaller yıkılmadan, gençliğin mutluluğu içinde ölmek, bir ışık seli içinde gitmektir.” Belli ki otuz beş yıl önce, “Cehennem geçince hayat çok güzelleşiyor,” diye yazan adam, artık buna inanmaz olmuştu.

JIMI HENDRIX

27 Kasım 1942 - 18 Eylül 1970

Rock yıldızı Jimi Hendrix için, “Tüm sahne nüfusunun en pornografik olanı” denirdi ve bu söz pek de abartı sayılmazdı. Hendrix’in dönüp duran kalçaları, Elvis Presley’i bile utangaç gösterirdi. Üstüne sımsıkı oturan siyah pantolonu, sufle gibi kabartılmış kıvrıcık saçlarıyla Hendrix, elektro gitarını sırtında, bacaklarının arasında, dişleriyle bile çalar, tam konser biterken gitarı kolonlara fırlattığı gibi parça parça ederdi. Bazılarına göre, Hendrix müziği dinlenecek gibi değildi. Ama “Purple Haze”, “Foxy Lady” gibi şarkıları ve “The Star Sprangled Banner”ı değiştirerek farklı bir klasik haline getirmesi, Seattle Lisesi’nden kovulmuş bu sanatçıyı 1960’lı yılların sonlarında gerçekten önemli bir yıldız çapına yükseltmişti.

Çağın rock yıldızlarının pek çoğu gibi Hendrix de uyuşturucuları şeker gibi yutar dururdu. Popülerliği arttıkça, gün boyu hep sarhoş gezer oldu. Hatta hayranlarının sunduğu, ne olduğu belirsiz hapları bile kabul ederdi. Bu tür numaralar yüzünden ara sıra sahnede yere yıkıldığı da olmuştu. 1970 yılında, Batı Almanya seyircisi tarafından yuhalandı, dönüşünde New York’un Madison Square Garden’ında, şarkının orta yerinde gitarını yere çarptı, izleyicilere, “Toparlayamıyorum!” deyip sahneden çıktı, gitti. Belki bunun sonunun neye varacağını da biliyordu, ama bundan rahatsız olmuyormuş gibiydi. Röportajlarının birinde, “Bakın, söylüyorum size, ben öldüğümde cenaze olmayacak, coşku töreni olacak,” demişti. “Kendimi iyi tanıyan biri olarak şunu da söyleyebilirim, herhalde beni kendi cenazemde basarlar!”

Bir dizi kötü konserden sonra, Hendrix 1970 Eylülünde Londra’ya gitti. Yanında Mick Jagger’ın eski kız arkadaşı, grupçu Monika Danneman da vardı. 17 Eylül’de bir partiye, sonra bir bara gittiler, sabahın yedisinde dönüp yatağa girdiler. Danneman, içinde on uyku hapi bulunan kutudan bir hap alıp yuttuğunu söyledi. Besbelli Hendrix de geri kalan dokuz hapi yutmuştu. Danneman onu yirmi geçe uyandığında kısa bir süre için odadan çıktı, döndüğünde Hendrix’in uykusunda kusmuş olduğunu gördü. Kalbi çarpıyor, ama Danneman onu uyandıramıyordu. Çok geçmeden, sanatçı cankurtaranla hastaneye götürüldü ve orada öldü. Hendrix’i öldüren içtiği haplar değildi. Kusmuğu boğazına kaçtığı için boğulmuştu.

Bazıları 27 yaşındaki Hendrix'in, son zamanlarda hayranlarını kaybetmeye başladığı, mali sıkıntılara düştüğü için intihar ettiğinden kuşku landılar. Bazıları da olayın kaçınılmaz bir kaza olduğunu söyledi. Hendrix Seattle'da gömülüp de mezarının üzerine iki metre boyunda çiçekten bir gitar konduğunda, arkadaşı olan müzisyenler gerçekten de bir Coşku töreni yaptılar. "Newsweek" dergisi bu konuda, "Sıra kimde?" diye yazdı. "İlaç yutma işini beceremeyeceği noktaya kadar becerebilen kim?" İki buçuk hafta sonra, Janis Joplin cevabı verdi.

VAHŞİ BILL HICKOK

27 Mayıs 1837 - 2 Ağustos 1876

Fort Dodge, 1873'te Kansas'ta vurulup öldürüldüğüne ilişkin haberler yayılsa da, hızlı silah çeken yasa adamı Vahşi Bill Hickok, St. Louis'de yayınlanan "Missouri-Democrat" gazetesine şu mektubu yolladı: "Aydın 12'sinde çıkan gazetenizin bir yanlışını düzeltmek isterim. Hiçbir Teksaslı, William'ı yakalayamamıştır ve yakalayacak da değildir. Haberinizi düzeltmeyi halkım için istemekteyim. Not: 1857'den beri gazetenizi diğer gazetelere tercih edip satın alan biriyim."

James Butler Hickok'la ilgili hikâyeler sağlığında bile efsaneydi. Ovalık arazinin büyük bölümünde ABD kolluk kuvvetlerinin başı olan Hickok, hızlı silah çekme konusunda öyle bir şöhret edindi ki, insanlar onun bir çatışmasını görebilmek için peşine düşüp izlemeye başladılar. Uzun boylu, geniş omuzlu biriydi. Yeleğinde iki pistol, belinde de iki tane 36 kalibrelik Colt revolver taşırdı. Sokağın hep orta yerinden yürür, açık pencereler konusunda dikkatli davranırdı. İç Savaş sırasında Birlik tarafı için casusluk da yapmış olan Hickok, berber koltuğuna oturduğu zaman bile tabancasını kucağına koyardı.

Ama yine de tehlikeli işini çok severdi. Hatta bazı kimselere göre, polis kimliğini silahlı çatışmalara karışabilmek için bilet gibi kullanırdı. Bir keresinde bir gence şöyle öğüt vermişti: "Delikanlı, tabancadan asla kaçma. Kurşunlar senden hızlı yol alır. Hem eğer vurulacaksan, bari arkandan değil, önünden vurul. Daha iyi durur."

Sınır kentleri giderek oluşup, kendi yasa adamlarını göreve atadıkları

zaman, Hickok daha seyrek çağrılmaya başlandı. Buffalo Bill'in "Vahşi Batı" konulu bazı sahne gösterilerinde rol aldı, ama aslında tek yaptığı, batıda dolaşıp kendine olay aramaktı. 1876'da Hickok, Deadwood Gulch'a geldi. Dakota bölgesinin bu yöredeki Kara Tepeler'inde altın bulunmuştu. Hickok o yılın mart ayında evlenmiş olduğu için, bir yere yerleşecek kadar altın bulmak istiyordu. Ama bir yandan kumar aşkı da yakasını bırakmıyordu.

2 Ağustos günü, öğleden hemen sonra Hickok, Number 10 Saloon adlı kumarhaneye girip bir poker oyununa katıldı. Aslında her zaman, sırtı duvara dönük bir sandalyeye otururdu. Ama bu sefer oyunculardan o taraftaki yeri kendisine vermelerini istediğinde, onlar gülüp geçtiler, Hickok da karşı tarafa oturdu. Oradan barın kapısını görebiliyordu, ama salonun tümünü göremiyordu.

Saat 3 dolaylarında Jack McCall salona girdi, Hickok'un arkasında kalan barın ucuna yürüdü. Hickok bir gün önce de McCall'a karşı poker oynamış, McCall'un parası bitince ona akşam yemeği parası bile vermişti. Bu yüzden, oyununa devam etti. McCall birdenbire pistolu çıkartıp, "Allah belanı versin, al işte!" diye haykırarak Hickok'a ateş etti. Kurşun Hickok'un kafasının arkasından girdi, sağ yanağından çıktı, sonra karşısındaki pokercinin bileğine girdi. Hickok hemen öldü, sandalyesinden devrilip yere yıkıldı.

Sonradan Hickok'u, kendi erkek kardeşinin öcünü almak için öldürdüğünü söyleyen McCall salondan kaçıp, bir ata atladı. Ama atın eğeri düştüğünde, kolaylıkla yakalandı, asıldı. Bu arada Hickok da efsanesinin bir bölümünü o kumar masasına bırakmış oldu. Elindeki kartlar, iki as ve iki sekizliydi. Bu ele bugün bile, "Ölü adamın eli" denmektedir.

JIMMY HOFFA

14 Şubat 1913 - 30 Temmuz 1975 (?)

Eski Teamsters başkanının ortadan kaybolmasından sonra yıllar boyunca, 18 lastikli kamyonlar otoyollarda dolaşırken, tamponlarında "Jimmy Hoffa Nerede?" diye soran çıkartmalar taşımayı sürdürdüler. Bunu bilen varsa bile, bugüne kadar sesini çıkarmadı. Organize emek

dünyasına organize suç kavramını sokan adam, güneşli bir yaz günü, Detroit'teki bir restoranın otoparkında ortadan kaybolduğundan beri, araştırmacılar çöp çukurlarından bataklıklara, mısır tarlalarına, hatta okyanusun bazı bölümlerine kadar her yanı aradı, ama hiçbir şey bulamadı. Kamyoncular sendikasıdan uzaklaştırılmış olan Hoffa'nın temelli kaybolmuş olması, güç ve nüfuz konularında çok anlamlı görülmektedir. Tabii onu yok edenlerin kaba kuvveti konusunda da çok anlamlıdır.

James Riddle Hoffa, sendikanın 1930'lardaki kavgalı başlangıcından beri hep Teamster'lardan biri olmuştu. 1957'de başkan seçildi, 1967'de jüriyle temas kurmaktan ve posta sahtekârlığından (bu suç, Hoffa'nın büyük düşmanı Robert F. Kennedy'yi izlemesiyle ilgiliydi) hapse girdiğinde bile kontrolü elinden kaçırmadı. 1971 yılında Nixon yönetimi, onu hapisten çıkardı, ama 1980'e kadar sendikaya dönmesini de yasakladı. Hoffa çok geçmeden, eski gücünü ele geçirmek için birtakım hareketlere yöneldi. Bu adımları, hem o hapse girdiğinde yönetimi devralmış olan sendikacıları, hem de sendikaya onun soktuğu birtakım mafyacı tipleri sınırlendirdi, çünkü artık onu çıbanbaşı olarak görmeye başlamışlardı.

İşte 30 Temmuz 1975 günü Hoffa, Orion Gölü, Michigan'daki evinden yola çıkıp arabasını Bloomfield'deki Machus Red Fox Restoranı'na sürerken durum böyleydi. Orada Detroit'li mafyacılardan Anthony Giacalone ve kavgalı olduğu Teamster Anthony Provenzano ile buluşacaktı. Hoffa besbelli bu buluşmayı bir barışma toplantısı olarak görüyordu. Giacalone ile Provenzano sonradan böyle bir toplantının kararlaştırılmış olduğunu bile inkâr ettiler. Hoffa otoparkta yarım saat kadar bekledikten sonra, saat 14.30'da karısına telefon etti, "Giacalone nerede kaldı? Onu bekliyorum!" dedi. On beş dakika daha geçti. Üzerinde lacivert pantolon ve mavi gömlek olan Hoffa, o andan sonra bir daha hiç görülmedi. Ailesi, belki ortaya çıkar diye, basında haber çıkmasını istemedi. Ertesi günün akşamına kadar beklediler. 62 yaşındaki Hoffa'nın kaybolduğunu polise ancak o zaman bildirdiler. Hoffa'nın 1974 model Pontiac arabası, restoran otoparkında, bıraktığı yerde duruyordu.

Yetkililer Hoffa'yı ve kimlerle ilişkide olduğunu bildikleri için, hemen onun kaçırıldığından kuşkulandılar. Ama kim kaçırmış, niçin kaçırmış olabilirdi? Kaçırabilecek kişiler pek çoktu. Hem Teamster'lar arasında, hem de mafyada düşmanları vardı. Üç yaşından beri besleyip büyüttüğü, şimdi 41 yaşında olan üvey oğlu Charles O'Brien bile, o gün kullandığı arabanın koltuğunda kan bulununca sanıklar arasına girdi. O'Brien

bu kanın, o gün sayıp aldığı 10 kiloluk somon balığının kanı olduğunu söyledi, sonradan bu iddiası doğru çıktı. Ama polis köpekleri o arabada Hoffa'nın kokusunu da aldılar.

Hoffa'nın tasfiye edilmesine, daha o düdüğü çalmadan önce karar verildiği de söylendi. Hoffa bir kitap yazıyordu. Ölümünden sonra bu kitap çabucak yayınlandı. Hoffa tüm yolsuzluklardan ötürü, kendi yerine geçen Frank Fitzsimmons'u suçluyordu. Ama eğer niyet bu suçlamaları susturmaksa, Hoffa'nın ölümü bunun tam tersi bir sonuç getirdi. Güvenlik güçleri yalnız Hoffa'nın cesedini aramakla kalmadılar, mafyayı ve Teamster'larla ilişkilerini de didik didik incelediler. Bu arada, başlangıçta gizli kalmayı başarmış pek çok kişinin adı da ortaya döküldü. İşler öyle kötüye gitti ki, mafyacıardan biri, soruşturmaların sona ereceğini umarak bir tarlada Hoffa'nın cesedini bulmak için FBI'a yardım bile etti.

Ama ceset o tarlada bulunmadı. Jersey City, New Jersey'de, Pulaski Skyway'in altındaki Brother Moscato çöp çukurunda da bulunmadı. Zaten FBI, çıkabilecek metan gazından ürküyor, orayı kazmayı hiç istemiyordu. Ortaya medyum ve eski psikopat katil olduğunu iddia eden bir adam çıktı, CBS'nin televizyon ekiplerini 10.000 dolar karşılığında cesedin yerine götüreceğini iddia etti, ama ceset orada da bulunmadı. Muhbir elindeki parayla ortadan kayboldu, CBS cesedi kendi girişimiyle Key West'te aradı, bulamadı. Sözde Hoffa orada, betona gömülmüş olarak yatıyor, denmişti.

Federal polisler bini aşkın kişiyle görüştüktan sonra, artık Hoffa'ya ne olduğunu biliyorlardı. Ne var ki ellerinde kimseyi tutuklamaya yetecek kadar kanıt yoktu. Ortaya çıkan bilgilere göre, Hoffa'nın bir başka yerdeki toplantıya götürülmek üzere alındığını sanıyorlardı. Restoranın otoparkından, tanıdığı biri tarafından alındığı ve kendi isteğiyle gitmiş olması gerektiği kanısındaydılar. Ama toplantı yerine götürüleceği yerde, Detroit'te bir yere götürülüp, sırf bu iş için özel olarak gelmiş olan New Jersey mafyası tarafından öldürülmüş olmak zorundaydılar, diyorlar. Hoffa'nın cesedinin 55 galonluk bir petrol variline tıklıp, Teamster kamyonuyla götürüldüğünü düşünüyorlardı. Mafyadan biri polislere, Hoffa'nın, eski araba parçalayan çelik sıkıştırıcılarda, varilin içinde ezildiğini söylemişti.

Ama buna karşılık, ortadan kaybolma konusunu Hoffa'nın kendisinin ayarladığı da söylenmektedir. Bunu belki de federal soruşturmalardan artık kurtulmak için, ya da hayatının tehlikede olduğunu bildiği için yapmıştır. Nedeni ne olursa olsun, Jimmy Hoffa'nın ortadan kaybolmasını isteyen kişi her kimse, bu işi çok başarılı biçimde yaptığı kesindir.

BILLIE HOLIDAY

17 Nisan 1915 - 17 Temmuz 1959

Şarkıcı Carmen McRae bir zamanlar Billie Holiday'i tarif ederken, "Tek mutluluğu şarkılarda tadar," demişti. Oldukça tombul, ama son derece güzel, saçlarında beyaz gardenyalarla, 1930'larda ve 1940'larda "God Bless the Child" ve "Strange Fruit" gibi melankolik şarkıları görkemli biçimde söyleyen "Lady Day", gerçekten de çok farklı görünümde bir sanatçıydı. Hayatının bir trajediye dönüşmeye başlaması, Harlem doğumlu şarkıcının tapınılma düzeyine yükselmesinden sonra başlamıştır.

Holiday yıllarca eroin kullanmış, ara sıra performans bozuklukları dışında bir şey belli etmemişti. Ama 1947'de uyuşturucu bulundurmaktan tutuklandığında, zarar büyümeye başladı. Holiday bir yıllığına, Batı Virginia Kadınlar Cezaevi'ne yollanmıştı. Çıktığında yıllarca kabare lisansı almayı reddetti. New York'ta çalışabilmek için bu şarttı, New York da onun kariyerinin omurgası sayılıyordu. Turnelere çıkmayı, plaklar doldurmayı sürdürdü, ama bu arada daha çok içti, daha çok eroin çekti. San Francisco ve Philadelphia'da da uyuşturucu nedeniyle tutuklandığında, kariyeri yine etkilendi.

1959'da, 44 yaşındayken, Holiday'in sağlığı iflas ediverdi. Ömründe ilk defa olarak, kilosu gereğinden azdı. Sesi ara sıra akortsuz çıkıyordu. 25 Mayıs'ta Holiday, 300 dolarlık ücrete çok ihtiyaç duyduğu için Greenwich Village'in bir kulübünde şarkı söylemeyi kabul etti. İki şarkı söyleyebildi, sahneden yardımla indirdiler, hemen yıkıldı. Bir hafta sonra, kendi oturduğu dairede komaya girdi. Hiç parası olmadığı için Harlem'deki kent hastanesine kaldırıldı. Hem sirozu vardı, hem de kalp sorunlarıyla mücadele etmekteydi.

Hastane yatağında yatarken, 12 Haziran günü polis geldi, onu eroin bulundurmaktan tutukladı. Hemşirelerden biri, Holiday'in yatağında yalız kâğıt içinde toz bulduğunu söylemişti. Şarkıcı yatağından kalkamayacak kadar halsiz olduğu halde, yine de birkaç gün boyunca odasının kapısında polis bekledi. Holiday yine de, taburcu olacak kadar iyileşmeyi hevesle bekler gibiydi. Bir yazarla görüştü, hayatını anlatan bir dizi makale, sonra belki de bir film, gibi konuları konuştu.

Ama bunların hiçbirini olamadan, Holiday o hastanede, 17 Temmuz Cuma günü, gecenin saat 03.10'unda öldü. Ciğerlerinde konjestion

başlamış, kalbi de dayanamamıştı. Hemşireler cesedini yataktan kaldırıırken, şarkıcının bir bacağına yapışkan bantlarla tutturulmuş 50 dolarlık kâğıt paralar buldular. Bu para, Holiday'e hayat hikâyesi konusunda avans olarak verilen paraydı. Şarkıcı en sevdiği pembe dantel sahne kostümüyle, elinde pembe eldivenleriyle gömüldü. Vasiyetname bırakmadı. Ondan miras olarak yalnızca bin dolar kalmıştı.

BUDDY HOLLY

7 Eylül 1936 - 3 Şubat 1959

Charles Hardin Holley, hiç rock şarkıcısı olamayacak biriydi. Kalın çerçeveli gözlüğü, sarsak gülümsemesi, sanki sahneye bilgisayar tutkunu çıkmış gibi bir hava yaratıyordu. Sahne dışında da Holly (soyadındaki "e"yi çıkarıp atmıştı), uyuşturucu almayan, vahşi sekse yüz vermeyen, içkiyi sorun haline getirmeyen bir tipti. Bu utangaç, terbiyeli Teksas evladının neler yaptığına gelince, "That'll Be the Day", "Peggy Sue" gibi hit şarkılar yaratmış, Beatles'lar gibi gitar gruplarına ve onlardan sonra geleceklere yolu açmıştı.

Üstelik bunların hepsini de 21 yaşına kadar yapıp bitirmişti. Bu arada "The Ed Sullivan Show" programına çıkmış, İngiltere'ye ve Avustralya'ya turneye gitmişti. Ama tabii rock'n roll'un o ilk günlerinde plak satmak demek, ülkeyi durmaksızın dolaşıp her yerde birer gecelik konserler vermek gibi bir işkence hayatı sürmek demekti. 2 Şubat 1959'da Holly ve diğer rock'çular, Green Bay, Wisconsin'dan Clear Lake, Iowa'ya kadar, ısıtılmamış bir otobüste 350 mil yol yaptılar. O gece "Kış Dans Partisi" için Surf Balo Salonu'nda 1.000 yeni yetmeye konser vereceklerdi. Ardından hemen yine otobüse binip bir buz gibi gece daha geçirerek 430 mil ötedeki Moorhead, Minnesota'ya gitmeleri gerekiyordu.

Holly yorgundu. Yanında temiz giysileri yoktu. Küçük bir uçak kiralamaya karar verdi. Böylelikle ertesi günkü gösteriden önce biraz daha uzun süre dinlenebilecekti. Turnedeki iki rock yıldızı da ona katıldılar. Biri 17 yaşındaki yıldız Ritchie Valens'ti. "Donna" ve "La Bamba" şarkılarıyla parlamıştı. Diğeri de J. P. "Big Bopper" Richardson'du. O da

“Chantilly Lace”i üne kavuşturmuştu. Gecenin saat 01.00’inde üç genç adam, dört kişilik Beechcraft uçağına binip, ılımlı bir ortabatı fırtınasının sislerine doğru havalandılar. Uçağın pilotu, 21 yaşındaki bir gençti. Alet uçuşu sertifikası yoktu. Oysa o bulutlu gecede, alet uçuşu yapmak zorundaydı.

Şafak söktüğünde, uçak daha Minnesota’ya inmemişti. Alarm verildi. Dokuz buçukta aynı alandan arama uçağı havalandı. Niyeti kaybolan uçağın rotasını izlemektir. Arama kısa sürdü. Düşen uçak, havaalanının sekiz mil ilerisinde yatıyordu.

Bir mısır tarlasına, oradaki çiftlik evinin birkaç yüz metre ötesine düşmüş, kimse de düştüğünü duymamıştı. Yere çarptıktan sonra 15 metreye sıçramış, 170 metre sürüklenmiş, sonra parçalanıp bir çitin berisine yığılmıştı. Holly ile birlikte daha iki kişi, enkazdan fırlamışlardı. Tahminlere göre genç, tecrübesiz pilot, aletleri yanlış okumuş, gökteki yıldızları, yerdeki çiftlik evlerinin ışıklarını da göremeyince, iniş halinde olan uçağı yükseliyor sanmıştı.

Buddy Holly 22 yaşında öldü. Yani ilk hit plağından birbuçuk yıl sonra. Ama plağın yeniden pazarlanması, başka şarkıcıların da onun şarkılarını söylemesi, çeşitli filmlerde kullanılması sayesinde, müziğı ölümünden sonra otuz yıl, yani bugüne kadar canlı kaldı.

HARRY HOUDINI

6 (?) Nisan 1874 - 31 Ekim 1926

Harry Houdini, kendisine meydan okunduğunda sinecek adam değıldi. Ama konuyu ciddiye almayacak biri... hiç değıldi! Efsaneleşen “kurtulma” sanatçısı, kendini kelepçelere vurdurur, deli gömlekleriyle bağlatır, gökdelenlerden sallandırır, eli ayağı bağlı, ağzı tıkalı, çivilenerek kapatılmış kilitli kutular içinde nehirlere attırır, oralardan kurtulurdu. Ama numaralarını halkın önünde yapmadan önce kendi kendine dikkatle provalarını yapar, kilitleri inceler, soluğunu ne kadar uzun süre tutabileceğini ölçer, kendini başarıya öyle hazırlardı. Peş peşe gelen başarıları, 1891’de başladığı “kurtulma” konulu yan gösterileri onu birkaç yıl içinde dünya çapında şöhrete ulaştırmıştı.

1926 sonbaharında, 57 yaşındaki kısa, tıknaz Houdini hâlâ yeni show'una binlerce izleyici çekmeyi sürdürüyordu. En iyi numaralarından biri, "İşkence Hücresi" adını taşımaktaydı. Cam duvarlı, içi su dolu bir kabin. Houdini bunun içine, deli gömleği giymiş durumda, başaşağı sallandırılıyordu. Ekim ayı başlarında, Albany, New York'ta, bir sahne gösterisi sırasında bir alet yere düştü, Houdini'nin ayak bileğini kırdı. Houdini gösteriyi bitirdi, sonra doktorun öğüdünü dinlemeyip, tüm sancılarına rağmen turnesini sürdürdü.

Birkaç hafta sonra, Montreal'de Houdini'nin konferansını dinleyen üç öğrenci, kulise, onunla konuşmaya gitti. Öğrencilerden biri, boyu bir sekseni geçen iri kıyım bir çocuktü. Houdini'ye, midesine yiyeceği sıkı yumruklara gerçekten dayanıp dayanamayacağını sordu. Bu konu Houdini'nin standart numaralarından biriydi. Houdini, önceden haber verilir, kendini hazırlamasına pay tanınırsa, dayanabileceğini söyledi. Öğrenci ona o hazırlık uyarısını yapmadan, midesine sıkı bir yumruk patlattı. Houdini'nin acısı yüzünden okunuyordu, ama öğrenci ona üç yumruk daha patlattı, arkadaşları onu ancak dördüncü yumruktan sonra uzaklaştırabildiler.

Houdini, soranlara bir şeyi olmadığını söylüyordu. Ama o geceyi acılar içinde geçirdi. Ertesi günkü performansını da bitirdi, sonra trene binip turnesine devam etti.

Bir sonraki durak, Detroit'ti. Oraya vardığında doktor, akut apandisit teşhis etti. Ama tecrübeli sihirbaz, önce tüm biletleri satılmış olan o geceki gösteriyi yapmakta direndi. Gösteriden sonra onu soyunma odasına taşırlarken ateşi 40'a yakındı. Sonunda karısı onu hastaneye gitmeye gecenin üçünde razı edebildi.

Üç doktor, apandisitini aldılar. Söylediklerine göre, yumruklardan ötürü patlamıştı apandisitini. Ameliyata kadar da üç gündür tüm zehir kan damarlarına yayılmıştı.

Doktorlar ona on iki saatlik ömür biçtiler. Houdini altı gün ölmedi, ama sonunda, Cadılar Bayramı'nda öldü. Son nefesini vermeden önce karısına, ikisinden hangisi önce ölürse geri dönüp diğeriyle temas etmeye çalışacağına söz verdirdi. Bu oldukça garip bir istekti, çünkü Houdini'nin numaralarının pek çoğu, medyum hilelerini açıklamak, bu insanların ne sahtekâr olduğunu herkese göstermekle ilgiliydi. Ölen "kurtulma" sanatçısından medyumlar oldukça yararlandılar. Onun ölümünden sonra yıllarca, Houdini tarafından küçük düşürülmüş nice medyum, onunla iletişim kurduğunu iddia etti durdu.

LESLIE HOWARD

3 Nisan 1893 - 1 Haziran 1943

“Rüzgâr Gibi Geçti”de soylu Ashley Wilkes’i oynayan yakışıklı, zeki aktör Leslie Howard, sahne dışında da çok saygın bir kişilikti. Daha 1939 yılında, İngiltere’nin savaşa gireceği belli olur olmaz, Hollywood’da romantik jön olarak yükselen bir kariyere sahip olan İngiliz aktör, bu kariyere derhal ara verdi, savaşa katılmak üzere vatanına döndü. Orduya yönelik bir dizi moral filminde oynadı, birkaçının yönetmenliğini üstlendi, yarımşar saatlik cesaretlendirici radyo programları yaptı. Bir arkadaşının dediği gibi, tıpkı filmlerinde canlandırdığı tipler gibi, gerçek hayatta da “cesur bir centilmen”di.

1943 ilkbaharında Howard, film yapımcılığı üzerine konferanslar vermek, belki çekim olanaklarını yoklamak üzere İspanya ve Portekiz’e gitti. 1 Haziran günü İngiltere’ye dönerken, İngiliz Denizaşırı DC-3 uçağında on üçüncü yolcuydu.

Uçak Lizbon’dan sabah 09.40’ta kalktı. Bir saat kadar uçtuktan sonra, Biscay Körfezi üzerinde bulutlara çıktığında, altı Alman savaş uçağının saldırısına uğradı. Bu normal değildi, çünkü küçük uçak sivildi ve tarafsız uçuş sahasında yol alıyordu. Savaşın ilk üç yılı boyunca tarafsız sahada hiçbir yolcu uçağı rahatsız edilmiş değildi.

Pilot telsizle yardım istedi, uçaktan bir daha ses duyan olmadı. Alman havacılarından biri sonradan, küçük uçağın alevlere gömülüp denize daldığını gözüyle gördüğünü söyledi. Düşerken arka kapısı açılmış, Almanlar dört kişinin atladığını görmüşlerdi. Ama içlerinden yalnızca birinin paraşütü açılmıştı. O paraşüt de alev almış, yolcusunu diğerleriyle birlikte denizin dibine yollamıştı.

Howard da sayısız savaş kurbanlarından biri miydi? Bu konu hiçbir zaman tam açıklığa kavuşmamıştır. Genel inanışa göre, küçük uçağın vurulması, Almanlar içinde Winston Churchill var sanıldığı içindir. İngiltere başbakanının Kuzey Afrika’da olduğu biliniyordu ve çok geçmeden ülkesine döneceği bekleniyordu.

Uçaktaki yolculardan Alfred Chenhalls, Howard’ın muhasebecisi ve mali müşaviriydi. Churchill’e oldukça benzer, kalın purolar içerdi. Bazılarına göre Almanların Lizbon’daki casusu gördüğü insanı tanımakta yanlışmış, uçağa bineni Churchill sanmıştı. Ya da belki Almanlar Churchill’in her nasılsa Afrika’dan döneceğini bildikleri için o uçağa saldırmış,

ardından gelen iki başka uçağa da başarısız saldırılarda bulunmuşlardı.

Beri yandan, Howard'ın asıl hedef olması da mümkündür. Alman liderlerin, onun propagandalarına çok kızdığı bilinmektedir. Lizbon'dayken Howard'ın Alman casuslarıyla konuşmuş olması, kendisinin de bir İngiliz keşif görevinde bulunuyor olması gibi raporlar ise işi daha esrarengizleştirmektedir.

Nedeni ne olursa olsun, Howard'ın ölümü İngiltere'de pek az ölümün yaratabileceği bir şok yaratmıştır. Bir yazar, aktörün bu kadar popüler olmasını, iki savaş arasının tipik "kronik hayal kırıklığını" canlandıran biri oluşuna yorumlamıştır: "İki savaş arası döneme çok iyi yakışiyordu ve ileride de, yalnız yetenekli bir aktör olduğu için değil, o dönemin ruhsal durumunu yansıttığı için de hatırlanacaktır." Onun ölümü, iki savaş arası duraklamanın sona erdiğinin ek bir simgesi sayılmıştır.

HENRY HUDSON

Ö. 1611

New York'taki Hudson Nehri'yle Kanada'daki Hudson Körfezi'ni gerçi Henry Hudson keşfetmiş değildir, ama ikisine de kendi adının verilmesiyle ölümsüzleştiğini hiç kimse inkâr edemez. Hudson, İngiliz ve Hollanda ihracat şirketlerinin denizcilerindendi. Asya'ya bir kuzey rotası bulmaya çalışırken her iki su yolunu da incelemişti. Sonunda tabii başarısız olmuştu, çünkü Kuzey Amerika'nın içinden geçmenin yolu yoktu. Ama Hudson bunu bilmiyordu. Bilmeyişi sonunda ölümüne yol açtı.

Bu denizci hakkında pek de fazla şey bilinmemektedir. Bilinen, yaşı 40 dolaylarındayken, 1610 yılında Discovery gemisine binip dünyanın tepesinden yapacağı dördüncü yolculuğa başladığıdır. Buzlu sular zaten iki kere onu geri çekilmek zorunda bırakmıştı, bu yolculukta da tedirgin mürettebatı, onu İngiltere'nin kuzeyinden giden yolu seçmemeye, Kanada içlerinden bir yol aramaya zorlamıştı.

Kış erken bastırıldığında, Hudson Körfezi kıyılarını yoklamaktaydı. Yeni bir su yolu bulup sıcak sulara ulaşabileceğinden emindi. Hudson bu

aramayı kış bastırana kadar sürdürüp, sonunda körfezin güney kenarında kışlamak zorunda kalınca mürettebat hiç memnun olmadı. Kışlayacakları yer, Toronto'nun 500 mil kadar kuzeyindeydi. 1 Kasım günü tayfalar gemiyi karaya çektiler, on gün geçtiğinde de çevresi buzlarla sıkıştı. Uzun ve sert kış boyunca Hudson pek de iyi bir liderlik gösteremedi. Zaten kıt olan yiyecekleri adaletsiz dağıttığına, kendine çok fazla ayırdığına dair söylentiler çıktı. Hudson en üst subaylarından bazılarını kovdu, mürettebat buna daha da çok kızdı.

Sonunda buzlar eriyip geminin 11 Haziran 1611'de hareketine izin verdiğinde, Hudson hemen hemen herkesi kendine düşman etmişti. On bir gün sonra, kendilerini duru sulara attıklarında, mürettebat isyan etti. Sonunda İngiltere'ye dönmeyi başaran tayfaların anlattığına göre, Hudson'un eli ayağı bağlanıp, sekiz kişiyle birlikte bir bota bindirilmişti. Oğluyla hasta tayfalar da onunla birlikteydi. Hudson yarım saatlik bir süre boyunca yelkenin kontrolünü sağlayıp kendi gemisinin ardından seyretmeyi başarmışsa da, daha sonra asiler yelkenleri fora edip hızla oradan uzaklaşmışlardı.

Hudson'ı da, küçük bottaki diğerlerini de bir daha gören olmamıştı. Bazılarına göre en iyi ihtimalle, yakındaki Danby Adası'na çıkmış olabilirlerdi.

Orası tek başına, çorak bir adaydı. Yirmi yıl sonra kâşifler orada, toprağa saplanmış bir dizi tahta çubuk bulmuşlardı. Bu arada asi tayfalar da Kanada'da, açlıktan kudurmuş durumda kıyıya çıkmışlardı. Kızılderililer onlara saldırıp gemi liderlerinden bazılarını öldürmüşlerdi. Yorgunluktan canı çıkmış birkaç denizci İngiltere'ye dönmeyi başarmış, orada hemen hapse atılmışlardı. Ama cezaları bir yıldan az sürdü, çünkü kendi anlattıklarına göre, isyanı başlatanlar zaten Kızılderililerin öldürdüğü kişilerdi. Farklı hikâyeler anlatabilecek kişiler de sağ kalmamıştı.

KORKUNÇ İVAN

25 Ağustos 1530 - 18 Mart 1584

Korkunç İvan gerçekten de adı kadar kötüydü. Ama kendine sorarsanız, sonu cennetti. Rus Çarı binlerce vatandaşına işkence etmiş, sonu gelmez içki âlemlerinde vakit öldürmüş, ömrü boyunca yedi karısı olmuştu. Ama her bir vahşi günahattan sonra gidip saatlerce kendini mihrap önünde öyle bir içtenlikle teşhir ederdi ki, kafasını kilisede yerlere vura vura alnını çürütürdü. İvan kendisinin Rusya'yı yönetmek üzere ilahi güç tarafından seçildiğine inanır, bu yüzden tüm yaptıklarının da, ne kadar vahşi şeyler olursa olsun, vahiy olduğunu ileri sürerdi.

İvan belki etkin ve etkili bir yönetici olabilirdi, ama o zalimliği ve gaddarlığı da karakterinin ayrılmaz bir parçasıydı. Çocukluğunda kedi-köpekleri Kremlin'in damından aşağıya atarak eğlenirdi. Çar olduğunda, yetmiş kişilik bir yaşlılar grubu ona kentlerindeki haksızlıklardan şikâyet geldiğinde, kafalarına kaynar şarap döktürüp onları karda çıplak yatırmıştı. Novgorod kentinin komşu Ulke Litvanya'ya katılmak üzere komplo kurduğu söylentileri duyulduğunda, İvan kenti yerle bir etmiş, kent halkına beş hafta boyunca acımasızca işkence edip 60.000 kişinin ölümüne neden olmuştu. 1581 yılında bir öfke krizine kapılmış, 27 yaşındaki oğlunun kafasına demir uçlu mızrağını indirip genç adamı öldürmüştü.

1584 başlarında İvan gökyüzünde bir kuyrukluyıldız gördü. Dinine çok bağlı bir insan olduğu için, altmış astroloğu bir araya topladı. Bu astrologlar ona, kuyrukluyıldızın anlamının İvan'ın yakında öleceğine işaret ettiğini söylediler. Derken İvan'ın vücudu, bilinmeyen bir nedenle şişmeye başladı. Sıcak banyolar onu biraz rahatlatıyordu. 18 Mart günü, yatağında oturur, önündeki satranç taşlarını dizerken, birdenbire ölüverdi.

Rus yöneticilerin geleneğine göre, İvan bir rahip olarak ölmüştü. Belki tarihin en kanlı rahibiydi, ama rahipti yine de. Rahip kılığında gömüldü. Ölüm döşeğinde günah çıkarıp kendini arındırdığı, böylelikle cennete gidip Tanrı'ya kavuşmayı beklediği söylendi. Ama büyük olasılıkla, çok ani öldüğü için günah çıkarma işini onun yerine adamları yapmış olmalıdır. Bunun bir fark yaratıp yaratmadığını da ancak İvan bilir.

JESSE WOODSON JAMES

5 Eylül 1847 - 3 Nisan 1882

Jesse James herhalde Amerikan tarihinin en çok sevilen katiliydi. Çetesiyle birlikte banka görevlilerini vurmuş, yoldan geçerken yanlış tarafa bakmış olanları öldürmüştü, trenleri raydan çıkarıp yaralı yolcuları soymuştu.

Ama bunların zerre kadar önemi yoktu. O günün çoğu insanları için James, İç Savaş sonrası dönemin kahramanıydı. Yenilgiye uğramış nice Konfederasyon yanlıları için, savaş sonrasında birkaç kurşun patlatma açlığını giderecek fırsatı sağlıyordu. James yakışıklı, sakallı bir adamdı. İnce yüzlüydü. Modern çağın Robin Hood'u lavasındaydı. Tabii daha sonraki tarihçiler onda hayırsever bir yan bulmak için çok uğraşmak zorunda kaldılar.

Önce Konfederasyoncu bir gerilla, ardından banka soyguncusu olarak, James defalarca şiddet ölümünün eşğine geldi. Ama elinde kendi silahları oldukça hep kurtuluyormuş gibi bir durum vardı. Savaş sırasında bacağından çok kötü yaralanmış, atı vurulup ölmüştü. Savaş bittikten hemen sonra federal askerler James'i ciğerinden vurdular, öldü diye bırakıp gittiler. İki gün toprak üzerinde öylece yattı, neden sonra bir çiftçi

onu bulup yardım etti. 1876'da Northfield, Minnesota'da bir bankayı soyarken tuzağa düşürüldü, çetesinden üç kişi öldü, üçü yaralanarak ele geçirildi, bir tek Jesse ile kardeşi Frank kaçabildi.

Ama şans 1882'de sona erdi. Yerel şeriflerden biri, şöhreti o kadar büyük olmayan 21 yaşındaki Robert Ford adlı haydutu James çetesine sokup, çeteyi pusuya düşürmeyi düşünmüştü. Ford'la kardeşi çeteye kolaylıkla kabul edildiler.

Nisan ayında St. Joseph, Missouri'de, James'le karısının evinde kalıyor, bir sonraki banka soygununu planlıyorlardı. 3 Nisan sabahı erken saatte, atlara yem verip eve dönen James, ceketini çıkardı, arkadaşlarına güvendiği için kemerini de silahlarıyla birlikte çıkardı. Tavandan örümcek almak için bir sandalyenin üzerine çıkıp uzandığında, bir silahın emniyetinin açıldığını duydu. Silahsız olarak dönüp bakarken, Robert Ford, James'i elindeki 44 kalibrelik pistolla vurup öldürdü. O pistolu ona James hediye etmişti.

James'in cesedi 260 dolarlık bir tabuta kondu. Tabutun parasını, Ford'u çeteye sokan şerif ödedi. Cenaze trene yüklenip, James'in birkaç mil ilerideki kasabasına, Clay County, Missouri'deki Kearney'e gönderildi. Kearney Otelinde kapağı açılarak bekletilen tabutu binlerce kişi ziyaret etti, kasabada atlı trafik sıkışıklığı yaşandı. Tren yolcuları bile kasabadan geçerken treni program dışı durdurup onu ziyaret ettiler.

James'in karısı ve iki çocuğu için para toplandı. Toplanan para on dolardan azdı, ama bu yalnızca bir başlangıçtı. Evdeki kişisel eşyalarının satışından 250 dolar kadar bir para geldi. Evin sahibi, St. Joseph Kent Konseyi üyesiydi.

Aslında evi Thomas Howard (James'in takma adlarından yalnızca biri) adlı birine kiraladığını sanıyordu. Kanlı parke tahtalarının herbirini 25 cente sattı. Bundan bir yıl sonra James'in annesi evini ziyaretçilere açtı. Giriş 25 centti. Jesse James'le ilgili yirmi kadar film çekildi, ama bunların ilkinin 1920 yılına kadar, onun soyundan gelenler finanse etti.

Bu arada Robert Ford, vali tarafından affedildi. Ford bundan sonra doğu eyaletlerinde turneye çıkıp, sahnede Jesse James'i nasıl öldürdüğünü canlandırdı. Bu gösteri ortabatı bölgesinde yuhalandı. Daha sonra Colorado'daki bir madenciler kampında, Jesse James'in öcünü almak isteyen biri, namlusunu keserek kısalttığı tüfeğiyle Ford'u boynundan vurarak öldürdü.

THOMAS JEFFERSON

13 Nisan 1943 - 4 Temmuz 1826

ve

JOHN ADAMS

19 Ekim 1735 - 4 Temmuz 1826

Herhalde ABD'nin kurucu büyükleri arasında birbirine Jefferson'la Adams kadar yakından bağlı iki kişi daha bulunamaz. Kıta Kongresi'nde birlikte görev yapmışlar, Adams, Jefferson'un Bağımsızlık Bildirgesi'nin düzeltilmesinde ve uğrunda savaş verilmesinde yardımcı oldu.

Adams, Amerika'nın Bağımsızlık Savaşı sırasında Fransa'da elçiydi. Bir süre sonra Jefferson da Fransa'ya gelip ona katıldı, sonra görevi ondan devraldı. Savaş bittiğinde, dostlukları rekabete dönüştü. Adams, muhafazakâr Federalistlerden yana oldu, Jefferson ise daha demokratik olan Cumhuriyetçilerin lideri haline geldi. Adams başkan seçildiğinde, Jefferson onun başkan yardımcısı olarak rahatsız bir hizmet dönemi geçirdi, ardından 1800'deki daha büyük kampanyada onu yendi.

Adams, Quincy, Massachusetts'deki evine çekilip emekli oldu. Sekiz yıl sonra Jefferson de Monticello, Virginia'ya çekilerek emeklilik hayatını seçti. 1811'de Adams'ın arkadaşlarından biri, eski meslektaşıyla mektuplaşmaya başlamasını önerdi. Adams önce bu fikri bir çırpıda reddetti. "Benim ona söyleyecek hiçbir şeyim yok, yalnızca cennete gideceği zaman yolu açık olsun demek isterim... inşallah hayatı iyi geçtiği süre boyunca o da ertelenir. Onun da bana söyleyeceği hiçbir şey olmaz, ancak kendimi hazırlamamı ister, o kadar."

Ama bir hafta sonra, 1812 Ocağı'nda, Adams gerçekten, on yıllık bir aradan sonra Jefferson'a ilk mektubu yazdı. Jefferson de cevabında, "Aynı amaç uğruna çalışmış insanlarız," diye bir söz kullandı. "Fırtınalar içinde, yüreğimizi avcumuza alıp yollara düştük biz. Ve sonunda mutlu bir limana varmayı başardık." Böylelikle dostlukları yeniden kıvılcımlanmış oldu. Mektuplarında yerel dedikoduları birbirlerine aktardılar, gündelik hayatlarını tartıştılar. Adams günde üç mil yürüyüş yapıyor, Jefferson üç saat atla dolaşıyordu. İki yeni ulusun geleceğini de tartıştılar,

ama yönü konusunda görüş ayrılığına düştüler. Ülkenin kurucu büyüklerinden son hayatta kalanlar onlardı. Bu kadar çok ortak anısı olanlar da yalnızca onlardı.

Özellikle Adams, arada sırada kendi fanililikleri konusuna değiniyordu: “Gerçek olan tek şey tüm hüznlerimizi aynı ortama gömeceğimiz, sevip de kaybettiklerimizin yanına gidip, bu sefer onları sevecek, ama bir daha hiç kaybetmeyeceğimizdir.”

1826’da kent halkından bir delegasyon, Bağımsızlık Bildirgesi’nin imzalanışının ellinci yıldönümü kutlamasına katılmasını istedi. Ama 90 yaşındaki devlet adamı bunu kabul edemeyecek kadar zayıftı. 4 Temmuz günü Adams koltuğunda oturuyordu. Dalgın haldeydi. Birkaç kelime mırıldandı, bu arada, “Thomas Jefferson sağ kaldı,” dedi, ardından akşam saat 6’da öldü.

Ama yanılmıştı. İkinci başkanın bilmediği şey, üçüncü başkanın da Virginia’da, birkaç saat önce ölmüş olduğuydu. Jefferson’un üriner hastalığıyla diyaresi bir yıldır sürmekteydi. 3 Temmuz günü, artık yatağından kalkamıyordu, kendinde de değildi. O gece bir ara uyanmış, “Ayın dördü mü?” diye sormuştu. Sonra hayatının en önemli gününde de öğleden sonraya kadar direnmiş, o zaman ölmüştü.

KRAL JOHN

24 Aralık 1167 - 19 Ekim 1216

Ölüm biçimi hariç, tarih Kral John’a hiç de iyi davranmamıştı. Magna Charta’yı imzalamak zorunda kalan hükümdar, babası II. Henry’nin yöneticilik yeteneğiyle ve hayat aşkıyla boy ölçüşemediği gibi, ağabeyi Arslan Yürekli Richard’ın askeri dehası yanında da sönük kalmış biriydi. Kendi kusurlarını hoş görme eğiliminde, uçarı, gençliğinde terbiye yoksunu biri olan John, kral olduğunda bütün bu kötü özellikleri daha da arttı. Öfkesi patladı mı müthiş patlıyordu. Yemek ve şarap konusunda oburun tekiydi. Richard’ın ölümünden hemen sonraki Paskalya ayınında, John piskoposa üç kere adam yolladı, ayını kısa kesmesini, çünkü karnının acıktığını söyledi. Tahta geçer geçmez attığı ilk adımlardan biri, kırmızı ve beyaz şaraba sabit fiyat

getirmek olmuştı. Bir savaş sırasında, yardım istemek için şöyle bir haber yolladı: “Selamlar. Bilinsin ki bize şarap gerekiyor. Bu nedenle emrediyoruz, Sandwich dolaylarında şarap bulursanız bizim için satın alın ve gecikmeden, giderleri bize ait olmak üzere, hemen Rochester’a yollayın.”

Bu aşırılıkları arttıkça; çevredeki lordların bu lüksleri finanse etme hevesi de azalıyordu. Birleşip bazı taleplerde bulunmak üzere Londra’ya yürüdüler. 1215 yılında, Runnymede’de o ünlü toplantı oldu, John Magna Charta’yı imzaladı, dünya tarihinde ilk defa olarak İngiltere mutlak hükümdarının hareketleri resmi olarak sınırlanmış oldu.

Ama bu anlaşma kısa ömürlü oldu. Çok geçmeden John’la askerleri kaçışa geçtiler. Bazı kaleleri almakta başarılı oldu. 12 Ekim 1216’da askerleriyle Welland Nehri’ne vardığında, sanki galip durumdaymış gibi görünüyordu. Her zaman sabırsız bir insan olan John, suların çekilme saatini bekleyemedi. Ama nehirle kumlar da John kadar oburdu. John orada birkaç adamını kaybetmenin yanı sıra, tüm kraliyet hazinesini, tüm mücevherlerini, düzinelerce altın ve gümüş kupaları, şamdanları, taç giyme törenine ait parçaları da kaybetti.

Bir hafta sonra öldü. Ama işte o anda tarih ona mert davrandı. Yüzyıllar boyunca, John’ın kin güden bir rahip tarafından zehirlenerek öldüğü anlatıldı. Rahibin kurbağa zehirini bir fincan elma suyunun içine boşalttığı söylenmekteydi. Shakespeare’in “Kral John” adlı oyununda da anlattığı trajik son buydu.

Kurbağaların hiçbir zaman zehirli olmadığı bir yana, John’ın ölümünün aslı ortaya ancak 1653’te, Sir R. Baker tarafından çıkarıldı. Baker’in yazdıklarına bakılırsa, John’ın hazinesini kaybettiği doğrudur. “Bu olayın üzüntüsüyle, belki de daha önceden kendini pek iyi hissetmediği için, hastalanmış, kan aldırılmış. İyi de beslenmiyordu. (Zaten hiçbir zaman beslenmesine dikkat etmezdi.) Yeşil şeftaliler yiyip, tatlı buralar içiyordu. Yavaş yavaş güçten düştü. Onu Newark’a zar zor götürebildiler ve orada öldü.”

Yani bir başka ifadeyle, Kral John dizanteriden ölmüştü. Nedeni de çok fazla meyve yiyip elma şarabı içmesiydi. Doktorlardan biri bağırsaklarını incelemiş, zehir izi bulamamıştı. Bağırsakları Crokton Abbey’e gömerken, cesedi bir rahip cübbesine sarıp Worcester’daki yüksek mihrabın altına gömdüler. 1797’ye kadar orada kaldı, sonra çıkarıldı, boyu ömründe ölçülmediği kadar dikkatle ölçüldü. Bir metre altmış yedi santimdi.

CASEY JONES

14 Mart 1864 - 30 Nisan 1900

Evet, Casey Jones diye biri gerçekten vardı. Uydurma olan, efsanevi demiryolu makinistinin ölümüyle ilgili kahramanlık öyküleri idi. Tüm olayların başlangıcı da, belki yaz kamplarından hatırlıyor olabileceğiniz şu şarkıydı:

*Şu köşeden yolcu trenini gördü.
Motorunu çalıştırdı, düdüğünü çaldırdı.
Ateşçi atladi, ama Casey kaldı.
İyi makinistti, ama ölüp gitti artık.*

Casey Jones tren makinistliği yaptığı sıralarda, bu mesleğin prestiji de 1920'lerdeki uçak pilotları ya da bugünkü astronotları kadar büyüktü. John Luther Jones, Cayce, Kentucky'deki kasabasından 15 yaşında ayrılıp demiryollarında telgrafçı olarak işe girmiş, on dört yıl sonra, 1893'te de Illinois Central şirketinde makinistliğe gelebilmişti. İriyari, yakışıklı bir adamdı. Boyu bir doksanın üstündeydi. Raylar üzerinde hız yapmasıyla çok geçmeden ün kazandı. Bunun ödülü olarak ona en iyi hatlar, en yeni ve en hızlı trenler verilmeye başlandı.

1900 yılının Şubat ayında, makinistlerden biri kazada ölünce, Jones mesleğinin doruğuna yükseldi, Cannonball Express'in makinisti oldu. Bu tren Chicago'dan New Orleans'a gidip geliyordu. Jones Memphis'den Canton, Mississippi'ye, Jackson'un kuzeyine giderken pek çok tehlikeli, engebeli, virajlı yerlerden geçiyordu.

29 Nisan gecesi, Jones, Memphis'e girdikten az sonra, dönüş seferinin makinistinin hasta olduğu ortaya çıktı. Jones çift vardiya çalışmayı kabul etti. Tren zaten bir saat 15 dakika geç kalmıştı. Jones bunu telafi etmeye hevesle karar verdi. Yolda normal hız saatte 50 mildi. Ama Jones cesaretini toplamış, 60 ortalama tutturmaktaydı. Zaman zaman güçlü yolcu trenini 100 milin üstünde bir hızla götürdüğü de oluyordu. Karanlığa ve sise rağmen, Canton'un 15 mil kuzeyine vardıklarında Jones programa göre yalnızca iki dakika rötarlıydı.

Son hızla ilerlerken, o yorgun haliyle, bir bayrak sinyali gözden kaptırdı, az ileride raylar üzerinde bir yük treninin durmakta olduğunu anlamadı. O tren de, kuzeye giden trenin geçmesinden sonra ikinci raya

geçmeyi bekliyordu. Jones duran trenin kırmızı ışıklarını gördüğünde, aralarında 150 metre kalmıştı. Hava frenlerini çekti, tekerleri tersine döndürdü ve şarkının dediği gibi, çarpışmadan hemen önce düdüğü çaldı. Marşandize çarpıp parçaladığında çıkan gürültü kilometrelerce öteden duyuldu. Buharlı lokomotif ilerlemeyi sürdürdü, önce saman yüklü vagonu, ardından mısır yüklü vagonu parçaladı, ondan sonra raydan çıkıp devrildi. Yolcu vagonlarının hiçbirisi hasar görmemişti. Bir tek can kaybı vardı, o da Casey Jones'du. Lokomotifin içinde ölü yatıyordu. Boynuna bir demir çubuk saplanmıştı.

Yukarıdaki şarkının Wallace Saunders'a ait olduğu söylenmektedir. O da demiryollarında çalışan siyah bir temizlik işçisiydi. Bu görkemli kazayla ilgili şarkıyı, olaydan bir hafta sonra söylemeye başlamıştı. Derken şarkı diğer demiryolu işçilerince de öğrenildi, raylar üzerinden tüm ülkeye yayılırken onları da onurlandırmaya başladı. Şarkının bir versiyonu 1909 yılında nota olarak basıldı, bir vodvilde çok popüler oldu.

Jones'un Kentucky'deki kasabasında mezarına dikilen taş, "onun suç olmaksızın" yer aldığı iddia ettiği bu kazadan da söz etmektedir.

JANIS JOPLIN

19 Ocak 1943 - 4 Ekim 1970

“**B**elki ben diğer şarkıcılar kadar uzun ömürlü olamam, ama sanıyorum yarına kaygılanmak insanı bugünden mahveder.” Tam 1960'lı yıllara uygun bir söz. Ama zaten Janis Joplin de o on yılın, o kültürün ürünüydü. Teksas körfezindeki Port Arthur kentinden gelme bu tatlı küçük kız sonradan asi kesilmiş, Haight-Ashbury'nin yükselişi sırasında 1966'da San Francisco'ya yönelmişti. Bir yıl geçtiğinde Joplin, arkasında kendi orkestrası Big Brother ve Holding Company'nin desteğiyle, avazı çıktığı kadar haykırarak ülkenin Monterey Rock Festivali'nin ilk kadın rock yıldızı olmaya doğru gidiyordu.

Vahşi giysileri, tüylü şalları, Porsche'sindeki psikedelik kelekleri, çılgın kızıl saçlarıyla yansıttığı imaj giderek daha da çılgınlaşıırken, Joplin'in söylediği blues'lar hâlâ mükemmeldi. “Evet, hayat çılgın,” diyordu. “Ama bazen de yeterince çılgın değil.” Alkol de onun imajının bir

parçasıydı. Sahnede içki içmesi karşılığında Southern Comfort'u üreten içki tesislerinden bir kürk manto istemiş, almıştı da! Uyuşturucu da alırdı. Eroinin, patlayan şöhreti karşısındaki korkusunu dindirdiğini kendisi itiraf ederdi. 30 yaşına kadar yaşayamayacağına inanmış olan Joplin, kendi ölümünden üç hafta önce rock yıldızı Jimi Hendrix'in aşırı dozdan ölmesi konusunda yorum yapması istendiğinde, "Tanrı'nın merhameti sayesinde...' desek olmaz mı!" demişti.

1970 sonbaharında Joplin, Los Angeles'taki Landmark Otelinde kalıyor, yeni bir albüm üzerinde çalışıyordu. 3 Ekim Cumartesi öğleden sonra belediye binasını aradı, son sevgilisiyle evlenmek için ruhsat almakla ilgili sorular sordu. Ayrıca yeni eroin ısmarladı. O akşam Joplin plak doldurmaya gitti, oradan çıktığında arkadaşlarıyla bara uğrayıp birkaç içki içti. Oteldeki odasına geceyarısından sonra döndü, yeni eroin den aldı, plastik torbayı çöpe, enjektörü de kutuya koyup çekmeceye yerleştirdi. Sonra lobiye indi, otel görevlisine sigara alabilmek için beş dolar bozdurdu.

Ölüm saati, Pazar 01.40 olarak saptandı. Onu odasında yere yıkılmış durumda buldular. Bulmaları bir sonraki gece gerçekleşebilmişti. Gitaristlerden biri, Joplin'in neden bütün gün odasından çıkmadığını merak ettiği zaman. Joplin'in intihar ettiği de söylendi. Ama eroini her zamandan fazla mı aldı, yoksa ona her zamandan daha saf bir toz mu verildi, belli değildi. Daha saf toz, daha kuvvetli, daha öldürücü olabilirdi.

Ölümüyle ilgili haberlerde, şaşkınlığa pek yer yoktu. Daha çok, hüznü vardı. Joplin tıpkı istediği gibi, yakıldı, külleri California'nın County kıyılarına serpildi.

EDMUND KEAN

17 Mart 1789 (?) - 15 Mayıs 1833

Tiyatro mesleğinde, aktörün sahnede ölmesinden daha enfes bir rol bulunamaz. Olay öylesine tiyatro doludur ki, bazı aktörler ömürleri bittiğinde sahnede ölmek istediklerini söylemektedirler. Böyle bir olay kesinlikle Edmund Kean'e de çok yakıştı. Ölümünden 150 yılı aşkın bir süre sonra, hâlâ gelmiş geçmiş en büyük aktörlerden biri sayılmaktadır. Londra'daki bir tavanarasında, gayri meşru bir çocuk olarak dünyaya gelmiş, çok ufak tefek, sesinde hiç etkileyici titreşimler bulunmayan biriydi. Ama onu seyretmek çok heyecan vericiydi. Şair Samuel Taylor Coleridge onu seyrettikten sonra, "Shakespeare'i şimşekler halinde okumak gibi," demişti.

1814'te, Londra'nın Drury Lane Tiyatrosu'nda, ilk büyük rolüne, "Venedik Taciri"ndeki Shylock rolüne çıkmıştı. O andan itibaren bir yıldızdı Kean. Gişe rekorları kırıyor, bu başarısını "Hamlet", "Othello" ve "Üçüncü Richard"daki rolleri izliyordu. Ama yıldız aktör rolü, en iyi oynadığı roldü. Çok kibirli bir insandı. Ama buna rağmen, başka bir aktör çıkar da kendisini gölgede bırakır diye de paranoya düzeyinde korkuları vardı. Uzun yılları yoksulluk içinde geçmiş olan Kean, spot ışığını ve paraları kaçırmamak için canını dişine takarak çalışıyor, yorgunluktan bit-

kin düşüyordu. Bunun yanında aşırı içiyor, aşırı sefahat âlemlerine dalıyordu. Kurtlar Kulübü'nü kurdu. Görünüşte bir aktörler kulübüydü, ama aslında bol bol içki içip aktristler ve fahişelerle âlem yapmak için bir fırsattı. Bu tempoda giderken, Kean'ın daha ilk sezonun sonunda kan kusuyor olmasında da şaşılacak bir şey yoktu.

1825'e kadar hem İngiltere'de, hem de Amerika'da başarısını sürdürdü. O sıralarda bir kıskanç koca, karısıyla Kean'ın epeydir süren gayri meşru ilişkisini ortaya çıkardı. Kean hapse atılmaktan kurtuldu, ama bu skandal nedeniyle de sahnelerden hemen hemen aforoz edildi. Yuhalayan seyircilerden kurtulmak için Amerika'ya kaçtı, ama günahlarının haberi oraya ulaştığında, Boston Tiyatrosu'nda da taşkınlıklar oldu. Londra'ya dönen Kean, gösteri aralarında kuliste kocaman kadehler dolusu konyak devirerek kendini o bağışlamaz seyircilerine karşı çelikleştirmeye çalıştı. Bir yandan bu içkiler, bir yandan da mahvolan kariyerinin yarattığı stres onu çok hasta ettiği için zaman zaman gösteri öncesinde veya sonrasında yere yıkılıyordu. Henüz 40 yaşında olmasına rağmen, çok zayıf düştüğü için repliklerini de unutmaya başlamıştı. Daha da acıklısı, o ufak tefek cüssesinin sahneyi doldurabildiğine artık kendi de pek inanamıyordu.

Bir Londra gazetesine yazdığı umutsuz bir yazıda, "Benim için mücadele verin," demişti. "Kendi elimde kaynak yok. Aklım çalışmıyor, vücudum da umutsuz. Kalbimi Tanrı biliyor. Yapmak isterdim, ama yapamam. Kahrolası ihtiras. Ruh sıcıyor, ama beden yıkılıyor." Kean giderek daha düşük performans veriyordu. Sonunda parası bitti, geçinebilmek için rollerini zorla oynama durumuna düştü. 19 Şubat 1833'te sahnede bayıldı. Kendine geldikten sonra, 25 Mart'ta, Covent Garden Tiyatrosu'nda "Othello"yu oynamaya başladı. Oğlu Charles da Iago rolündeydi. Kean soygundu, titriyordu. Arada birkaç kadeh konyak devirdi, sonra sahneye yürüdüğünde, kalabalığın kendisini alkışlarla karşıladığını gördü. İki sahneyi zar zor oynadı, ama üçüncü sahnede, kendisini ünlü kılan konuşmalardan birine başladığında, kolları oğluna sarıldı, Kean yere çöktü. Soluk soluğaydı. "Tanrım, ben ölüyorum! Benim yerime sen konuş!" dedi.

Ama Kean'ın ölümü bile, sahnedeki abartılı gerçekler düzeyine uymamıştı. Birkaç hafta daha yaşadı. Yemek yemeyi reddediyor, ama konyak içmeyi sürdürüyordu. Sonunda 14 Mayıs günü, 45 yaşındaki aktör bilincini kaybetti, ertesi sabah da, sahneden uzakta, bir veda tiradı çekemeden, ölüp gitti.

MONACO PRENSESİ GRACE (KELLY)

12 Kasım 1929 - 14 Eylül 1982

Hem sahnede, hem de sahne dışında içine kapanık, soğukkanlı bir insan olan Grace Kelly, bu kişiliğine uygun biçimde, stüdyosuna elbette vücut ölçülerini vermemiştir. Onunki ölçülerle ifade edilemeyecek bir zarafetti. Güzelliği dillere destandı. Hollywood'un en sevilen ve en çok aranan yıldızlarından biriydi. Bu durumda, ölümünün haftalarca renkli basın sayfalarını doldurması ne garip bir tecellidir! Bunun belki bir nedeni de, özel hayatının her zaman biraz fazla özenle korunması olabilir.

Sinema yıldızıyken, yalnızca on bir film çevirmenin sonucunda sağladığı kariyer başarısını hiç çekinmeden terk edip, masallardan çıkma Monaco Prensi III. Rainier ile evlenen Grace Kelly, kaza günü, minik Riviera prensliğinde, kraliyet ailesinin dağdaki evinden, resmi saraya dönüyordu. Tarih, 13 Eylül 1982'ydi. Bu tarih ne yazık ki onun yaşamının sonunu gösteriyordu.

Normalde bindiği arabayı her zaman bir şoför kullanırdı, çünkü Prenses Grace bu dik, virajlı ve zorlu dağ yollarında araba kullanmaktan hiç hoşlanmazdı. Ama bu sefer, bindiği 3500 sedan arabanın arka kanepesine daha sonra giyeceği birkaç elbise sermiş, kendisine ve 17 yaşındaki kızı Prenses Stephanie'ye ön kanepede ancak yer kalmıştı. Yolum özellikle zor bir bölümünde, Moyenne Corniche denilen yerde, yani gidecekleri saraya beş mil kala, arkalarındaki kamyon, arabanın son viraja yaklaşırken savrulduğunu gördü. Araba önce soldaki dağ yamacına sürtünür gibi oldu, sonra sağdan aşağıya uçtu, 15 metre aşağıdaki ağaçlı yamaca düştü, birkaç takla attıktan sonra, bir çiçek bahçesinde durdu.

Motordan buharlar tüterken, orada yaşayanlar Stephanie'yi sürücü koltuğundan çekip çıkardılar. Daha sonra kurtarma ekipleri, anneyi de arka kanepeden çıkardı. Her ikisi de Prenses Grace Hastanesi'ne götürüldü. 52 yaşındaki prensesin sayısız kemiği kırılmıştı. Oyluk kemiği, kaburgaları, köprücük kemiği de bunlar arasındaydı. Hiç kendine gelmedi. Salı günü hayat destek sistemine bağlandı, ama ailesi, onun kendine gelme umudu olmadığını öğrenince, hayat destek sistemi

bağlantısının kesilmesini istedi. Akşam saat 10.30'da beyin kanamasından öldü.

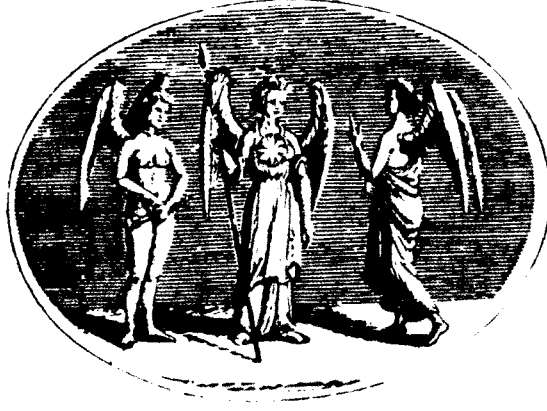
Ölüm haberi bir anda bütün dünyayı şoka sürükledi. Dünyanın en güzel kadınlarından biri ölmüştü. Monaco'lular elbette ki daha büyük bir şok içindeydi. Bütün Monaco bu haberle sarsıldı. Ama buna neden, yalnızca bu kaybın böylesine ani olması değildi. Beklenmeyen bir olay olması da etkili oluyordu. Kazayla ilgili olarak sarayın ilk yayınladığı bildiride, prensesin hayatının tehlikede olabileceği hiç belirtilmemişti. Sarayın dediğine göre, Prenses Stephanie hafif yaralanmıştı. Oysa aslında omurlarından biri çatlıktı, boynuna da minerva geçirilmişti. Bildiride ayrıca, arabanın frenlerinin patladığı yazılıydı. Oysa kaza sonrasındaki muayene, frenlerin sağlam olduğunu gösterdi. Bu yanlış bilgilerin nedeni, saray basın görevlilerinin izinde olmasından, kaza haberlerini kamuoyuna, ailenin özel hizmetkârlarının duyurmuş olmasından ötürüydü.

Onların tedbirli davranmak istemesi, basının "Örtbas var!" diye çığlıklar atmasına yol açtı. İlk akla gelen, arabayı Stephanie'nin kullandığıydı. Fransa yasalarına göre 17 yaşında sürücü belgesi alınamıyordu. Evet, Stephanie gerçi sürücü koltuğundan çekilerek çıkarılmıştı, ama kendisi de, annesi de, güvenlik kemeri takmamışlardı. Fransa'da henüz bu da mecburi değildi. Taklalar sırasında ikisi de herhangi bir tarafa savrulmuş olabilirdi: Kaza öncesinde bazı kimseler, direksiyonda Prenses Grace'i gördüklerini de hatırlıyorlardı. Ama bu bilgiler, dedikoduların hayli yayılmasından sonra ortaya çıkabilmişti.

Bu arada, kaza nedeninin, arabada prensesle kızı arasında çıkan bir kavga olduğu da söylendi. Stephanie'nin yeni erkek arkadaşı konusunda, ana ile kızın arasında anlaşmazlık olduğu biliniyordu.

Hitchcock filmlerinin şahane yıldızının sonunun nasıl böyle korkunç bir biçimde geldiği hiçbir zaman kanıtlanmadı. Stephanie soruşturmada, araba kontrolden çıkarken kendisinin el frenini çekmeye çalıştığını söyledi. Prenses Grace'in doktorlarına göre de, prenses ölmeden hemen önceki muayene, kazadan önce bir kriz geçirdiğini gösteriyordu. Belki bu yüzden başı dönmüş, akli karışmış, arabanın kontrolünü kaybetmiş olabilirdi. Bunun üzerine de, krizin Stephanie ile bir kavga sonucu geldiği söylentileri yayılmıştı. Tabii başka neden de olabilirdi. Ölüm nedeni bir sır olarak kaldı.

Hangisi olursa olsun, bu kadar güzel bir hayat sürmüş bir kimseye uyacak bir son olmadıği kesinlikle ortada.

SAINT LAWRENCE

Ö. 258

Ölüm biçiminden ötürü şöhret yapmış bir tek ermiş kişi varsa, o da herhalde, Roma döneminin ünlü kurbanı Saint Lawrence'dir. Üçüncü yüzyılda, Roma İmparatoru Valerian, Hristiyanlara karşı ikide bir dönemsel baskılar başlatırken, Lawrence de Papa II. Saint Sixtus'un yedi yardımcısından biri durumundaydı. Aslında kendisi hakkında kesin olarak bilinen tek şey de budur. Ama Hristiyan yazarlar çok geçmeden, Lawrence'in ölümü konusunda daha ayrıntılı şeyler anlatmaya koyuldular. Aşağıda Katolik kilisesinin benimsediği hikâyeyi bulacaksınız:

258 yılında Papa Sixtus idam edildikten sonra, Lawrence yakında kendisini de öldüreceklerine inanmıştı. Kilise hazinesinden sorumlu olan Lawrence, yavaş yavaş değerli parçaları yoksullara dağıtmaya başladı. Sonunda tutuklandı, servetin geri kalanını Roma sarayına teslim etmesi emredildi. Lawrence yargıça, tüm parçaları toplamak için üç güne ihtiyacı olduğunu söyledi, sonra bir yığın yoksul ve sakatı bir araya toplamaya koyuldu. Öfke içinde yargıça, "İşte kilisenin hazineleri," diye cevap verdi.

Yargıç bunun üzerine, onun kafasını kesmenin yeterli bir ceza olma-

diğına karar verdi, Lawrence'in yavaş yavaş, ölene kadar yakılmasını emretti. Onu soydular, akkor haline gelmiş, ağır yanan kömürler üzerinde yerleştirilmiş bir ızgaraya yüzükoyun yatırarak kayışlarla bağladılar. Söylentilere göre Lawrence'in yüzündeki soğukkanlı gülümseme, bedeni kızarıırken de sürmüş, sanki o sıcaklığın farkında değilmış gibi görünmüş. Hatta yargıça, "Çevirin beni, o tarafım kızardı," dediği bile rivayet edilmektedir.

Katolik doktrinine göre, bu dehşet verici olay, izleyenleri öyle etkilemiş ki, birkaç Romalı senatör o anda Hristiyanlığa geçip Lawrence'in cesedini mezarına kadar taşımışlar. Aslında onun ölümünün Roma'da çok sayıda kişiyi Hristiyanlığa çeken bir ilham getirdiğine inanılmaktadır. Bu akımın sonucunda, putperest kenti Roma, Katolik inancının temeli haline dönüşmüştür. Lawrence'in mezarı üzerine bir kilise kurulmuş olup, bugün Roma'nın ünlü yedi bazilika'sından biri olarak, hâlâ ayaktaadır.

Ama Lawrence bütünüyle oraya gömülmüş değildir. Daha bir düzine kilise, onun bedeninden parçalara ve birtakım reliklere sahip olduklarını iddia etmektedirler. Bunlar arasında, onun yatırıldığı ızgara, Lawrence'in kürek kemiği, kol kemiği, çene kemiği, omurga eklemi, parmağı, ayağı, iki kaburgası, biraz da erimiş yağı bulunmaktadır.

BRUCE LEE

27 Kasım 1940 - 20 Temmuz 1973

"Doğu'nun En Hızlı Yumruğu", "Kung-Fu'nun Kralı" Bruce Lee, Hollywood'da Uzakdoğulu Clint Eastwood olarak şöhrete ulaşmaya başladığı anda öldü. Hong Kong'da çekilmiş üç başarılı kung-fu filmi vardı: "Büyük Patron", "Öfke Yumrukları" ve "Ejderha Yöntemi". Bunları kendi yazmış, kendi yönetmişti. 1973'te "Ejderha Sahneye Çıkıyor"un başrolünü oynadı, Warner Brothers'a en başarılı uluslararası filmlerinden birini kazandırdı. Bunlar belki işe yaramaz kavgalı filmleriydi, ama üst üste konulunca 100 milyon dolardan fazla para getirmiş, Lee'ye de, daha önce 1966'da "Yeşil Külâh" televizyon dizisinde oynadığı günlere hiç benzemeyen adanmış bir hayran kitlesi kazandırmıştı.

Los Angeles'ın basketbol yıldızı Kareem Abdul-Jabbar'a da rol verilmiş olan, Lee'nin beşinci filmi "Ölüm Oyunu"nun çekimleri yarısına geldiğinde, 20 Temmuz 1973 günü Lee birdenbire 32 yaşındayken öldü.

Resmi açıklamalara göre, o sırada aktrist Betty Ting Pei'nin Hong Kong'daki apartman dairesinde, bir senaryoyu konuşmaktaydı. Başının ağrıdığını söylemiş, ev sahibinden aldığı reçeteli ağrı kesici hapını yuttuktan sonra bir süre yatak odasında uzanmıştı. Birkaç saat sonra Pei onu uyandıramadığını gördü. Lee o gece hastanede öldü. Adli tabip, Lee'nin beyin ödeminden öldüğünü söyledi. Nedeninin, ya ağrı kesiciye, ya da sırtındaki incinme nedeniyle hep yuttuğu ilaca alerjiden olabileceği düşünüldü.

Lee'nin hayranları buna inanmayı reddetti. Onlara göre, fazla sağlıklı olduğu için ölmüştü Lee. Vücudu o ağır egzersiz programına, ikide bir çığ sığır eti, yumurta, ara sıra da bardak dolusu sığır kanından oluşan beslenme rejimine dayanamadı, diyorlardı. Daha da esrareniz bir söylenti vardı.

Çin'deki savaş sanatları ustalarının, filmlerde eski sanatların pek çok hilelerini açık ettiği için onu öldürttükleri söylenmekteydi. Ona ya kendini belli etmeyen bir Doğu zehiri verilmiş, ya da "titreşimli el" denilen dokunuşun kurbanı olmuş, deniliyordu. Söylentilere göre bu tür ölümler, dokunuşun yer almasından iki yıl sonra gerçekleşiyordu ve neden anlaşılamıyordu.

Hong Kong'daki cenazesine 30.000 kişi katıldı. Seattle'da daha sessiz bir cenaze töreni daha yapıldı. Steve McQueen de tabut taşıyanlar arasındaydı.

Gömüldüğünden çok sonra, Lee beyazperdede yaşarken olduğundan daha sık görülmeye başladı. "Ölüm Oyunu"nun yapımcıları 30.000 fit'lik kavgahanesi filmi artırmış, o filmi de bir dublöre bitirtmişlerdi. Yapımcılardan biri çok haklı olarak şöyle diyordu: "Hayranları kavgahanelerini merak ediyor, yoksa Lee'nin Shakespeare okuyup okuyamayacağını değil." Daha pek çok film yapıldı, yapımcılar birkaç metre Lee filmi parçası buldukça, o parça da yeni filmlere sokuldu. Buna Lee'nin çocukken çekilmiş rolleri bile dahildi. "Yeşil Külâh" dizisinden parçalar birleştirilip sinema filmi yapıldı, ona çok benzeyen insanlara "Bruce Lee Yaşıyor!" adlı filmler çevirttirildi. Bu filmlerin birinde, ona benzeyen üç kişi vardı. Dürüstlük gereği, bu filme, "Bruce Lee'nin Klonları" diye isim konmuştu.

VIVIEN LEIGH

5 Kasım 1913 - 8 Temmuz 1967

“**B**en Akrep burcundayım. Akrepler tıpkı benim gibi kendi kendilerini yer, kendi kendilerini yakarlar.” Böyle bir söz, Scarlett O’Hara’nın ağzından asla çıkamazdı, ama onu o rolde canlandıran aktriste, Vivien Leigh’e, çok iyi uyuyordu. Vivien Leigh gerçi “Rüzgâr Gibi Geçti”nin ünlü dilberi gibi sinir patlamalarına eğilimliydi, ama fiziksel olarak böyle bir hayatın temposuna ayak uyduramıyordu. 1945’te verem olduğu teşhis edilmişti. Ömrünün geri kalanı boyunca inatçı öksürüklerle, ara sıra sayıklamalarla mücadele etti. Bir yandan yirmi beş tiyatro oyununda rol alırken, beş film çevirirken, bir Tony ve ikinci bir Oscar kazanırken bile, sağlık durumu böyleydi.

İngiliz bir borsa simsarının kızı olarak, Darjeeling, Hindistan’da doğan Leigh, her zaman için ihtiraslı bir aktrist olmuştu. “Rüzgâr Gibi Geçti”deki ünlü rolü kapmak için nasıl komplo kurduğuyla ünlüydü. Atlanta yanarken sete gelmişti. Grimsi yeşil gözleri, yürek biçimli yüzüyle orada durmuş, yapımcı David O. Selznick ona bakakalmış, ünlü rolü kolaylıkla verivermişti. 1951’de eleştirmenleri şaşırttı, Broadway’de eşi Laurence Olivier ile birlikte gözüksü, sahneye çıktı. İkisi de aynı zamanda oynayan Cleopatra oyunlarıydı. İkisi de başarılıydı. Leigh bir gün birinde, bir gün diğesinde sahne alıyordu. Oyunlardan biri, Bernard Shaw’un “Sezar ve Cleopatra” adlı eseri, diğeri ise Shakespeare’in “Antuan ve Cleopatra”ıydı.

Aslında Leigh her şeyden önce, kocasının kariyeriyle yarışma hevesi yüzünden kendini zorluyordu. Ama Olivier’ye daha şimdiden yüzyılın en büyük aktörü denmeye başlandığına göre, bu da o kadar kolay bir şey değildi. Leigh tüberkülozuna rağmen yavaşlamadı. Durmadan sigara içiyor, durumunu daha kötüleştiriyor, az uyku uyuyor, bir hayli de içiyordu. İşkisi pek de aşırı olmasa bile, belli miktarda içtiği zaman ani isteri nöbetlerine tutulabiliyordu. Sonunda, 1953 yılında Paramount Stüdyolarında “Elephant Walk” adlı film çekilirken Leigh yere yığıldı. Az sonra olay sır olmaktan çıktı. Sedyeyle onu İngiltere’ye geri götürecek uçağa taşınırken, gazetecilerin önünde bağırarak kriz geçirmişti. Birkaç ay sonra, yeni bir oyunun provalarına başlamak üzere geri döndü.

Leigh oldukça düzenli çalışmayı sürdürdü, ama sonunda, sergilediği o patlamalar, Olivier’yi yirmi yıllık evliliklerine 1960’da son vermeye it-

ti. Yedi yıl sonra, Mayıs 1967'de, Leigh Londra'da, yeni bir Edward Albee oyunu olan "İnce Denge" için prova yapıyordu. Birdenbire kilo kaybetmeye başlamıştı. Öksürükleri kötüleşti, kan tükürmeye başladı. İleri verem teşhis edildiyse de, hastaneye kaldırılmaya yanaşmadı, onun yerine, evde dinleneceğine söz verdi. Eaton Meydanı'ndaki dairesinde oyunun provalarını 2 Temmuz'a kadar sürdürdü. Pek kaygılı görünmüyordu. "Ne güzel, değil mi?" diye yazmıştı bir ara, "beklenmedik bir şey... Tabii söylemeye bile gerek yok, daha çok Larry için üzülüyorum (o sıra o da ağır hastaydı). Bana sık sık yazıyor, ama sanıyorum çok zor günler geçiriyor."

Altı gün sonra, sabahın erken saatinde, Leigh yatak odasında, yere yığılmış durumda, ölü bulundu. Onu bulan, boşandığından bu yana erkek arkadaşı olan Jack Merivale'di. Merivale onu on beş dakika önce kontrol ettiğinde, yatağında uyuyor bulmuştu. Herhalde az sonra uyanmış, boğucu bir spazm geçirmiş, ciğerleri sıvıyla dolduğu için de boğulmuş olmalıydı. Başucu masasındaki termosu da devirmişti. Besbelli bir yudum su bulup içmeye çalışıyordu. "The New York Times" gazetesi 1939 yılında onun "Rüzgâr Gibi Geçti"deki şaşırtıcı performansını değerlendirirken, 25 yaşındaki aktrist için, "bencil, çekik gözlü, hayata iki pençesiyle sarılan, ipek tenli, kimseden bir şey istemeyen, kendi vicdanını bile dinlemeyen, sonunda kendi fethedilmezliği yüzünden başarısızlıkla yüzleşen, ama bunu kendine de, bize de bir son olarak kabul ettirmeyen coşkun karakterin ete kemiğe bürünmüşü," diyordu. Ama gerçek hayatta, o rol de ona bedelini ödetmişti.

MERIWETHER LEWIS

18 Ağustos 1774 - 11 Ekim 1809

Meriwether Lewis'in ölümüyle ilgili olarak o kadar çok sanık vardır ki (buna ünlü kâşifin kendisi bile dahildir), bunlar bir araya geldiğinde bir Agatha Christie romanını doldurmaya yeter. William Clark'la birlikte Pasifik Okyanusu'na geçit açan bu kişi, birkaç yıl sonra nasıl olur da kıtanın doğusunda, çok kullanılan bir yolun üzerinde, beş parasız ve ölü bulunurdu? Bunu hiç bilen yoktur, ama teoriler pek boldur.

Lewis'in iki yıl süren keşif gezisinden zaferle dönmesi üzerine, arkadaş ve çocukluk komşusu olan Başkan Thomas Jefferson, 1807 yılında onu yukarı Louisiana Bölge Valiliği'ne atadı. Ama Lewis'in kâşifliği, yöneticiliğinden iyiydi. St. Louis'deki çalışma odasına söz dinlemez yerleşimciler, rüşvetçi memurlar doluşup duruyor, Kızılderili kabileleriyle yapılan pazarlıkların bir türlü sonu gelmiyordu. 1809'a kadar geçen sürede, sorunları onu giderek daha çok rahatsız eder oldu. Derken Lewis birdenbire, birtakım sorunları çözümlmek için Washington'a gitmemeye karar verdi. Bu sorunlara, Washington'un ödemediği masraf faturaları da dahildi, üstelik Lewis bu yüzden borç içindeydi. Eylül başlarında Lewis, St. Louis'den, New Orleans'a kalkan bir gemiye bindi. Oradan okyanus üzerinden Washington'a giden bir gemiye aktarma yapacaktı. Nehir yolculuğu sırasında vasiyetnamesini yazdı, nesi var nesi yoksa annesine bıraktı. Besbelli bir bunalım geçiriyordu. Birkaç gün sonra, gemi Chickasaw Bluffs'a (bugünkü Memphis) geldiğinde, Lewis yüksek ateşli ve aklını kullanamaz durumda kıyıya çıkarıldı. İki kere kendini öldürmeye kalkmıştı. Fort Pickering'de iki hafta tedavi görüp iyileşen vali, 29 Eylül'de, yolculuğunun geri kalanına yetecek 100 dolar borç alıp, yanında iki hizmetkâr ve bir subayla, Natchez diye bilinen karayolundan yola koyuldu.

Bundan sonra neler olduğu konusunda tarihçiler pek çok soru sorarlar. Teorilerden birini burada anlatalım: 10 Ekim günü Lewis, Nashville'in 72 mil güneybatısında, Bayan Robert Grinder'e ait, kütüklerden yapılmış iki kulübenin birinde konakladı. Kadının kocası o sıra uzaklara gitmişti. Bayan Grinder sonradan, Lewis'in kesinlikle çok heyecanlı ve tedirgin bir durumda olduğunu anlattı. Gecenin geç saatlerinde Lewis bir ileri, bir geri dolaşıyor, kendi kendine mırıldanıp duruyordu. Homurtularının arasında da, Washington'la olan sorunlarında ne büyük haksızlığa uğradığını haykırıp duruyordu.

Bayan Grinder, geceyarısı onun kaldığı kulübeden bir silah sesi ve bir düşme sesi duyduğunu söyledi. Sonra Lewis'in sesi, "Ah, Tanrım!" diye haykırmış, bir silah sesi daha duyulmuştu. Derken Lewis sendeleyerek onun kulübesinin kapısına gelmiş, "Ah, madam, ne olur, yaralarımı yıkamak için bana biraz su verin" demişti. Ama Bayan Grinder, çok korktuğu için kapıyı açmadığını söylüyordu. Ertesi sabah çocuklarından birini biraz ilerideki ambara, Lewis'in hizmetkârlarına haber vermeye göndermişti. Onlar besbelli olup biteni hiç duymamışlardı. Lewis'i yatağında yatar buldular. Bir kurşun yanına, biri kafasına girmişti. Yaşıyordu, ama alnının bir kısmı parçalanmış, beyni görünüyordu. Lewis onlara, kendisini

öldürmeleri için yalvardı. Son sözleri şöyle oldu: “Ben korkak değilim. Ama cesaretin sınırı var. Ölmek zor.” Lewis, Natchez Trace dolaylarına, kulübenin yakınındaki bir yere gömüldü. Bu hikâyenin tüm göstergeleri, Lewis’in intihar ettiği yönündedir. Washington’a ulaşan ve dikkat çeken öykü de budur. Ama Tennessee’nin yerlileri bambaşka bir hikâyeye inanmaktadırlar. Bu işte bir kasıt olduğu yolundaki yorumlar kuşaktan kuşağa anlatılmış, hatta 6 Mart 1930 tarihli “Lewis County Herald” adlı bölge gazetesinde bile, “Lewis Öldürülmüş müydü?” diye manşet atılabiliştir.

Acaba? Olayın gerçeğini anlamak için hiçbir zaman soruşturma yapılmış değildir. Ama tarihçiler ortaya birkaç kuşkulu kişinin adını getirmişlerdir. Lewis’le birlikte yolculuk yapmakta olan subay, iki gün için yol arkadaşlarından ayrılmıştır. Daha sonra, Lewis’in öldüğü gün gelmiş, ama Lewis’in yaralarını muayene bile etmemiş, yakından ateş edilip edilmediğini anlamak için barut izlerine bile bakmamıştır. Louisiana bölgesinde o sıralardaki politik kalleşlikler bilindiğine göre, belki de subay cinayeti kendisi işlemiş olabilir. Lewis’in hiçbir zaman kendilerine yeterli para vermediğinden yakınıp duran hizmetkârları da öldürmüş olabilir. Lewis’in cebinden yalnızca 25 cent çıkmıştı. Oysa Fort Pickering’den ayrılırken üzerinde 200 dolar olduğu bilinmekteydi.

Bayan Grinder de bir başka sanıktır. Belki Lewis’den çok korkmuş, bu yüzden onu öldürmeye karar vermiştir. Bazıları Bayan Grinder’ın gecenin geç saatinde gelip Lewis’i soyduğunu ve öldürdüğünü söylemektedir. Aslında Natchez Trace’de o sırada kuşkulanicak pek çok soyguncu cirit atmaktaydı. Bu konudaki kesin karar nedense havada bırakılmıştır. Lewis’in mezarının yeri bile kesin değildir. Başlangıçta çok püften bir işaretle belirlenmişti. Bu durum 1925’e kadar böyle sürdü, ancak o zaman, yani olaydan yüzyılı aşkın bir süre sonra, oraya ulusal bir anıt dikildi.

ALFRED LOEWENSTEIN

1877 - 4 Temmuz 1928

Avrupa’nın en zengin adamı olarak ünlenen Alfred Loewenstein, 4 Temmuz 1928 günü Manş Denizi üzerinde uçaktan düştüğünde, “The New York Times” olayı şöyle duyurmuştu: “Finansör kayboldu-

ğunda, yolcusu olduğu uçak, Londra yakınlarındaki Croyden'den Brüksel'e gitmekteydi. Uşağı, iki stenografı, ayrıca uçağın pilotuyla makinisti de oradaydılar, ama hiçbir olayın farkına varamadı." Farkına mı varmadı? Altı kişi taşıyabilen, sıkışık, monoplan bir uçakta, 4.000 fit yüksek-
teyken, insan patronunun arka kapıdan aşağıya düştüğünü nasıl fark et-
mez?

Hele de patron Alfred Loewenstein olursa... kiminin "Krezüs", kimi-
nin "Belçika Noel Babası" diye tanıdığı kişi olursa! Buhar gemilerinden
kurulu filoların, Avrupa'daki nice kömür madeniyle çelik tesisinin, ya-
pay ipek fabrikalarının, Afrika'da kauçuk plantasyonlarının sahibiydi o.
Öyle zengindi ki, Belçika parasının istikrara kavuşturulabilmesi için dev-
lete 50 milyon doları faizsiz olarak borç vermeye talip olmuştu. Brük-
sel'de bir şatosu, Biarritz'de sekiz villası, sayısız sekreteri ve yardımcılar
vardı. Bu arada, bir boks hocasıyla bir bilardo hocası bile vardı. Loe-
wenstein ayrıca yirmi iki uçağa sahipti. Manş Denizi'ni uçarak yüzlerce
kere geçmişti.

Demek ki Loewenstein gerçekten uçakta bulunan yardımcılarının an-
lattığı biçimde ölmüş olsa, durum oldukça garip olacaktı. Onların söyle-
diğine göre, patron bir şeyler okurken birdenbire gülümseyerek ayağa
kalkmış, küçük uçağın arkasına doğru yürümüştü. Herhalde tuvalete gi-
diyordu. On beş dakika geçip yerine dönmeyince, uşağı onu aramak
üzere kalkmış, uçağın arka kapısının kilitlenmemiş olduğunu görmüştü.
Kapı yalnızca basınç nedeniyle kapalıymış gibi duruyordu. Uşak hemen
pilota seslenmiş, ama motor sesi yüzünden duyuramamıştı. Sonunda bir
kâğıda, "Kaptan yok" diye yazıp, pilot kabinini ayıran cama dayamıştı.
Pilotun elinden zaten bir şey gelmezdi. Uçağı Dunkirk'e indirmiş, Fran-
sız yetkililere Loewenstein'in kaybolduğunu, besbelli tuvalete gitmek is-
terken yanlış bir kapıyı açtığını anlatmıştı.

Sonradan Loewenstein'in birçok iş arkadaşı, onun işlerini düşünür-
ken çok dalgınlaştığını, daha önce de nice kere yanlış kapılara daldığını
söylemişlerdi. Ama Loewenstein'in düşmesinden hemen sonra, uçağın
üreticisi tarafından yapılan testlerde, kabin içi hava basıncının çok güçlü
olması nedeniyle, bir tek kişinin o kapıyı asla açamayacağı, hele yanlış-
lıkla açmasının hiç mümkün olmadığı ortaya çıkmıştı.

Arama ekipleri cesedi bulamamış, ama bir balıkçı, yaklaşık olarak
zengin adamın düştüğü sıralarda, havada inen bir paraşüt gördüğünü
söylemişti. Bunun üzerine Loewenstein'in, son zamanlarda işlerindeki
terslikler nedeniyle ortadan kaybolmak isteyip bunu kendisinin ayarladığı

ğı söylentileri çıktı. Bir söylentiye göre, güzel bir Yugoslav kıızıyla kaçmış, bir başkasına göre manastıra kapanmıştı. Avrupa finans piyasaları, en muhtemel yoruma göre davrandılar -adam ölmüş olmalıydı. Şirketlerinin ikisinin hisseleri ertesi gün öğle saatinde 30 milyon dolar değer kaybetmişti.

Loewenstein dedikoduları 19 Temmuz'da, cesedinin Fransa kıyıları'nın 10 mil açığında bir balıkçı tarafından bulunmasıyla son buldu. Yüzü tanınacak halde değildi, ama kolundaki saatte adı yazılıydı. Üzerinde yalnız çamaşırları, çorapları ve tek pabucu kalmıştı.

Bu durumda, Belçikalı Noel Baba intihar mı etmişti, yoksa öldürülmüş müydü? Fransa ve Belçika yetkilileri, yaptıkları sudan soruşturmaların sonucunda, belbelli her ikisine de kanıt bulamamışlardı. 1987'de yazar William Norris bu olayın izini sürdü, güçlü işadamını öldürmek için birtakım nedenlere sahip pek çok insan buldu, ama kimsenin onu kapıdan dışarı ittiği kanıtlanamadı. Zaten olaya tanık olanların çoğu bugün ölmüştür.

Zengin dul, bu tür olaylarda her zaman sanık durumunda olur. Ama bu olayda, Madeleine Loewenstein, kocasının öldükten sonraki değerini, diriykenkinden çok daha eksik buldu. Kocasını 55 milyon dolar tahmin edilen tüm servetini ona bırakmıştı, ama ölümünden sonraki değer kaybı yüzünden, karısının eline geçen para 10 milyonun biraz üstünde oldu.

CAROLE LOMBARD

6 Ekim 1908 - 16 Ocak 1942

F ilm yıldızı Carole Lombard, 33 yaşındayken birdenbire öldüğünde, bazılarına göre bir çağ kapanmış oldu. "Adamım Godfrey" ya da "Yirminci Yüzyıl" gibi filmlerin sonu gelmekle kalmadı, beyazperde dışında, Hollywood'un en esprili ve keyifli insanlarından biri kaybedilmiş oldu. Lombard, küçük kızların olmak istediği tipte bir yıldızdı. Hem güzel ve pırl pırlı, hem de üstelik Clark Gable'la evliydi. Hollywood'un altın günlerinin en sansasyonel çiftlerinden biriydi onlar.

Öyle popüler bir çifttiler ki, Pearl Harbor'dan sonra, savaş başladı-

ğında, orduya yönelik ilk moral programlarına onların katılmasını istemek kadar doğal bir şey olamazdı. Kampanyanın doruk noktası Indianapolis'te, Lombard'ın doğduğu eyalette noktalananacaktı. Bu nedenle, Gable reddettikten sonra bile Lombard gitmeye karar verdi, yanına annesini aldı. Bir gece, daha doğrusu 15 Ocak 1942 gecesi, Lombard konserinde 2 milyon dolar toplandı. Bu para, organizatörlerin umduğundan dört kat fazlaydı. Daha sonra Lombard California'ya dönmek için acele etti. Basın ajanına, tren yerine uçakta yer ayırtması talimatını verdi. Lombard'ın annesi bundan hiç hoşlanmamıştı. Daha önce hiç uçağa binmemiş olması yetmiyormuş gibi, üstelik sayı fallarına meraklıydı. Kızına, 16 Ocağın uçmak için iyi bir gün olmadığını söylüyordu.

Lombard yazı tura attı, tura geldi, iki kadın, yanlarında basın ajanıyla birlikte öğleden sonra dörtte uçağa bindiler. Uçak birkaç yere inecek, son alana on yedi saatte varacaktı. Cuma öğleden sonraki iniş yerlerinden biri de, Albuquerque, New Mexico'ydu. Orada birkaç subay binmek istediği için bazı sivil yolcular uçaktan indirildi. İnenler dört kişiydi. Ama Lombard daha bir gün önce ordu için 2 milyon dolar topladığını söyleyip iltimas istedi, uçağa üç koltuk eklendi, Lombard yanındakilerle birlikte yolculuğa devam edebildi.

Uçak son bir iniş daha yaptı, Las Vegas'tan benzin aldı, sonra akşam 19.07'de kalkıp Los Angeles'a doğru yola koyuldu. Yarım saat kadar sonra, Las Vegas'ın güneyindeki Blue Diamond madeninde çalışanlar gökyüzünde, uzaktaki bir dağın tepesinde parlak bir ışık gördüklerini, ardından da bir patlama duyduklarını bildirdiler. Görünüşe göre, daha önce de uçuş kurallarına uymadığı için defalarca uyarı almış olan pilot, daha önceki duraklamalardan ötürü geç kalmış olmalarını telafi etmek için rota dışı, dağlar üzerinden uçmaya kalkmış, bu arada uçak bir kayalık yükseltiye değdikten sonra Table Rock Dağı'nın 8.000 fit yüksekliğindeki doruğunun yamacına çarpmıştı.

70 yaşındaki bir Kızılderilinin liderliğindeki kurtarma ekiplerinin doruklara ulaşıp enkaza girmesi hemen hemen bir gün sürdü. Bölge bir metreden yüksek karla kaplıydı, ama enkazın yakın çevresinde kar yoktu. On dokuz yolcunun çoğuyla üç mürettebat, bu arada Lombard, öyle kötü yanmışlardı ki, kimlikleri teşhis edilemedi. Tüm cesetlerin dağdan indirilmesi için birkaç gün daha geçmesi gerekti.

Derhal kaza yerine gelen Gable, kazadan hiç sağ çıkan olmadığı kesinleşene kadar heyecan içinde bekledi, ardından da 41 yaşındayken er olarak orduya yazıldı.

HUEY LONG

30 Ağustos 1893 - 10 Eylül 1935

Huey Long'a diktatör demek, hakkını vermeye yetmiyor. Diktatörler genellikle tüm ülkede canının istediğini yapabilen kimseler olur. Huey Long ise bir ABD senatörüydü, Louisiana valisiydi, bu tür şeyleri engellemek için özellikle yasa maddeleri bulunan bir ülkede dizginleri eline geçirmişti. 1930'da ABD Senatosu'na seçilen vali, derhal Ulusal Muhafız Birliği'ni harekete geçirdi, kendi kurduğu güçlü mekanizmayı yıkacak bir düşman saydığı yardımcısının valiliğe geçip dönemini bitirmesini bununla engellemeye kalktı. Kuşatma on yedi gün sürdü, sonunda Long kendi yerine geçecek kişiyi tayin etti. Kızıl saçlı, tombul suratlı, "Kingfish" takma adıyla çağrılan yeni vali de, Louisiana'daki seçimlere kendi adına nezaret edecek gizli polis olarak yine Ulusal Muhafız Birliği'nden yararlandı.

Aslında Long, kendisini öldürmek üzere düzenlenmiş bir komployu açığa çıkardığını açıkladıktan sonra, 1935 yılının çoğu boyunca eyalet başkenti olan Baton Rouge kentini sıkı yönetim altında yaşattı. Düşmanlarının kendisini öldürmek üzere komplo kurduğuna çok sık değinir, yolculuklarında yanına çok sayıda koruma görevlisi alırdı. Kuşkucular da onun bu korku dolu konuşmalarını, daha fazla güç kazanmak için, bilerek yaptığını inanırlardı. Long'un meslektaşları, 8 Ağustos 1935 günü senatoda yaptığı konuşmayı pek ciddiye almadılar. Long bu konuşmasında, bir ay kadar önce New Orleans'taki otellerden birinde, pek çok itibarlı politikacının bulunduğu, kendisini öldürmek üzere plan yaptıklarını söylemişti. Hatta Long, Başkan Roosevelt'i bile ima yollu suçlamaktaydı. Birçok kişi bunu Long'un, başkan tarafından başlatılan New Deal akımına karşı Long'un kendisinin bir kampanya başlatmasına yorumladılar.

Bunun üzerinden bir ay geçtiğinde Long, Louisiana yasama meclisi salonunda oturmaktaydı. Eyalet meclisi, Long'un eyalet üzerindeki kontrolünü daha sıkı hale getirmek ve New Deal paralarının bu işi sulandırmasını (bu arada tabii federal etkinliği) bloke etmek için özel toplantıya çağırılmıştı. 8 Eylül tarihli o Pazar gecesi, saat dokuzbuçuk dolaylarında, Long kalktı, 5 milyar dolar harcayarak yeni yaptırdığı eyalet yönetim binasında asma katın ıslık ıslık mermer balkonundan sert adımlarla geçerek vali odasına girdi. Vali O. K. Allen'e kendisiyle ertesi sabah derhal konuşmak istediğini söyledi, sonra dönüp yeniden asma kata çıktı.

Daha vali odasından birkaç adım uzaklaşmıştı ki, beyaz keten takım giymiş biri yanına yaklaştı, 32 kalibrelik otomatik pistolü onun kaburgalarına dayadı, tetiği çekti. Long'un koruma görevlisi hemen adamı yere yıktı, bu arada senatör sendeledi, asma katın merdivenlerinden birkaç basamağı indi, ardından eyalet yetkilisi James O'Connor'ın kollarına yıkıldı. Ağzından kanlar damlarken, "Jimmie, oğlum, ben vuruldum," dedi. O'Connor hemen bir taksi çağırdı, onu Our Lady of Lake Sanitarium Hastanesi'ne götürdü. Long'un son sözleriye, "Acaba beni neden vurdu?" oldu.

Bu arada, Long'un vurulmasından birkaç saniye sonra korumaları pistollerini ve makineli tüfeklerini çıkarıp, senatörü vuran adamı taradılar. Kurşunlar sekip mermer asma katta delikler açarken saldırgan da 61 isabet aldı. Bunların 30'u önden, 29'u arkadan, ikisi de kafasından girmişti. Silah seslerini duyan Vali Allen, önce masasının altına sindi, sonra dış odaya koştu, kapıdan asma kata, "Bana bir silah verin! Biri bana bir silah versin!" diye seslendi.

42 yaşındaki Long'u vuran adamın, Dr. Carl Weiss Jr. olduğu anlaşıldı. Göz ve kulak-burun-boğaz uzmanıydı. Karısı ve bebeğiyle birlikte, başkentin hemen dışında bir yerde oturuyordu. Long'un hasımlarından Yargıç B. H. Pavy'nin de damadıydı. Long'un meclisten geçirmeye çalıştığı yasa geçerse, yargıç artık duruşma salonlarından uzaklaştırılacaktı.

Doktorlar kurşunun verdiği zararları onarmak için Long'u hemen ameliyata aldılar. Kalınbağırsağı iki yerden delinmiş, sonra kurşun arkasından çıkmıştı. Ameliyat ancak kısmen başarılı geçti. Long otuz saat sayıklar durumda yattıktan sonra, 10 Eylül'de, sabaha karşı 04.10'da, aşırı iç kanama nedeniyle öldü. Weiss da ölmüş olduğuna göre, olayla ilgili fazla derin bir araştırma yapılmadı. Long'un komplo iddialarına da ciddi biçimde eğilinmedi. Bazıları Long'un, kendi çılgin korumalarından birinin kurşunuyla, yanlışlıkla öldüğüne inandı.

Long'un tabutunu ziyarete 80.000 vatandaş geldi. Baton Rouge sokaklarında askerler devriye gezdi, hastane ve eyalet meclisi binası yakınlarında resim çekmeye kalkan herkesi öldürebileceklerini belli ettiler. Long'un vurulmasıyla ölümü arasındaki o tek günde, Louisiana meclisi üyeleri, onun istediği New Deal tedbirlerini meclisten geçirdiler. Oylarını kullanırken çevreleri Ulusal Muhafız Birliği askerleriyle sarılıydı, bunun nedeni de sözde, yeni yer almış şiddet olayları nedeniyle onları korumak içindi. Ama belki de asıl neden, Long'un onlara henüz ölmediği mesajını böyle iletmesiydi.

JEAN-BAPTISTE LULLY

29 Kasım 1632 - 22 Mart 1687

Bestelediği müziklerle Fransa Kralı XIV. Louis'nin sarayında egemenlik kuran, Fransız operasına ölümünden yüzyıl sonra hâlâ hükmeden Jean-Baptiste Lully için bir Fransız gazetesi, "Hiç kimse keman çalma sanatını bu düzeye yükseltmemiştir," diye yazmıştı. İtalya'nın Floransa kentinde, Giovanni Battista Lulli olarak dünyaya gelen müzisyen, bir değirmencinin oğluydu, Keman çalmasını kendi kendine, 13 yaşındayken öğrenmiş, bir karnaval sırasında Fransa kralının bir kuzeninin dikkatini çekmiş, bu kişi tarafından, evinin insanları arasına katılmak üzere davet edilmişti. Birkaç yıl içinde delikanlı, genç XIV. Louis için bale müzikleri besteliyordu. 21 yaşına geldiğinde "Kralın Enstrümantal Bestecisi" olmuş, 30 yaşındayken "Kraliyet Ailesinin Müzik Ustası" mevkiine yükseltilmişti.

Lully kendini Floransa'lı bir "centilmen"in oğlu olarak tanıtıyor, kral da bunu kabul ediyordu. Lully bu sayede oldukça iyi bir evlilik yaptı. Müzik açısından yetenekliydi. Birkaç komedi-balet üzerinde Molière'le işbirliği yapmıştı. Ama Lully'nin asıl yeteneği, kendi kariyerini, çeşitli alanlarda uyumlu adımlar atarak, bileşik biçimde ilerletme konusundaydı. Yalnız operalar bestelemekle kalmıyor, bunların yapımcılığını ve yönetmenliğini de üstleniyordu. Kralın emriyle Académie Royale de Music'i kurdu, diğer tiyatroların iki şarkıcıdan ve altı kemancıdan fazlasını çalıştırmasına yasak getirerek tekel durumuna yükseldi.

8 Ocak 1687'de Lully, yeni eseri "Te Deum"un açılışında 150 müzisyen ve şarkıcıyı yönetiyor, kralın kötü bir ameliyattan sonra iyileşmesini kutluyordu. O günlerde orkestra şefleri bugünkü gibi küçük, hafif bir baton kullanmaz, eline kocaman, ağır bir sopa alır, onu yere vurarak tempo da tutardı. Lully yeni eserini hevesle yönetirken, sopanın sivri ucunu ayak parmağına sapladı. O sıra durum ciddi görünmedi. Ama ateşi çıkınca, kangren başladığı anlaşıldı. Doktorlar parmağını kesmek istedilerse de, Lully buna izin vermedi. Birkaç hafta sonra doktorlar, sağ kalması için tüm bacağı kesmek zorunda olduklarını söylediler, Lully yine reddetti.

54 yaşındaki Lully, işlerini sakın sakın yoluna koydu, koca servetinin çoğunu ailesine vasiyet etti, ama hizmetkârlarına, opera çalışanlarına ve yoksullara da bir şeyler bıraktı. Hiçbir zaman fazla dindar biri olmamakla birlikte, ölümünden önce tüm günahları için pişmanlık getirdi. Papaz ona, samimiyetini kanıtlamak için, üzerinde çalışmakta olduğu son operayı imha etmesi gerektiğini söyledi. Lully masanın üzerindeki bitmemiş

alışmaları işaret etti, papaz hepsini tutup ateşe attı. Her zaman kurnaz biri olan Lully sonradan bir arkadaşına, “Telaşlanma, ne yaptığımın farkındaydım,” dedi. “Bende ondan bir kopya daha var.”

LYNYRD SKYNYRD

20 Ekim 1977

Rastlantı rastlantıdır alt tarafı. Ama böyle olması, bazen insana bir huşu duygusu vermesini engellemez. 1970’lerin gözbebeği, “Güneyin asi-maço rock ritm ‘n’ blues orkestrası” diye tarif edilen Lynyrd Skynyrd orkestrasının hikâyesini bir düşünün. Florida’lı yedi delikanlı bir araya gelmiş, arkalarına güneyin Konfederasyon bayrağını asarak konserler vermiş, plakları bir milyonun üzerinde satmış, “Sweet Home Alabama” adlı şarkıları on yılın klasikleri arasına girmişti.

1977 yılının Ekim ortalarında Lynyrd Skynyrd dördüncü albümü “Street Survivors”i çıkardı. Plağın kapağında orkestranın sanatçıları, alevler arasında görölmekteydi. Albümdeki şarkılardan birinin adı, “That Smell”di (O Koku). şarkı boyunca koro sürekli olarak, “Ahh, o koku, çevrede ölüm kokusu,” diye tekrarlıyordu. Albüm piyasaya çıktıktan bir hafta sonra, kiraladıkları pervaneli uçağın benzini bitip kuzey Mississippi dolaylarında, Gillsburg yakınlarındaki bataklığa düşünce, orkestranın sonu geldi. Baş şarkıcı ile şarkı yazarı Ronnie Van Zant da (28) da ölen altı kişinin arasındaydı. Orkestra üyelerinin geri kalanlarıyla çalışanlarını oluşturan yirmi kişi de yaralanmıştı.

Sağ kalan işçilerden biri sonradan, uçağın durumunun pek iyi olmadığını, orkestra üyelerinin bu uçuşa devam edip etmeme konusunu oya koymaya hazırlandıklarını anlatmıştı. Grubun en büyük ulusal turnesine çıktığı o haftanın başında, Miami’den Greenville, Güney Carolina’ya uçarken uçağın iki motorunun birinden alevler püskürmüştü. Kazadan sağ kurtulan bir başkası da, düşmeden hemen önce motorların birinden yağ boşaldığını söylemekteydi. Kazada ölen pilot, orkestra üyelerine, Baton Rouge’a varınca uçağın onarıma gireceğini söylemişti.

Bu kaza olduğunda, grubun alev kapaklı “Street Survivors” albümünden 500.000 kopya satılmış bulunuyordu. Geri kalan planlar piyasadan çekildi, orkestra üyelerini siyah fon önünde gösteren bir başka kapak içinde yeniden piyasaya süröldü.

MANOLETE

5 Temmuz 1917 - 29 Ağustos 1947

Manolete adı size bir şey hatırlatmıyorsa, demek ki İspanyol değilsiniz ve boğa güreşlerinden hiçbir şey anlamıyorsunuz. Boğa güreşçisi Manolete öylesine saygın bir isimdi ki, “Time” dergisi ölümünü şöyle tarif etmişti: “Eğer Charlie Chaplin, Babe Ruth ve General McArthur aynı anda ölse, Amerikalılar yine de İspanyolların ve tüm dünyadaki soydaşlarının Manolete’in ölümüyle hissettiği kayıp hissini tadamazdı.”

Manuel Laureano Rodriguez y Sánchez adıyla dünyaya gelen, babası da, dedesi de, amcaları ve büyük amcaları da boğa güreşçisi olan Manolete, sıksa bir ana kuzusu olarak büyüdü, köşeye kıvrılıp okumayı her zaman açık havada oynamaya tercih etti. Sonunda spora ilgi göstermeye başladığında, arenaya önce komedyen olarak çıktı. Sıkaydı, burnu upuzundu, gözleri patlaklı, Woody Allen türünde hüznü bir yüzü vardı. Ama boğaları çok ustaca öldürüyordu. Klasik üslubu tercih etmişti. Dimdik, ayakları yere çakılıymış gibi duruyor, üzerine gelen yarım tonluk boğayı pelerinini birazcık kıpırdatarak savuşturuyordu.

1939’da, 22 yaşındayken, çağın en iyi boğa güreşçisi olarak alkışlanıyordu. Onuruna heykeller dikiliyor, hakkında şarkılar besteleniyordu. Bir içkiye de adı verilmişti. Yüzlerce boğa öldürdü, Meksika’yla Güney Amerika’yı dolaştı, arenalarda geçirdiği on üç yılın yarattığı tahmini bir milyon dolarlık servetine yeni paralar kattı. O zamana kadar Manolete on iki kere ciddi biçimde yaralanmıştı.

1946'da, 29 yaşındaki tecrübeli boğa güreşçisi, bir süre dinleneceğini, belki de artık emekli olacağını ilan etti. Göz açıp kapayana kadar, kahramanken bir alçak oluverdi. Hayranlarıyla basın, onu hep küçük boğalarla dövüsmekle, boğaların sivri boynuzlarını törpülettirmekle suçladılar. Manolete birkaç ay boyunca buna omuz silkip geçti. Derken en yakın rakibi, 21 yaşındaki Luis Miguel Dominguin ona meydan okudu, unvanını korumak için karşılaşmaya davet etti. Manolete, Dominguin'le 1947 Ağustosunda üç kere karşılaştı. İlk defa olarak, boğayı ne kadar ustalikle savuşturursa savuştursun, kalabalık onu yuh alıyor, Dominguin'i alkışlıyordu. Onu nispeten güçsüz rakip olarak görüyor, zayıftan yana çıkıyorlardı. Manolete bir radyo röportajında, şaşkınlık içinde konuşmuştu: "Verebileceğimden fazlasını istiyorlar. Bir tek şey söyleyebilirim, bu mevsimin bitmesini umutla bekliyorum."

28 Ağustos'ta Manolete'le Dominguin, güney İspanya'daki Linares'te yine karşı karşıya geldiler. Hepsinden tehlikeli sayılan Miura boğalarıyla dövüşeceklerdi. Akşama doğru piste önce Manolete çıktı, boğayı süsten püsten uzak biçimde, kalabalıktan az alkış alarak öldürdü. Dominguin de boğasını, daha cakalı, daha çok alkışlı biçimde öldürdü.

Manolete'in ikinci boğası kesinlikle daha tehlikeliydi. Daha Manolete başlamadan boğa bir atı boynuzladı, binicisini yere fırlattı, adamı öldürmesine ramak kalırken Manolete onun dikkatini çekti. Hayvanın omuzlarına kılıçlar şimdiden, derin olmasa da, saplanmış durumdaydı. Ama Manolete tedbiri arttıracığı yerde, daha ataklaştı. Boğanın kendisine birkaç santim uzaktan geçmesine izin veriyordu. Sonunda kalabalığın alkış ve tezahüratını yine duymaya başladı. Bir ara öfkeli hayvana arkasını bile döndü. Sonunda Manolete, hayvanı öldürmek üzere harekete geçti. En tehlikeli hareketi seçmiş, kılıcını boğanın iki boynuzu arasından uzatarak omuzlarına saplamaya yönelmişti. Boğa birdenbire sağa döndü, sağ boynuzunu güreşçinin kışığına sapladı. Manolete havaya fırladı, yere düştü. Boğa onun hareketsiz vücuduna defalarca tos vurduktan sonra görevliler ancak yetişip Manolete'i ringten çıkarabildiler. Çok geçmeden boğa da yere çöktü ve öldü.

Manolete ağır yaralı olarak derhal hastaneye kaldırıldı, orada ona kan verildi. 30 yaşındaki boğa güreşçisi yatağında, sağ bacağını hissedemediğinden yakınıırken, kendisine boğanın kulakları ve kuyruğu getirildi. İyi bir maçın sonunda sunulan geleneksel onurdu bu. Ertesi sabah, besinci kere kan verilirken, Manolete öldü. Gazetelerden biri durumu, "Ölürken öldürdü, öldürürken öldü," diye özetledi.

JAYNE MANSFIELD

19 Nisan 1933 - 29 Haziran 1967

İnsan ikinci sıradayken daha çok çaba göstermek zorundadır. Jayne Mansfield de, Marilyn Monroe olmadığına göre, daha açık yakalar giymek, daha derin iç çekmek, daha aptal görünmek zorundaydı. Bunları çok güzel başardı. Ölçüleri (inç olarak) 40 - 18 - 35 olan Mansfield, dikkati çekmek için ne olsa yapmaya hazırdı. Chihuahua Show'da Miss Queen'di, Miss Electric Switch'di, bir fotoğraf flaşı uğruna her şeydi. Hollywood'da Mansfield, Jane Russell'ın yeni filmi "Su Altında"nın basın partisine erkenden geldiğinde, üzerinde incecik bir bikini vardı. Havuza düştüğü anda bu bikini kolaylıkla çözülüyordu. Bütün manşetler Mansfield'den söz etti, oysa o filmde rolü bile yoktu. Çevirdiği bir düzine kadar filminden hiçbiri iyi değildi, ama Mansfield pembeye boyalı koskoca bir evde oturuyordu ve kesinlikle bir yıldızdı.

Derken seks devrimi patladı. Marilyn Monroe, sarışın bomba olarak öldü, Jayne Mansfield ise uzun yaşadı, bu tür imgelerin feministlerce reddedilmesine, kendisini bastırarak başka sarışınların ortaya çıkmasına tanık oldu. "Playboy"a defalarca çıplak poz verdi, Kötü kulüp gösterisi için striptizci gibi giyindi. Ama sonunda aldığı işlerin çapı giderek küçüldü. Hâlâ dikkati çekmek istediği için, 1966'nın Noel günü bir basın toplantısı yaptı. O gün altı yaşındaki oğlu da hastaneden taburcu olup eve geliyordu (çocuğu bir aslan kovalamıştı).

Ertesi yaz Mansfield, gece kulübü gösterisine Biloxi, Mississippi'deki Gus Stevens Dinner Club'da çıkıyordu. 28 Haziran günü, gece 23.00'te başlayan gösterisini bitirdi, bagajlarını, sevgilisi olan menajeri, beş çocuğundan üçünü arabaya doldurdu, 80 mil uzaktaki New Orleans'a doğru yola koyuldu. Ertesi gün öğlende orada bir televizyon programına çıkacaktı. Kendisi, menajeriyle ve kulübün verdiği 20 yaşındaki şoförle birlikte önde oturuyor, çocuklar arka kanepede uyuyordu.

Gece 02.25'te, az önce geçen sivrisinek ilaçlama kamyonunun püskürttüğü ilaç nedeniyle otoyolun üzeri sisliydi. Şoför yavaşlamadı, besbelli önde giden sivrisinek ilaçlama kamyonunun stop lambalarını da göremedi. Kamyona çarptılar. Arabanın üst kısmı kesilip havaya kalktı, önde oturan üç yetişkin de öldü. Mansfield'in kafası koptu. Üç çocuğun yaraları pek de ağır değildi.

Söylemeye bile gerek yok, bu şiddet ölümü nedeniyle Mansfield bir

hayli dikkat çekti. Çıkan yazıların pek çoğu, bu ölüm biçimiyle artistin hızlı yaşamı, dikkat çekme ihtirası arasında paralellikler kurdular. Ama Mansfield'i öldüren bunlar değildi. "Şoförü kötü olduğu için" ölmüştü o.

JEAN-PAUL MARAT

24 Mayıs 1743 - 13 Temmuz 1793

Jean-Paul Marat, Fransız İhtilali'nin en radikal, en amansız lideriydi. Bu sözlerin önemli olduğu da ortadadır. Louis ile Marie Antoinette'in kafaları kesildikten sonra bile sokaklarda kalabalık vahşeti istemiş, sonu katliama dönüşen bu tür gösterileri düzenlemekle suçlanmış, ya da alkışlanmıştı. İhtilal ilerlerken Marat daha as radikal birtakım kesimlerin üstüne yürümüş, eski silah arkadaşlarının pek çoğunu da öldürmüştür. Daha önceleri bilimadamı, soylulara bakan bir doktor olan Marat, Fransa'da tıpkı eski Roma'da olduğu gibi diktatörlere ihtiyaç olduğu kanısındaydı. Kendini de bu mevkiye önermekteydi. Dileği yarı yarıya yerine geldi. 1793 yılında Marat'nın radikal görüşleri onu eski arkadaşlarının çoğundan uzaklaştırmıştı. Etkisini daha çok, Paris'teki bir apartman dairesinden yayınladığı "L'Ami du Peuple" (Halkın Dostu) adlı gazetesi sayesinde sürdürüyordu. Daha çok, banyosuna uzanıp öyle çalışırdı. Tutuklanmamak için uzun yıllar boyunca mahzenlerde, lağımlarda saklanmışlığının sonucu olsa gerek, Marat kötü bir cilt hastalığına yakalanmıştı. Sürekli kaşıntıları rahatlatmak için, bu kısa boylu, çirkin adam, ılık bir mineral banyosunda saatler geçirir, yazılarını banyonun üzerine konmuş bir tahta üzerinde yazardı.

13 Temmuz akşamı saat 20.00'de de, yine banyosundayken, bir ka-

dının kendisini görmek için kapıdaki nöbetçiye yalvardığını duydu. Kendini Charlotte Corday olarak tanıtan kadın, ihtilale karşı komplo kuran bir grupla ilgili önemli enformasyon getirdiğini söylüyordu. Ama aslında 25 yaşındaki genç kadın, Paris'e, Marat tarafından idam edilmiş arkadaşlarının öcünü almak üzere gelmişti. Marat banyosunda, omzuna ıslak bir havlu atmış, başına sirkeye batırılmış tülbent sarmış durumda oturmaktaydı. Nöbetçiye, kadını içeriye bırakması için seslendi. Corday bir sandalye çekip banyonun yanına oturdu, Marat'ya sözde komplocuların bir listesini uzattı. Marat listeyi okudu, "Hepsi giyotine gidecek!" dedi.

Corday o anda koynundan kocaman bir mutfak bıçağı çekti, Mara'nın göğsünün sol tarafına sapladı, kalbini delip ciğerini parçaladı. Marat önce ayağa kalkmaya çalışırken, resmi nikâh yapmadan birlikte oturmakta olduğu eşine, "A moi! Mon amie!" diye seslendi, sonra devrildi ve öldü. Corday odadan kaçmaya çalışırken yakalandı, dört gün sonra da idam edildi. Marat giderek halkın tutmadığı biri haline gelmekteydi, ama radikal gruplardan biri yine de onun kalbini teşhir ettiğinde, görmeye binlerce kişi geldi. Diktatör olma dileği gerçekleşmemişti. Ama yine de, belki aynı sona ulaşmıştı.

CHRISTOPHER MARLOWE

26 Şubat 1564 - 30 Mayıs 1593

Yazdığı sahne eserleri pek sahnelenmese de, Christopher Marlowe hâlâ sağ ve sahnede sayılır. Üslubunun çağdaşlarını, bu arada William Shakespeare'i çok etkilediği söylenir. Esasen Shakespeare, Marlowe'un oyunlarından birinin konusunu da ödünç almıştır. Ayrıca, "Doctor Faustus" ve "Maltalı Yahudi" oyunlarının yazarı Marlowe'un, Shakespeare'e atfedilen bazı oyunların da yazarı olduğu iddia edilmektedir.

Ama "Kit" Marlowe'un hayatı zaten kendi başına ele alındığında bile yeterince olay ve entrikayla doludur. Bir ayakkabıcının oğlu olarak dünyaya gelmiş, ama Oxford eğitimi almayı başarmıştı. Birçoklarına göre bunu, Kraliçe Elizabeth'in casusu olarak sağlamıştı. Dönem 16. yüzyılın sonu olduğu için, İngiltere'nin Katolik kilisesinden ayrılmasının üzerinden pek de çok zaman geçmiş sayılmazdı. Kraliçe, hâlâ papayı izleyen

vatandaşlarının sert bir biçimde peşindeydi. Marlowe'un Fransa'ya yollandığı, oradaki İngiliz vatandaşlarının uyguladığı Katolik ibadetler hakkında da bilgi verdiği söylentileri vardır. Marlowe'un ömrünün son günlerini birlikte geçirdiği üç kişiyle de bu vesileyle tanıştığı tahmin edilebilir. 1593 yılında, kendisi de saygın bir tiyatro yazarı olarak, anti-Katolik İngiltere'nin paranoyak dinsel baskılarının aracıydı. 18 Mayıs 1593'te, kraliçenin Özel Danışma Kurulu'nun kendisiyle konuşmak istediği bildirildi. Konu, Marlowe'un ateist olduğu konusundaki suçlamalardır. Marlowe'un kaygılanması için her türlü neden vardı. Kendi özgür dinsel görüşlerini rahatça her yerde dile getirmişti. Üstelik oyunlarından bazılarının da Kitab-ı Mukaddes'e hakaret unsurları taşıdığı söylenmekteydi.

Marlowe, 30 Mayıs günü üç kişiyle yemek yedi. Nasıl bir araya geldikleri bilinmemektedir. Belki de Marlowe onlara danışmak istemiş olabilir. Biri, Ingram Frizer'dı. Ticari hayatta pek çok dolandırıcılığa karışmış biriydi. Öbür ikisi, kraliçenin gizli servisindendi, hatta biri, ünlü casus Robert Poley'di. Londra dışında, Deptford'da oturan, Eleanor Bull adlı dul kadının evinde buluşmuşlardı. Mükellef bir öğle yemeği yediler, öğleden sonrayı konuşarak, rahat bir tempoda geçirdiler. Saat 18.00'de hafif bir akşam yemeği yedikten sonra, Marlowe yatağın üzerine uzandı, diğer üçü tavlama oynamaya oturdular. Her nasılsa, Marlowe'la Frizer, yemeğin faturası konusunda tartışmaya başladılar. Marlowe dediği dedik bir insandı. Bu tür tartışmalar sonunda düello etmekten, iki kere mahkemeye çıkmıştı.

Bu sefer, Frizer oyun masasına oturduğunda Marlowe ona arkadan saldırdı. Frizer'in belindeki hançeri çekti, adamın kafasına hançerin ağır kabzasıyla vurmaya başladı. Kafa derisinin iki-üç yerden yarılmasına neden olmuştu. Bundan sonra olanları, o günün yazarlarından biri şöyle anlatmaktadır: "Frizer durumu kavradığı anda hançerin saplanmasından kurtuldu, belinden hançerini çektiği gibi Marlowe'un gözüne sapladı. Öyle sapladı ki, beyni hançerin saplandığı yerden dışarı akmaya başladı, az sonra da öldü."

29 yaşındaki Marlowe, önce Deptford'daki kilisenin avlusunda, işaretsiz bir mezara gömülmüş, Elizabeth döneminin önemli bir tiyatro yazarı olduğu çok sonra kabul edilmişti. Ölümünden sonra, onun yazdığı iddia edilen, din karşıtı birtakım mektuplar, Özel Konsey'e getirildi. Marlowe'a ateist olup olmadığı sorusuna cevap verme fırsatı elbette ki hiç tanınmamıştı. Bu da pek çok tarihçinin bu konuda sık sık yorumlar yapmasına, konunun büyümesine yol açmıştı. Beri yandan, Özel Konsey'in ne gibi bir tutum içinde bulunduğu düşünülünce de, Marlowe'un zamansız ölümü, belki de onu idamdan kurtardı demek mümkündür.

SENATÖR JOSEPH McCARTHY

14 Kasım 1908 - 2 Mayıs 1957

Siyasal modaların ne kadar değişken olduğunu kanıtlamış biri varsa, onun da Joe McCarthy olduğu ortadadır. 1950’de yaptığı, “Şu anda elimde tuttuğum,” diye başlayan ünlü konuşmasının üzerinden dört yıl ancak geçmişti ki, arkadaşı olan diğer senatörler onun korkutma taktiklerine sansür getiren oylamayı gerçekleştirdiler. Aradan geçen zamanda McCarthy yüzlerce Amerikalıya çamur attı, ama bir tekinin bile komünist olduğunu kesin olarak kanıtlayamadı. Tabii, o sıralarda bunun farkına varılmamıştı. Ama o haçlı seferinin acısını tek çeken de McCarthy olmadı.

Wisconsin’den Cumhuriyetçi Parti adayı olarak 1946 yılında senato’ya seçilen McCarthy, içki içmeyi her zaman sevmişti. Şöhrete ulaştıktan sonra daha da çok içmeye başladı. 1952’de, senato komitesi salonundaki Engizisyon’un en coşkun döneminde, McCarthy’nin alkolik olduğu fısıltısı dolaşmaya başlamıştı. Orduya verdiği ifadeler sırasında, ulusal televizyonda rezil olmasından çok önce bile, McCarthy’nin zaman zaman dili dolanıyor, ruhsal durumunda giderek daha ani değişimler gözlemleniyordu.

1954’te senato onu suçlar biçimde oy verince McCarthy umutsuzluğa düştü, depresyona yöneldi. Hâlâ senatördü, ama evinde oturup televizyon dizileri seyrediyor, içki içiyordu. Senatodaki komisyon odasına bir tek kere, Teamster Sendikası’yla ilgili soruşturma sırasında döndü. Ama bu sefer oturumu o yönetmiyordu. Çevresine boş boş bakarak oturmaktaydı. Konuşurken tekliyor, aynı şeyleri tekrarlıyordu. Meslektaşlarının bu işe çok canının sıkıldığı belliydi. Ayrıca topallıyordu da. Teninin hortlak gibi, biraz da sararmış olduğu söylenmekteydi.

Bu şikâyetlerinin eski hastalıkları olduğu söylenirdi. Ara sıra dizi tutulurdu, dirseğinden de bir zamanlar yara almıştı. 1957 yazında McCarthy bir süre için hastaneye yattı, bir yandan alkol tedavisi görürken bir yandan da mahvolmuş durumdaki karaciğerine tedavi uygulandı. Bu arada zaman zaman sayıklar durumlara giriyor, üstüne yılanların saldırdığına dair çılgınlıklar atıyordu. Bir ara bir arkadaşına, “Nereye gitsem, herkes bana nefretle bakıyor,” diye yakınmıştı. “Artık dayanamıyorum” diyordu. McCarthy’nin eski sekreteri olan eşi, 1957 yılında bir kız bebeği evlat edinmeye kalktı. Bunu, kocasını neşelendirmek için yapıyordu. Bi-

raz yardımını oldu, ama McCarthy içkiyi bırakmadı. Viskileri deviriyor, ne bulsa içiyordu. Yüzü şişti, vücudu büzüldü, teni daha da sarardı.

28 Nisan 1957'de McCarthy bir kere daha, Bethesda, Maryland'daki Deniz Kuvvetleri Tıp Merkezi'ne kaldırıldı. Karısı, dizindeki ve dirseğindeki durumun tedavi edilmekte olduğunu söylüyordu. Ruhsal bunalımla ve kanserle ilgili raporlar yayınlandı. Ama aslında McCarthy pes etmişti. 48 yaşındaki senatör dört gün sonra öldüğünde, hastane onun, nedeni bilinmeyen akut hepatitten öldüğünü duyurdu. Daha sonra, McCarthy'nin nöroloji bölümünde alkol tedavisi gördüğü, bu arada karaciğerinin iflas ettiği açıklandı.

Ölümü üzerine Capitol binasının bayrakları yarıya indirildi, ama hatırlananların iyi düzeyde tutulabilmesi için çaba harcandı. McCarthy'nin hareketlerinden çok rahatsızlık duyan, Cumhuriyetçi olmasına rağmen 1958 seçimlerinde aday olursa onu desteklemeyeceğini açıklamış olan Başkan Eisenhower, "Bayan McCarthy'ye büyük kaybından ötürü" başsağlığı diledi. McCarthy'den miras olarak yalnızca adı kaldı. Webster sözlüğü "McCarthy'cilik" sözünü tanımlarken, "Dayanaksız suçlamaların geniş çevrelere duyurulmasıyla bireyler üzerine kişisel saldırılar yönelmek" biçiminde bir ifade kullanmaktadır.

ALESSANDRO DE' MEDICI

1511 - 5 Ocak 1537

Caligula nasıl Sezar'ların adını kötüye çıkarmışsa, Alessandro de' Medici de kendi ailesinin şanına kara düşürmüştür. Yüzyılı aşkın süreden beri Medici'lerin güçlü bankacılığı, İtalyan Rönesansı'nın çoğunu finanse etmiş durumdaydı. Alessandro, Floransa'yı yönetme işini devraldığında, ailenin mevkii hızla inişe geçmişti. Alessandro resmi olarak, Medici dükünün oğluydu. Ama tarihçiler sonradan, onun aslında Guilio de' Medici'nin ikinci gayri meşru çocuğu olduğunu iddia etmişlerdi. Huilio da daha sonra Yedinci Clement adıyla papalığa getirilmişti. Alessandro çocukluk döneminde çekilmez biri olmuştu. Onu hiç kimse sevmemişti. Çok esmer oluşu nedeniyle, annesinin Habeş olduğu dedikoduları da yaygındı.

Ne olursa olsun, 20 yaşındaki Alessandro ailenin sorumluluğunu devralacak son erkek evlat olarak kaldığında, ya babası ya da amcası olan Papa Clement 1531 tarihinde onu Floransa dükü ilan etti. Başlangıçta Alessandro sorumluluklarını düzgün biçimde yerine getirerek herkesi şaşırttı. Ama 1534 yılında Clement ölünce, Alessandro hiç kimsenin hayal edemeyeceği kadar bozuldu. Seks âlemleri düzenliyor, manastırları, evleri basıp yeni kadın arıyor, hasmı saydığı insanları öldürüyordu. Sürgüne yollanan Floransalılar, Kutsal Roma İmparatoru V. Charles'e (Şarlken) bir şeyler yapması için yalvardılar, ama o bir şey yapmadı, çünkü gayri meşru kızı Margaret, Alessandro ile sözlüydü.

Bütün bu olup bitenler sırasında Alessandro'nun ortağı, yine bir başka Medici'ydi. Lorenzino adlı yoksul bir kuzen. Alessandro'dan farklı olarak, daha genç olan bu Medici iyi bir eğitim görmüştü. Hatta Lorenzino kendini, ailenin servetine ve gücüne daha layık bir mirasçı olarak görüyordu. Kuzeniyle yakınlık kurması, bir gün onun yerine geçme umutlarından kaynaklanıyordu. Lorenzino, Alessandro'nun tüm gaddarlıklarına katılıyordu. Bu duruma son veren, bir başka Medici kuzen olan bir Katolik kardinalin, Alessandro ile görüşmek üzere Roma'dan gelirken yolda ölmesi oldu. Lorenzino o kuzenin de herhalde Alessandro'nun emriyle zehirlenmiş olduğunu duyunca, Alessandro'nun yerine geçmek için daha başka bir komploya yöneldi.

Olay 1537'nin yılbaşı karnavalı sırasında oldu. Lorenzino, çok sarhoş olan dükü, saraya bitişik olan kendi evine götürdü, sonra güzel kuzinini alıp geleceğini söyleyerek oradan ayrıldı. Döndüğünde yanında güzel kuzin değil, profesyonel bir katil vardı. İçeriye sessizce girdiler, Alessandro uyurken Lorenzino kılıcını onun sırtına sapladı. Dük inledi, dönüp Lorenzino'yu yakalamaya çalıştı. Lorenzino iki parmağını Alessandro'nun gırtlığına sokup onun bağırmasını önlemeye çalıştı. Alessandro o parmakları kemiğine kadar ısıtırken katil işe karıştı, hançerini Alessandro'nun boğazına sapladı.

İki adam birlikte, dükü çarşafırlara saldı. Lorenzino onun üzerine bir de not iğneledi: "Vatan sevgisi ve şan şeref tutkusu galip gelecektir." Lorenzino çıkarken kapıyı da kilitledi. Herkes Alessandro'yu karnavalda eğleniyor sandığı için, onu ertesi akşama kadar bulan olmadı. Bu arada Lorenzino, Venedik'e kaçmıştı. İsteddiği serveti de, tahtı da, hiçbir zaman ele geçiremedi. Bunlar bir başka Medici'ye, kuzenleri Cosimo'ya kaldı. Cosimo 1547 yılında Lorenzino'yu öldürdü.

GLENN MILLER

1 Mart 1904 - 15 Aralık 1944

Glenn Miller, 15 Aralık 1944 günü, tek motorlu, dokuz kişilik Norseman uçağına binerken çevresine bakmış, "Hey, paraşütler nerede?" diye sormuştu. Yerine yerleşmiş olan bir albay, "Ne oluyor, Miller?" demişti ona. "Ebediyen yaşamak niyetinde misin yoksa?" Belki ebediyen yaşamak niyetinde değildi, ama en azından savaşın sonuna sağ çıkmayı umuyordu aslında. Kontrolün her zaman kendi elinde bulunmasına alışmış bir "mükemmeliyetçi" için İkinci Dünya Savaşı cephe gerisinde bile sinir bozucu oluyordu.

Miller ince uzun bir adamdı. Gözünde kendine özgü, profesörlere layık gözlüğü vardı. Savaş öncesinde, "In the Mood," "Tuxedo Junction," ve en büyük şarkısı "Moonlight Serenade"la en popüler müzik gruplarından birinin başıydı. ABD savaşa girince, Miller de gönüllü olarak orduya yazılmış, müziğini yorucu turnelere çıkararak fon yaratma kampanyalarına girişmişti. 1944 Haziranı'nda Avrupa'ya, Müttefik Birliklerine moral vermeye gitti. Miller'la askeri bandosu Londra'ya vardığında, etrafa hâlâ bombalar yağıyordu. Miller birkaç kere ölmekten kıl payı kurtuldu. Daha da beteri, uçuşlardı. Oralarda da kaç kere tehlike geçirmişti.

Miller savaştan sonra neler yapacağına sık sık değiniyordu. Savaş gazilerinden bir orkestra kuracaktı. Motellere yatırım yapacak, Coca-Cola distribütörlüğü alacaktı. Eşiyle birlikte, yakın geçmişte, biri kız, biri oğlan, iki de çocuk evlat edinmişlerdi. Ama bir gece, Londra dışında plan yaptıktan sonra Miller, "Tanrım, neden vaktimi bu tür planlar kurarak geçiriyorum, bilmiyorum," demişti. "İçimde korkunç bir duygu var. Hepiniz vatana bensiz dönecekmişsiniz gibi geliyor. Benim ölümüm eski püskü bir uçakta gelecekmiş gibi geliyor."

İşte o uçak, 15 Aralık'ta bindiği Norseman uçağıydı. Askeri orkestra, Paris'i kurtaran birlikleri eğlendirmeye gidiyordu. Miller'ın 13 Aralık'ta gidip hazırlıkları yapması planlanmışsa da, o uçuş yağmurdan ve sisten ötürü ertelenmişti. Sonunda uçak ayın 15'inde kalktığında, hava yine kötüydü. Sıcaklık donma derecesinin pek az üzerindeydi. Uçakta buz eritici tertibat olmadığı için kanatlar üzerinde buz birikme tehlikesi vardı. Pilot bunu önlemek için Manş Denizi'ni alçaktan uçarak geçmeyi planlıyordu.

Orkestra üç gün sonra Paris'e geldiğinde, Miller'ın henüz gelmediğini hiç kimse fark etmemişti. Bindiği uçağın kaybolduğu ancak günler sonra anlaşıldı. Kaybolduğu haberi eşine bile, 23 Aralık tarihine kadar söylenmedi. Sonunda ordu, uçağın herhalde kötü havadan ötürü Manş Denizi'ne düştüğüne karar verdi. Uçaktan hiçbir parça bulunamadığı için ölümü kanıtlanamadı.

Daha sonra, 1984 yılında, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri seyir görevlilerinden biri, Miller'ın farklı koşullarda ölmüş olabileceğini ileri sürdü. Fred Shaw adlı bu kişi, kendi bindiği uçağın 150 başka uçak arasında o sıra, yani 15 Aralık 1944 günü, Almanya'yı bombalamış olarak İngiltere'ye dönmekte olduğunu söylüyordu. Geleneğe uygun olarak, filonun uçakları patlamamış tüm bombalarını Manş üzerindeyken, inişten önce patlatıyorlardı.

Shaw'un anlattığına ve bindiği uçağın pilotunun da onayladığına göre, attıkları bombalardan bir tanesi, suya değmeden birkaç metre yukarıda patlamıştı. O anda bir Norseman adlı uçağın denize düştüğünü görmüşlerdi. Uçağa bomba çarpmış değildi. Patlamanın sarsıntısıyla düşmüştü, o kadar. Shaw sonradan bu olayı unuttuğunu, birkaç yıl önce "The Glenn Miller Story" adlı filmi gördüğü zaman yeniden hatırladığını söylüyordu.

SAL MINEO

10 Ocak 1939 - 13 Şubat 1976

Sal Mineo'nun garip şeylere merakı vardı. Oynadığı aşırı denilebilecek roller onu iki kere Oscar adayı yapmıştı. Bunlardan birincisi 1956 yılında, henüz 17 yaşındayken, "Asi Gençlik" filminde James Dean karşısında oynadığı rolden ötürü, ikincisi de beş yıl sonra, "Exodus" filminde, cinayet işleyen İsraili özgürlük savaşçısı rolünden ötürüydü. 1969 yılında, "Fortune and Men's Eyes" adlı çok tartışılan Broadway oyununu yönetti, kendi de rol aldı. Oyunda sahnede yer alan çıplak bir eşcinsel irza geçme sahnesi vardı. Bundan sonra şöhreti sönmeye yüz tuttu, Mineo kendini, "Maymunlar Gezegeni"nde bir maymunu oynarken buldu. 1976 yılında, Sicilyalı bir tabut işçisinin oğlu olarak

Bronx'da dünyaya gelmiş olan delikanlı, başarıya dönüş yapabilmek için büyük bir uğraş vermektedir. "Playgirl" dergisi için çıplak poz vermeyi kabul etmişti. "Not: Kedin de Öldü" adlı bir oyunda, biseksüel bir hırsız canlandırmak üzere provalara da başlamıştı.

Bir gece, provalardan sonra Mineo, West Hollywood'a, oturduğu apartman dairesine dönüyordu. Apartman orta sınıf bir muhitte, sapıklarla dolu Sunset Yolu'nun hemen altındaydı. Arabasını park ettikten sonra yürürken biri onu kalbinden bıçakladı. Mineo, "İmdat! İmdat! Ah, Tanrım!" diye bağırdı, bu arada tanıkların hayal meyal tarif edebildiği katil de kaçtı. Mineo'yu yerde sırtüstü yatar durumda bulan bir komşusu, ona beş dakika boyunca yapay solunum uyguladı, sonra vazgeçti. Mineo'nun cüzdanı alınmamıştı. Ama polis yine de, bunun başarısız bir soygun planı olabileceğini söylüyordu. Birkaç ay süren soruşturma, cinayeti çözümleyemedi.

Mineo'nun oynayacağı rolleri seçiş biçimi olsun, oturduğu mahalle olsun, başına gelecekleri kendisinin davet ettiği söylentilerine yol açtı. Ama film yönetmeni Peter Bogdanovich şöyle söyledi: "Sal'in birtakım garip zevkleri vardı, ama bunlardan kendisi hiç etkilenmezdi. Cinayetin bu kadar şok yaratması, kişi olarak kendisinin böylesine masum olmasından ötürüdür."

MARGARET MITCHELL

8 Kasım 1900 - 16 Ağustos 1949

Margaret Mitchell gibi, bir elli boyunda, Atlanta'lı mütevazı bir evkadınının, "Rüzgâr Gibi Geçti" gibi dipdiri, panoramik bir romanın yazarı olabilmesi, pekçok insana hiç de inandırıcı gelmemiştir. Üstelik bu romanın İncil dışında en çok satılan kitap olması, birçok kişinin inanmakta zorluk çektiği bir gerçektir.

Ama aslında bu kadının bir bavul içinde yayınevini görevlisine teslim ettiği sonu gelmez sayfalar, daha çok onun kendi hayat hikâyesini anlatmaktadır. Atlanta'da doğmuş, kentin en moda caddelerinden Peachtree Street'te büyümüş olan Mitchell, büyükannesinin anlattıklarından, Sherman'ın kenti yakışını, Konfederasyon askerlerinin arka bah-

çeye sığınışını dinlemişti. Rica Mitchell ne kadar inkâr etse de, Rhett Butler tipini, iyi gitmeyen birinci evliliğindeki eşi üzerine modellediği de bir gerçektir.

Hem Pulitzer ödülünün, hem de Oscar kazanan filmin gelmesiyle, ömründe ilk defa kitap yazan bu yazar kendini kitabının baskısı altında hissetmeye başladı. Atlanta'nın en sevgili kızı oydu artık. Meraklılar ikide bir kapısını çalıyor, evinin önünden ağır ağır geçip bakıyorlardı. "Rüzgâr Gibi Geçti"nin yazarı olmak full-time bir iş," diyen Mitchell, 1936'da kitap yayınlandıktan sonra dokuz yıl boyunca bir başka kitap yazmayı düşünmedi. İnsanlarla şakalaşır, şişmanlayıp sevimlileşmek niyetinde olduğunu söylerdi. 1945 yılında, ikinci bir kitap yazma konusunda kendini daha hazır hissetmeye başlamıştı. İkinci kocası emekli olmuş bir reklam yöneticisiydi. Kalp krizi geçirdiğinde Margaret Mitchell ona üç yıl baktı.

1949 yazında kocası sokağa çıkabilecek kadar iyileşmişti. 11 Ağustos gecesi hava çok sıcak ve yapış yapıştı. "Canterbury Tales" filmini seyretmek üzere arabayla biraz ilerideki Peachtree Sanat Tiyatrosu'na gittiler. Film başlamadan yetişebilmek için acele ediyorlardı. Mitchell arabayı karşı kaldırıma park etti. Karşıya geçmeye çalıştıkları yer özellikle tehlikeliydi, çünkü iki yanı da virajlıydı.

Mitchell'la kocası kol kola yolun ortasına vardıklarında, bir araba hızla üstlerine geldi. Mitchell paniğe kapıldı, kocasını sokağın ortasında bırakıp ayrıldıkları kaldırıma doğru koştu.

Oysa o kaldırım, diğer kaldırıma göre daha uzaktaydı. Araba savruldu, 20 metre kadar kaydı, sonunda ufacık kadına çarptı ve onu metrelerce sürükledi. 48 yaşındaki yazar, doğup büyüdüğü sokağın kaldırımında yatarken, hem kafatası, hem de kalçası kırıldı. Bütün tedavilere rağmen bir daha kendine hiç gelemedi, beş gün sonra da öldü. Arabayı kullanan, 29 yaşında bir taksi şoförüydü. Görevi devretmiş, evine dönüyordu. Daha önce aşırı hızdan 23 kere ceza almıştı. O gün de arabayı saatte 50 mille kullanıyordu. İstemeyerek adam öldürmekten mahkûm oldu.

Mitchell ölümünden sonra mektuplarının tümünün, taslak yazılarının da çoğunun yakılmasını vasiyet etmişti. Birkaç belgenin saklanması özellikle istemiş, arkadaşı olan kitap eleştirmeni Edwin Granberry'ye, ona yazdığı mektupları yok etmemesini söylemişti. Bu mektuplardan birinde, "Ben araba kazasında öleceğim. Bunu büyük bir kuvvetle hissediyorum," diye yazmıştı.

MARILYN MONROE

1 Haziran 1926 - 5 Ağustos 1962

Belki de yüzyılımızda yer alan ölümlerden hiçbiri (garip ama bunun tek istisnası John F. Kennedy'nin ölümü olabilir), Marilyn Monroe'nun ölümü kadar sonu gelmez analizler ve spekülasyonlar yaratmamıştır. İntihar mı etmiştir? Cinayete mi kurban gitmiştir? Bir yıl geçmez ki yeni bir kitap bu soruları cevaplamaya ya da yeni sorular sormaya kalkışmasın. 1982 yılında bile, yani Monroe'nun ölümünden 20 yıl sonra bile, Los Angeles savcılığı dosyayı yeniden açmış, dört ay sonra da, yeterince yeni bilgi olmadığı için tam soruşturma yapılamayacağına karar vermiştir. Üstelik bütün bunlar da, evlat edinilmiş, çekingen, kumral saçlı bir çocukken, sonradan beyazperdede platin saçlı, mavi gözlü, soluk kesici bir bomba olarak patlayan biri içindir.

Gariptir ama, Monroe 36 yaşında öldüğünde, getirdiği seks-sembolü imajının daha kaç yıl süreceği hiç belli değildi. Son iki filmi olan "Let's Make Love" ile "Misfits" başarısız olmuştu. Onlardan sonra çevirmekte olduğu filmde de, sete sık sık gelmemezlik yaptığı için kovulmuştu. Filmin adı, "Something's Got to Give"di. Monroe bu film sırasında kendisine kötü muamele edildiğinden sık sık ve yüksek sesle yakınmıştı. Bir keresinde bir muhabire şöyle söylemişti: "Bizler film sanayiinin iyi yanımız. Kötü yanı, yönetim. Hollywood'un sorunları için yıldızları suçlamak aptallıktır. Bu yöneticiler sonunda kesenin ağzını açmak zorundalar."

Aradan iki ay geçmeden Monroe, Los Angeles'ın Brentwood kesiminde, kendi yatak odasında ölü bulunmuştu. Çok fazla uyku ilacı almıştı, ama olayla ilgili olarak bunun dışındaki her şey de fazlasıyla tartışıldı. İlk hikâyeye göre, onu son sağ gören, hizmetçisiydi. 4 Ağustos Cumartesi akşamı 20.00'de yatak odasına girerken görmüştü onu. Hizmetçinin anlattığına göre, gecenin 03.25'inde yıldızın odasında ışık görmüştü. Kapıyı kilitli bulunca, dışarıya çıkıp bahçeye açılan oda kapısının camından içeriye bakmıştı. Monroe'yu yatağına yüzükoyun yatmış, tek kolu uzanmış, eli telefonun üzerinde gördüğünü söylüyordu. Hizmetçi, Monroe'nun analistine telefon etmişti. Bu analist, Monroe'ya içinde 40 uyku hapi bulunan ilacın reçetesini yazan kişiydi. Analist gelince, bahçeye açılan kapının camlarından birini kırıp odaya girmiş, Marilyn Monroe'yu ölü bulmuştu. Yanı başında, kendi yazdığı hapların boş şişesi duruyordu. Ayrıca 14 ilaç şişesi daha vardı. Monroe hiçbir mektup bırakmamıştı.

Acaba sahiden bırakmamış mıydı? Eğer öldürüldüyse, bırakmaması en doğal şey olurdu. Ama bu konu da, kimsenin böyle bir şey yaptığı-
nın kanıtına dayalı olmaktan çok, onu öldürmek için kimlerin bir nedeni olduğuna dayalıdır. Yorumlar daha çok (Monroe'nun ölümüyle ilgili söz-
lerin çoğu gibi) Başkan Kennedy ve onun kardeşi olan Adalet Bakanı Bobby üzerinde yoğunlaşmaktadır. Monroe'nun her ikisiyle de ilişkisi ol-
duğu, Bobby'nin o sıralarda bu ilişkiden sıyrılmaya çalıştığı çok söylen-
di. Cinayet teorisi, Monroe'nun Kennedy'lere komplo kurmak için ya da onların siyasal kariyerini baltalamak için öldürüldüğü yolundaydı. Bobby'nin daha sonraki kampanyaları sırasında sağcılar onu, daha bü-
yük skandallerden kaçmak için Monroe'nun öldürülmesini emretmekle bile suçladılar. Monroe intihar etmiş olsa bile, Bobby Kennedy'nin polis gelmeden önce o eve geldiği, suçlayıcı kanıtları ve intihar notunu yok ettiği söylendi. Ama Bobby Kennedy ile Monroe arasında, Monroe'nun ölümü sıralarında saptanabilen tek ilişki, Monroe'nun birkaç gün önce Adalet Bakanlığı'nı birkaç kere arayıp mesaj bırakmasıdır.

Monroe'nun kendini öldürmüş olması gerçekten de daha büyük ihtimaldir, ama aşırı doz alması bilerek değil, kaza sonucu olabilir. 1961 yılında Monroe iki kere akıl hastanesinde tedavi görmüştü. Son yılının büyük bölümünü haplarla, alkolle, sersem gibi geçirmiş, en azından iki doktordan ilaçlar alırken, birinin reçetesini diğerinden her zaman saklamıştı. 19 Mayıs 1962'de, Madison Square Garden'daki bir kutlamada Başkan Kennedy'ye "Happy Birthday" şarkısını iç çekerek, mırımlayarak söylediğinde büyük bir sansasyon yaratmıştı, ama aslında o şarkıyı söylerken yarı baygınmış gibi görünmesi, rol değil, gerçektir.

Ölümünden iki gün önce "Life" dergisi Monroe'nun şu sözüne yer vermişti: "Bu işi bitirmek bir bakıma rahatlama olabilir. Bilmiyorum ne tür bir yarışta koşuyoruz, ama insan finiş çizgisine gelip içini çekiyor, bitirdim sanıyor! Ama hiç bitmiyor -yeni baştan başlamak zorunda kalıyor insan." Son günlerinde Monroe, filminden kovuluğu yüzünden üzgün olduğu kadar, söylentilere göre Bobby Kennedy'nin telefonlarına karşılık vermemesine de üzülmekteydi. 4 Ağustos Cumartesi gününün çoğunu telefonda geçirdi. Konuştuğu arkadaşları, sesinin gergin olduğunu söylemişlerdi. O akşam, Kennedy'lerin eniştesi Peter Lawford'un evindeki partiye gidip gitmeme konusunda karar vermeye çalışıyordu. Analistiyle kuaförü o gün evine gelmişlerdi.

Kopan dedikodu fırtınasının arasında, Monroe'ya Westwood, California'da, Hollywood yakınlarında, sessiz bir cenaze töreni yapıldı. Katı-

lan 500 kadar kişinin arasında pek az yıldız davetliydi. Basının gelmesiye büsbütün yasaktı. Eski Yankee beyzbol yıldızı, Monroe'nun üç kocasından ikincisi olan Joe DiMaggio, tabut kapanmadan hemen önce onu öptü. Saygın aktörlük eğitmeni (Monroe'nun da hocası) Lee Strasberg, anma konuşmasını yaparken ağladı. "Ömrü boyunca, yoksul bir hayattan gelme yoksul bir kızın neler yaratabileceğine ilişkin miti yarattı," dedi. "Dünyaya karşı ise, ebedi kadınlığın sembolü haline geldi." Bu ebedi alev, onun ölüm biçiminin sağladığı yakıtle, hep canlı kalmaktadır.

MARIA MONTEZ

6 Haziran 1920 - 7 Eylül 1951

Hazin ama gerçek, Maria Montez'in ölümü, çevirdiği B sınıfı filmlerden alınma bir sahne gibiydi. İspanyol bir devlet memurunun kızı olan Maria, Africa Vidal de Santo Silas, Dominik Cumhuriyeti'nden ayrılıp New York'a mankenlik yapmaya geldi. Bir partide rastladığı bir yetenek avcısı ona film testi önerdi, böylelikle egzotik güzelimiz bir tür yıldız olup çıktı. 1941'de, yani meslekteki ilk yılında, yedi film çevirdi. On yıl içinde bu sayı yirmi sekize çıktı. Filmleri arasında, "Gypsy Wildcat", "Cobra Woman", "South of Tahiti" gibileri bulunmaktaydı. Eleştirmenleri "Technicolor Kraliçesi"nde rol yapamadığını söylüyorlardı, ama seyirciler, her ne yapıyorsa, onu güzel yaptığı kanısındaydı.

Perde dışında Maria yine bir yıldızdı. Fransız film yıldızı Jean-Pierre Aumont'la evlenmişti. Jean-Pierre ona hediye olarak, Paris banliyölerinden Seresnes'de saray gibi bir ev almıştı. Bir sabah, kocası bahçede-yken, iki kız kardeşi öğle yemeğine davetliyken, Maria her günkü gibi zayıflama banyosuna girdi. Üç saat süren bir törendi bu. Fazla sıcak su, içinde türlü baharat ve zayıflatıcı tuzlar.

Kız kardeşi onu banyoda, kendinden geçmiş durumda buldu. Kilosunun asla 60'ın üstüne çıkmadığını söyleyip bundan gurur duyan Maria, kalp krizi geçirip banyoda boğulmuştu. Krizin gelmesi belki de çok sıcak su yüzündendi. "The New York Times" gazetesi, "İtfaiyeciler kumral saçlı, kahverengi gözlü artisti hayata döndürmek için büyük çaba harcarıp ona yapay solunum uyguladılar," demektedir. Resmin soluğu.

JIM MORRISON

8 Aralık 1943 - 3 Temmuz 1971 (?)

The Doors'un baş şarkıcısı Jim Morrison, 1969 yılında, "Uçak kazasında ölmek fena değil," demişti. "Uygun bir son. Yaşlılıktan, yüksek dozdan ölmek, uyurken ölüp bir daha uyanmamak istemezdim. Nasıl bir şeydir, hissetmek istiyorum. Tadını, sesini, kokusunu almak istiyorum. Bir tek kere ölünür, tamam mı? Kaçırarak istemem." Eğer Morrison'un aradığı şey tecrübeyse, ondan bol bol yaşadığı kesindi. UCLA'daki film fakültesinden kovulduktan üç yıl sonra, 1967'de rock yıldızıydı. Yüksek sesli, cinsel çağrışımlarla dolu şarkılarıyla, deri ya da yıllan derisi pantolonlarıyla tanınıyordu. "Light My Fire" ve "Hello, I Love You" gibi hit şarkıları, onu ve The Doors grubunu 1960'ların Amerika'sında en popüler orkestrası haline getirdi.

Morrison'un macerası daha başından itibaren içki ve uyuşturucuyla renklendirilmiş bir maceraydı. Önceleri bunlar konserdeki imajının ayrılmaz bir parçasıyken, 1969'da konserler çığırından çıkmaya başladı. Hayranlarına tükürüyor, sözel olarak onlara hakaretler yağıdırıyordu. Defalarca sarhoşluktan ve söylentilere göre sahnede teşhircilik yapmaktan tutuklanmıştı. 1969'da Miami'deki olaylı bir konserden sonra kentte "Namus Yürüyüşü" düzenlendi, bu yürüyüşe 30.000 kişi katıldı. Morrison bütün bu olup bitenlere burun kıvrıyor, yine bildiğini okuyordu. Hiçbir zaman kendine bir ev satın almadı. Hep ucuz otel odalarında ya da eş dostun salonundaki kanepede vakit geçirdi. Turneler sırasında, oteldeki odasının balkonundan aşağı sarkma alışkanlığı vardı. Bunu sırf hoşlandığı için yapıyordu.

Görünüşe göre Morrison'un ciddiye aldığı tek şey, şairliği idi. 1971 Martı'nda, tüm bu yasal işlemlerden, plak şirketinin de yeni bir albüm için bastırmasından usaniverdi, eskiden beri ilişkisi olan sevgilisini alıp Paris'e, şiir yazmaya gitti. Niyeti içkiyi kesip ciddi çalışmaktı, ama bunu yapmadı. Genellikle sabahlara kadar barlarda dolaşıyor, bir yıl önce Janis Joplin'le Jimi Hendrix'in aşırı doz olaylarına atıf yaparak çevresindekilere, "Üç numarayla birlikte içiyorsunuz," diye espri yapıyordu.

2 Temmuz Cuma günü, Morrison'la sevgilisi Pamela Courson, bir kaldırım kafesinde yemek yediler. Morrison onu eve götürdü, kendisi yalnız başına sinemaya gitmek istediğini söyledi. Hikâyenin geri kalanı sır olarak kaldı. 5 Temmuz Pazartesi günü basın, Morrison'un öldüğü söy-

lentilerine onay almak için telefonlar yağıdırmaya başladı. Ne birlikte çalıştığı plak şirketi Elektra, ne de Paris'teki Amerikan Büyükelçiliği bir şey duymuştu. Plak şirketinin yöneticileri bu işe pek de şaşırmadılar, çünkü Morrison'un olmayacak davranışları nedeniyle zaten haftada bir ölüm raporları yağar dururdu. Sonunda Elektra'nın temsilcisi Bill Siddons, Courson'a telefon açtı, Courson ona Paris'e gelmesini söyledi. Siddons salı günü geldiğinde, Morrison'la Courson'un kaldığı apartman dairesinde kapalı bir tabutla, Morrison'un kalp krizinden öldüğüne dair bir ölüm sertifikası buldu. Tabut ertesi gün, Edith Piaf'ın ve Oscar Wilde'ın da gömüldüğü Paris Mezarlığı'na gömüldü. Morrison'un ölmüş olduğuna dair resmi duyuru ancak 8 Temmuz Perşembe günü yayınlanabildi.

Ne olmuştu o hafta sonu? Courson'a göre Morrison eve ertesi sabah erken saatte dönmüştü, ama gerçekten sinemaya mı gittiği, içki mi içtiği, başka bir yere mi gittiği belli değildi. Courson kendisinin cumartesi sabahı beşte uyandığını, Morrison'u su doldurduğu banyoda, ölü yatar durumda bulduğunu söylüyordu. Ama bu hikâyeden tatmin olmayan pek çok kişi vardı, çünkü bir kere, olay ölümün açıklanmasından altı gün önce yer almıştı. Bazıları onun aşırı doz eroinden öldüğünü söylüyorsa da, Morrison eroinman değildi. Bazıları da onun anti-solcu bir komplo sonucu öldürüldüğü iddiasındaydılar.

En ilginç de, bazılarına göre Jim Morrison'un ölmemiş olduğudur. O sabah uçağa binerken görüldüğüne dair onaylanmamış bir rapor bulunmaktadır. The Doors'un popüler günlerinde Morrison hep, ölümü büyük bir numara olarak sergileyeceğinden söz edip şakalaşmıştır. Ayrıca hayranları onun Paris'e, rock dünyasından uzaklaşmak için gittiğini söylemektedirler. Onlara göre belki de Paris yeterince uzak değildi. Eğer bu doğruysa, belki de Jim Morrison bir yerlerde hâlâ şiir yazıyordur. Belki ölüm tecrübesini yaşamayı hâlâ bekliyor olabilir.

WOLFGANG AMADEUS MOZART

27 Ocak 1756 - 5 Aralık 1791

Harika çocuk konusunda şöyle bir senaryoya ne dersiniz: Mozart besteler yapmaya 5 yaşında başlamış. İlk konserini 6 yaşında ver-

miş, karmaşık müzikleri bir bakışta okuyup çalma, ezgiler üzerinde emprovizasyon yapma, bir tek kere dinlediği müziği ezbere çalma konularındaki şaşırtıcı yetenekleriyle saray erkânını zevkten mest etmiş. İlk senfonilerini 9 yaşındayken besteleyip 16 yaşında da Viyana sarayının “konzertmeister”i olmuş.

“Kâğıda dökmek benim için hiç de zor bir şey değil. Çok çabuk oluyor,” diye yazmış Wolfgang Amadeus Mozart. “Çünkü her şey zaten kafamda çoktan bitmiş, kâğıtta da kafamdakinden farklı olmuyor.” Son derece verimli bir insandı. 35 yaşında ölürken, o yaratıcı zihni öylesine yüklüydü ki, onu erkenden yakıp tüketmiş olması son derece doğaldı.

Wolfgang Amadeus Mozart tüm müzik dehasına rağmen günlük hayatında büyük mücadeleler yaşadı. Başına inanılmaz olaylar geldi. Ufak tefek, solgun yüzlü biriydi. Çalışmaktan çok yorulurdu, çünkü genellikle oturdu mu on iki saat da ya daha uzun süre aralıksız çalışırdı. Çalışmadığı zamanlar deli gibi eğlenir, coşkun geceler düzenleyerek ya da eşine saçma sapan hediyeler alarak parasını ziyan ederdi. Zaman zaman kraliyet ailesinin gözünden düştüğü için mali durumu hiç toparlanamıyordu. Var olan parası da doktor masraflarına gidiyordu. Bunun nedeni özellikle karısının altı doğum yapmasıydı. Bu çocuklardan dördü bebekken ölmüştü.

Bütün bu baskılar altında, Mozart yine de büyük operalarını -“Figaro’nun Düğünü”, “Don Giovanni”, “Cosi Fan Tutte”- bestelemeyi ömrünün son yılında bile, 1791’de tükeninceye kadar sürdürdü. Adı bilinmeyen bir müşteri için bir “Requiem” bestelemesi gerekiyor, bu ona çok zor geliyordu.

Kasım ayında korkunç baş ağrılarıyla yatağa düştükten, ikide bir bayılmaya başladıktan, elleri şiştikten sonra bile, Mozart yine de o parça üzerinde çalışmayı sürdürdü. 4 Aralık günü kısmi felç oldu. Arkadaşlarına haber gönderdi, onlar bestelediği ölü müziğinin bazı bölümlerini söylerken kendisi de elinden geldiğince katıldı. O gece ateşini düşürmek için alnına soğuk kompresler yapıldı, ama Mozart bilincini kaybetti, gece saat 01.00’de de öldü.

Karısının parası çok az olduğu için cesedi diğer bir sürü cesetle birlikte yoksullar mezarlığına gömüldü. Mozart’a ait olduğu söylenen bir kafatası Salzburg’da sergilenmektedir, ama bazı tarihçiler, taşıyamayacağı kadar çok müziği barındırmış olan kafanın gerçekten bu olduğuna dair hiçbir kanıt bulunmadığını söylemektedirler.

AUDIE MURPHY

20 Haziran 1924 - 28 Mayıs 1971

Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'nda en çok madalya almış savaş kahramanı olan Audie Murphie vatanına dönerken, daha yükseklerle tırmanmasına olanak yoktu, ancak aşağıya doğru inmesi mümkündü. Bunca savaş kahramanlığını neyle bastırabilirdi ki? 17 yaşındayken orduya yazılabilmek için yaşını büyük göstermişti. Üç kere vurulmuştu, 240 Alman öldürdüğü söylenmekteydi. Birliğindeki 235 askerden yalnızca iki kişi sağ kalmıştı; biri Murphy idi. Daha 21 yaşına bile gelmeden, yirmi yedi madalya kazanmıştı. Bunların üçü Fransızlardan, biri de Belçika'dan gelmeydi.

Savaştan sonra James Cagney, Murphy'yi Hollywood'a aldı. 1955'te Murphy, kendi hayat hikâyesi olan "To Hell and Back" adlı bir filmde başrolü oynadı. "Herhalde bir insanın savaşta dürüstçe çarpışması, sonra geri dönüp kendi rolünü kendisinin oynaması ilk defa oluyor," demişti. Murphy rol yapma konusundaki yeteneksizliğiyle kendisi de dalga geçerdi, ama yirmi yıl boyunca o çocuksu surati ve çilleri kırkı aşkın filmde gözüktü. Bunların çoğu savaş filmi ya da Western'di. Hepsinde hevesli savaşçı rollerine çıkıyordu. Bu durum, Teksas'ın pamuk tarlalarında yarıcılık yapan bir çiftçinin on bir çocuğundan biri olarak geçen çocukluğundan hayli farklı olduğu gibi, Avrupa'daki savaş yıllarına da hiç benzemiyordu. Aradaki geçiş pek de sarsıntısız olmamıştı. Murphy'nin anlattığına göre, savaştan sonraki yıllar boyunca kâbuslar görmüştü. Dolu tabancayı yastığının altına koyup uyuyordu. Ona, "İnsanlar savaştan nasıl sağ çıkıyorlar?" diye sorulduğunda, "Bence aslında çıkamıyorlar," diye cevap veriyordu.

Murphy'nin arkadaşlarından karikatürist Bill Mauldin, "Murphy dünyanın basit bir dünya olarak kalmasını istiyordu," demişti. "Böylece kendisi nerede olursa olsun, ahlaki dokuları tertipleyebilecekti." Murphy 1960'larda yarı yasa görevlisi oldu. Küçük bir California polis gücünün özel görevlisi olarak, uyuşturucu baskınları sırasında polislerle birlikte dolaştı. 1970'te bir barmen arkadaşıyla birlikte, bir köpek terbiyecisini, bir dostlarının köpeğinin tedavisi konusunda tartışırken dövdüler. Murphy, cinayete kast suçundan beraat etti.

Film kariyerinden 2.5 milyon dolar kazanmış olsa bile, aptalca iş girişimleri yüzünden 1968'de iflas durumuna geldi. Üç yıl sonra, peşinde-

ki alacaklılara rağmen karısına ve iki oğluna mali güvenlik sağlamaya çalışıyordu. Bu arada, Martinsville, Virginia'da prefabrik evler yapan bir şirkete ilgi duymaktaydı. Atlanta'dan uçağa binmiş, bu şirkete yatırım yapıp yapmama kararı için gelirken, uçak düştü. Hava hafif yağmurlu, uçağın düştüğü yer ormanlık ve dağlıktı. Roanoke'nin kuzeybatısındaki bu bölge öyle تنها bir yerdi ki, enkaz da, Murphy ile beş şirket yetkilisinin cesetleri de, ancak üç gün sonra bulunabildi. Savaş kahramanını Arlington'daki Ulusal Mezarlığa gömdüler.

PRIMMIE NIVEN

1918 - 21 Mayıs 1946

Primula Rollo, nice sinemaseverin hayalindeki yaşamı sürüyordu. 1940 yılında İngiliz Kadınlar Yedek Havacı Birliği'nin 22 yaşındaki bir üyesiiken, Londra sanat galerilerinin birinde film yıldızı David Niven'la karşılaştı. Niven, İngiliz Tüfek Tugayı'ndaydı ve o sıra izinliydi. Birkaç hafta sonra, kente bombalar yağarken, ikisi evlendiler. Niven sonradan, "Bunun aradığım kişi olduğu konusunda zihnimde asla en kü-

 k bir kuşku yoktu,” diye yazmıştı. Savaşta beş yıl boyunca sağ kaldılar. Bu arada Niven çok tehlikeli savaşlara katıldı, Primmie de iki erkek ocuk doğurdu.

Savaş sonrasında Niven ailesini güneşli Hollywood’a taşıdı. Primmie daha önce hiç Amerika’ya gitmemişti. Yıldızların yaşamına bayıldı. Niven’in kendisine aldığı evi süslemeye koyuldu. Bu ev, Douglas Fairbanks’in evine bitişikti.

Ev bitene kadar, yakındaki kocaman İspanyol villada oturuyorlardı. Primmie’nin gelişinden birkaç hafta sonra, 1946 Mayıs’ında, Niven son komedisi “Kusursuz Evlilik” filmini yeni bitirmişken, birlikte Clark Gable’in Monterey’deki sayfiye evine hafta sonu için misafir gittiler. Primmie oradan babasına yazdığı mektupta, ömründe bu kadar mutlu olmadığını belirtiyordu.

Hollywood’a pazar günü döndüklerinde, Tyrone Power’in partisi için bir davetiye buldular. Oraya vardıklarında, bahçede ızgara pişirilmekte olduğunu gördüler. Konuklar arasında Gable, Lilli Palmer, Rex Harrison ve Gene Tierney de vardı. Bu tür partilerde sık sık olduğu gibi, birisi bir oyun önerdi. Oyunun adı “sardalye”ydi. Tüm ışıklar s nd r l yor, bir kişi saklanıyordu. Herkes onu karanlıkta el yordamıyla arıyor, bulunca yanına girip o da saklanıyordu. Sonunda geriye bir tek kişi kalıyor, kırdaşan kalabalığı arayıp duruyordu.

Oyun başlayalı birkaç dakika ancak olmuştu ki, bir gümbürtü duyuldu. Işıkları açtıklarında Primmie’yi bodruma inen merdivenlerin dibinde buldular, Besbelli holdeki kapılardan birini, dolap kapağı sanarak açmıştı. Cesar Romero ile Oleg Cassini onu yukarıya taşıdılar. Kan yoktu, ama kendinde değıldi. Alnına soğuk kompresler yaptılar. Başı Lilli Palmer’in kucağındaydı. Bir ara gözlerini açtı, “Lil,” diye mırıldandı. “Kendimi  yle garip hissediyorum ki. ocuk doğururken bile ben hiç böyle...” Sonra gülümsemeye çalıştı. “Bir daha bizi hiç davet etmeyecekler,” dedi.

Niven onu hastaneye götürdü, bir saat sonra partiye tekrar uğradı, durumun ciddi olmadığını, Primmie’nin beyin sarsıntısı geçirdiğini bildirdi. Ertesi gün Niven bir sonraki filminin çekimleri için sete gitti. O gece Primmie’nin durumu k t leşt , doktorlar ameliyata karar verdiler. Gecenin geç saatlerinde, film yıldızının 28 yaşındaki, Hollywood’a daha yedi hafta önce gelen karısı, kafatasındaki kırıklar ve beyin laserasyonları nedeniyle öldü. Adli tabip raporu, “Şanssızlık  l m ,” diye yazıyordu.

NOSTRADAMUS

14 Aralık 1503 - 2 Temmuz 1566

Bazılarına göre Fransız kâhin Nostradamus gerçekten de geleceği görmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bile, yani ölümünden 400 yıl sonra bile, onun şifreli sözlerinin, yalnız büyük savaşı değil, içindeki sayısız çatışmaları ve diplomatik olayları bile öngördüğü iddia edilmiştir. Ama belki de Nostradamus'un en büyük yeteneği, gizli kapaklı satırlarının müphemliğinde yatıyordu. Kendisine "İlahi Güç ve İlham"ın yol gösterdiğini söyleyen Nostradamus, kendini asla isimlerle ve tarihlerle bağımlı hissetmemişti. Yüzlerce muğlak kehanetini de herhangi bir kronolojik sıraya göre yazmamıştı. Böylece sonradan o satırlara eğilecek müritleri, olaylara uyan herhangi bir kehaneti herhangi bir yerden alıp uygulamakta özgürdü. Buna Fransa İhtilali ve Napolyon'un yükselip düşüşü bile dahildi. Üniversitedeki arkadaşları onun Latinceyi ne kadar iyi bildiğini keşfedinceye kadar adı Michel de Notredame'di. Şöhreti aslında şu garip dörtlülle başlamıştı:

*Genç arslan doğal tarlada yaşlısını
Tek düelloyla aşacak.
Altın kafeste gözlerini delecek,
Bir vuruşta iki darbe ve ardından yaşlı bir ölüm.*

O sıralar Nostradamus pek çok kasabada "veba tozu" sayesinde tanınıyordu. Selvi ağacının talaş tozuyla gülsuyu karışımı olan bu ilacın kullanıcılarına iyi geldiği görülmekteydi. Ama 1556 yılında o dörtlülüğü yazmasından sonra, Fransa Kralı II. Henri onu çağırdı. Kralın batıl inançlara çok bağlı olan karısı Catherine de Medici, bu kehanetin kralla ilgili olmasından korkmuştu. Gerçekten de Henri 1559'da, bir turnuva sırasında öldürüldü. Genç rakibinin mızrağı kralın vizörünü delmiş, bir gözüne saplanmıştı. Kral on gün sonra acılar içinde öldü.

Birkaç gün sonra Nostradamus, Salon'a çekilip emekli oldu. Orada, bir yandan gut ve vücudunda su toplanması gibi çeşitli hastalıklarla boğuşarak, geleceği tahmin etme işini sürdürdü. Haziran 1566'da vasiyetnamesini yazdı. Çok geçmeden bir akşam, yardımcısı "Yarına görüşürüz efendim," diyerek gitmeye kalktığı anda, Nostradamus, "Yarın güneş doğarken ben artık burada olmayacağım," diye cevap verdi.

Dörtlükleri arasında şöyle bir şey de yazmıştı:

*Elçiliğin dönüşünde, Kralın armağanı
Güven içinde saklanmış, yapacak başka bir şey yok.
Tanrı'ya gidecek artık: Yakın akrabalar, dostlar,
Kan kardeşleri, onu yatağın kerevetinde ölü buldu.*

İnananlara göre, kâhin kendi ölümünü de bilmişti. O sıra Kral IX. Charles da bir seyahatten dönmüş, Nostradamus'a biraz para yollamış, o da o parayı güvenli bir yere saklamıştı. Yardımcısına veda ettiğinin ertesi sabahı, su toplanması sonucu ölü bulundu. Yatağının ayak ucundaki kerevetin üzerinde yatıyordu.

RAMON NOVARRO

6 Şubat 1899 - 31 Ekim 1968

1 920'lerin sessiz film çağında yürekleri durdurmada, belki ancak Valentino'dan sonra ikinci gelen Ramon Novarro, 1935'te emekli olduğunu ilan ederken şöyle demişti: “İnanın bana, şimdi artık kendimi Hollywood'un samimiyetsizliklerinden kurtulmuş bulduğumda çok daha mutlu hissediyorum. Aman ne biçim yer! Biliyor musunuz, âşık olmaya da, evlenmeye de vakit bulamadım. Kariyer her zaman önce gelmek zorunda, aşk da arada güme gitmek zorunda. Ama şimdi durum değişik. Ben bir yazarım, kendimi ifade edebilirim.”

Novarro hiçbir zaman evlenmedi. Hollywood'dan da hiç ayrılmadı. Ama film meraklılarının yüreğindeki ihtirası da bir daha, Latin âşık olduğu günlerdeki gibi ya da 1925'te epik “Ben Hur”u çevirdiği günlerdeki gibi tutuşturamadı. Meksika doğumlu aktör, sesli film çağına da uyum sağlayamadı. Birkaç film yönetti, bir süre opera kariyerini denedi, 1940'lı ve 1950'li yılları, filmlerde küçük karakter rollerine çıkarak, daha sonra da “Bonanza” gibi televizyon dizilerinde rol alarak geçirdi.

Novarro'nun adı giderek daha az duyuluyordu. Seyrek yapılan röportajlardan eski altın günleri hatırladığı belliydi. Bir keresinde, “Bugün artık kadınlara tekme atıyor, saçını çekiyorlar,” demişti. “Centilmen değiller artık. Bizim sevişmelerimiz daha seksi oluyordu, ama daha kibar, daha zarifti. Şimdi aşk sahnelerinde çok daha fazla bayağılık var.”

Gerçekten de vardı. 1968'in Cadılar Bayramı'nda Novarro, Hollywood tepelerindeki kibar evinde, iki erkek saldırgan tarafından dövülerek öldürüldü. Ertesi sabah, erkek sekreteri onu yatak odasındaki kocaman yatağın üzerinde, çıplak durumda, ölü buldu. Polise göre onu öldüren, kafasına ve üst bedenine aldığı yumruklardan kaynaklanan masif kanamalar nedeniyle boğulmaydı. Eve zorla girildiğine dair bir işaret yoktu, ama 69 yaşındaki ufak tefek aktörün canı için mücadele verdiği belliydi. Çalışma odasında, salonda ve yatak odasında mobilyalar devrilmiş, vazolar kırılmıştı. Öldürülmesinden altı gün, 100'den fazla kişinin açık bekleyen tabutu ziyaretinden iki gün sonra, Chicago'lu iki erkek kardeş, Los Angeles'ta tutuklandı ve bu cinayeti işlemekle suçlandı. Polis bu gençlerin 22 ve 17 yaşlarında olduğunu, Navarro'nun öldürüldüğü gece o evde konuk olduklarını söylüyordu. İkisi de tutuklandı, bir yıl sonra da ömür boyu hapse mahkûm edildi.

SIR HARRY OAKES

23 Aralık 1874 - 8 Temmuz 1943

Sangerville, Maine'de doğmuş olan Harry Oakes, kısmetini aramak üzere dünyayı dolaşmış, sonunda Bahama'ların en zengin adamı olmuştu. On beş yıl boyunca altın arayıcılığı yapmış, -Yukon, Filipinler, Kongo ve Ölüm Vadisi- Nevada gibi yerleri dolaşmıştı. Sonunda

1912'de, Ontario, Kanada'da bir ana damar buldu, orada batı yarı küresinin ikinci en zengin altın madenini kurdu. 1935'te Kanada'nın yüksek vergilerinden kurtulmak için Nassau'ya göçtüğünde serveti yaklaşık 200 milyon dolar civarındaydı. Çok geçmeden Oakes dünyanın en zengin İngiliz vatandaşı oldu ve derhal kendisine bir unvan satın aldı.

Sir Harry kabaydı, yol iz bilmezdi, ama yine de yeni ülkesinde çok sevilen biri olmuştu. Adanın en büyük toprak sahibi ve en büyük işverenlerinden de biri olarak, karısıyla birlikte İngiltere'nin adaya yolladığı yeni valiyle de, eski Kral Windsor Dükü'yle de yakın dosttular. Hatta bu hikâyenin korkunç detaylarından biri de, valilik rezidansı onarıma alındığında dükle eşinin Oakes malikânesinde, sonradan Oakes'un 8 Temmuz 1943'te öldürüleceği odada kalmış olmalarıydı.

O sabah 68 yaşındaki mültimilyoneri yatağında bulan, konuklardan biri oldu. Kafasına vurulmuş, cesedi yatağa sonradan yatırılmış, yatak benzin dökülerek yakılmıştı. Dedektifler sonradan, Oakes'un alev alev yatağa yatırıldığında hâlâ sağ olduğuna inandıklarını söylediler. Elektrikli bir vantilatör, besbelli Oakes tanınmayacak kadar yanmadan önce alevleri söndürmüştü. Yatağın ve yastıkların kuş tüyleri cesedinin üzerindeydi. Onu bulan konuk, Harold Christie adlı bir emlakçıydı. İki oda ileride yatıyordu. İfade verdiğinde, cesedi ilk bulduğunda hâlâ sıcak olduğunu söylemişti. Kanlı kafanın altına bir yastık çekmiş, Oakes'un ağzına su vermeye çalışmış, ondan sonra ev hizmetkârlarına seslenmişti.

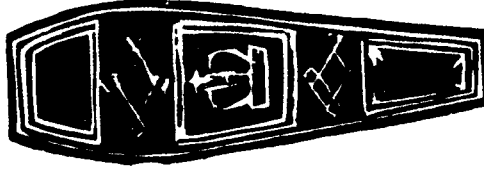
Windsor Dükü olayı duyar duymaz, ada polisine hiç aldırış etmeksizin Miami'den iki dedektif getirtti. Ortada pek çok ipucu var gibiydi. Duvarlardaki kan damlaları parmak izi taşıyordu. Merdivenlerde de kirli ayak izleri görünüyordu. Ama soruşturmanın ilk birkaç günü boyunca ev açıldı. Gelip giden onca ziyaretçiye bir de havanın rutubeti eklenince, izlerin çoğu solup gitti, dedektifler o gece Oakes saat 01.00'de yattıktan sonra odaya kimin geldiği konusunda pek az kanıt bulabildiler.

Dedektiflere göre bunun da önemi yoktu, çünkü onlar, Oakes'u kimin öldürdüğünü bildikleri kanısındaydılar. İki gün sonra, milyonerin damadı Kont Marie Alfred Fouquereaux de Marigny'yi tutukladılar. Damat 33 yaşındaydı. Hint Okyanusu'ndaki adalardan birinin yerlisiydi. Oakes'un 17 yaşındaki kızıyla bir yıl önce evlendiğinden beri Oakes'la arası bozuktı. De Marigny, kayınpederinin tersine, Bahamalarda pek sevilmezdi. Pek çoğuna göre, genç adamın "kont" unvanı da sahteydi. Dedektifler, Oakes'un yatağının yanındaki Çin paravanının üstünde de Marigny'nin parmak izini bulduklarını söylediler. Karısı da Marigny'yi destekledi, kocası-

nın dört ay önceki tartışmadan bu yana babasını hiç görmediğini söyledi. O sonbahar yer alan sansasyonel bir davada, Oakes'un kızı suçlanan kocasının lehine ifade verdi. Bu arada Oakes'un cinayet sırasında Bar Harbor'da tatil yapmakta olan dul eşi de damadını suçlayan bir ifade verdi. Savcılar da Marigny'nin kayınpederini hangi sebeple öldürmüş olabileceğine dair çok mantıklı nedenler buldular, ama dedektiflerin zayıf kanıtları mahkemede tutunamadı. Jürinin tartışması iki saatten az sürdü, sonunda da Marigny'yi beraat ettirdiler, ama sınır dışı edilmesini de tavsiye ettiler.

De Marigny'nin suçsuz bulunmasından sonra Oakes cinayetine ilişkin başka soruşturma açılmadı. Ama o günden bu yana, çeşitli yazarlar, zengin madenciyi öldürmekten yarar umabilecek daha başka kişiler de buldular. Küba'daki kumar oyunlarını kontrol eden mafya, bu kontrolü Bahamalara da yayma hevesindeydi. Bahamalarda büyük toprak ve otel sahibi olan Oakes ise inat etmiş, bir türlü aşılıyordu. Yazarlardan biri, Oakes'un mafya babalarından birinin yatında öldürüldüğü, sonra eve getirilip yanan yatağa yatırıldığı, böylelikle izlerin örtüldüğü iddiasındaydı.

De Marigny'ye gelince, serbest kalmıştı ama hayatı mahvolmuştu. Bahamalardan Küba'ya taşındı, sonra çeşitli ülkeleri dolaştı, meteliksiz olarak Güney Amerika'ya geldi. Belki de Sir Harry'nin son dileği olarak, kızının da Marigny ile evliliği 1949 yılında iptal edildi.

THOMAS PAINE

29 Ocak 1737 - 8 Haziran 1809

Thomas Paine'in Amerikalıları hipnotize eden, sömürgeleri isyana diğer etkenlerden çok daha fazla teşvik eden "Sağduyu" adlı eserinden para kaybetmiş olması belki anlamlıdır. 1774'e kadar henüz İngiltere'den Amerika'ya bile gelmemiş olan Paine, şan, şeref gününü yaşadı, ama ondan sonra öyle suçlayıcı iddialarla yüz yüze geldi ki, yüzyıl sonra Başkan Teddy Roosevelt ondan "Pis küçük ateist," diye söz etti.

Paine'in sorunu, sapına kadar asi olmasıydı. Çok fazla sivri biri olduğu için ona yeni kurulan Amerikan hükümetinde görev teklif edilmemiş, o da İngiltere'ye dönerek, Fransız İhtilâlini destekleyen, "Vatandaş Hakları"nı yazmıştı. Çok geçmeden Fransa'ya kaçmak zorunda kalmıştı, çünkü İngiltere'de de benzer bir ihtilali savunduğu için ülkeden kovulmuştu. Fransa'da Paine, ihtilal boyunca, İngiliz vatandaşı olduğu için hapiste kaldı. Ama esas sorunları, "Mantık Çağı"yla başladı. Sonradan bu eseri, rasyonel düşünceyi ortaya atan klasik olarak tanınacaktı, ama o dönemlerde yazarına ateist damgasını vurmuştu.

Paine'in giderek kötüye dönen ünü, onu daha da gür bir sesle haykırmaya itiyordu. Güzel bir tartışmadan zevk alan bir insanken, yavaş yavaş kavgacı olmuştu. Çok fazla konyak içmeye başladı. Seyrek yıkanıyor, giysilerini seyrek yıkıyordu. Başkan Washington'a hırçın saldırılarla dolu yazılar yazmaktaydı. Bu yüzden Amerikalılar "Sağduyu"yu unuttular, hatta 1802 yılında Paine, ABD'ye döndüğünde kendini istenmeyen adam durumunda buldu. Başkan Jefferson eski arkadaşını ağırladı diye o da suçlandı. Paine'le el sıkışan bir bakan, işinden atıldı.

Paine bol bol yazı yazmayı sürdürdü, ama kimse aldırış etmedi. 1806 yılında, New York'ta kiraladığı çıplak odada, bir kriz geçirdi, yirmi basamaklık merdivenden yuvarlandı. Bundan sonra, bakıma ihtiyacı doğdu. Peş peşe kiraladığı yerlerde oturdu, her birinden de ev sahibini gücendirdiği için ayrılmak zorunda kaldı. 1809'da, eski arkadaşı Marguerite de Bonnevill'e'in evinde, yataktan kalkamaz durumdaydı. Beklenen son yaklaşırken, doktoru ona inancının ne olduğunu sordu. Paine çok güçsüz olmasına rağmen, "O konuda bir inanç istemiyorum," diye inatçı bir cevap verdi. Üç gün sonra, uyurken öldü.

Annesiyle babasının inancını izleyerek kendisini bir Quaker mezarlığına gömmelerini vasiyet etmişti. Quaker'ler bunu kabul etmedi. Paine başka yere gömüldü, ama on yıl sonra, Paine'in en sert eleştirmenlerinden biri olan William Cobbett mezarı açtırdı, kemikleri alarak İngiltere'ye götürdü. Niyeti orada bir anıt diktirmektir. Anıt hiç yapılmadı. Cobbett 1835'te öldüğünde, yargıç Paine'i onun mezarına gömdürmeyi reddetti. Sonunda tabutu, içindeki kemiklerle birlikte bir mobilyacıya satıldı, bir daha da onu gören olmadı.

Paine'in şöhretinin yazgısı da daha tedirgin bir seyir izledi. Ölümünden çok uzun süre sonra, Providence, Rhode Island Belediye Başkanı Teddy Roosevelt 1955 yılında ihtilal kahramanının heykelinin dikilmesini reddedip engelledi, Paine'in fazla şaibeli bir insan olduğunu söyledi.

CHARLIE PARKER

29 Ağustos 1920 - 12 Mart 1955

“Bird 16 yaşındayken 38 gösteriyordu. Ömrümde gördüğüm en yaşlı surat onundu.” Kansas City’nin caz kulüplerinden birinin sahibi, bu sözleriyle Charlie Parker’ın hayatını çok güzel özetlemiş bulunuyor. Çünkü “Çalikuşu” daha yeni yetmelik yaşlarındayken bile, kendisinin iki katı yaştakilerin beceremeyeceği biçimde caz çalıyordu. Yirmi yaşını geçtiğinde, usta sayılıyor, Carnegie Hall’da konser verip Avrupa’ya turneye çıkıyordu. Yirmi yıl daha geç doğmuş olsa, Charlie Parker rock yıldızı olurdu. Kader çizgisine bakıldığında, benzerliklerin müzik ötesine de uzandığı görülmektedir.

Parker, Kansas City’de, 1930’larda büyüdü. O dönem, gangsterlerin işlettiği gece kulüplerinde caz müziğinin çınladığı bir dönemdi. 16 yaşındaki Parker’la altosaksofonu, progresif müzik sahnesinin demirbaşlarından. Bazılarına göre Parker, daha başından itibaren avantajını uyuşturucudan sağlıyordu. Kansas gece kulübü sahiplerinden biri, “Bird önce hindistancevizi tozuyla başladı, sonra Benzedrin’e geçti,” diye anlatıyordu. “Kırıp açıyor, şaraba batırıp ıslatıyordu. Ardından çay (marihuana) içmeye başladı, en son olarak da eroine takıldı. Eroine birlikte içki içen bir tek onu gördüm.”

1946’da, henüz 26 yaşındayken, bir hayli zamandır New York’un 52. Sokağının en önde giden cazcılarının biri olan Parker, sinir krizi geçirdi. Oteldeki odasını ateşe verdi, altı aylığına akıl hastanesine kapatıldı. Bu durumda, eroin alamadı, ama onun yerine içkiyi daha da artırdı. 1948’de doktorlar, birkaç yıl istirahate çekilmezse altı aylık ömrü kaldığını söylediler.

Mesaj zamanından biraz erken verilmiş olmakla birlikte, hiç algılanmadı. Parker’ın şöhreti, istidadıyla paralel gitmeye başlamıştı. 1950’de Paris’e gittiğinde, hayranları ona bedava uyuşturucu ve içki yağdırdılar. Bu olaylar tıpkı yirmi yıl sonra Janis Joplin’le Jimi Hendrix’e olacaklara benziyordu.

Bu durum Parker’ı yeterince kaygılandırmış olacak ki, gösteriyi iptal etti, uçağa atlayıp New York’a döndü, ülser tedavisi için birkaç haftalığına hastaneye yattı. “Doktorlar kendime gelmezsem öleceğimi söylüyorlar” diyordu. “Son içkimi içtim artık ben.” En azından, birkaç ay için sözünü tuttu. 1954’te kariyeri mahvolmuştu. Tentürdiyot içerek intihar

etmeye çalıştı. Ertesi yıl Chicago’da, palto giymeyi reddetti. “Bir kış daha görmek istemiyorum,” diye tutturdu. “Beni bundan sonra zatürree bekliyor.”

O mart ayında, bir gösteri için New York’a döndü. Ayın dokuzunda, ertesi gün Boston’a geçecekken hastalandı, arkadaşı Barones de Koeningswarter’e gitti. Barones, Rotschild uluslararası bankacı ailesindendi. Beşinci Cadde’nin yukarı kesimlerinde, Stanhope Oteli’nde yaşırdı. Baronesin doktoru hastaneye yatmasını önerdiğinde, Parker dinlemedi. Ama orada kalıp dinlenmeye razı oldu. Ona Barones’le kızı baktı.

Üç gün sonra, akşam 19.30’da doktor onu muayene ettikten kırk beş dakika sonra, Parker devrildi, öldü. Televizyonda “Dorsey Kardeşler”i seyretmekteydi. Doktor onun kalp krizinden öldüğünü söyledi. Buna karaciğer sirozuyla zatürree de ekleniyordu. Daha 16 yaşındayken 38 gösteren Parker, öldüğünde 34 yaşındaydı. Doktor kadavrasını incelediğinde bunun bunun 53 yaşında bir beden olduğunu söyledi.

KORGENERAL GEORGE S. PATTON

11 Kasım 1885 - 21 Aralık 1945

George Patton sapına kadar, askerlerin generaliydi. Askerleri ona sevgiyle, “Eski Toprağın Cesuru” adını takmışlardı. Amansız, kaba biri olmakla birlikte, bu özellikler savaş alanlarında askerlerini zaferlere götürmesine yol açıyordu. İkinci Dünya Savaşı boyunca Kuzey Afrika’da, Sicilya’da, Avrupa’daki Batı Cephesi’nde hep öyle olmuştu. Sicilya işgalinde, kalçalarında sallanan inci kabızlı iki revolveriyle ön saflara geçmiş, “Hepsini öldürün itoğlu itlerin,” diye kükremişti. Üç kere kendisinin de ölmesine ramak kalmış, ama hızlı ilerleyişini öylesine sürdürmüştü ki, erzak ve ikmal birlikleri arkasından yetişemediği için sonunda duraklamak zorunda kalmıştı.

Savaş meydanlarının dışında, Patton’un cesareti başını sık sık derde sokuyordu. Kazandığı askeri zaferler, silah arkadaşları olan diğer generallerin önüne geçmek için uygulanmış manevralar gibi algılanıyor, metodik bir ordu düzeni içinde hoş karşılanmıyordu. Almanya

teslim olduktan sonra, Patton'un Nazi temizleme politikalarını uluorta eleştirmesi yüzünden, Bavyera komutanlığı elinden alındı. Patton, savaş sonrasında kendisine iyi bir pozisyon verilmemesi karşısında öyle kızdı ki, ciddi ciddi emekli olmayı düşünmeye başladı. Ama sonunda Noel tatiline kadar kalıp, 10 Aralık 1945'te ABD'ye uçmaya karar verdi.

Bu tarihten bir gün önce, pazar günü öğleden sonra, işi gücü yokken, yaveriyle birlikte sülün avına çıkmaya karar verdi. Almanya'da, Mannheim'in kuzeyinde, Patton'un Limuzin şoförü, karşıdan gelen iki buçuk tonluk askeri kamyonun sola dönme sinyali verdiğini göremedi. Generalin kocaman sedansı duramayıp kamyonun yan tarafına tosladı. Şoföre de, yavere de, hatta taziye da bir şey olmamıştı. Patton da ağır yaralı gibi görünmüyordu. Arazi hastanesine götürülürken kendindeydi. "Boynum ağrıyor," demişti. Ama daha sonra bacaklarında bir hissizlikten yakındı. Hastaneye vardıklarında, Patton'u arabadan alıp taşımak gerekti. General o sırada, "Rahat olun, beyler," dedi taşıyanlara. "Artık kimseyi korkutacak durumda değilim."

Boynu kırılmıştı. Çarpma sırasında arka kanepedeyken öne fırlamış, kafasını yukarıdaki tavan ışığının sivri köşesine çarpmış, yüzü de şoför partiyonunun camına yapışmıştı. Bir omuru kırılmış, diğeri yerinden çıkmış, omuriliğini sıkıştırmış, boyundan aşağısını felç etmişti. Gelen ziyaretçilere iyi davranıyordu. Neşeli ve iyimserdi. Ama yalnızken üzgündü. Doktoruna, tekrar ata binme şansının ne kadar olduğunu sordu. "Hiç yok," dedi doktoru. Patton o zaman, "Demek ki en iyi ihtimalle yarın sakat kalacağım," dedi.

Doktorlar ona traksiyon uyguladılar. Bir süre için durumu iyiye gidiyor gibi göründü, biraz hareket edebilmeye başladı. Bir hafta dolduğunda, onu ABD'ye, tedaviye yollama planları yapılıyordu. Ama 20 Aralık günü bir kan pıhtısı akciğerine girdi, konjestiyona yol açtı, felç nedeniyle öksüremediği için de bir türlü temizlenemedi. Ertesi gün öğleden sonra, yani olayın üzerinden yirmi dört saat geçmemişken, durumu kötüleşmeye başladı. O günün sabahı Patton kendinde ve uyanık olmasına rağmen, sonunda uykusunda öldü. Konjestiyonun baskısına kalbi dayanamamıştı.

Noel gecesi, Lüksemburg'daki bir Amerikan askeri mezarlığına gömüldü. Mezarının üzerindeki basit beyaz işaret, çevredeki binlerce askerinin aynısıdır. Patton o askerlerden bazılarının komutanı da olmuştu.

PİSKOPOS JAMES PIKE

14 Temmuz 1913 - 2 Eylül 1969

Piskopos Pike'ın İsrail işgali altındaki Batı Yakası'nın yabancı alanında kaybolduğu duyulduğunda, dualarda Matta İncili'nin dördüncü bölümü acı bir paralelliği temsil edercesine okundu. Hazreti İsa'nın kırk gün oruç tutup şeytanın da onu kışkırtmaya çalıştığı yerin de aynı yer olduğu kanısı yaygındı. Tanınmış Episkopal piskoposu da en son orada görülmüştü. İsa nasıl din adamı olurken o çorak tepelerde dolaşıp durmuşsa, Piskopos Pike da benzer bir dinsel araştırma içindeymiş gibi gözük-müş-tü.

Pike, İsrail'e 1969 Ağustosunda, yeni eşi Diane'le birlikte, Hristiyanlığın başlangıcını incelemek üzere gitmişti. Son zamanlarda, üçüncü evliliğini kilise onayıyla yapmış olmasına rağmen yine de üç kere evlendi diye artık vaaz vermesine izin vermeyen Episkopal kilisesinden ayrılacağını açıklamıştı. Fırtınalı görev süresinin sonundaydı. Kariyerinin doruğundayken, New York'taki St. John the Divine Katedrali'nin dekanlığını yapmıştı. Daha sonra da California Diocese'nin piskoposu olmuştu. Ama 1960'larda bu renkli vaiz, temel Hristiyan doktrinlerine, örneğin Meryem'in İsa'yı bakireyken doğurduğuna meydan okumaya başlamış, insan hakları ve Vietnam Savaşı konularında fazla yavaş hareket ettiği için kiliseyi eleştirmiş, hatta ona saldırmıştı. 1966'da bir grup piskopos, Pike'ı, yılın başında New York otellerinden birinde intihar eden oğluyla psikik ilişki kurduğunu söylediği için dine küfretenmekten yargıladı. Ardından Pike bir kitap yazarak kiliseyi bir daha utandırdı: "Öbür Taraf: Psikik Olgularla Deneyimlerim." Daha sonra Pike bir Dinsel Tranzisyon Vakfı kurmuştu. Eşi de Yeni Odak Vakfı'nın yöneticisiydi. Bu vakıf da ölümden sonraki yaşamla ilgili araştırmalar yapıyordu.

1 Eylül Pazartesi günü, 56 yaşındaki Pike'la 31 yaşındaki Diane, kiradadıkları Ford arabayı Beyt-ül-Lahm'dan doğudaki Ölü Deniz'e kadar sürmeye karar verdiler. Yol 10 mil kadar ancak vardı, ama arazi genellikle çok engebeliydi. Derin boğazlar, kanyonlar, kum tuzakları vardı. Yer yer yol bütünü kayboluyordu. Ama Pike, daha önce de İsrail'e beş kere gelmiş olduğu için, karısı da ona uyduğu için, ellerindeki haritanın yollarını bulmalarını sağlayacağına inanıyorlardı. Çölde sıcaklık zaman zaman 40 dereceye yükseliyordu. Onlar yine de yanlarına bir şişe su bile almadılar. Yolun fazla uzun süreceğini sanmıyorlardı. Diane son-

radan, “İssız alanların havasını solumak istiyorduk,” diye anlatmıştı. “Çünkü İncil bize diyor ki, ‘İsa ne zaman yalnız kalmak istese, dua etmek üzere ıssız diyarlara gidermiş’. Biz de bunun nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istedi. Tanrım, öğrendik sonunda!”

Öğleden sonra üçte araba çukura batmıştı. Karı-koca bir saati aşkın süre onu çıkarmaya uğraşmış, başaramamışlardı. Saat dördü geçtikten sonra yürümeye başlamışlardı. Bir saat kadar sonra, Pike devam edemeyecek kadar yorulmuş ve susamıştı. Diane muhabirlere, “Uyumak üzere uzandım,” diye anlatıyordu. “Ben de yanına uzandım, birlikte ölü-rüz, dedim.” Ama sonra, saat 6 dolaylarında Diane uyanmış, tek başına yardım aramaya karar vermişti. Haritayı Pike’a bırakmış, dinlendikten sonra peşinden gelmesini söylemişti. On saat sonra, salı sabahı erken saatte, Diane çürükler ve yaralar içinde, Ölü Deniz kıyısındaki bir çalışma kampına giriyordu. Burada Arap işçiler bir yol inşaatında çalış-mak-taydılar.

Filistinli gerillaları izlemek üzere eğitilmiş İsrail askerleri hemen kayıp papaz için bir arama başlattılar. Çukura saplanan arabayı çok geçme-den bir helikopter buldu, ama Pike’dan eser yoktu. Arama çarşamba günü de devam etti, harita bulundu. Yetkililerin inancına göre Pike ancak kendine bir mağara bulursa sağ kalabilirdi. Arama ekibinden birkaç asker de hastaneye kaldırıldıktan sonra, perşembe günü umut kesildi, aramaya son verildi.

Birkaç dakika sonra Diane’e bir telefon geldi. California’dan bir psi-şik medyum arıyor, vizyon gördüğünü, Pike’ın bir mağarada, hayatta ol-duğunu söylüyordu. Medyumun adı Arthur Ford’dü. Birkaç yıl önce de Houdini’den bir mesaj aldığını iddia etmişti. Ama Diane yine de kocası-nın sağ olduğunda direniyordu. Pike’la duyu dışı algılama yoluyla ileti-şim kurabileceğini söylüyordu. “Ölmüş olsa, ben sezerdim, eminim,” di-yordu muhabirlere. “Bundan çok eminim. Öldüğünü sanmıyorum.”

Cuma günü arama tekrar başladı. Yetkililer bu sefer iki medyumun önerdiği yerleri arıyorlardı. Birkaç çamaşır buldular. Diane bunların ko-casına ait olduğunu söyledi. Sonunda Pike’i pazar günü buldular. Öl-müştü. Dik bir uçurumun 25 metrelik kayalık duvarının dibinde, diz çökmüş pozdaydı. Ölü Deniz’e iki mil yolu kalmıştı. Yetkililer, kanyon-dan çıkmak için tırmanmaya çalışırken düştüğü kanısındaydılar. Üç-dört gün önce öldüğü tahmin edildi. Pike’ın bulunduğu gün, arayanlar onun gözlüğünü ve lenslerini de buldular. Onları besbelli yerini işaretlemek için yerleştirmişti. Besbelli bir su birikintisi de bulmuştu, ama daha son-

ra oradan ayrılmış, karısını izlemek üzere yola devam etmiş olmalıydı.

Pike bulunduğu Diane de arama ekibiyle birlikteydi. Kocasının öldüğünü sezmeye başladığını söylemiş, ondan sonra ekibe katılmıştı.

PONTIUS PILATE

MS 37 (Ölüm)

İncil'in bize anlattığına göre, Pontius Pilate din tarihinde en kritik rollerden birini oynamıştı. Hazreti İsa'nın çarmıha gerilmesini emreden oydu. Ama İncil bize, sonradan Pontius Pilate'in başına neler geldiğini hiç anlatmamaktadır.

Yahudi ülkesinin valisi olan Pilate, bölgeyi Roma İmparatoru Tiberius adına on yıldır yönetmekteydi. Buraya MS 26'da gelmiş, 36'ya kadar göreve devam etmişti. Sert bir yönetici olarak tanınıyordu. Yahudi tebaası arasında daha başından itibaren sorunlar yaratmaktaydı. Pilate imparatorun sembollerini yerlerine yerleştirdikten sonra Yahudiler Roma'ya şikâyetle bulunmuş, bu sembollerin sahte ilahları temsil ettiğini ileri sürerek Pilate'in bunları kaldırmasını sağlamışlardı. Pilate bu sefer üzerinde putperest semboller olan madeni paralar bastı, ardından Yahudi tapınaklarından su kemeri yapmak için para toplayınca sokaklarda gösterilere, ayaklanmalara sebep oldu.

Bazılarına göre, Yahudi din adamları onu zorlayıp İsa'yı çarmıha gerdirmiş, bazılarına göre ise o, bir daha çatışma olmaması karşılığında bu pazarlığı sağlamıştı. Eğer bu doğruysa bile, sağlanan barış ortamının fazla uzun sürmeyeceği çok geçmeden ortaya çıktı. MS 36'da Pilate nihayet Roma'ya geri çağrıldı. Bir grup Samaritan'a zulüm ve kıyım uyguladığı için orada sorgulanacak, yargılanacaktı. Pilate, Roma'ya geldiğinde, İmparator Tiberius'u ölmüş, Caligula'yı onun yerine geçmiş buldu.

Dördüncü yüzyıl yazarı Eusebius'a göre, çok geçmeden Pilate intihar etti. Bunu İmparator Caligula emrettiği için mi, yoksa gaddar imparatorun ne gibi bir yargıya varacağından korktuğu için mi yaptığı kesin değildir. Pilate'in cesedinin Tiber Nehri'ne atıldığına, nehirde kabarmalara, büyük sellere sebep olduğuna dair bir efsane vardır. Bu efsanelere göre cesedi Tiber Nehri'nden çekilip çıkarılmış, bu sefer Rhone Neh-

ri'ne atılmış, orada da aynı sorunlar başlamıştır. Sonunda, söylentilere göre cesedi Alp Dağlarında derin bir göle bırakılmıştır.

Bazı erken dönem Hristiyanları arasında Pilate'in intiharı, İsa'nın idamından ötürü duyduğu pişmanlık olarak yorumlanmaktaydı. Pilate da, karısı da aziz ilan edildi. Ama aslında Pilate, İncil'de oynadığı rolü sonradan düşünüp bir değerlendirme yapmış olsa bile, bu değerlendirme çağlar içinde kaybolup gitmiştir.

BÜYÜK PLINY

MS 23 veya 24 - MS 24 Ağustos 79

Roma İmparatorluğu'nda gündelik hayatla ilgili ne biliyorsak, hepsini Pliny (Büyük)'nin merakı sayesinde öğrenmiş bulunmaktayız. Tarihçi bilimadamı banyo yaparken bile kölesine bir şeyler okutuyor, yeni şeyler öğreniyor, onları gün dolmadan, belki tahtirevanla sokaklarda taşınırken, notlarına ekliyordu. Zaten tahtirevanla dolaşmayı tercih etmesinin nedeni, yolda bir şeyler yazabilmek içindi. Romalı bir subay olarak, bilinen dünyayı baştan başa dolaşmış, coğrafyasını, fiziğini, botanikini, anatomisini ve ayrıntılarını hep not etmişti.

Çalışmalarından bazıları, bu arada, "At Üzerinde Cirit Atmak" adlı kitabı, kaybolmuştur. Ama onun en büyük başarısı olan 37 ciltlik "Historia Naturalis" kaybolmamıştır. Bu eserine, büyük bir tevazu içinde şöyle başlar: "Benim amacım, dünyada var olduğu bilinen her şeyin genel bir tarifini vermektir." Kaydettiği 20.000 kadar madde arasında şunlar da vardır: Kelliği önlemek için dolunaydan hemen sonra saç kes-

tirmek; köpeklerin size havlamasını engelleyecek bir ot; şişen lenf düğümüne karşı bir tedavi (burada 17. yüzyıl çevirisiyle verilmektedir: “Karşınıza bir incir ağacı çıktığı zaman, dalını büküp bir dal ayrımı yerini bulmak, kafanızı eğmeden orayı dişlerinize ısırıp koparmak, bunu yaparken de kimsenin sizi görmemesi gerekir.”). Bu ciltlerin hepsi de kocakarı ilaçlarıyla dolu değildir. Hatta Pliny’nin bazı gözlemleri, Romalıların o sıralar ne bilip bilmediğinin, belki de neyi bildiklerini sandığının, bugün ulaşabileceğimiz tek kaynağıdır.

MS 79’da Pliny, hiç kaydetmediği kadar olağanüstü bir olayla karşılaştı. Roma donanmasında amiral olan Pliny, filosuyla Napoli Körfezi’nin kuzey ucuna demirlemişti. Bir gün öğle uykusundan uyandıktan sonra, oturmuş bir şeyler okurken, kız kardeşi gelip yakındaki dağların tepesinden tüten dumanları gösterdi, onu uyardı. Dumanların bir kısmı beyaz, ama bir kısmı da patlama dumanı gibi koyu renk, ağır dumanlardı.

Pliny gemisine demir aldırdı, yelken açıp dumanlara doğru ilerledi. Tarihte görülmüş en büyük patlamayla o yıl. Pompei kentini gömen, bin kişinin ölümüne yol açan Vezüv Yanardağı’na doğru gitmekte olduğunu bilmiyordu. Bölgenin yerlileri volkandan uzağa kaçmaya çalışırken, meraklı Pliny, üzerine kraterden püsküren taşlar yağarken bile dağa yaklaşıyordu. Ertesi sabah volkanın yakınındaki kıyıya bir kükürt bulutu indi, gökyüzünü kararttı. Yanındaki adamlar kaçtı, ama Pliny kaçmadı. Soluksuzluktan boğuldu. Cesedi ertesi gün, kumsalda bulundu. Ölümü kayda geçmemiş bir olay olmadı. Bunu bilse herhalde gurur duyardı. Olayı yeğeni (Genç) Pliny yazdı.

EDGAR ALLAN POE

19 Ocak 1809 - 7 Ekim 1849

Edgar Allan Poe’nun kâbus öykülerinin o karanlık çekiciliği belki de yazıları kadar acı dolu olan yaşamından ötürüdür. Ölümü de o öykülere benzer bir başka öykü olabilirdi.

“Aslında ben hiçbir zaman gerçek anlamda deli olmadım. Ancak yüreğime dokunulduğu zaman delirirdim.” Poe bu satırları, hem halası,

hem kayınvalidesi olan kadına, karısı Virginia'nın 1847'deki ölümünden sonra yazıyordu. "Dolunay hiçbir zaman bana, güzelim Annabel Lee'nin rüyalarını getirmeden gülümseyemez..." mısralarını da yine onun için yazmıştı.

Poe'nun daha önce de alkol ve afyon sorunları olmuş olsa bile, karısının ölümüyle durumu çok daha kötüye gitti, hayaller görmeye başladı, hastalığı paranoyaya dönüştü. 1848'de büyük bir ihtirasla kadınların peşinden koşmaya başlamıştı. Providence, Rhode Island'da bir kadını ziyaret etti. Bu kadın ona eserleriyle ilgili mektup yazmış biriydi. Poe onu peş peşe dört gün ziyaret etti, ardından da evlenme teklif etti. Lowell, Massachusetts'deki bir başka kadını da, kendisi uğruna kocasını terk etmek üzere kandırdı. Bir tür afyon yutarak intihar etmeye kalkıştı, ama zehri kaldırırma kustu.

1849'da, doğup büyüdüğü kente, Richmond, Virginia'ya, çocukluk sevgililerinden birine döndü. Bu sevgili artık dul bir kadındı. Poe hâlâ ani ruhsal durum değişiklikleri geçiriyordu. Ama eylül ayında çok güzel bir partinin sonunda Bayan Sarah Elmira Royster Shelton'a evlenme teklif etti, o da kabul etti. Poe ona, bir işi bağlamak için New York'a gitmek zorunda olduğunu söyledi. Ertesi gün, yani 27 Eylül günü, Baltimore'dan bir buharlı gemiye bindi. Daha sonra kuzeye giden trenlerden birine atlayacaktı.

Altı gün sonra, 3 Ekim Çarşamba öğle sonrasında Poe, Baltimore'un bir sokağında, kaldırırma bulundu. Onu daha önceden tanıyan bir gazete matbaacısı tarafından bulunmuştu. Poe'nun üzerinde yırtık siyah bir paltoyla üzerine uymayan, herhalde kendisinin olmayan bir pantolon, yırtık pırtık bir şapka vardı. Hastanede bir süre bilinçlilikle bilinçsizlik arasında dolaştı. Mırıldanıyor, ara sıra çılgın çığlıklar atıyordu. Ama kaybolduğu altı gün boyunca başına gelenleri hatırlayıp anlatacak kadar kendine gelememişti. 7 Ekim Pazar günü öldü. Ölüm nedeninin alkol olduğu varsayıldı, ama tarihçiler Poe'nun o sıra bilinmeyen, şeker hastalığı ya da beyin tümörü gibi bir şeyden ölmüş olabileceğini de düşündüler.

Poe'nun cenazesine yalnızca dört kişi katıldı. Yakın yerlerde oturan akrabaları onu bir tür alkolik olarak gördükleri, babasının yüz karası saydıkları için gelmemişlerdi. Edebiyat dünyasında da, garip davranışları yüzünden pek sevilmezdi. Ölümüyle ilgili nispeten anlayışlı yazılardan biri, "Ticaret Gazetesi"nde yayınlandı. Bu yazıda, "İnşallah huzura kavuşmuştur, çünkü ihtiyacı vardı," deniliyordu.

JACKSON POLLOCK

28 Ocak 1912 - 11 Ağustos 1956

Hemingway'in için için kaynayan gücünü, James Dean'in blucini, tişörtü, dudaklarından sarkan sigarasıyla birleştirdiyseniz, abstre ressam Jackson Pollock'a benzer bir görünüm elde edebilirsiniz. Cody, Wyoming'deki bir koyun çiftliğinde dünyaya gelen yakışıklı, sportmen Pollock, "kontrollü rastlantı" üslubundaki resimleriyle New York sanatına şiddet dolu bir yoğunluk getirmişti. Tuval üzerindeki fırça darbelerinin yerine, dökülmüş, sıçramış, damlamış, sıvaşmış boyaları koymuştu. Bunlar başkalarının yaptığı resimlerden öylesine farklıydı ki, 1949 yılında ona kuşağının ressamlarının lideri unvanı verildi. Tanınmış sanat meraklısı Peggy Guggenheim ondan, "Picasso'dan bu yana en büyük ressam," diye söz etti.

Pollock'a tuval dışında olup bitenleri kontrol etmek daha zor geliyordu. "Resim yapmak sorun değil," derdi sık sık. "Esas sorun, resim yapmıyorken ne yapacağımı bulmak." 15 yaşında Grand Canyon yakınında anketör olduğu günlerden beri çok içen Pollock, 25 yaşından itibaren ikide bir alkol tedavisi oluyordu ve bu onu daha utangaçlaştırıyordu. Ressam olarak neredeyse çalışamaz duruma gelmişti. Doğu Hampton, Long Island yakınındaki stüdyosu da artık yeterince ıssız bir saklanma yeri değildi, çünkü onun ardından pek çok ressam da kendine orada stüdyo kiralamıştı. 1950'lere gelindiğinde, sabahdan akşama kadar bira içiyor, arada sırada bir de viski yuvarlıyordu. Long Island'da bir dizi "kontROLSÜZ" kazalar geçirdi. Bunların en ciddi olanı, 1952'de araba basınının bir virajı alamayıp ağaca toslamasıydı.

1956'da, 44 yaşındaki Pollock, 25 yaşındaki Ruth Kligman adlı modelle bir aşk serüvenine daha başladı. O yılın ağustos ayında Pollock'ın karısı Avrupa'ya gitmiş, onları bir süre yalnız bırakmak istemişti. Ama birkaç hafta sonra Pollock da Avrupa'da onunla buluşacaktı. Ağustos'un ikinci hafta sonunda Kligman, Pollock'ın Doğu Hampton yakınındaki evine geldi. Yanında Edith Metzger adlı Bronx'lu güzellik uzmanı vardı. 11 Ağustos Cumartesi gecesi hep birlikte bir hayır konserine gitmek üzere evden çıktılar.

Önce akşam yemeğine gittiler, ardından da, konsere gitmek yerine nedense Fireplace Road'daki evine dönmek istediler. Gece saat 22.00 dolaylarında, evine birkaç yüz metre kala, Pollock bir virajı alamadı, a-

rabanın kontrolünü kaybetti. 1950 model üstü açık Oldsmobile araba önce kaldırma çıktı, sonra sekti, çalılar arasında kaydı, dört ağaca çarpıp tepetaklak döndü. Kligman'ın arkadaşı, çarpma sırasında arabanın bagajına doğru itildiği için ölü bulundu. Kligman arabadan fırlamış, ağır yaralanmıştı. Pollock da fırlamış, ama kafasını bir ağaca çarparak anında ölmüştü.

CHARLES PONZI

1877 - 18 Ocak 1949

Ne kadar sık ve ne kadar ısrarla denemiş olursa olsun, suç dünyası Charles Ponzi'ye yaramadı. En büyük girişimi, 1920'de Boston'da, "Paranızı 90 günde iki katına çıkarın", ya da "45 günde yüzde 50 kazanın" diyerek başlattığıydı.

Hevesli yatırımcılar, dul kadın ve çocukların yanı sıra bazı işadamları, onun birkaç ay içinde 15 milyon dolardan fazla para toplamasını sağladılar. Kasalar dolunca, kısa boylu İtalyan göçmeni gelen banknotları masasının çekmecelerine, ardından çöp kutularına doldurmaya başladı. Sözde mucize yatırımın kârı, Uluslararası Posta Birliği kuponlarından almaktan, dalgalanan kurlar nedeniyle derhal kâra geçmekten gelecekti.

Söylemeye bile gerek yok, bu plan beklendiği gibi gelişmedi. Posta kuponlarının yılda 500.000 dolarlık çıkarılacağı, daha fazlasının çıkarılmayacağı anlaşıldı. Ponzi ilk yatırımcılara paralarını, daha sonra gelen paralarla ödemeye başladı. Tutuklandığında bürosunda 4 milyon vardı, ama borcu 7 milyondtu.

Federal suçtan cezaevinde yalnızca dört ay yattı. Çıkınca Massachusetts eyaleti onu sahtekârlıktan yedi ile dokuz ay arasında hapse mahkûm etti. Kefaletle çıkan Ponzi bu sefer Florida'da sahte arsa satışıyla ilgili bir işe daha bulaştı, bir yıl da oradan yedi. Bu arada, kefaletle çıktığı halde, kentten izinsiz ayrılmış, New Orleans'ta yakalanmıştı. Ponzi aynı zamanda Kanada sınırından içeriye bazı yabancıları izinsiz sokmaktan ve Kanada'da sahtekârlık yapmaktan da hüküm giydi. Bütün cezalarını çektikten sonra, 1934 yılında sınırdışı edilip İtalya'ya gönderildi.

rildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Brezilya'ya gitti, orada bir yandan İngilizce dersleri verdi, bir yandan da Brezilya hükümetinden işsizlik aylığı aldı.

1940'larda Ponzi'nin sağlığı bozulmaya başladı. Sağ gözü hemen hemen kördü. Damarları sertleşiyor, kan pıhtıları oluşuyor, sol koluyla sol bacağını kolay hareket ettiremiyordu. Ama sakatken bile, en azından güzel anıları vardı.

1948 yılında, Sovyetler Birliği'ni 2 milyon dolar dolandırmayı planladığını, ülkeye kaçak altın getirmeyi vaat edip sonra anlaşmayı iptal etmeyi düşündüğünü anlatıyordu. "Komünistlere amma da güzel bir oyun olacak!" diyordu sırtarak.

Ama Ponzi buna fırsat bulamadı. Ertesi yıl beynine pıhtı tıkanmasından öldü. Ölüm onu Rio de Janeiro'daki bir hastanenin parasız bölümünde bulmuştu. "The New York Times" gazetesine göre, "Koğuştta, yatağının bir yanında kötü kötü öksüren bir ihtiyar, öbür yanında da gözlerini tavana dikip sessizce bakan bir zenci yatıyordu." Ponzi'nin cenazesi, Brezilya hükümetinden gelen paradan artırmış olduğu 75 dolarla kaldırıldı.

COLE PORTER

9 Haziran 1892 - 15 Ekim 1964

Eğer hayat bir partiye, Cole Porter da en mükemmel ev sahibiydi. "Night and Day", "Begin the Beguin", "You're the Top" gibi şarkıları pek kentli, pek törpülenmiş, pek espriliydi. Kendisi de öyleydi. Paris'te Seine Nehri'nin sol kıyısındaki evini platin rengi duvar kâğıtlarıyla, zebra derisi sandalyelerle döşemişti. Verdiği partilerden birinde elli gonnolla bir grup ip cambazı vardı.

Porter bir yandan dünya çevresinde dolaşıp seyahatler ederken, bir yandan da Broadway ve Hollywood için şarkılar yazıyordu. Nerede olursa olsun çalışabileceğini söyler, övünürdü. Ufak tefek, şık giyinen Porter, "Akşam yemeklerinde, iki can sıkıcı insan arasında otururken bile epey iş çıkarmışımıdır," derdi. "Dinliyormuş gibi görünmeyi çok iyi bilirim."

Her şeyi kolaymış gibi göstermenin ustasıydı. Örneğin martini hazırlamaydı. Ama bu parti gereğinden kısa sürdü. 1937 yılında, Long Island'da atla gezerken düştü, at da Porter'ın sağ bacağı üzerine düştü. Sonra at debelenip kalkmak isterken, bu sefer Porter'ın sol bacağının üzerine de düştü. Yaralar öyle ağırdı ki, her iki bacağın da neredeyse dibinden kesilmesi gerekiyordu. Bu kazadan sonra 45 yaşındaki bestecinin acıları hiç dinmedi. Bunu belli etmemeye çalışırdı. Alçılanmış iki bacağının birine Josephine, diğerine Geraldine diye isim takmıştı. Bu durumu geçici bir şeymiş gibi davranıyordu.

Hiçbir zaman iyileşemedi. Yirmi yıl boyunca otuzu aşkın ameliyat geçirdi, bacaklarından olmamaya, acıları dindirmeye çalıştı. Derken bir kemik iliğı enfeksiyonu başladı. Ama sonunda bacaklarına demir çemberler geçirtilirerek yürümeyi başardı.

Tedavileri arasında bir yandan da en güzel eserlerinden bazılarını yarattı. 1939 ila 1944 yılları arasında dört ünlü Broadway oyunu yazdı. Bunları genellikle, tekerlekli sandalyesini piyanonun önüne çekerek yapıyordu. Kariyerinin en büyük başarısı, 1948'de yazdığı "Kiss Me Kate" adlı operetiydi.

1950'lerde bile, hastanelere daha sık girip çıkarken, "High Society" ve "Silk Stockings"i yarattı. Sosyal hayatında da çekiciliğini sürdürdü, çok zarif, herkesin sabırsızlıkla beklediğı akşam yemekleri verdi, uşaklarına kendini taşıtarak tiyatrolara gitti, başkalarının verdiğı partilere katıldı.

Ama 1958'de Porter'ın sağ bacağı hemen hemen kalçasından kesilmek zorunda kaldı. O zaman eserler yaratmayı kesti, sosyal hayatına da son verdi. Bir zamanlar neşeli bir hayat süren besteci, münzevi olmuştu. New York'taki Waldorf'ta 9 odalı dairesinden, Berkshires'taki 90 dönümlük hafta sonu malikânesine, California'daki yazlık evine gidip geliyordu. Saçlarını boyamayı, güneş lambası önünde yanmayı kesmiş değildi. Küçük akşam yemeğı partileri de veriyordu. Ama kendisi yemek yerine peş peşe martini içmeye başladığında, en yakın dostları bile bu davetleri reddetmeye başladı.

72 yaşındaki Porter, 1964 Ekimi'nde bir mesane sorunu yüzünden Santa Monica Hastanesi'ne yattı. 13 Ekim günü doktorlar böbreğindeki taşı başarıyla aldılar. İki gün sonra Porter'ın kalbi durdu, sanatçı ölüverdi. Ağır zatürree, bozuk böbrekler, damar sertliğı ve amfizemden vücudu artık harap olmuştu. Sonunda ev sahibi, çoktan sona ermiş partiyi böylece bitirmiş oldu.

FRANCIS GARY POWERS

17 Ağustos 1929 - 1 Ağustos 1977

1 Mayıs 1960 günü, U-2 uçağı Sovyetler Birliğı üzerinde vurularak düşürölünceye kadar, Gary Powers pek de klasik imaja, pelerinli, hançerli casus tipine uymuyordu.

Ama bir kere yakalandıktan, halk önünde yargılanıp Sovyet cezaevlerinden birinde on yıl geçirmeye mahkûm edildikten sonra, Soğuk Savaş'ın en ünlü casusluk olayının kahramanı haline gelmişti. Sovyetlerin düşürülen uçaktaki fotografik ve elektronik gözlem aygıtlarını bulmasından sonra, Sovyet Başbakanı Kruşçev derhal Başkan Eisenhower'la yapacağı zirve toplantısını iptal etti.

Powers aslında yalnızca bir teknisyendi. CIA'de çalışan bir eleman olarak, emir aldığı için Sovyet askeri tesisleri üzerinde uçmuştu. Birkaç yıl içinde, bu görev artık uydular tarafından yapılacaktı. Powers 60.000 fitte rutin bir görev uçuşu yapıyordu. Sovyet atış menzili dışındaydı olduğu sanıldığı bir sırada, Sverdlovsk kenti üzerindeyken bir roket yüzünden uçağı kontrolden çıkmıştı.

Uçak hızla spin yapıp dalışa geçerken, Powers kendini dışarıya fırlatmayı başarmış, paraşütünü de açıp, bekleyen Sovyet yetkililerin arasına sağ salım inmişti. Amacına ulaştıktan sonra, hücrede bir Sovyet siyasi suçlusuyla birlikte iki yıla yakın bir zaman geçirdikten sonra, yüksek düzeyli bir Sovyet casusuna karşılık değişime girip serbest kalmıştı.

Vatanına döndüğünde pek kahraman gibi karşılanmadı. Kongre araştırması sonucunda eylemleri ve sadakati övüldü ama, sertliğiyle tanınan bazı kimseler onun her misyonda bulunması şart olan zehiri içmesinin beklendiğini ileri sürdüler. Powers oldukça yavaş konuşan biriydi. Sonradan, Amerikan hayatına uyum sağlamasının ve kabul görmesinin zor olduğunu, bazılarının kendisini intihar etmesini beklediğini söyledi.

Powers, CIA'e çok kısa bir süre için döndü. İlk eşinden ayrılıp bir ajanla evlendi, birkaç görev arasında gidip geldi, sonunda bir Los Angeles radyo istasyonunda trafik gözlem helikopterine pilot oldu.

Ardından bir süre, Los Angeles televizyon istasyonlarından birinde pilotluk görevini üstlendi. Sıcak bir yaz günü, çalılık alanda çıkan yangının filmini çekip alana dönerken, Encino banliyösünde, Little League

beyzbol alanı yakınlarında helikopteri düştü. Powers da, kameraman da öldü. Powers daha önce alana telsizle seslenmiş, helikopterin yakıtının azaldığını belirtmiş, öncelikli iniş hakkı talep etmiş, hemen ardından da düşmüştü.

Powers, Arlington Ulusal Mezarlığı'na, hayatını Amerika Birleşik Devletleri uğruna feda edenler için ayrılmış olan özel bölüme gömüldü.

ELVIS PRESLEY

8 Ocak 1935 - 16 Ağustos 1977

Elvis Presley'in ölümünün bir tek dikkate değer yanı vardır, o da kariyerini hiç yavaşlatmamış olmasıdır. Ömrünün sonuna kadar yükselişini sürdürmüştür. Yaptığı her şey olay olmuştur. Günümüzde bile en çok taklit edilen insanlardan biri olmuştur.

Bir yandan ünlü şarkılarının yeniden sentezlenmiş koleksiyonları, turnelerinin videolarıyla, bir yandan Elvis konferansları ve kulüp toplantılarıyla, bir yandan da kültüblaları, taraklar gibi ufak tefek eşyalarla, "Elvis Inc." şirketinin onun ölümünden sonra kazandığı para, yaşarken kazandığını bile aşmıştır. Ölen tüm süperstarlar arasında, Elvis'in ölümü (zamanı ve biçimiyle) efsaneye en az etki yapan ölüm olmuştur desek, herhalde yanlış olmaz.

Ne de olsa, rock'n roll dalındaki önderliği yirmi yıl önce, 1958'de askere alınmasıyla zaten sona ermişti. Ama hayranları öyle fanatik ki, giderek çöken bir Elvis 1970'li yıllarda konsere çıktığı zaman, onun sayısız haplarla ayakta durabilmesi, gereğinden çok daha kilolu olması, karşılarında şakır şakır terlemesi, bu hayranları hiç rahatsız etmiyordu. Bir konserinde kendisi sahnede midesinin ağrıdığından yakınınca, ön sıralardaki hayranları ona yutması için antasit hapları sunmuşlardı. Basın ona düşman olduktan, 130 kiloluk şarkıcının o beyaz, altın kakmalı takımından pırtlayan resimlerini bastıktan sonra bile, her konserinin biletleri daha o yola çıkmadan satılıp bitiyordu. Hatta karaborsaya bile düşüyordu.

16 Ağustos 1977'de Elvis, doğu kıyısında bir turneye daha hazırlanı-

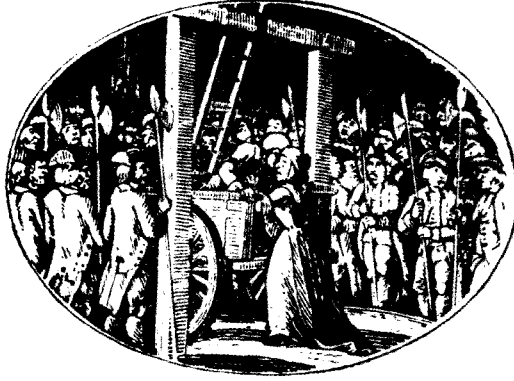
yordu. Önceki gece saat 10.30'da, dişçisi onu Graceland, Memphis'de ziyaret etti, iki çürüğünü doldurdu. Sabaha karşı saat dörtte uykusuzluktan, biraz da yıllardır reçeteli ilaçları gereksiz alıp vücut dengesini bozmuş olmasından ötürü, Elvis birkaç arkadaşını uyandırmış, raket topu oynamıştı. Sabah altıda, nişanlısı Ginger Alden'le birlikte istirahatete çekildi. Ginger uyudu, ama Elvis bir dizi hap daha yuttu, pijamasını giydi, lüks banyosundaki pufla koltukta okumak üzere eline bir kitap alıp banyoya girdi. Alden ertesi gün saat ikide uyandığında, 42 yaşındaki şarkıcı yerde, fetüs pozisyonunda yatıyordu. Koltuğundan oraya devrilmişti. Graceland'da, yardımcıları da, hastane elemanları da, onu ayıltmayı başaramadı.

Otopside Elvis'in kalp atışlarındaki tempo bozukluğundan öldüğü belirlendi. Daha sonraki ince araştırmalarda, kanında on türlü ilaç bulundu. Bunlar arasında kodein, morfin ve Quaalude'lar da vardı. İlaçların düzeyi, çoğu insanı öldürmeye çoktan yeterdi. Ama Elvis'in uzun süreli ilaç alışkanlığı, toleransını artırmıştı. Bu nedenle doktorlar, onu öldüren şeyin doğrudan bu ilaçlar olmadığı görüşündeydi. Özel doktorunun ona yedi ay içinde 5.000 hap için reçete yazmış olduğu ortaya çıkınca, doktor yargılandı, ama beraat etti. Doktorun iki buçuk yılda yazdığı reçetelerin toplamıysa 19.000 hapa işaret ediyordu.

Ama Elvis'in hayranları bu ayrıntılara pek aldırmadılar. O gün öğleden sonra, şarkıcının öldüğü açıklandıktan bir saat sonra, Graceland'in kapılarına bin kişiyi aşkın bir kalabalık toplandı. Ertesi gün, Elvis'in onarılmış otopsi sonrası cesedi, evinde açık tabuta yerleştirildiğinde, 80.000 kişi gelip ziyaret etti. Yüzlerce kişi bayıldı, bir adam kalp krizi geçirdi, bir kadının doğum sancıları tuttu, bir ara olay yerine muhafız birliği çağrıldı. Evin kapısında tişörtler, tanesi beş dolardan satılmaktaydı.

Bu daha işin başlangıcıydı elbette. Ayaklanmaları hatırlatan kalabalıklar, 1920'li yıllarda Valentino'nun ölümünde oluşan grupları düşündürüyordu. Ama beyazperdenin sessiz film yıldızının erişemediği bazı şeyler vardı.

1986'daki Hürriyet Anıtı kutlamasında 200 tane Elvis benzeri, anıtın yanında konser verdi. Nice biyografi kitapları yayınlandı. Bunlar arasında, amcasının, karate öğretmeninin, hastane hemşirelerinden birinin anlattıkları da yer bulmuştu. Liste devam ediyor, bitmek bilmiyordu. Herhalde burada, "Kral öldü, ama Kral yaşıyor," dersek, durumu oldukça iyi ifade etmiş oluruz.

SIR WALTER RALEIGH

1554 - 29 Ekim 1618

Adı tütünle ve Kuzey Carolina'daki bir kentle ilintilendirilmiş olan Sir Walter Raleigh, aslında Kuzey Amerika'ya hiç ayak basmamıştı. Gerçi bu İngiliz soylusu, 1580'li yıllarda Yeni Dünya'daki bazı erken dönem yerleşimlerini düzenlemişti, ama onun desteklediği kolonilerin hiçbiri ayakta kalamadı. Raleigh'nin sağlığında bile, Amerika'yla ilgili faaliyetleri, kendi yurduna daha yakın yerlerdeki faaliyetlerinin yanında sönük kaldı. (Aslında kendisi, tütünü ve patatesi İngiltere'de popüler duruma yükseltmekle ünlüydü.) Yakışıklı, enerjik biri olan Raleigh, Kraliçe Elizabeth'in gözdesiydi. Söylentilere göre, ikide bir kendi pelerinini bir çamur birikintisi üzerine sererek kraliçenin rahat geçmesini sağlamakla dikkati kolaylıkla üzerine çekiyordu. Kraliçe ona pahalı hediyeler yağıdırıyordu. Bu arada çok sayıda gelir getirici ruhsatlar, lisanslar da vermişti. Raleigh de onun bu sevgisini, kocaman mücevherler takarak, bunlardan bazılarını ayakkabılarının üzerinde toka olarak kullanarak etrafa yansıtıyordu. Tabii kraliçenin yakın çevresinin dışında da, oldukça küstah biri olan Raleigh genellikle zıpcıktı şımarığın biri olarak görülüyor, nefret topluyordu.

Böyle olunca, Kraliçe Elizabeth'in 1603'te ölmesiyle Raleigh pek kötü durumda kaldı. Zaten kraliçenin nedimelerinden biriyle evlenmiş, bu yüzden kraliçeyle olan ilişkisini bile bozmuştu, ama şimdi I. James tahta geçince, Raleigh'in sınırlı cazibesi büsbütün şanssızlık getirmeye başladı. Unvanları elinden alındı, kendisi Londra Kulesi'ne kapatıldı. Kralı devirmek için komplo kurmakla suçlanıyordu. Raleigh on üç yıl

hapiste kaldı. Sonunda krala Güney Amerika'da altın bulabileceğini vaat edip hapisten pazarlıkla kurtuldu. Yirmi iki yıl önce de benzer bir başarısız sefer yapmıştı. Ama bu sefer çaresizdi. Krala, "Eğer komutana dağ gibi altın ve gümüş getirmezssem, kafamı kesme hakkını ona şimdiden verin," demişti.

Raleigh tahttan hiçbir maddi yardım görmedi. Yolculuk için kendi servetinden kalanları harcamak zorunda kaldı. Gemiler yola çıktıktan kısa bir süre sonra kasırgaya yakalandı, ardından kırk gün boyunca rüzgârsızlıktan açık denizde bekledi. Mürettebatın pek çoğu ateşlenip öldü. Sonunda Güney Amerika'daki Guiana'ya çıktıklarında Raleigh öylesine hastaydı ki, içerlere, altın madenlerini arayacakları yere yürüyüşü başlatamadı. Ekibe yardımcısı önderlik etti, bu arada bir İspanyol yerleşim yerini yakarak keşif şansını da çabucak mahvetti. Altın falan bulamadılar.

İngiltere'ye eli boş dönme tehlikesi belirince, Raleigh bu sefer adamlarına yalvardı, yabancı gemilere saldırıp vatana biraz ganimet götürmek için onlardan yardım istedi. Ama adamları reddettiler. Raleigh çaresiz, 1618 Haziranı'nda eli boş olarak İngiltere'ye vardı. Hemen tutuklanmadı. Bu ona umut verdi, kellesini kurtarmak için upuzun bir özur dileme ve açıklama mektubu yazmaya koyuldu. Bunun işe yaramayacağı belli olunca, Raleigh gizlice kendisini Thames Nehri kıyısından alıp Fransa'ya kaçırarak teknelerle anlaştı. Ama tekne sahiplerinden biri, hükümetten aldığı rüşvet karşılığı ona ihanet etti.

29 Ekim'de Raleigh darağacına götürüldü. Oraya vardığında, ömründe olmadığı kadar mütevazı kesildi; ömründe söylemediği kadar güzel sözler söylemeye başladı. "Benim yolum çok uzun bir süre için kibir yolu oldu," dedi çevresine toplanan halka. "Ben denizciydim, askerdim, saray adamıydım; bu tür bir hayatta, insanı kışkırtacak, aklını çeलेcek çok şey olur." Başını baltaya uzatırken, birisi ona, yüzünü doğuya dönmesi gerektiğini hatırlattı. Raleigh ona, "Başın hangi yana döndüğünün ne önemi var; yeter ki insanın kalbi doğru olsun," diye karşılık verdi.

Gözlerinin bağlanmasını istemedi. Baltanın keskin kenarını yokladı ve cellata. "Bundan korktuğumu mu sanıyorsun? Bu her türlü üzüntünün sonu demek," dedi. Sonunda kafasını yasladı. Cellat bir an kararsızlık geçirince Raleigh, "Neden korkuyorsun?" diye sordu ona. "Vur, be adam, vur!" Kafası iki vuruşta kesildi. Raleigh'in cesedi karısına teslim edildi. Vücudu Londra kiliselerinden birine gömüldü, ama karısı kafasını mumyayı tahnit ettirdi. Ömrünün geri kalan 29 yılı boyunca o kafayı, kırmızı bir çanta içinde, hep kendi yanında tuttu.

GRIGORY YEFIMOVICH RASPUTIN

1872 - 30 Aralık 1916

Süpermarketlerde satılan türdeki gazeteler, hiçbir hikâyeyi Rasputin'in hikâyesi kadar güzel anlatamamışlardır. Gezici tedavici olarak mucizeler yaratan Rasputin'in sırtına, Çarlık Rusyası'nın çökmesi sorumluluğu da büyük ölçüde yüklenmiş bulunmaktadır. Bu durum nice kitaplara ilham vermiş, "Rasputin Melek mi, Şeytan mi: Peygamber Se-fahat Düşkünü, Komplocu" ve "Çapkın Papaz Rasputin" gibi başlıklar ve kitap adları görülmüştür.

Okuma-yazmayı pek az bilen bir Sibiryalı olan Rasputin, Tanrı'ya yaklaşmanın en iyi yolunun, bağışlanmayı yürekten istemek olduğuna dair vaazlar veriyordu. Bağışlanmayı en yoğun şekilde dileyebilmek için de, çok yoğun günahlar işlemek şarttı. Genellikle Rasputin'in dinsel toplantıları, hırçın içki ve seks âlemlerine dönüşürdü. En büyük fırsatı, Çar II. Nikolas ile karısı Aleksandra'nın hemofilyak oğlunu tedavi ettiği zaman yakaladı. Bundan sonra Rasputin, gayri resmi olarak, kraliyet ailesinden sonra imparatorluğun en güçlü adamı haline geldi. Çar Nikolas'a bile, kararlarını vermeden önce saçlarını Rasputin'in tıraşıyla taraması öneriliyordu.

Rasputin'in gücü, St. Petersburg Sarayı'nda pek çok kişiyi öfkelen-dirmektedir. Bunlar arasında, çarın yeğeniyle evli olan Prens Feliks Yusupov ve çarın muhafazakâr danışmanlarından Valdimir Purişkeviç de bulunmaktaydı. Yusupov 29 Aralık 1916 gecesi Rasputin'i kendi evine davet etti. Kendisine karşı çeşitli komplolar kurulmakta olduğunu bilen Rasputin, "Küçüğüm," diye hitap ettiği bu gencin davetinden besbelli pek kuşkulananmamıştı. Zaten Yusupov'un güzel karısıyla da tanışmak istiyordu. Nice soylunun güzel eşleriyle tanışmışlığı vardı.

Yusupov evinin bodrumundaki odayı hazırlamış, orayı şişeler dolusu şarapla, içinde potasyum siyanid bulunan çikolatalı keklerle doldurmuştu. İşi sağlama bağlamak için, kadehlerin içine de siyanid serpmişti. Yusupov'un sonradan anlattığına göre, Rasputin bol bol yiyip içmiş, ama zehirden etkilenme belirtisi göstermemişti. Ya Yusupov yalan söylüyordu, ya da Rasputin haklıydı, gerçekten de fazla içki içmekten ötürü midesinde kalın bir astar tabakası oluşmuştu. Yusupov kaygılanıp üst kata çıktı, komploya ortak olanlar ona bir revolver verdiler, işi bitirmesini söylediler.

Tekrar aşağıya inen Yusupov, Rasputin'in nihayet rahatsızlandığını,

boğazının yanmaya başladığını öğrendi. Bu arada Rasputin, Çingeneleri görmeye gitmelerini önerdi. “Tanrı düşüncelerimizde, ama insan etimizde,” dedi. Yusupov ona kristal haçı göstererek, “Grigori Yefimoviç,” diye konuştu. “Şunun önünde bir dua etsen fena olmaz.” Rasputin önce Yusupov’a, sonra haça bakarken Yusupov onu sırtından vurdu. Rasputin yüksek sesle inledi, sonra gözleri kapalı olarak sırtüstü devrildi. Komplocular odaya daldılar, doktorlardan biri Rasputin’i muayene etti, çarın en yakın danışmanının ölmüş olduğunu, kurşunun kalbine girmiş olduğunu heyecanla ilan etti.

Herkes odadan çıktı, ama biraz sonra, Rasputin’in efsaneleşmiş mistik güçlerinin farkında olan Yusupov’la Purişkeviç yeniden aşağıya indiler, işi gerçekten bitirmiş olduklarından emin olmaya çalıştılar. Yusupov cesedi salladığında, önce hiçbir hareket görülmedi. Ardından gözkapaklarından biri kıpırdadı. Derken Rasputin ayağa fırlayıp Yusupov’un omzundaki apoleti söktü. İki komplocu merdivenden yukarı kaçtılar, çıkarken bodrum odasının kapısını arkalarından kilitlediler. Rasputin onların peşinden merdivenleri emekleyerek çıktı, kapıyı patlatıp kendini avluya attı. Purişkeviç revolverini ateşledi, Rasputin’i iki kere ıskaladı, iki kere de kurşunlarını isabet ettirdi, onun yere yıkılmasını sağladı. Purişkeviç saldırılarını ondan sonra da sürdürdü, kanlar içindeki Rasputin’in kafasına tekmeler savurdu. Bu arada Yusupov da çelik çubukla darbeler indiriyordu.

Bununla da yetinmediler, Rasputin’in ellerini bağlayıp onu bir arabaya yüklediler, Neva Nehri’ne götürüp, buzdaki bir delikten nehre attılar. Rasputin su yüzüne çıkmadı. Ama görünüşe göre bu son çabaları yine de boşa gitmemişti. Ceset bulunduktan sonra yapılan otopside, Rasputin’in zehirden ya da kurşun yaralarından ölmediği, boğularak öldüğü ortaya çıktı. Besbelli soğuk su onu kendine getirmişti, çünkü ellerinden biri iplerden kurtulmuş durumdaydı.

Rasputin, çar ailesinin katıldığı bir törenle İmparatorluk Parkı’na gömüldü. Ama orada kalmasına da izin verilmedi. Birkaç ay sonra ihtilal patlayınca Bolşevikler cesedi çıkardılar, tabutu ateşte yaktılar.

Rasputin’in kehanet güçleriyle ilgili olarak, öldürülmesinden bir ay önce yazdığı bir mektuba da değinmek yerinde olur. Şöyle demişti: “1 Ocak’tan önce hayattan ayrılacağımı hissediyorum... Eğer beni soylular öldürürse, kanım ellerinden yirmi beş yıl boyunca temizlenmeyecek. Kardeş kardeşi öldürecek... Yirmi beş yıl boyunca ülkede hiç soylu kalmayacak.”

Rasputin belki bir derece ileri görüşlü sayılabilir, ama onun görüşleri bile yeterince ileriye ulaşamamıştı.

GEORGE REEVES

6 Nisan 1914 - 16 Haziran 1959

“**M**ermiden hızlı” sözü belki bir çizgi-roman kahramanı için uygun bir söz olabilir, ama televizyonda “Superman”i canlandıran aktör George Reeves’in ölüm fermanı oldu. Reeves, Hollywood’un standart modasına uygun, iyi eğitilmiş bir aktördü, mavi taytlar giyerek oynadığı rolün çocukları çok sevindirdiğini, ama yetişkinlerin saygısını pek kazanamadığını görüyordu. Ama televizyonda 1952’den 1957’ye kadar oynayan dizinin 104’üncüsüne kadar olan sürede Iowa doğumlu genç aktörün çok iyi hatırlanması herhalde, “Rüzgâr Gibi Geçti” filminde Scarlett O’Hara’ya tatlı getirmek üzere gönderilen Tarleton ikizlerinden biri rolünden ötürüydü.

“Superman” dizisi sona erdiğinde, bir doksan boyundaki geniş omuzlu Reeves, kendisine hiç kimsenin süperkahraman dışında bir rol vermeye hazır olmadığını gördü. 15 Haziran 1959 Pazartesi gecesi Reeves, Los Angeles’taki evinde yatağına yatmıştı. Nişanlısı Lenore Lemmon’la yazar arkadaşı Robert Condon da konuk olarak o evde uyumaktaydılar. Gece saat ikibuçukta iki dostları uğrayınca evde herkes uyandı. Reeves bu ziyaretin bu kadar geç saatte yapılmasına kızdı, ama sonra özür diledi, “Yorgunum, ben yatıyorum,” diyerek üst kata çıktı.

Cuma günü Reeves’le evlenecek olan Lemmon, “Kendini vuracak,” deyiverdi. Ötekiler onun şaka yaptığını sandılar. Lemmon, “Tabancayı almak için çekmeceyi açıyor,” dedi. Ardından silah sesini duydular. Lemmon, “Ben dememiş miydim!” diye patladı.

Reeves yatağında ölü bulundu. Otuz kalibrelik Luger pistoldan çıkan kurşun beynine girmişti. Ölmeden önce hiçbir not yazıp bırakmamıştı.

ZACHARY SMITH REYNOLDS

5 Kasım 1911 - 6 Haziran 1932

R. J. Reynolds tütün imparatorluğunun varisi Zachary Smith Reynolds’un ölümü başlangıçta intihar olarak açıklanmıştı. Yetkililerin

açıkladığına göre, 5 Temmuz 1932 tarihinde, ailenin Winston-Salem, Kuzey Carolina'daki 2.500 dönümlük arazisinde verilen şahane partinin sonunda, 20 yaşındaki oğulları terasa çıkmış, otuz iki kalibrelik bir kurşunu beynine sıkırmıştı. Bir daha kendine gelemeden, birkaç saat sonra öldü. Yeni eşi, "Body and Soul" şarkısını üne kavuşturan Broadway yıldızı Libbie Holman'ın üzüntüsünden yataklara düştüğü de açıklandı.

Yetkililerden birinin, Şerif Transou Scott'un, "Soruşturma henüz bitmedi," demiş olması gazetelerde pek az yer bulabildi. Ama üç gün sonra şerif daha çok dikkat çekmeyi başardı. Muhtemel bir cinayet soruşturması için Holman'ın ve ölenin yakın arkadaşı Albert Walker'ın göz altına alındığını açıklamıştı. Daha Reynolds toprağa bile verilemeden, ölümü o on yılın en sansasyonel olaylarından biri haline geldi.

Adli tabip jürisi, o akşamın olaylarını yavaş yavaş, parça parça birleştirmeye başlamıştı. Reynolds'la 26 yaşındaki eşi çılgın bir akşam yemeği partisi vermiş, partide herkes çok sarhoş olmuştu. Çıplak yüzmekten, çeşitli cinsel birleşmelerden söz ediliyordu. Bu birleşmelere büyük olasılıkla Holman ve Walker da dahildi. Uzun boylu, kuzguni siyah saçlı Holman o gece özellikle flörtçüydü. Bir ara o sarhoş haliyle kesilmiş bir ağacın çotuğu üstüne çıkmış, orasını burasını gösteren yırtık pijama giymiş durumda, ünlü şarkılarını söylemişti. Reynolds besbelli karısının bu davranışlarından rahatsızdı. Geceyarısından sonra, evde yalnızca gece yatısına kalacak konuklar kalmıştı. Birden terastan silah sesi duyuldu, Holman tiksinti dolu bir sesle, "Kendini vurdu!" deyiverdi. Cankurtaran çağrıldı, ama Holman'la Walker, hâlâ sarhoş durumda, Reynolds'un cesedini bir arabaya yükleyip hastaneye götürmeyi seçtiler.

Adli tabip jürisine yatağında yatarken ifade veren Holman, o geceyi hiç hatırlamadığını söyledi. Aslında partiden iki gece önceki pazartesi akşamından itibaren hiçbir şey hatırlamıyordu. Kendine geldiğinde, yabancı bir yatakta uyanmıştı. Kocasının, "Libby," diye seslendiğini duymuş, sonra onun kendini vurduğunu görmüştü. Daha önce ömründe hiç hafıza kaybına uğramadığını söylüyordu. İfadesinde ayrıca, Reynolds'ın "aşağılık kompleksi sahibi duygulu bir insan" olduğunu da söylemişti. Daha önce de birkaç kere kendini öldürme tehditlerinde bulunduğu, sık sık da namluyu kendi şakağına çevirdiğini anlattı. Son zamanlarda kocasının pek sıkkin olduğunu, çünkü Holman'ın Broadway kariyerine kendisinin zarar verdiğine inandığını, nedeninin de "erkeklik sorunları yaşaması" olduğunu ekledi. Holman, kocasının yeni yetmeyen yazdığı intihar notlarını ortaya çıkardığı kitabının bir sayfa kenarın-

daki, “5 Kasım 1911’de doğdu, kısa süre sonra yaşlılıktan öldü,” notunu kocasının daha birkaç gün önce yazdığını söyledi.

Bütün bunlar, Reynolds’ın gerçekten intihar etmiş olması ihtimalini güçlendiriyordu. Ama kanıtlar bu söylenenlerle uyumsuzdu. Doktorlar kurşunun Reynolds’ın sağ kulağından girip dosdoğru aşağıya seyredererek sol kulak altından çıktığını söylemekteydiler. Oysa Reynolds’ın solak olduğuna inanılıyordu. Bu durumda silahı sağ eliyle tutması anlamsız geliyordu. Ama daha da şaşırtıcı olanı, kurşunun giriş ve ilerleyiş açısı, tetiği kendisinin çekmesini hemen hemen imkânsız hale getiriyordu. Ayrıca doktorlar şakağında barut izi de bulamadıkları için, namlunun şakağına dayandığını kanıtlayamıyorlardı.

Adli tabip jürisi, Holman’la Walker’ı suçlamadı. Ama 11 Temmuz’da, kurşunun “bilinmeyen kişi ya da kişiler tarafından” sıkıldığına karar verdi. Bu da, Reynolds’dan başka biri demek oluyordu. Holman serbest bırakıldığı anda kentten ayrıldı. Birkaç hafta sonra, büyük jüri onu ve Walker’ı birinci derece cinayetten, elektrikli sandalyede idam edilebilecek biçimde mahkûm edince, siyah yas giysileri içinde teslim oldu. Büyük jüri kapalı oturum yaptığı için, bu ikiliyi hangi kanıtlara dayanarak suçlu buldukları belli olmadı.

Savcının iki ay sonra suçlamaları neden geri aldığı da anlaşılamadı. Söylentilere göre, Winston-Salem’in derebeyi gibi yaşayan Reynolds ailesi, zaten payına düşen skandalleri yaşamış olduğundan, kirli bir duruşmadan kurtulmak amacıyla suçlamaları geri çekmişti. Ama kesin olan bir şey varsa, olayı Holman’dan başka gören yoktu, onun söylediği şeylerin çoğu, Reynolds’ı tanıyan başka kimselerce de onaylanıyordu. Reynolds ailesi Holman’a 500.000 dolar verip henüz doğmamış bebek Christopher için de 2 milyon dolar sağladıktan sonra, olay yavaş yavaş unutulmaya başladı. Oysa birçok kimseler, bebeğin Zachary’den olmadığı kanısındaydı. Eğer Reynolds 28 yaşına kadar yaşasa, mirasın tümü ona geçecek, yani 20 milyon dolayın sahibi olacaktı.

Zamanla medya olayı bıraktı, ama Holman’ın kariyeri hiçbir zaman eski parlaklığına dönemedi. İkinci kocası, İkinci Dünya Savaşı’nda ölen erkek kardeşine çok üzülüp 1944’te uyku haplarıyla intihar etti. Holman’ın ve belki de Reynolds’ın oğlu Christopher, 1950 yılında Whitney Dağı’na tırmanırken düşüp öldü. Çok içki içen Holman, ünlü huysuz aktör Montgomery Clift’le ilişki kurdu, o da 1966’da yine içki yüzünden öldü. 1971’de Holman, Connecticut’taki evinin garajında ölü bulundu. Araba egzozundan gelen karbonmonoksit dumanından zehirlenmişti.

ARTHUR RIMBAUD

20 Ekim 1854 - 10 Kasım 1891

Fransız şairi Arthur Rimbaud, “İçgüdüsel bir ritimle, tüm duyulara hitap eden bir şiir icat ettim,” demişti. “İfade edilemeyecek şeyi buldum. Bile bile hayal peşinde koştum. Zihnimdeki düzensizliği kutsal sayıyorum.” Modern çağın asi gençleri gibi, Rimbaud da 15 yaşındayken tüm kurallara karşı gelmiş, 19. yüzyıl sonlarının en büyük şairi olarak tarihe geçmişti. “Sonnet des Voyelles”, “Une Saison en Enfer” ve “Illuminations” gibi eserleriyle Rimbaud sembolizmin ustası, sürrealizmin kilometre taşlarından biri olarak da anılabilir. Üstelik bütün bunlar, edebî kariyeri 19 yaşındayken sona ermesine rağmen böyleydi.

Genç yazarın düzensizliği ve asiliği şiirlerinden öte bazı şeyleri de etkiliyordu. Bir yüzbaşının oğluydu. Babası aileyi, Rimbaud altı yaşındayken terk etmişti. Bundan sonra Rimbaud 16 yaşındayken sert annesinden kaçmaya başlamış, ömrünün geri kalanı boyunca annesinin yanına pek seyrek dönmüştü. İki yılını, şair Verlaine’le birlikte Avrupa’yı dolaşarak geçirdi. Verlaine de daha yaşlı bir Fransız şairiydi. Karısını boşayıp Rimbaud ile dolaşmayı yeğlemişti. İlişkilerini sona erdiren, Verlaine’in sarhoşken delikanlıyı elinin bileğinden vurması oldu. Daha sonra Rimbaud, “Une Saison en Enfer”i (Cehennemde Bir Mevsim) yazdı, bir daha da hiçbir şey yazmadı.

Rimbaud daha beş yıl boyunca Avrupa’yı, bu sefer tek başına dolaştı, çiftliklerde, taşocaklarında iş bulup çalıştı, ardından ticaret için Etiyopya’ya gitti. Orada on yıldan uzun kaldı. Afrika malları satın alıyor, silah kaçakçılığı yapıyordu. Hiç şiir yazmadı, nedenini de söylemedi. Sonunda, yaşı otuz beş dolaylarına yaklaştığında, Fransa’ya dönüp kendine evlenecek bir kadın bulacak kadar para biriktirdiğini söyledi. Bu yolculuğu 1890’da yapmayı planlamıştı ama erteledi, sonra yine erteledi.

Bir sonraki şubat ayında, artık çok geç olmuştu. 36 yaşındaki Rimbaud’nun sağ dizinde bir ağrı başladı. Kendisi buna birkaç hafta boyunca aldırmadı, ama bacak öylesine şişti ki, yürüyemez oldu. Sonunda nisan ayında kendisini çölde sedye üstünde 300 kilometre taşıyacak on altı adam tuttu. Oradan gemiye binecek, doktora gidecekti. İki hafta süren ıstıraplı bir kara yolculuğundan sonra, Rimbaud üç günde denizden, Kuzey Afrika’daki Aden’e vardı. Doktorlar onu Marsilya’ya gönderdiler. Orada bacağı kesildi.

İyileşmek için kuzey Fransa'ya, annesinin evine döndü, ama durumu kötüleşti, annesiyle ilişkileri de daha iyiye gitmedi. Bir ay geçtikten sonra Rimbaud, ağustos ayında Marsilya'daki hastaneye döndü. Doktorlar sonunda ona kanser teşhisini koydular. Artık ona kız kardeşi bakıyordu. Rimbaud giderek zayıf düştü, sonunda felç oldu. Ölüm yatağında, kız kardeşine tarif ettiği hayaller, yirmi yıl önce yazdığı şiirleri andırıyordu. 9 Kasım günü, yarı baygın durumda, kız kardeşinden bir gemi işletme şirketine mektup yazmasını istedi, şu satırları dikte etti: "Ben felçli durumdayım, bu nedenle gemiye erken binmek istiyorum. Lütfen beni gemiye saat kaçta taşımaları gerektiğini bildirin." Ertesi gün de öldü.

PAUL ROBESON

9 Nisan 1898 - 23 Ocak 1976

*Dün gece bir siyah adamın şarkısını duydum,
Göklerin gürlediğini duydum.
Bir adam duydum, iri bir adam;
Artık hiçbir şey duyamam.*

Şair Earl Conrad ilhamını yalnız Paul Robeson'un sesinde bulmuş de-
ğildi, çünkü Robeson şarkı söylediğinde, yalnız müzik yapmakla kal-
mazdı. Bir beyanda bulunurdu. Kendine özgü "Ol' Man River"la dünya
durdukça hatırlanacaktır. Bu şarkı, "Show Boat" adlı müzikalde, tembel
bir siyahın söylediği kalıp bir şarkıya dönüşmüşken, Robeson onu alıp
bir savaş çılgınlığına çevirmiştir. Bir doksan sekiz boyundaki, 120 kiloluk
Amerikan futbol yıldızı, ama aynı zamanda Columbia Üniversitesi Hu-
kuk Fakültesi mezunu şarkıcı, "Ama ben ağlamak yerine gülüyorum,
ölene kadar savaşmak zorundayım," diye kükrerken, yeryüzünde yaşı-
yan her insan duygulanıyordu.

Ama birçokları da ona öfkeleniyordu. Soğuk Savaş başladığında, Ro-
beson'un insan haklarından yana açık sözlü desteği ve daha önce Sov-
yetler Birliği'ne yaptığı yolculuklar, 1920'den bu yana hayli gelişme
gösteren tiyatro kariyerini gölgelemeye başladı. 1947 yılında 100.000
dolar kazanmıştı. Oysa 1952'de, konser salonları onu reddettiği için ge-

liri 6.000 dolarda kaldı. 1949'da Peekskill, New York'taki bir açık hava konseri, şiddete eğilimli anti-komünist provokatörlerin gösterisiyle bozuldu.

Robeson, Komünist Parti üyesi olduğunu tekrar tekrar inkâr etti, tutumunu yumuşatmayı da inatla reddetti. 1956'da Meclisin Amerika Karşısı Faaliyetler Komitesi önünde ifade verdiğinde, kendisine neden Sovyetler Birliği'ne taşınmadığı soruldu. Robeson, "Babam köle olduğu için," diye aksilendi. "Halkım bu ülkeyi kurma uğruna canını verdiği için. Ben de burada kalıp bir parçasına sahip çıkacağım. Tıpkı sizin gibi. Faşist kafalı insanlar beni bundan asla yoksun bırakamayacaklar. Anlaşıldı mı?"

Sovyet sempatzanı olduğu için elinden alınan pasaportunu sekiz yıllık bir çabadan sonra geri alabildiği anda Robeson 1958'de ülkeden hemen ayrıldı. Avrupa'da şarkı söyledi, sonra Kremlin'de yılbaşı gecesini kutladı. Alkıştan coşan izleyicilerini yine bulmuştu. Ama çok geçmeden, grip ve baş dönmesi yüzünden konser turnesi yarıda kesildi. 1960'taki Avustralya ve Yeni Zelanda turnesi onun son büyük turnesi oldu, daha sonra sahneye çıkmadı.

Aslında Robeson'un fiziksel bir hastalığı yoktu. Ama arkadaşları, mücadeleye dolu hayatının 60 yaşında ona bu yorgunlukları ödetmeye başladığı kanısında birleşiyorlardı. Robeson, Sovyet hastanelerinde epey zaman geçirdi, 1962'de yine orada bir sinir krizi geçirdi. Ertesi yıl, güçsüz, depresyon içinde, gücenik Robeson, bir kere daha Amerika'ya dönüp Harlem'e yerleşti. 1965'te karısı ölünce, kız kardeşiyle birlikte Philadelphia'ya yerleşip on iki odalı bir evde yaşamaya başladı. Orada tam bir münzevi haline geldi. Hiç ziyaretçi kabul etmiyor, günlerini odasında, pijamalarıyla geçiriyor, evin hiçbir pancurunu açtırmıyordu.

On yıl boyunca, sinirsel durumu nedeniyle birkaç kere hastaneye yattı. 28 Aralık 1975'te inme indi, üç hafta sonra da, 77 yaşındayken, Philadelphia hastanelerinden birinde öldü.

Ama o zamana kadar en azından saygınlığını yeniden kazanmıştı. 1973 yılında, yetmiş beşinci yaşgünü kutlamak üzere Carnegie Hall'da düzenlenmesi planlanan konsere çıkmayı, böyle bir olayın ona kesin bir zafer duygusu vereceğini bile bile reddetmişti. Gelen davetiye-ye cevap olarak, "Ben yapmak istediklerimi yaptım," dedi. "Söylemek istediklerimi söyledim. Şimdi sağlık yüzünden emekliyim. Artık benim yerime sicilim konuşsun istiyorum." Amerika'da son sahneye çıkışından beri aradan on sekiz yıl geçmiş olmasına rağmen, şöhretinin doruğa

vardığı günlerin otuz yıl geride kalmış olmasına rağmen, Harlem'deki cenazesine beş bin kişiyi aşan bir kalabalık katıldı. Bu insanların çoğu, çalışan sınıftan siyah erkeklerdi. Earl Conrad gibi onlar da siyah adamın şarkı söyleyişini dinlemişlerdi.

III. JOHN D. ROCKEFELLER

21 Mart 1906 - 10 Temmuz 1978

Ailenin diğer üyeleriyle karşılaştırmalı olarak bakıldığında, III. John D. Rockefeller oldukça mütevazı bir insandı. Adını taşıdığı büyük-babası, Standard Oil şirketini kurmuş, iki erkek kardeşi, yani vali Nelson ile banka başkanı David de sürekli olarak kendilerini spot ışıklarının karşısında bulmuşlardı. Ama III. John D., ailenin işinde sessizce çalışmayı tercih ediyordu. Bu arada pek çok da hayır işlerine yardım ediyordu. Örneğin Lincoln Merkezi'nin yapılmasına, kolonyel Williamsburg'un onarılmasına büyük katkılarda bulunmuştu. Kendi kuşağının en yaşlısı ve en tedbirlisi olan III. John D. kendinden söz ederken şaka yollu, "İssizim," derdi. Limuzinleri geri yollar, New York'un Beekman Meydanı'ndaki apartmanından işine genellikle yürüyerek gider, ya da otobüse binerdi. Westchester County'deki sayfiye malikânesine gittiğinde, odun kesmekten, gülleri budamaktan hoşlanırdı.

Fieldwood Farms'da (malikânesinin adı) böyle bir gün geçirdikten sonra, sekreteri onu 1965 model Mustang'ıyla istasyona götürüp bırakır, Rockefeller oradan trenle New York'a, Manhattan'a dönerdi. Böyle bir akşamda, saat altı sularında, Rockefeller'la kardeşlerinin doğup büyüdüğü 800 dönümlük aile arazisinin bir mil kadar ötesinde, Pocantico Tepelerine yakın yerde, bir virajı alırken, karşıdan gelen Volkswagen Dasher onlara kafadan tosladı.

Volkswagen'i okulunda iftihar listesine geçmiş 16 yaşındaki bir öğrenci kullanıyordu. Sollamak için geliş şeridine çıkmış, birinci arabaya çarpmamayı başarmış, ama III. John D.'nin bindiğinden kaçamamıştı. 72 yaşındaki Rockefeller da, ABD büyükelçilerinden birinin yeğeni olan delikanlı da, o anda hemen ölmüşlerdi. Rockefeller'ın sekreteri de olayda ağır yaralanmıştı.

MICHAEL ROCKEFELLER

18 Mayıs 1938 - 19 Kasım 1961 (?)

Nelson Rockefeller'ın oğlu, John D.'nin torunu olarak, Michael Rockefeller'ın zevkli, serüven dolu bir gençlik dönemi için her fırsatı vardı. Ailenin New York kenti dışındaki malikânesinde büyümüş, yazlarını ya Puerto Rico'da, ya da babasının Venezüella'daki çiftliğinde çalışarak geçirmiş, Harvard'dan 1960'ta mezun olmuştu. Mezun olduğunda Michael daha henüz aile hanedanının ofisinde çalışmaya hazır olmadığı için orduya yazılmıştı. Altı ayda o işten bıktı, bir grup arkadaşına katılıp Yeni Gine'ye, film çekme gezisine gitti.

"Dünyada sınırların kalkmaya yüz tuttuğu bir dönemde, serüvenci bir şeyler yapma isteği," diye açıklıyordu durumu genç Rockefeller. Ekibin ses teknisyeni oydu. Yeni Gine kesinlikle uygarlık sınırlarının dışındaydı. Güney Pasifik Adası'nda hâlâ modern insan görmemiş kabileler vardı. Bu kabilelerden bazıları yamyam, bazıları kafatası avcısıydı. Adanın sömürge olarak sahibi durumunda bulunan Hollanda hükümeti, bu tür uygulamaları daha yeni yeni zapturapta alabiliyordu. Rockefeller'la arkadaşları, altı aylık ziyaretleri sırasında kabilelerarası savaşlara da tanık oldular. Rockefeller, Yeni Gine'ye öylesine gönlünü kaptırmıştı ki, 1961 Eylülü'nde New York'a döndükten bir hafta sonra tekrar uçağa atlayıp oraya uçtu. Bu sefer niyeti, babasının New York'ta kurduğu ve kendisinin de müteveli olduğu New York Primitif Sanatlar Müzesi için bazı eserler toplamaktı. Hollanda Yeni Gine'sinin güney kıyısına, "Asmat" sahiline döndü. Buraya yerliler, "Kıyıya vuran ölüm diyarı" diye isim takmışlardı. Bunun nedeni, çamurlu nehirler, bataklık topraklar, buralarda yaşayan köpek balıkları, timsahlar, sivrisinekler ve Arafura Denizi'nden gelen kudurgan gel-git hareketiydi.

Bir ay dolmadan, Rockefeller ve yol arkadaşı René Wassing, geniş bir primitif oymalar koleksiyonu toplamışlardı. Bu eserleri alırken, karşılığında çakı, tütün ve kumaş veriyorlardı. Hollandalı yetkililer Rockefeller'ın ziyaretinden tedirgindi. Özellikle de, kafatası avlayan kabileler arasında değerli sayılan süslü kafalardan almak istemesi, onları ürkütüyordu. Rockefeller bir kafaya on çelik hançer vermekteydi. Bölge yöneticilerinden biri, kabilelerin yeniden kafatası avına çıkmak için izin istediklerini söylemişti. "Bir tek gece için, ne olursunuz efendim!"

Primitif bölgenin gündelik hayatı, görünüşe göre Rockefeller'ın çok

hoşuna gitmişti. Yazdığı satırlarda, “Buraya geldiğimizden beri hayatımız, Marks Kardeşler’in filmlerine benziyor,” diyordu. Misyonerler onu düşman kabilelere, doğal çevrenin tehlikelerine karşı uyardıkça, omuz silkip geçmekteydi. 18 Kasım’da, yerel yetkililerin tüm itirazlarına rağmen, Rockefeller’la Wassing, yanlarında iki yerli rehberle birlikte Agats’taki ileri karakoldan yola çıktılar. Atsj köyüne, yani 25 mil uzakta-ki bir yere gideceklerdi. 40 fit boyunda bir katamaranla gidiyorlardı. Bu tekne, yan yana getirilen iki kanonun üzerine, teneke damlı bölümü monte ederek yapılmıştı. Üstteki bölmeye araç gereçlerini ve sanat eserlerini depoluyorlardı. O bölümün gereğinden fazla ağır olduğu konusunda olsun, 18 beygir gücü motorun kıyıdaki gel-git hareketi için çok küçük olduğu konusunda olsun, defalarca uyarılmışlardı.

Kıyıdan üç mil kadar ileride, kurdurgan dalgalar tekneyi sınırlı kıldı, motoru da stop ettirdi. Tekne alabora olunca, içindeki dört kişi dalgaların insafına kaldılar. İki yerli, gözle zor görülebilen kıyıya doğru yüz-meye çalıştı. Rockefeller’la Wassing devrik tekneye tutunup geceyi öyle geçirdiler. Ertesi sabaha kadar yardım gelmeyince, Rockefeller kararını verdi. Kıyıdan gelen nehrin sularına kapılıp daha açıklara sürüklenmeden önce kıyıya doğru yüzme daha iyiydi. Bir seksen boyundaki, sağlam yapılı usta yüzücü, soyunup şortla kaldı, çok ihtiyaç duyduğu gözlü-ğünü boynuna bağladı, iki gaz tenekesini de bantlarla, sal gibi birbirine yapıştırdı. Wassing’e, “Sanırım başaracağım,” deyip suya atladı.

Sekiz saat sonra Wassing’i Hollanda devriye teknesi, kıyının 20 mil açığında bulup kurtardı. İki yerli rehber de sağ salım kıyıya varmışlardı, ama balta girmemiş tropik ormanın içinden Agats’a kadar olan 11 mil-lik yolu yürümeleri hemen hemen bir gün sürmüştü. Tek kayıp kişi Roc-kefeller’dı. Çok büyük bir arama başladı. Avustralya helikopterleri, Hol-landa gemileri, 1.000’den fazla yerli kanosu bu aramaya katıldı. Yerli kabilelerine, delikanlı bulunursa “250 tütün çubuğu” vaat edilmişti.

Arama alanı çok uzak yerde olduğu için, Michael’ın babası Nelson’a haber ulaştırmak üç gün sürüyordu. New York valisi derhal uçağa atla-yıp 10.000 mil uçtu, Michael’ın ikiz kardeşi Mary ile birlikte Yeni Gi-ne’ye geldi. Asmat sahili ve denizleri on gün boyunca ince ince taran-dı. Vali, ABD Yedinci Filosu’ndaki uçak gemisinin yardımını reddetti, gece gündüz, yanında Mary ile bir DC-3’le uçup pencerelerden dür-bünle denize ve kıyılara baktı. Oğlu onun kendini en yakın hissettiği çocuğuydu. On gün geçip Michael’ın izi bulunamayınca, Nelson Roc-kefeller bir basın toplantısı yapıp çok sayıda gazeteciyi bir salona top-

ladı, artık yapılacak hiçbir şey kalmadığını söyledi, Mary ile birlikte New York'a döndü. Michael Rockefeller'ı bir daha gören olmadı. En azından, teyid edilmiş raporlara göre gören olmadı. 1972'de yayımlanan bir kitapta, Michael'ı 1968'de sağ gördüğünü iddia eden bir denizcinin hikâyesi anlatılıyordu. Bu denizciye göre, Michael bir Yeni Gine kabilesinin elinde esirdi. Bacağı kırılmış ve hiç tedavi edilmemiş olduğu için büyük acılar içindeydi. Milt Machlin'in yazdığı, "Michael Rockefeller Araması" adlı kitaba göre, Michael'ı önce dost bir kabile kurtarmış, ama sonra bu kabileyle bir düşman kabile arasında, daha önceki bir ölüm olayının öcüyle ilgili savaş olmuş, bu çatışmanın sonunda Michael da düşman eline geçmişti. Machlin, Yeni Gine'de kendi kendine birtakım aramalar yapmış, ama genç zenginin hiçbir izine rastlamamıştı.

NELSON ALDRICH ROCKEFELLER

8 Temmuz 1908 - 26 Ocak 1979

Eğer bir insan, doğduğunda "The New York Times"a baş sayfa haberi oluyorsa, Franklin Roosevelt'ten bu yana (Kennedy hariç) her ABD başkanına hizmet veriyorsa, kendisi üç kere başkanlığa aday oluyorsa, Başkan Ford'un yanında başkan yardımcılığı görevini yapıyorsa, on beş yıl boyunca New York valisi olarak hizmet veriyorsa, herhalde öldüğü zaman da çok dikkati çekmeyi beklemesi doğal olur. Standard Oil'in kurucusunun torunu olan Nelson Rockefeller'ın akıl edemeyeceği bir olay varsa, o da kendi cenazesinde böylesine bir organizasyon bozukluğu olmasıydı.

İlk haber "The New York Times"ın baş sayfasında üç sütun üstüne, cumartesi sabahı verildi, Rockefeller'ın önceki gece 10.15'te, Manhattan'daki Rockefeller Plaza'nın 30. katındaki masasının başında çalışırken kalp krizinden öldüğü duyuruldu. Ailenin eski dostu Hugh Morrow, Rockefeller'ın o gece ailesiyle birlikte Beşinci Cadde'deki dubleks dairesinde yemek yedikten sonra ofisine gittiğini söylüyordu. Morrow'un dediğine göre, güvenlik görevlisi onu bir türlü ayıltamamıştı.

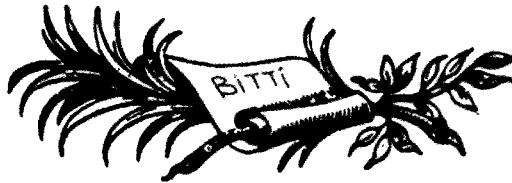
Cumartesi gününün daha ileri saatlerinde Morrow ilk açıklamasını değiştirdi. Rockefeller ofisinde değil, Batı Elli Dördüncü Sokak, 13 Nu-

mara'daki evinde ölmüştü. Bu ev Rockefeller'ın diğer ofisine bitişikti. Ayrıca gece 10.15'te kalp krizi geçirmiş de değildi. Kriz gece 23.00'te gelmiş, 11.46'da polis imdat numarasından acil ambulans çağırılmıştı. Polisler Rockefeller'ı salonda, yerde, baygın yatar bulmuşlardı. Morrow'a göre, koruma görevlisi de, Rockefeller'ın birlikte çalıştığı 31 yaşındaki kadın, Megan Marshack da yanındaydı.

Pazar günkü gazeteler de bu haberlerle doluydu. Ama pazartesi günü, cenazenin nasıl geçtiğini anlatan yazıların yanı sıra, Marshack'ın polis imdat numarasını aradığı sırada söylediği telaşlı sözler de yayınlanmaktaydı. "Ölüm! Anı! Lütfen!" Bu seferki yazılara göre Marshack 31 değil, 25 yaşındaydı. 1975'te Rockefeller başkan yardımcısıyken onun Washington'daki ofisinde çalışmaya başlamadan önce Associated Press muhabiriydi. 1977'de Rockefeller New York'a ve normal hayatına geri döndüğünde, işinden çıkarılmayan az sayıda kişiden de biriydi. Gazete haberlerine göre Rockefeller öldüğünde, birlikte modern sanat koleksiyonuyla ilgili bir kitap üzerinde çalışıyorlardı.

Değişiklikler birbirini izliyordu. Bu sefer Rockefeller'ın ölüm saatinin 10.15 olmayıp, polis imdatın aranmasından bir saat öncesine rastladığı ortaya çıktı. Arayan da Marshack değildi. Bantın analizini yapan bir ses uzmanı, Rockefeller'ın evinden birkaç kapı ileride oturan ve NBC'nin hafta sonu programlarından birinde çalışan Ponchitta Pierce'in yardımı istenmiş, kendisi hemen çağırılmıştı. Pierce, Marshack'ın telefonu üzerine hemen gelmiş, polis imdatı aramış, sonra da kendi evine dönmüştü.

Ayrıca evde güvenlik görevlisinin de bulunmadığı, Marshack'la eski başkan yardımcısının yalnız oldukları anlaşıldı. Morrow, Marshack'ın uzun siyah bir elbise giymekte olduğunu söylerken, "The New York Times" kadının sabahlık giymiş olduğunu, birlikte çalıştıklarını kanıtlayacak kâğıt falan da bulunmadığını ileri sürdü. Yalnızca masanın üzerinde yiyecekler vardı. Bu hikâyenin daha başka yönleri olup olmadığı aydınlığa çıkmadı, ama üzerinde pek çok söylenti ve dedikodu çalkandı. Son nokta, vasiyetnamenin okunmasıyla kondu. Rockefeller, Marshack'a oturduğu daireyi alması için borç verdiği 45.000 doları genç kadına bağışlıyordu.

J. I. RODALE

1899 - 7 Haziran 1971

Jerome Irving Rodale, daha sağlıklı beslenme modasının adı bile duyulmadan önce, bu işe gönül vermiş bir tutkundu. Bütün ömrünü beslenme konusuna adadı. 1942 yılında, “Organic Farming and Gardening” adlı dergiyi yayınlamaya başladı ve bu dergide kimyasal maddelerden arınmış besinlerin yenmesi gerektiğini ısrarla savundu. Dergi on altı yıl boyunca para kaybetti, ama 1960'lara gelindiğinde ekoloji hareketi sonunda Rodale'ın peşinden yetişti ve onu zengin etti. Yeni çıkarmaya başladığı dergilerle, bu arada “Prevention” ve “Compost Science” ile, Rodale Yayınları büyüdü, önde gelen yayın kuruluşlarından biri haline geldi.

New York kentinin aşağı doğu kesiminde, göçmen bir bakkalın oğlu olarak dünyaya gelen Rodale, aslında neşeli bir eksantrikti. İlginç beslenme yöntemleri uygulardı. Her gün yetmiş dolayında besin takviyesi hapları yutar, on ile yirmi dakika arasında bir süreyi de kısa radyo dalgaları yayan bir makinenin altında geçirir, bu dalgaların vücuttaki elektrik miktarını artırdığını söylerdi. Emmaus, Pennsylvania'daki lüks çiftliğinde yaşar, jimnastik yaparken, altmışlı yılların gezgin gençlerini ağırlar, çiftliğe uğrayıp organik teknikleri öğrenmek isteyenlere memnuniyetle yardımcı olurdu.

On yılın sonlarına doğru Rodale artık ulusal çapta dikkati çekmiş, sağlıklı beslenme hareketinin lideri durumuna gelmişti. 1971'de “The New York Times”ın pazar dergisine kapak oldu. Gazete ondan, “Organik Besin Kültünün Gurusu” diye söz ediyordu. “Newsweek”deyse, “Beslenme Don Kişot”u şöyle demekteydi: “100 yaşına kadar yaşayacağım, yeter ki şekerden delirmiş bir taksi şoförü gelip beni ezmesin.”

“Times”taki yazının yayınlanmasından bir gün sonra Rodale, New York'ta, Dick Cavett Show'da konuktu. Program önceden kaydedilmişti ve banttan yayınlanacaktı. Rodale yeni kazandığı meşruiyetin tadını çıkararak orada da aynı temayı tekrarladı, buğdaya, süte, şekerle acayip bir şekilde yağdı. Ama tam sağlıklı beslenmenin yararlarını anlatıp bitirdiği anda koltuğuna yığıldı ve kalp krizinden öldü. Programın yayınlanma zamanı gelince, ABC çekilmiş bantı yayınladı. Ölüm şekli gerçekten çok ilginçti.

PAUL ROGERS

1936 - 13 Eylül 1984

Paul Rogers on yayınevinin reddettiği ilk romanını sonunda 1982’de bastırabildi ve kitabın büyük övgü aldığını gördü. “Saul’s Book” adlı kitap aslında bir Denizci Sinbad öyküsüydü. “Times Square”ın dönmelelerinden bir genç tüm hayatı boyunca horlandıktan sonra, Saul adında ortayaşlı bir entelektüelle karşılaşır, bu adam çocuğun sevgilisi ve koruyucusu oluyordu. Aslında grafik bir kitaptı. “The New York Times”ın eleştirmeni şöyle diyordu: “Öyle aşağı ve çaresizlik içeren sahneleri var ki, okurken titriyosunuz. Bunları yazmak herhalde çok sarsıcı, yaşamak ise dayanılmaz olmalı.”

Rogers romanının gerçek olaylara dayanıp dayanmadığı konusunda pek bilgi vermiyordu. Kendi geçmişini yayıncısına bile anlatmamıştı. Kitabın şömizine yalnızca kendisinin okul öğretmeni, daha önce de sosyal görevli olduğu yazılıydı. Rogers kitabını, “Sevgi ve bağlılıkla,” diyerek Chris adlı bir delikanlıya ithaf etmişti. Chris’i üç yıl önce evlat edinmişti. “Saul’s Book” öyle iyi satıldı ki, 1984’te cep kitabı olarak da piyasaya çıktı.

Aynı yılın 23 Eylül günü Rogers, Queens’in Rego Park yakınlarındaki apartman dairesinde, bir dolabın içinde, dövülerek öldürölmüş bulundu. Yaklaşık on gün önce ölmüştü. Polis hemen 19 yaşındaki Chris’i ve 27 yaşındaki Nicholas Ondrizek’i tutukladı. Ondrizek serserinin biriydi. Birkaç haftadan beri o da aynı dairede kalıyordu. İki adam polis sorgusunda suçu itiraf ettiler. Söylediklerine göre 13 Eylül günü, Rogers yatağın üzerinde sarhoş yatarken, Ondrizek gelip 48 yaşındaki yazarın kafasına ikiye dört bir tahtayı indirilmiş, sonra cesedi çarşafa sarıp dolaba koymuştu. Ondrizek sonradan o tahtayı da binanın kazanında yakmıştı. Chris, Ondrizek’e yardım edememişti, çünkü aynı yılın başlarındaki intihar girişiminden ötürü sağ bacağı sakattı. İkisi Rogers’ın cüzdanını ve banka kartını almışlar, uyuşturucu almak için 37.000 dolarlık banka hesabını talan etmeye koyulmuşlardı. Ekim 1985’te ikisi de cinayet, komplo ve soygundan suçlu olduklarını itiraf ettiler.

Rogers’ın kitabında Sinbad şöyle diyordu: “Kendi içimdeki her şeyi söküp koparıp atmalıyım -zaafları da, acımaları da, duyguları da! Öyle ki, bir başkası geldiğinde koparıp atacağı hiçbir şey kalmamış olsun.”

WILL ROGERS

4 Kasım 1879 - 15 Ağustos 1935

“G aliba ölünce gazetelere geçmenin tek yolu uçak kazasında ölmek. Artık otomobil kazasında ölmenin haber değeri kalmadı.” Will Rogers’da her şeyi mizaha başarıyla çevirme yeteneği vardı. Yarı yarıya Cherokee melezi olan Rogers, mizahını Oklahoma’daki Kızılderili bölgesinden Broadway’e taşımıştı. Utangaç bir tebessümle, “Benim tüm bildiğim, gazetelerde okuduklarım,” deyişiyle çağının en sevilen halk kahramanı durumuna gelmişti. 1926’dan itibaren pek çok günlük gazetede birden yayımlanan bir sütunu vardı. Dünyanın neresinde olursa olsun, o sütuna haftada altı yazıyı mutlaka gönderirdi.

1935 Ağustosunda Rogers, Alaska’daydı. Ünlü gezgin havacı Wiley Post’la birlikte, bölgede uçakla geziniyorlardı. Rogers, 12 Ağustos tarihli gazete yazısında şu sözleri yazıyordu: “Nereye gideceğinizi bilmeden arabayla dolaştığınız oldu mu hiç? Doğrusu biz çok eğleniyoruz. Arktik bölgede balinalar ya da kutup ayıları görüldüğünü ya da karibu veya ren geyiği sürülerinin geçtiğini duyarsak, hemen gidip seyrederiz.” İki arkadaş ayrıca kutup üzerinden Sibirya’ya ve sonra da Moskova’ya uçuş planları da yapmışlardı. Bu yolun normal bir uçuş rotası haline getirilmesi olanaklarını yoklamak niyetindeydiler. Ama bu planı gizli tutuyorlardı. “Ben, Wiley, birkaç da Oklahoma’lı arkadaş, geçinebilmeye çalışıyoruz,” diyordu Rogers. Uçmaya bayılıyor, uçakların trenlerden daha güvenli olduğunu söylüyordu. Hava yolculukları oldukça yeni olduğu halde, daha şimdiden 300.000 mil uçuşluğu vardı.

15 Ağustos günü ikisi birlikte Fairbanks’tan Point Barrow’a doğru, 500 millik bir uçuş için havalandılar. Point Barrow, Alaska’nın kuzey ucunda, ıssız bir yerdi. Tek motorlu yeni uçağı Post uçuruyordu. Rekorlar kıran Winnie Mae uçağını Smithsonian Müzesi’ne armağan etmişti. Aslında bindikleri uçak pek yeni de sayılmazdı. O sıra para durumu pek parlak olmayan Post, hasar görmüş iki uçağın parçalarını birleştirerek yapılmış olan bir uçak satın almıştı. Çeşitli parçalar, birleştirilip aerodinamik form alacak biçimde yapılmamıştı. Ayrıca Post uçağın burun tarafının ağır olduğunu, düşük hızlarda öne eğilme eğiliminde olduğunu da keşfetmişti.

Ama 15 Ağustos günü onların asıl derdi hava koşullarıydı. Rotaları üstünde yoğun sis olduğu konusunda uyarılmışlardı ama Post, “Bence

yine de gidelim,” demişti. Rogers da ona katılmış, “İniş yapabileceğimiz çok sayıda göl var orada,” diye eklemişti. Point Barrow’a 50 mil kadar kala sis öyle koyulaştı ki, Post gerçekten uçağı bir göle indirdi. Çok geçmeden yine havalandılar, ama rotalarından pek emin olamadıkları için Point Barrow’a 15 mil uzaktaki sığ bir nehir yatağına indiler, oraya kamp kurmuş olan Eskimolardan yol sordular.

Akşam 17.00’de yeniden havalandılar. Henüz 15 metre kadar yükselmiş, suyun kıyısını bile bulamamışlardı ki, motor tekledi. Post çabucak sağa kırdı, aynı anda uçak burundan, derinliği yetmiş santimi bile bulmayan nehre daldı. Sağ kanat koptu, uçak başaşağı dönüp öylece kaldı. İçindekilerin ikisi de bir anda ölmüşlerdi. Post’u, yerinden geriye doğru fırlayan motor ezmişti. Rogers da çarpmanın etkisiyle ölmüştü. Oysa kokpit içinde oldukça geride oturuyordu. Herhalde uçağın burun ağırlığını telafi etmek amacıyla öyle oturmuştu. Motorun neden stop ettiği kesinleşemediyse de, birçoklarına göre benzini bitmişti.

Kazadan sonra, onlara yol tarif etmiş olan Eskimolardan biri 15 mil koşarak Point Barrow’a gelmiş, gördüklerini bildirmişti. Bu koşu üç saat sürmüştü. ABD kara kuvvetlerinin çavuşu bir gemiyle buzlu sulara açıldığında, karanlık basmıştı. Cesetleri bir bota koyup çekerek Barrow’a getirdi.

Rogers, 1930’da yaptığı bir konuşmada şöyle demişti: “Ben öldüğümde, mezar taşıma şöyle yazılmalı: ‘Ben çağımın her tanınmış adamı hakkında şaka yaptım, ama sevmediğim bir tek kişiye rastlamadım.’ Bundan gurur duyuyorum. Bu yazı mermere bir an önce yazılabilsin diye, ölmeyi hevesle bekliyorum. Siz benim mezarımı ziyarete geldiğinizde, herhalde beni oraya oturmuş, gururla bu yazıyı okuyor bulursunuz.”

Bugün o yazı, Claremore, Oklahoma’daki mezar taşına yazılmıştır.

JOHN ROLFE

6 Mayıs 1585 - 1622

John Rolfe, Virginia’daki erken dönem İngiliz yerleşimlerinin kalıcı olmasını sağlamak için iki önemli şey yapmış biri olarak tanınır. Birincisi, İngiltere’ye ihraç edilebilecek bir tütün türü geliştirmiştir ve çok geçmeden bu tütün, Yeni Dünya’daki güney kolonilerinin ekonomik gü-

cünü oluşturmıştır. İkincisi de, Kızılderili Reisi Powhatan'ın kızı Pocahontas'la evlenmesidir. Buradan sekiz yıllık barış dönemi başlamış, yerleşimciler huzur içinde yayılabilmektedir.

Rolfe, İngilizlerin 1613'te Kızılderililerin elindeki esirlere ve çalınmış mallara karşılık fidye olarak Pocahontas'ı ele geçirdiklerinde genç prensese âşık olmuştur. Koloni kuvvetleri prensese çok iyi davranmışlardır, çünkü onun 1608'de, Virginia kolonisinin başı Kaptan John Smith'in ölümünü engellemek için kendini onun üstüne attığını, Smith'in kafasına inen sopa darbelerini önlediğini hatırlamışlardır. Ama muhafazakâr Hristiyan koloni içinde henüz hiç kimse bir Kızılderiliyle evlenmiş değildir. Hatta Rolfe bile, "Eğitimi kaba, davranışları barbarca, soyu lânetli, her bakımdan kendimden aşağı" diye nitelendirdiği birine âşık olmanın rahatsızlığını yaşamıştır.

Ama yine de, ilk karısı koloniye gelişlerinden hemen sonra, 1610'da ölmüş olan Rolfe, 1614'te, her iki tarafın kutsamalarıyla, Pocahontas'la evlenmiştir. 1616'da evli çift İngiltere'ye gitmiş, orada Pocahontas vaf-tiz edilerek Rebecca adını almış, sıcak karşılanmış, hatta Kral James ile Kraliçe Anne'e takdim edilmiştir. Ama ertesi yıl, Rolfe onu Virginia'nın daha ılımlı iklimine geri götüremeden önce, Pocahontas üşütüp hastalanarak ölmüş, geride bir erkek evlat bırakmıştır.

Rolfe bundan sonra koloniye dönüp üçüncü kere evlenmiştir. Bu arada Powhatan'ın erkek kardeşi Opechancanough, İngiliz yerleşimlerinin sürekli genişlemesinden rahatsız olmuştur. 1622'nin Kutsal Cuma yortusu günü, Kızılderili lideri, kabilesinden bazı kimselerle birlikte kutlamalara katılmak, kolonicilerle birlikte kahvaltı etmek üzere gelmiş, ama yemek sırasında Kızılderililer tüm İngiliz yerleşimcileri öldürmüşlerdir. Powhatan'ın torununun babası olan Rolfe'un da kurbanlar arasında bulunduğu inaniilmektedir.

MARK ROTHKO

25 Eylül 1903 - 25 Şubat 1970

Abstre ekspresyonist Mark Rothko, kendi resimleri için, "Onlar benim çocuklarımdır. Onlardan ayrılamam," demişti. ABD'ye on yaşındayken gelmiş olan Rus doğumlu Rothko için resim yapmak ruhani bir

tecrübeydi. Eserlerini hiç kimseye satmaz, müze küratörlerine de vermezdi, çünkü o kişileri de değersiz kişiler olarak değerlendirdi. “Resim dediğin, dostluk içinde yaşar,” derdi. “Gözlemcinin gözünde genişler, hızlanır. Bunlar olmayınca da ölür. Bu nedenle, resmi dış dünyaya yollamak riskli iştir. Orada resim nice kere, duygusuz kişilerin ve dünyaya yayılmış zalim anlayışsızların bakışları yüzünden kalıcı zararlar görür.” Bu durumda, resimlerini satmaktan nefret eden Rothko’nun, eserlerinin fiyatının göklere tırmanışını görebilen az sayıda abstre ekspresyonistten biri olması ne kadar gariptir!

1960’ların sonlarında Rothko, resimlerinin daha çoğunu satması için sanat tacirlerinden giderek daha fazla baskı görmeye başladı. Kendi seçtiği birkaç resmi satmaya binbir acıyla razı oluyor, bir yandan da deposu yeni yaptığı resimlerle doluyor da doluyordu. Bu arada yaşı altmışa ulaşan sanatçının ciddi kalp rahatsızlığı sorunları da vardı. Genellikle resim yapamayacak kadar halsiz oluyordu. Çok içki ve sigara kullanıyor, sık sık anti-depresan ilaçlarla tedavi görüyordu.

24 Şubat 1970’te, sanat simsarına yine birkaç tablo satmasının öncesindeki gün, Rothko’nun doktoru ona sağlığının iyiye gitmekte olduğunu söyledi. O akşam, bir yıl önce karısından ayrı yaşamaya başladığından beri görüşmekte olduğu bir kadınla yemek yedi. Ertesi sabah asistanı, New York’un Doğu Altmış Dokuzuncu Sokağı’ndaki stüdyosunda 66 yaşındaki Rothko’yu yerde, bir kan gölünün ortasında yatar durumda buldu. Ressam usturayla dirseklerinin iç tarafındaki atardamarları kesmişti. Ayrıca aşırı dozda barbitürat haplar yutmuştu. Bu da herhalde usturanın acısını köreltmek içindi. Usturanın yarısını kâğıt mendile dikkatle sarmış, parmaklarının kesilmesini önlemişti.

Karısı altı ay sonra birdenbire öldü. Bu durumda mirası, birkaç yüz tablo da dahil olmak üzere, yeniyetme kızıyla, 62 yaşındayken sahip olduğu oğluna kaldı. İşte o zaman, Rothko’nun ömrü boyunca korumaya çalıştığı tablolar, sanat tarihinin en dokunaklı davalarından birine konu oldu. Rothko’nun intiharının üzerinden üç ay bile gelmeden, vasiyetnamesinin yöneticisi olan üç kişi, sanatçının 798 tablosunu esas değerinden çok daha ucuza, bir sanat simsarına ya gizlice satmış, ya da satmaya söz vermişlerdi. Aslında tabloların değeri, ressamın ölmesi nedeniyle çok daha artmış durumdaydı. Sanat simsarı bu tabloları, aldığı on katı fiyata başkalarına satmayı da sürdürmekteydi.

Basının çok yakından izlediği dava, Rothko’nun çocukları adına açıl-

mıştı. Altı yıl sürdü, sonunda vasiyetname yöneticileri bu görevden azledildi, sanat simsarıyla birlikte toplam 9 milyon dolarlık cezayı ödemeye mahkûm edildiler. Yaklaşık 30 milyon dolarlık değer biçilen servetin kontrolü, Rothko'nun kızına devredildi.

Görünüşe göre Rothko eserlerinin yanlış ellere geçmesini istemediğini söylerken, yalnız inatçılık etmekle kalmıyordu.

SERGE RUBINSTEIN

1909 - 27 Ocak 1955

Serge Rubinstein'in ölümünde "Time" dergisi şöyle yazmıştı: "Sahtekârın biriydi. Kendine uluslararası finansmancı derdi -başarıya ulaşması da, bol harcamalarıyla ve fiyakalı sözleriyle yüksek mevkilerdeki insanları etkileyebilmesi sayesindeydi." Fransız Frangı'nın değerini tehlikeye soktuğu için Fransa'ya girmesi yasaklanan, annesine çamur attığı için öz kardeşi tarafından mahkemeye verilen (Rubinstein kendisinin gayri meşru bir çocuk olduğunu söylemişti), ama Başkan Roosevelt'in konuğu olarak davet edilen, kendi düşününde dokuz büyükelçiyi ağırlamış olan modern çağ öncesi şirket soyguncusu için bu sözler çok uygun bir özetlemeydi.

Rusya doğumlu finansmancı, bir türlü yakalanamayan biriydi. İkinci Dünya Savaşı'nda asker kaçağı olduğu için otuz ay federal ıslah evinde yattıktan sonra bile Rubinstein, petrole, madencilikle ve gayri menkulle ilgili operasyonlarını, bir paravan şirketler perdesinin ardına gizlemekte çok becerikliydi. Sürekli olarak aleyhinde davalar açılıyordu. Nice ülkelerde soruşturmalara konu olmuştu. Ama hiç de yakışıklı olmayan kısa boylu finansmancı, bol para harcayarak ve hep güzel kadınlar eşliğinde gözükerek bunların hepsini düşmanlarının yüzüne çarpmayı başarıyordu.

Sonunda Rubinstein, New York'ta, Beşinci Cadde'deki evinin yatak odasında, perde kordonuyla boğulmuş olarak bulunduğu anda, polisin sorunu, kimin onu öldürmek için nedenleri olduğunu saptamaktan çok, kimin böyle bir nedeni olmadığını ayırt etmekte, dense yeridir. "Time" dergisi, "Sanık listesini 10.000 kişiye kadar indirmeyi başardılar," diye alay ediyordu. Birkaç gün içinde soruşturmacılar, Rubinstein'in tuttuğu

dosyalardaki isimlerden 500 kadar dostuyla ve iş ilişkisi olan kişiyle konuşmuşlardı. Ama bunların hiçbirinden sonuç çıkmadı.

Rubinstein ömrünün son gecesini yine kendine özgü biçimde geçirmişti. 26 Ocak 1955 Çarşamba gecesini, şık Manhattan restoranlarından birinde, kozmetik satıcısı bir kızla yemek yemişti. Gece 01.30 dolaylarında birlikte Rubinstein'ın evine geldiler, ama kız on beş dakika sonra ayrılıp gitti. Rubinstein saat 02.30 dolaylarında bir başka kız arkadaşına telefon etti, o da, bu geç saatte gelemeyeceğini söyledi. Sabah 08.30'da uşak, 46 yaşındaki Rubinstein'ı mavi pijamasıyla yerde yatar buldu. Beş katlı evinin üçüncü katındaki yatak odasındaydı. Elleri ve ayakları perde kordonuyla bağlanmıştı, ağzına yapışkan bant yapıştırılmıştı, boğazında da ezikler ve çürükler vardı.

Rubinstein'ın 78 yaşındaki annesi Stella, aynı evin beşinci katında yaşıyordu. Operadan döndükten sonra bütün geceyi odasında geçirmişti. Polise, saat bir dolaylarında erkek sesleri duyduğunu söyledi. Rubinstein'ın 82 yaşındaki teyzesi de dördüncü katta, tam Rubinstein'ın yatak odasının üstündeki odada kalıyordu. O da polise, gecenin biri dolaylarında bir kadının kısa bir süre için kendi odasına girdiğini, ışıkları yakıp, söndürüp, hemen gittiğini söyledi. Yaşlı kadınların ikisi de bir sorun olduğundan kuşulanmamışlardı, çünkü Rubinstein'ın gece konuklarına alışkındılar.

Soruşturmacılar cinayeti belki de çetelerin işlediğini, onu kaçırmak isterken beceremeyip öldürdüklerini düşündüler. Rubinstein birkaç ay önce hedef haline gelmiş, sokakta tartaklanmış, daha sonra da ondan 535.000 dolar koparmak için penceresinden içeriye taş sarılmış bir tehdit mektubu atılmıştı. Taşı atan yakalandıktan sonra, polis Rubinstein'a bir koruma görevlisi tutmasını tavsiye etmişti. O istememiş, böyle bir şeyin özel hayatını engelleyeceğini söylemişti.

Şimdi de, belki Rubinstein'ın hayatı bu kadar çelişkili olduğu için, polis onu kimin öldürdüğünü bir türlü bulamıyordu. Şubat 1957'de, yani Rubinstein'ın ölümünden iki yıl sonra, on iki kişilik soruşturma ekibi hâlâ olayın üzerinde durmaksızın çalışıyor, hiçbir sonuca varamıyordu. Eğer gerçekten yaşayış biçiminin gösterdiği kadar zengin biriyse, demek ki alacaklılarıyla ortaklarını ölümünde bile aldatmayı başarmış, altı milyon dolar borcuna karşılık ortada izi bulunabilir yalnızca 1.3 milyon dolar bırakmıştı.

Rubinstein'ın cenazesinde, haham bile pek sevapkâr davranmadı. "Çok zekiydi, ama bilgelikten tümüyle yoksundu," diye bir söz söyledi. "Servet edinme konusunda bir dehaya sahipken, paranın iyi bir uşak, ama kötü bir efendi olduğu gerçeğini hiçbir zaman öğrenemedi."

BABE RUTH

6 Şubat 1895 - 16 Ağustos 1948

“**T**he Bambino”, “The Sultan of Swat”, “The Wizard of Wham”, “The Bazoo of Bang”. Spor yazarları işi giderek şişiriyor, beyz-bolun gelmiş geçmiş en büyük efsanesini, 54 lig rekoruyla 714 home run’ın sahibini, tek bir mevsim içinde 60 home run kaydeden ve bu rekorları 30 yıl elinde tutan adama alkış tutuyordu. Kısa ve tıknaz, küt burunlu Yankee takımı yıldızı her zaman sevimli biri olagelmışti, ama kendi değerini de iyi biliyordu. 1931’de, dünya ekonomik krizinin orta yerinde, 80.000 dolarlık maaşının 10.000 dolar düşürülmesine razı olması için kendisine baskı yapıldığında, Yankee takımının sahibi Albay Rupert ona, “Geçen yıl senin kazancın, Başkan Hoover’inkinden fazlaydı,” demişti. Ruth da cevap olarak, “Allah kahretsin, ben Hoover’dan daha iyi bir yıl geçirdim de ondan,” diye karşılık vermişti.

Ruth 1935’te, 40 yaşında emekli olduğunda, Ruth’un hayranlarının ona tapması son bulmadı. Hatta 1948’de Ruth ağır hastalandığında, on yıldır sahalarda görülmemesine rağmen, “The New York Times” gazetesine göre, “Sağlık durumu ülke çapında ilgi çekiyor, genelde önemli görevlerde bulunan kişilere, sanayicilere, kilise ileri gelenlerine gösterilen ilgiyi katbekat aşıyor”du.

1946’da Ruth ağır başağrıları ve ses kısılması gibi sorunlarla yüz yüze geldi. Kasım ayında, yüzünün sol tarafı şişip lokma yutamaz hale gelince hastaneye yattı. Doktorlar boğazındaki tümörü aldılar, ama burun arkasındaki hava kanalına yerleşmiş olan büyüme kaynağını çıkaramadılar. Besbelli Ruth, kendisinde kanser olduğunu hiçbir zaman öğrenemedi. Haberlerde hastalığının adı, o ölünceye kadar hiç söylenmedi. Ama kendisinin çok hasta olduğunu biliyordu. Ruth’a otobiyografisini yazmakta yardımcı olan Bob Considine, “Ölmekte olan, ama bu konuda Babe kadar gücenik olan biriyle çalışmak çok zordu,” diyordu. “Çoğu zaman inanılmaz acılar içindeydi.”

Güceniklik aslında Ruth’un emeklilik yıllarından kalmaydı. Eski beyzbolcuların maçlarında ara sıra aldığı alkışlar, yirmi yıldır alışık olduğu düzeyde değildi. Kendine bir meşguliyet arıyordu. Birkaç hatalı girişimden, bu arada güreş hakemliğini de denedikten sonra, Yankee takımında bir iş aramış, hastalanışından birkaç ay önce, her türlü işe razı olduğunu belirtmişti. Ama eski takımı onu reddetmişti. Kritik ameliyatın sonrasında

da, ilkbaharda beyzbol liglerinin promosyonuyla ilgili bir turneye çıkmayı hevesle kabul etti, buna karşılık 50.000 dolar aldı. O yaz, hastalığının acılarıyla nüksetmesine rağmen, ülkenin çeşitli bölgelerinde kendisine verilen ödülleri de topladı.

Kendisi bitkin düşerken, sesi de boğuklaşıyordu. 13 Temmuz 1948'de Ruth bir kere daha Yankee stadına dönüp "Ruth'un Kurduğu Ev" in yirmi beşinci yıldönümünü kutladı. Kır saçlı bitkin kahraman, çılgın alkışlar arasında, beyzbol sopasını baston gibi kullanarak sahada yürüdü. Karısı o gece ve ertesi gün boyunca Babe'in hiç susmadan ağladığını anlattı.

On gün sonra Ruth, Memorial Hastanesi'ne kaldırıldı. Neden kanser hastanesine götürüldüğünü sorduğunda doktorlar ona bu hastanede başka hastaların da tedavi gördüğü konusunda güvence verdiler. 21 Temmuz'da Ruth öyle ağırlaştı ki, bir papaz gelip son duasını okudu. Ama beş gün sonra kahraman, "The Babe Ruth Story" adlı filmin galasında görüldü. İki koluna girerek yürütüyorlardı onu. Öyle halsizdi ki, filmin yarısında ayrılmak zorunda kaldı.

12 Ağustos günü Ruth'un basın tarafından dikkatle izlenen durumu, baş sayfa haberi olarak terfi etti, sporcunun kritik durumda olduğu duyuruldu. Sağlık bültenleri günde üç kere yayınlanıyor, Doğu Yakası hastanesinin kapısında yüzlerce kişi nöbet tutuyordu. Aralarında çocuklar da vardı. Kahramanın maçlarını görmüş olmaya yaşları asla izin vermiş olamazdı. Taksiler hastaneye yolcu getirdiklerinde, sürücüler inip içeriye koşuyor, hastayla ilgili son haberleri almaya çalışıyordu. 15.000'i aşkın mesaj ve telgraf yağdı. Bunların pek çoğu da, Ruth'un hastanede ziyaret ettiği kimselerden geliyordu; örneğin 17 yaşındaki, Patterson, New Jersey'li Margie Reardon gibi. Reardon şöyle yazıyordu: "Sevgili Babe, sen bana iyi mücadele et, demiştin. Şimdi umarım sen de aynı şeyi yaparsın. Senin için dua ediyoruz."

16 Ağustos sabahı, artık gücenikliği azalmış, kaderine razı duruma gelmeye başlamış olan Ruth, bir ziyaretçisine şöyle diyordu: "Yarın gelme. Burada olmayacağım." O akşam 18.45'te yatağından birdenbire kalkarak odanın içinde yürüdü. Doktor onu geri getirirken sonra, "Nereye gidiyorsun, Babe?" dedi. Ruth cevap verdi: "Vadinin karşı tarafına geçiyorum." Akşam 19.30'da komaya girdi, bir saat sonra da öldü.

Yankee Stadi'na konan kapalı tabudunu yaklaşık 77.000 kişi ziyaret etti. Birkaç gün sonra 75.000 kişi, yağmur altında Beşinci Cadde'nin kaldırımlarına dizilerek St. Patrick Katedrali'ndeki cenaze törenine katıldı, 100.000 kişi de töreni Westchester County'ye kadar seyretti. Babe orada, Gates of Heaven Mezarlığı'na gömüldü.

CHARLES SCHWAB

18 Şubat 1862 - 18 Eylül 1939

1 901'de Amerika'nın en yüksek maaş alan yönetici olan US Steel'in ilk başkanı, 1935 yılında, esas akıl hocasıyla arasında derin bir görüş ayrılığı olduğunu itiraf etmişti: "(Andrew) Carnegie'yle, servetini en iyi nasıl dağıtacağı konusunda farklı görüşteydim. Ben kendiminkini harcadım! Harcamak, herkes için daha fazla servet yaratır." Bunları söyleyen sanayici, US Steel'den ayrılıp Bethlehem Steel'i geliştirmiş, onu US Steel'in en başta gelen rakibi durumuna yükseltmişti.

Schwab'ın serveti, doruğa yükseldiği sıralarda 25 milyon dolardı. Ekonomik reformla ilgili fikirlerini uygulamaya koyarken, bir yandan da ülkenin en görkemli iki evini inşa ettirdi. Loretto, Pennsylvania'daki küçük kentinde, annesinin evinin yerini değiştirip kendi Immergrun'una yer açtı. Esas evde kırk dört oda vardı. Ama o ev, 4.000 dönümlük arazinin üzerindeki on sekiz evden biriydi. Arada dokuz delikli bir golf sahasıyla bir yığın da tavuk kümesi vardı. New York'ta, Schwab 1905 yılında Riverside'ı yaptırdı. Bu da kentin malikâne türü evlerinin en büyüğü ve en sonuncusu oldu.

Chenonceaux modelinde yaptırılan ev 3 milyon dolara çıktı ve yapı-

mı dört yıl sürdü. Evin doksan yatak odası, ayrıca kendi elektrik santrali vardı.

Kendini iyi şımarttığı kesindi, ama bu hovarda adamın cömert bir yanı da vardı. Dünya ekonomik krizi patladığında, Immergrun'a fazladan işçiler almış, Loretto halkının işsizlikten kurtulmasına katkıda bulunmuştu. Ayrıca Schwab'ın her ay maaş verdiği yirmi yedi dost ve akrabası vardı, toplam bir milyon doları aşkın kişisel krediye de kefil olmuştu.

Ama bu cömertliği, ekonomik krizin ağırlaşması karşısında onu kötü duruma soktu, çünkü Bethlehem hisseleri de, diğer hisseler de değer kaybediyordu. 1936'da Riverside'ı New York belediyesine 4 milyon dolara satmaya uğraştı, başaramadı. Bu teklifi vatandaşlık gururu nedeniyle yaptığını söylüyordu, ama aslında 1933'ten bu yana evinin vergilerini ödeyemez duruma düşmüştü.

Karısı Ocak 1939'da ölünce Schwab, "yeni bir hayata başlamak için" Riverside'la Immergrun'u temelli kapatacağını ilan etti. Aslında o sırada iflasın eşiğindeydi. Chase National Bank, Riverside'ın tapusuna ipotek koyarak Schwab'ın borçlarının bazılarını ödedi.

Ama Schwab yine de meteliksiz sayılmazdı. O yaz yine her yılki Avrupa seyahatini tekrarladı. 9 Ağustos'ta Londra'da kalp krizi geldi. Dönüşte Park Avenue'daki küçük apartman dairesine indi, 18 Eylül gecesi ikinci kriz gelince orada öldü. Parasını bitirmekle yetinmemiş, ötesine geçmişti. Öldüğünde 1.4 milyon dolarlık varlığına karşılık 1.7 milyon dolarlık borcu çıktı.

AMERİKALI TÜMGENERAL JOHN SEDGWICK

13 Eylül 1813 - 9 Mayıs 1864

General Sedgwick, West Point mezunu, Meksika Savaşı gazisi, Kızıl-derililere karşı çok sayıda çatışmaya katılmış biriydi. 1864 ilkbaharında Spottsylvania, Virginia'da, Konfederasyon kuvvetlerine karşı, Altıncı Birliğe komuta ediyordu. 9 Mayıs günü, sağlam yapılı, özgüven dolu general bir ağacın altına oturmuş, yaveriyle yaklaşan savaşı konuşur-

ken, çatışmanın başlayacağı alanda askerlerinden bazılarının yanlış konuşlanmış olduğunu gördü. Ayağa kalktı, ön saflara yürüyüp sıraları düzeltmeye çalıştığında, Konfederasyonculardan bir nişancı, görünmez bir yerden ateş etmeye başladı. Sedgwick'in askerleri sipere yatmaya başladılar, ama general güldü, "Ne oluyor çocuklar!" diye seslendi. "Ayıp değil mi? Tek tek kurşunlardan kaçılır mı? Bakın, size söylüyorum, bu uzaklıktan fili bile vuramazlar." Yardımcılarından biri, hikâyenin geri kalanını savaş bittikten sonra kaleme aldı. "Daha bu sözlere eşlik eden gülümseme dudaklarından silinmemiş, kendisi yanındaki yaveriyle konuşmaya dönememişti ki, bir kurşunun ıslığı duyuldu, ardından bir 'puf' sesi geldi, general yavaşça yere yıkıldı."

Sedgwick kurşunu sol elmacık kemiğinin altından, burnuna yakın yerden almıştı. Derhal öldü. Aradan on yıl geçtikten sonra, askerlerinden sağ kalanlar onun düştüğü yere taştan bir anıt diktiler. Anıt iki adam boyundaydı ve çoğu filden daha iriydi.

PERCY BYSSHE SHELLEY

4 Ağustos 1792 - 8 Temmuz 1822

Ölümünden sonra İngiltere'nin en büyük şairlerinden biri olarak tanınan Percy Bysshe Shelley, skandallerle dolu kısacık hayatı boyunca pek az okunmuştu. Bir parlamento üyesinin oğluydu. Ülkesinde, "Çılgın Shelley" olarak anılıyordu. Vatandaşlarını çok erken aşamalardan itibaren şoka sürükleyen Shelley, daha Eton'da okurken ateizm nutukları atmış, ardından kendini Oxford'dan kovdurmuştu. Serbest aşk fikirleri, çok gençken 16 yaşında bir kızla evlenişi, ayrılmalarının ardından kızın intihar etmesi, bunu izleyen diğer aşk dedikoduları sonunda öyle rahatsız edici oldu ki, şair 1818'de İtalya'ya yerleşti, sonradan kendisine saygınlık kazandıracak renkli şiirlerinin çoğunu oradayken yazdı.

1822 yılında, çocuksu görünüşlü şair, eşi Mary Godwin'le (Frankenstein'in yazarı) birlikte, Pisa kentine 45 mil uzaklıktaki Leghorn kıyı kentinde oturmaktaydı. Çevresinde pek çok dostu vardı. Lord Byron'la bir metresi de bunlar arasındaydı. Shelley bir yelkenli tekne satın almıştı. Yüzme bilmediği halde bu tekneye bayılıyor, nice gecelerini Spezia Kör-

fezi'nde, mehtap ışıkları altında, Faust'u okuyarak ve bir sonraki uzun şiiri (Hayatın Zaferi) üzerinde çalışarak geçiriyordu. Yelkenli aslında irice bir sandal boyundaydı, denize dayanıklılığı da fazla değildi. Suda seyrederken tehlikeli sayılacak kadar yüksekteydi. Oyuk bir kabuk gibiydi. İçinde yalnızca bir yazı masasıyla birkaç kitap rafı vardı.

Temmuz başlarında Shelley, güneş yanığı, epeydir sahip olamadığı kadar sağlıklı bir görünümüyle, Pisa'ya, bazı dostlarını ziyarete gitmek üzere yelken açtı. Leghorn'a 7 Temmuz'da döndü, ertesi gün iki arkadaşıyla birlikte, kıyı boyunca kuzeye, Lerici'ye doğru yola çıktı. Yazlık evi oradaydı. Karısıyla metresi de onu orada bekliyordu. Öğleden sonranın geç saatleriydi. 20 millik bir yolculuğa başlamak için saat oldukça geçti. Ama Shelley, kadınlarına kavuşmak için acele ediyordu. Saat altıda birdenbire fırtına patladı. Suda pek çok tekne vardı. Yirmi dakika sonra fırtına dindiğinde, kaybolan tek tekne Shelley'ninkiydi.

Shelley'ninkiyle birlikte üç ceset on gün sonra, birbirinden birkaç mil uzaklıkta kıyıya vurdu. Shelley'nin 30 yaşını doldurmasına bir ay kalmıştı. Cebine soktuğu Keats kitabından teşhis edilmişti. Cesedi önce kuma gömüldü, yakılma töreni 15 Ağustos'a planlandı. Edward Trelawny adlı arkadaşı, Shelley'nin cesedinin saatlerce, ağır ağır yandığını, kalbinin hiç yanmadığını yazdı. Trelawny kalbi ateşten kapmış, Shelley'nin dul eşi Mary'ye göndermişti. Diğer kalıntılar Roma'ya gömüldü.

Shelley'nin ölümü İngiltere'de pek büyük bir mateme neden olmadı. Bir gazetede olay şöyle bildiriliyordu: "Birtakım zındık şiirlerin yazarı Shelley boğuldu: Tanrı'nın var olup olmadığını şimdi artık biliyordur."

BUGSY SIEGEL

28 Şubat 1906 - 20 Haziran 1947

1 930'lu ve 1940'lı yıllarda Batı kıyısının en güçlü çetecisi olan Bugsy Siegel, tam bir film yıldızı hayatı sürmüştü. Dostları arasında George Raft, Clark Gable, Abbott'la Costello gibi kişiler bulunmaktaydı. Genç yıldız adaylarıyla çıkar, turist otobüsleri onun Beverly Hills'teki evinin önünden geçerd. Her şey pırıl pırıl ve şatafatlıydı, bu arada da Siegel'in birkaç gaddar cinayetin sorumlusu olduğu, Califor-

nia'nın başta gelen çetelerini ve Meksika'dan eroin kaçakçılığı işini onun yönettiği gölgede kalıyordu. New York örgütlenmiş suçluları arasında, "Büyük Altı" içinde yer alması, Meyer Lansky'nin ortaklarından olması ve "Murder Inc." üyesi olması; 1933'te batıya göçtüğünde kabul görmesini, Hollywood partilerine davet edilmesini engellememişti.

Siegel için "Bugsy" adını yalnız polis ve basın kullanırdı. Arkadaşları için adı "Ben"di. Bu çiftte hayatı yıllarca sürdürmeyi başardı. Ama 1940'larda diğer çetelerden gelen rekabet kızıktıkça, Siegel'e New York'taki patronlarından, kârları artırması için baskılar gelmeye başladı. 1946 yılında, Las Vegas'ta ışıltılı Flamingo Club'ı açıp hemen 6 milyon dolar zarar etmesi, durumunu epey sarstı. Ama bazılarına göre esas hatası, Virginia Hill'le ilişki kurması oldu. Virginia Hill'e mirasyedi denirdi, ama serveti aslında üç eski kocasından ve Brooklyn'deki çete üyesi sevgilisinden gelmekteydi.

20 Haziran 1947 günü, akşamın erken saatlerinde Siegel, Hill'in Beverly Hills'teki avlulu evine, eski arkadaşı Al Smiley ile birlikte geldi. O sıralarda Hill, Paris'teydi. Sonradan Paris'e gidiş nedenini açıklarken, Siegel'le kavga ettiklerini, nedeninin de Siegel'in gömleğinin kirli olması olduğunu söyledi. O akşam Siegel'le Smiley salonda, balkona açılan kapıların yakınındaki kanepede oturmaktaydılar. Siegel gazeteye bakıyordu. O sırada dört kurşun peş peşe, camı parçalayarak içeri girdi, ikisi 42 yaşındaki mafya elemanının kafasına, ikisi de göğsüne geldi, onu bir anda öldürdü. Tetikçi besbelli bitişik evin bahçesine girmiş, çalışanların arasına saklanarak ilerlemiş, balkon kapılarına birkaç adım mesafedeki gül fidanının dalları arasından makineli ateşlemişti. Komşular kurşun seslerinden sonra bir arabanın hızla uzaklaştığını duyduklarını söylediler.

Siegel'in ölümünü kimin isteyeceği konusunda bir hayli yorum yapıldı. İsteyebilecek kişiler listesi hiç de kısa bir liste değildi. İsimlerin arasında, kâra doymayan New York'lu patronlardan, rekabet güçlerini giderek artıran Batı Kıyısı patronlarına, Hill'in Brooklyn'li kıskanç sevgilisine kadar kimler yoktu ki! Paris'te kendisine soru sorulan Hill, "Böyle bir şeyin insanın evinde olması çok kötü gözüküyor," dedi. Siegel'in katili hiçbir zaman bulunmadı, ama böyle olması Hollywood'u da, basını da pek fazla etkilemedi. "Time" dergisinin yorumu şöyleydi: "Gerçeğin ne olduğunu hiç kimse öğrenemedi, ayrıca hiç kimse aldırış etmedi, ama herkesin güzel anılarla dolu bir dönem yaşamış olduğu ortada."

SITTING BULL (OTURAN BOĞA)

1831 - 15 Aralık 1890

Daha erken çağlarda doğmuş olsa, Oturan Boğa herhalde büyük ve varlıklı bir Kızılderili reisi olurdu. Ama 19. yüzyılın ikinci yarısında dünyaya gelmesi, onu ölmekte olan bir soyun yöneticisi durumuna düşürdü.

1876'da Little Big Horn'da General Custer'a karşı kazandığı zafer, ABD'nin Sioux Kızılderililerini rezervasyonlara sokma yolundaki ilerleyişine ancak küçük bir nefes payı sağlamıştı, o kadar. Aslında hekim olan, hiçbir zaman gerçek bir reis olmayan Oturan Boğa, bu olaydan sonra giderek azalan sayıdaki Sioux Kızılderilisini beş yıl boyunca federal askerlerden uzağa kaçırdı, sonunda 1881'de, sayıları 200'den azalınan kabile üyesiyle birlikte teslim oldu. İki yıl kadar gözaltında tutulduklar, ondan sonra Güney Dakota'daki Standing Rock (Ayakta Kaya) Rezervasyonuna kondular. Bu yer, Oturan Boğa'nın doğduğu yere pek yakındı.

Oturan Boğa uzun boylu, sağlam yapılı bir Kızılderiliydi. Uzun saçlarını örerd. 1885'te birkaç kentte geçit törenlerine dahil edilmiş, Buffalo Bill'in Vahşi Batı show'larına katılmış, doğu kıyısını dolaşmıştı. Ama rezervasyonda bulunduğu sıralarda, tahrikçilik yapmayı inatla sürdürdü. Federal yetkililer töreni yasakladığı zaman bile, Oturan Boğa, Kızılderilileri yeni bir Hayalet Dansı yapmaya teşvik etti. Kızılderililerin inancına göre bu dans bir ihtilal yaratacak, ortaya bir kurtarıcı çıkacak, Beyaz Adam'ı yenecekti.

15 Aralık 1890'da federal yetkililer, Kızılderili polis gücünün kırk kadar üyesine, Oturan Boğa'yı kulübesinde tutuklama görevi verdi. Bu adamlar 59 yaşındaki çıplak adamı yatağından kaldırdılar, giyinip kendileriyle gelmesini söylediler.

Oturan Boğa bütün eşyalarını topladı, ama bu işi oldukça yavaş ve dikkatli yaptı. Bu arada tedirgin Kızılderililere de dışarıda toplanmak için zaman kazandırmış oldu. Oturan Boğa kulübesinden itile kakıla buz gibi açık havaya çıkarıldığında, kalabalık öfkeden ne yapacağını bilemez haldeydi.

Oturan Boğa, atının getirilmesini bekliyordu. Ama o arada birdenbi-

re, Sioux dilinde haykırdı. Bu sözlerini Kızılderili görevliler de anladı: “Ben gitmiyorum. Bana istediğinizi yapın! Gitmiyorum. Haydi! Atılın! Eyleme geçin! Haydi!” Rezervasyondaki tedirginliğin bir başka lideri olan Catch the Bear (Ayı Boğan) tabancasını çekti, en üst rütbeli Kızılderili görevliye ateş etti. Teğmen Bullhead (Boğabaş) bacağından yaralandı, düşerken Oturan Boğa’ya ateş etti, onu sol tarafından vurdu. O sırada bir başka subay da Kızılderili liderine ateş etti ve onu bir anda öldürdü.

Silahlı çatışma büyüyordu. Sona erdiğinde on dört kişi ölmüştü. Hepsi de Sioux kabilesindendi. Aralarında altı da Kızılderili polis görevlisi vardı. Yüzlerce kişi rezervasyondan kaçtı. Çoğu hemen yakalandı, Wounded Knee’ye (Yaralı Diz) gönderildi, orada 29 Aralık günü kimden çıktığı belli olmayan bir kurşun atılması üzerine büyük bir kıyım başladı, 300 Sioux öldü.

BESSIE SMITH

15 Nisan 1894 - 26 Eylül 1937

Bessie Smith, “Blues’ların Kraliçesi” diye tanınırdı, aslında bu gamlı şarkıları söylemesi için de doğrusu pek çok nedeni vardı. İçki sorunları, aşk sorunları, keskin öfke patlamaları gibi sorunlar hep ondaydı.

Bunları şarkılarına yansittikçe da popülerliği her geçen gün giderek artıyordu. On yıl boyunca turnelerde dolaştıktan sonra 1923’te “Down Hearted Blues”u plağa okudu ve göz açıp kapayana kadar Columbia Records şirketinin en gözde sanatçısı oldu. O yıl Detroit’te bir haftalık show’lara karşılık 1.500 dolar alıyordu, ama kalabileceği ter yer, siyahların kaldığı pansiyonlardı. 1925 yılına gelindiğinde ondan artık, “Dünyanın en büyük ve en çok kazanan ırk yıldızı,” diye söz ediliyordu.

Dünya ekonomik krizi patlayınca, imzaladığı anlaşma silinip gitti, Smith yine yollara düştü. 1937’de “The Broadway Rastus Show” adıyla güney eyaletlerinde, turnedeydi. Eski Packard arabasına binmişti. Arabayı uzun süredir erkek arkadaşı olan Richard Morgan kullanıyordu.

Memphis’den 25 Eylül günü, Cumartesi gecesi gösterisinden sonra ayrılıp Mississippi yoluna koyulmuşlardı.

75 mil kadar güneyde bir kamyon, otoyolda durmuş, lastikleri kontrol ediyordu. Banket çok dardı. Kamyonun eni daha çok, karanlık otoyolun üzerindeydi. Morgan kamyonu kendini kurtaracak kadar erken görmedi. Kamyon yeniden ilerlemeye yeni başlarken Morgan kaydı, savruldu, Packard yan döndü, yolcu tarafı kamyonun arkasına çarptı. Sonunda yan devrildi, asfaltın üzerine çapraz durumda serildi. Kamyon durmadı.

O sırada herhalde uykuda olan Smith’in kolu pencereden dışarıya sarkmış durumdaydı. Kolun kopmasına ramak kaldı. Kaburgaları ezildi, kendisi arabadan yolun ortasına fırladı.

Bu kazadan birkaç dakika sonra oradan geçmekte olan bir beyaz doktor onu muayene etti. Durumu çok kötü olduğu ve hemen doktora yetiştirilmesi gerektiği için arkadaşını ilerideki evden telefon edip cankurtaran çağırmak üzere yolladı. Cankurtaranı beklerken, içinde genç bir çift bulunan bir araba gelip doktorun arabasına arkadan çarptı. Doktorun sonradan anlattığına göre, cankurtaran derhal Smith’i alıp Clarksdale, Mississippi’deki zenci hastanesine götürmüştü. Bütün bu talihsizlikler sonucu Smith orada, pazar sabahı 11.30 dolaylarında öldü.

Ama daha başka iddialar, siyah şarkıcının ihmalden öldüğü yolundaydı. Bir kere doktor, cankurtaran beklemeden, Smith’i hastaneye kendisi götürebilirdi. Ayrıca bir söylentiye göre Smith önce bir beyaz hastanesine götürülmüş, reddedilmiş, bu yüzden çok değerli zaman kaybına uğramıştı. Hiçbir zaman kanıtlanamayan bu hikâye, Edward Albee’nin “Bessie Smith’in Ölümü” adlı ünlü sahne oyununun da temelini oluşturmuştur.

Olayın gerçeği hiçbir zaman ortaya çıkmış değildir. Bessie Smith’e uzun, ipek bir elbise giydirilmiş, cesedi altın kakmalı gümüş bir tabuta konmuş, Philadelphia’ya gömülmüştür. Mezarına 1970 yılına kadar taş dikilmemiştir. O tarihte, hayranlarından bazıları bir mezar taşı alabilmek için para toplamaya başlamışlardır. Kampanya açmışlardır. 500 dolarlık maliyet, sonunda Smith’in hizmetçisi olarak çalışmış bir kadınla, şarkıcı Janis Joplin arasında paylaşılmıştır. Taş 7 Ağustos 1970’te, yani Smith’in ölümünden 33 yıl sonra yerine dikilmiştir. Bu tarih, Joplin’in aşırı dozda eroin yüzünden ölümünden iki ay öncesine rastlamaktadır.

PYOTR ILYICH TCHAIKOVSKY

7 Mayıs 1840 - 6 Kasım 1893

Nice meslekdaşının tersine, Piyotr Ilyich Tchaikovsky hiç de yoksul ölmemiştir. Eserlerinin arasında, ünlü senfonilerine ek olarak “Kuşu Gölü”, “Uyuyan Güzel” ve “Fındıkkıran” gibi balelerle “1812 Uvertürü” de bulunan, Rus bestecilerinin en ünlüsü olarak bildiğimiz sanatçı, 53 yaşında ölürken şöhretinin de, servetinin de doruk noktasındaydı. Bunlar inanılmayacak kadar büyük başarıları, çünkü bir maden mühendisinin oğlu olarak dünyaya gelen sanatçı, ciddi müzik eğitime ancak yirmi yaşından sonra başlamış, hayatındaki eşcinsellik olgusu nedeniyle uzun süreler boyunca ara vermiş, 1877’de felaketle sonuçlanan üç aylık evliliğinin ardından da sinir krizi geçirmişti.

1880’lerin sonlarında Tchaikovsky ünlü bir insandı. Büyük bir evde rahat bir hayat sürüyor, çarın bağladığı maaştan da yararlanıyordu. Avrupa turnelerinde alkışlar topluyordu. 1891’de Amerika’ya yaptığı tek ziyarette krallar gibi karşılanmıştı. Haziran 1893’te Cambridge Üniversitesi’nden Tchaikovsky’ye fahri unvan verildi. Aynı yılın sonbaharında, 28 Ekim günü, “Altıncı Senfoni”sinin ilk çalınışını yönetmek üzere St. Petersburg’a döndü. Bu karmaşık eser, karmaşık tepkilerle karşılandı, ama Tchaikovsky performanstan memnun gibiydi.

Dokuz gün sonra ise ölmüştü. En çok seslendirilen ölüm nedeni, bes tecinin kaynatılmamış su içtiği ve koleradan öldüğü yolundadır. Kirli suyu bilmeyerek, 1 Kasım günü içtiği, çok geçmeden korkunç karın ağrı-

larının başladığı, bestecinin nöbetler geçirdiği, ateşinin yükseldiği söylenmektedir. 5 Kasım'da komaya girerek sabaha karşı üçte öldü, denmektedir.

Ama 1978'de bir Rus araştırmacısı, Leningrad'daki (St. Petersburg) Rus Müzesi'nde çalışan yaşlı birinden 1966 yılında, Tchaikovsky'nin sonuyla ilgili farklı bir hikâye dinlediğini açıklamıştır. Bu hikâyeye göre, bir Rus soylusu, yeğeniyle eşcinsel ilişkide bulunduğu için Tchaikovsky'yi suçlamıştı.

Bu soylunun iddiasını çara götürmesini engellemek için, Tchaikovsky çabucak ve gizlice, yüksek mevki sahibi altı kişiden kurulu bir heyet tarafından yargılanmıştı. Heyetin 31 Ekim 1893 tarihli kararına göre bestecinin kendisini öldürmesi gerekiyordu. Karın ağırları ertesi gün başlamıştı. Bazı söylentilere göre Tchaikovsky kendini arsenik yutarak öldürmeye karar vermişti. Belki de mikrop lu suyu daha sonra, esas amacını saklamak için içmiş olabilirdi.

DYLAN THOMAS

27 Ekim 1914 - 9 Kasım 1953

*O güzel geceye uysallıkla girme,
Gün dolarken yaşlılık alev alev yanmalı,
avaz avaz bağırmalı;
İsyan et, ışığın ölümüne başkaldır.*

Dylan Thomas bu şiiri 1951 yılında yazmıştı. Ömrünün son yedi yılında bestelediği yalnızca dokuz şiir vardı, biri de buydu. Yirmi iki yıllık kariyeri boyunca yazdığı şiir sayısı zaten doksanı geçmiyordu. Buna 17 yaşındayken başlamıştı. Galler yöresinden yetişen iri yapılı şaire, ölümünden çok önce, "Çağdaş Keats" denmeye başlamıştı. Şiirleri de, kendisi de, son derece popülerdi. Hikâye anlatışı çok renkli, kendi eserlerini okuyuşu çok canlıydı.

Thomas yaşam biçimi nedeniyle de çok dikkat çekti. "Beat Kuşağı" için harikulade bir uvertürdü yaşamı. Yeşil gözlü, kıvrıkcık saçlı şair, daha 1935 yılından itibaren Londra'da kendi reklamını kendi yapan bir bo-

hemdi. O günlerde bile çok içmeye başlamıştı, dudağından sarkan sigara hiç düşmüyordu. 1950'de kendi şiirlerini okumak üzere okyanusu geçip ilk defa Amerika'ya gittiğinde, "Islak yağmurluk içinde çıplak gezen kadınlarla ilgili araştırmamı sürdürmeye geldim," demişti.

19 Ekim 1953'te, dördüncü Amerika turnesi için New York'a bir kere daha ayak bastı, her zamanki gibi yine Chelsea Oteli adlı çılgınlar oteline yerleşti. On altı yıllık karısı İngiltere'de olduğu için Amerikalı kız arkadaşıyla kalıyordu. Bu gezisi sırasında, karısından söz ederken, "Dul eşim" demeye başlamıştı. Nedeni, karısından memnun olmadığı için değil, kendi sağlığı sürekli bozuk olduğu içindi. İlkide bir grip oluyor, bronşite yakalanıyordu. Bunlar hep o çılgın yaşamının sonucuydu. Sabahlara kadar içki içerek geçirdiği bir gecenin sonunda, "Bu gece cehennem kapılarını gördüm," demişti. "Ama niyetim devam etmek değil. En azından, on yıl daha yaşamak istemem. Oraya sakat mı gideyim?"

Konferanslarına sık sık sarhoş çıkan Thomas, 28 ve 29 Ekim'de iki konferansını olaysız bitirdikten sonra bir haftalık tatile girdi. 4 Kasım Çarşamba gecesı saat 02.00'de, kız arkadaşının yanından ayrılıp bir içki içmeye gitti. West Village'de en sevdiği bar olan White Horse'a gittiği sanılmaktaydı. Bu bar, kaldığı otele yarım mil uzaklıktaydı. Bir saat kadar sonra döndü, "On sekiz sek viski içtim," dedi. "Sanırım bu bir rekor." Sonra kız arkadaşına, "Seni seviyorum, ama ben yalnızım," deyip uykuya daldı.

Öğleden önce uyandı. Uyanabilmiş olması, gece içtiği viskilerin sayısını biraz abarttığı anlamına gelebilirdi. Hava almaya ihtiyaç duyuyordu. Sevgilisiyle birlikte yine White Horse'a kadar yürüdüler, Thomas iki bira içti, ama ondan sonra, kendini iyi hissetmediği için Chelsea'ye dönmek zorunda kaldılar. Otele döndüğünde kusmaya başladı, ciddi mide spazmları çektiğini söyledi. Doktoru geldi, görünüşe göre onu yatıştırmak için morfin verdi. Gece ikide Thomas sayıklamaya başladı, ertesi sabah artık kendinde değildi.

White Horse'dan birkaç blok uzakta olan St. Vincent Hastanesi'nde dörtbuçuk gün komada kaldı. Sonunda zatürree ve karaciğer harabiyetinden öldü. Londra'dan gelmiş olan karısı, o ölürken yanındaydı. Kontrolünü kaybedip Katolik hastanesindeki haçı ve Meryem Ana heykelini kırınca ona deli gömleği giydirip, Long Island'daki kliniğe yolladılar. Thomas bir şiirinde, "O güzel geceye uysal girmeyin," diye yazmıştı, kendi de uysal girmedı.

JIM THOMPSON

21 Mart 1906 - 26 Mart 1967 (?)

Yirmi beş yıl önce Batılı turistler ilk defa Bangkok'a geldiklerinde ilk sordukları soru, "Jim Thompson'un yerine nasıl gidilir?" sorusuydu. Yani gitmek istedikleri yer, Thai İpek Şirketi'ydi. Thompson, basit bir köylü sanatını 1950'li ve 1960'lı yıllarda milyonlarca dolarlık bir ihracat şirketi haline getirmişti. Princeton Üniversitesi mezunu, Delaware'li saygın bir ailenin çocuğu olan Thompson, İkinci Dünya Savaşı sonunda Tayland'da askerlik yaparken, evlerinde dokumacılık yapan bir grubu örgütlemek için 700 dolarlık yatırım yapmıştı. Birkaç yıl içinde binlerce dokumacı, pırıl pırıl, şahane kumaşlar dokuyor, bunlar bekletilmeden en önde gelen giyim tasarımcılarına sevk ediliyordu. Aynı kumaşlar "The King and I" (Kral ve Ben) ve "Ben Hur" filmlerinde de kullanılmıştı.

Bu arada Thompson, Güneydoğu Asya'nın belki de en tanınmış "ec-nebi"si durumuna gelmişti. Eşinden boşanan "ipek kralı", iki hizmetkârıyla, yalnız olarak, altı tane Tayland evinin birleştirilmesiyle oluşan şahane bir evde yaşıyor, haftada iki gün bu evin gezilmesine izin veriyordu. Topladığı Tayland antikleri ve eserleri, herkesin, özellikle de Tayland hükümetinin kıskançlığını çekiyordu. Thompson'un verdiği ünlü, pırıltılı partilerde genellikle Katharine Hepburn gibi film yıldızları, Bobby Kennedy gibi önemli politikacılar, muhafeletleriyle tanınan Vietnamlı ya da Tayland'lı yetkililer de bulunurdu.

1967 ilkbaharında Thompson, şirketini daha geniş bir mağazaya taşımanın planlarıyla uğraşmaktan yorgun durumda, Paskalya haftasını yakın dostlarıyla geçirmek üzere Malezya'ya gitti. Bir bayan arkadaşıyla birlikte, bir başta çiftin Cameron Highlands diye bilinen dağlık yöredeki evinde kalıyorlardı. Bu ev deniz seviyesinden 7.000 fit yüksekteydi, Kuala Lumpur'un da 90 mil kuzeyine düşüyordu. Paskalya sabahı kiliseye gidip döndükten sonra, dördü birlikte piknik yemeklerini alıp sık ormana yöneldiler, sonra dinlenmek üzere kulübeye döndüler. Ama görünüşe göre Thompson, diğerleri gibi yatıp uyumadı. Dışarıda ayak seslerini duyan diğerleri de onun yürüyüşe çıktığını düşündüler.

Thompson hiç dönmedi. Karanlık basarken dönmediği görülünce, aramalar başlatıldı. Yüz polisle asker çevredeki ormanı taradı, çünkü 61 yaşındaki işadınının kaybolduğu ya da binlerce uçurumdan birine düştüğü tahmin edildi. Belki de ona kaplan ya da yılan saldırmıştı. Ertesi

gün arama genişletildi, 300 kişilik ekipler harekete geçti, bunlara bir izci oymağı, otel ve motellerde kalanlar, rehberlikle hayatını kazanan bir aborijini kabilesi de katıldı. Ünlü ecnebiden hiçbir iz bulamadılar. Elbisesinden yırtılan bir parça, birkaç damla kan bile bulunamadı. Yetkililer bu başarısızlığa çok bozuldular. Daha önce de ormanda kaybolan çok olmuştu, ama onları ölü ya da diri olarak bulmak kolaydı. Ölülerini, tepede dolaşmaya başlayan akbabalar ele verirdi.

Bazı kimseler, belki de akbabaların bulmak isteyeceği bir ceset yok, diye akıl yürütmeye başladılar. Belki Thompson ormandan çıkmıştı. Ama kendi isteyerek değil. Thompson zincirleme sigara içerdi. Ama sigarasıyla çakmağını kulübede bırakmıştı. Demek ki niyeti uzaklara yürümek değildi. İkide bir gelen ciddi safrakesesi ağrılarına karşı kullandığı hapları da bırakmıştı. Bu küçük ayrıntılara ek olarak, bir gerçek daha hatırlanmaya başladı. Thompson Tayland'a ilk önce "Ordu Stratejik Hizmetleri Ofisi" (OSS) bölümünde subay olarak gelmişti. O birlik, CI-A'nın öncüsü sayılırdı. Evindeki partilere siyasal açıdan önemli konukları davet etmesi de, istihbarat hizmetleriyle ilgisini hiçbir zaman kesmediği yönünde kuşkular uyandırmıştı.

Kaçırılma teorisi Malezya'da büyük ağırlık kazanmaya başladı. Bunu bomohlar (Malezya'nın sihirbaz doktorları) da destekledi. Hepsi Thompson'un hâlâ sağ olduğunu söylüyordu. Ama neden kaçırıldığı konusundaki görüşleri o kadar kesin değildi. Kimisi, zengin olduğu için, diyor, kimisi Kuzey Vietnam'ın bombalanmasını engellemek için olduğunu söylüyor, kimisi de Kamboçya'daki olaylara son vermek amacıyla oraya götürüldüğünde direniyordu. Bazılarına göre Thompson, kendisini kaçırانları tanıyordu. Onlarla birlikte gitmeye razı olmuş, bunun tehlikeli olacağını anlayamamıştı. Bu düşüncelerin hepsi de doğru olabilirdi, ama zengin adam için hiç kimse fidye istemedi. Ayrıca, onu kaçırmak için planlanmamış bir Malezya gezisini neden beklesinlerdi? Thompson zaten Bangkok'tayken de çok belirli bir programa göre ve çok rahat bir yaşam sürerdi.

On gün geçtiğinde ormandaki aramalar durduruldu. Beş ay sonra, Thompson'un en büyük ablası olan 74 yaşındaki zengin sosyete kadını, Delaware'deki تنها yörede bulunan evinde dövülerek öldürülmüş bulundu. Polis hiçbir şeyin çalınmadığını saptadı, olaya bir sebep bulamadı. Derken 1974'te, ailesinin talebi üzerine, Thompson resmen ölmüş kabul edildi. Jim Thompson'un Bangkok'taki yeri hâlâ Batılı turistler için popüler bir ziyaret yeridir, ama Jim Thompson'un kendisinin neredede olduğu da hâlâ bir sırdır.

JIM THORPE

28 Mayıs 1888 - 28 Mart 1953

Bugünlerde olimpiyat madalyası alan sporcular, kahvaltı gevreği ya da spor pabucu reklamları sayesinde büyük paralar kazanabilmektedir. Jim Thorpe 1912'de pentatlon ve dekatlonda altın madalya kazandıktan onlarca yıl sonra 20. yüzyılın en büyük sporcusu ilan edilmişti, ama o kadar şanslı değildi. Oklahoma'lı, Kızılderili soyundan gelme sporcu, üniversitedeyken koşularda dikkati çekmiş, antrenör Pop Warner'in takımında futbol oynamış, ardından Stokholm Olimpiyatları'nda kahraman oluvermişti. İsveç kralı ona ödülünü verirken, "Beyefendi, siz dünyanın en büyük sporcusunuz," demiş, Thorpe da ona, "Teşekkürler, kral," diye cevap vermişti.

Üç ay geçtiğinde, bu şatafat yok oldu, olimpiyat yöneticileri Thorpe'un iki altın madalyasını geri aldılar. Nedeni, bir önceki yaz mevsimlerinden birinde bir ikinci lig takımında beyzbol oynadığının öğrenilmesiydi. Artık amatör sayılamayacağı için diskalifiye ediliyordu. Thorpe bundan sonra beyzbol ve futbolda uzun, ama pek parlak olmayan kariyerini sürdürdü. Hiçbir zaman fazla para kazanmadı, kazandığını harcama konusunda da pek dikkatli davranmadı. 1929'da futboldan 41 yaşında emekli olduktan sonra Hollywood'u denedi. Birkaç kere Kızılderili reisi rolleri aldı, ama bir yılın sonunda bir benzin şirketinde işe girdi. Benzin satış istasyonlarını ve dolum tankerlerini boyuyordu. Birkaç yıl geçtiğinde, üç karısından ve çocuklarından birine ne zaman para gerekse, eski yıldız sporcu hemen turneye çıkıyor, Kızılderili kostümüyle spor konusunda, Kızılderili kültürü konusunda hevesli konferanslar veriyordu. İyi huylu hevesini hiçbir zaman kaybetmemişti. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, 57 yaşındaki yıldız bu sefer Ticari Deniz Piyadeleri Birliği'ne yazıldı.

Belki Thorpe sportmenliğinden kazanç sağlayamamış olabilir, ama hayranlarının sayısının hiç azalmadığı kesindir. 1951 Kasımı'nda, dudaklarındaki kanserin ameliyat edilmesi için parasının yetmeyeceği ortaya çıktığında, "Thorpe İçin Fair Play Komitesi" adlı kuruluş ülke çapında dört bin beş yüz dolar para topladı. Ertesi yılın sonbaharında Thorpe bir kalp krizi geçirdi. Dokuz yıl içinde bu ikinci krizdi. Birkaç ay sonra, 28 Mart 1953'te, karısıyla ikisi Los Angeles dışındaki Lomita kasabasında, yazlık evleri olan karavanda akşam yemeği yerlerken üçüncü kriz geldi. Artık 64 yaşındaydı. Cankurtaran ekibi gelinceye kadar, 30 dak-

ka boyunca bir komşusu ona yapay solunum uyguladı. Ekip onu diriltmeyi başardı. Thorpe kalkıp onlarla birlikte yürüdü. Ama birkaç dakika sonra kriz nüksetti ve Thorpe öldü.

Başlangıçtaki planlara göre Thorpe, doğduğu eyalet olan Oklahoma'da gömülecekti. Ama karısı, o eyaletin gücünün yetmeyeceği kadar büyük bir anıt istiyordu. Bu nedenle Thorpe, Pennsylvania'nın Mauch Chunk diye bilinen kentine gömüldü. Bu kentte yaşayan kömür işçileri, kentin adını Jim Thorpe Pennsylvania olarak değiştirmek için oylarını kullandılar ve böylelikle Bayan Thorpe'u çok sevindirdiler.

LEO TOLSTOY

9 Eylül 1828 - 20 Kasım 1910

Rus romancısı Leo Tolstoy belki “Savaş ve Barış” ya da “Anna Karenina” ile hatırlanıyor olabilir, ama kendi hayatı da bir o kadar zengin ve renkli geçmiştir. Kitaplarının popülerliğinden ötürü “Rusya'nın İkinci Çarı” diye bilinen Tolstoy, elli yaşlarında geldiğinde birden çok dindarlaşmış, ömrünün geri kalanını, kendi aristokrat yetiştiriliş biçimini yerden yere vurarak geçirmiştir. Direnmeme yöntemiyle ulaşılabacak barışın promosyonunu yapmış, sonradan Gandhi'nin kendisi için, “En büyük manevi otorite” demesine yol açmıştır. Ona bağlı hayranları, sayfiyedeki dev malikânesine hac seferleri düzenlemeye başlamışlardır. Yazar bundan öyle utanmıştır ki, araziye orada yaşayan köylülere dağıtmaya kalkışmıştır.

Bunu yapmayı, içinde dindarlıktan daha güçlü bir baskı daha bulunmasındandır, o da karısıdır. Tolstoy, Sonya ile 1862'de evlendiğinde, kendisi 34, Sonya ise 18 yaşındaydı. Dokuz çocukları oldu, ama ilişkileri en başından itibaren tatsızdı. Sonya, kocasının işine bu kadar bağlı olmasından hoşlanmıyordu. Evlendiklerinde Tolstoy, “Savaş ve Barış”ı yazmaya yeni başlamıştı. Toprakları dağıtıp yoksul köylüler gibi yaşayacaklarını duyunca daha da küplere bindi. Aslında Sonya, Moskova'ya, orada verilen partileri çok severdi. Kendini Tolstoy'un yayıncısı yapmış, böylelikle yazarlıktan gelen kârların kontrolünü eline almıştı. Tolstoy zaten oradan bir para gelmesini istemiyordu.

Tolstoy'la Sonya sürekli didişme halindeydiler. Ama Tolstoy ne zaman ayrılıp gitmekten söz etse, Sonya kendini öldürme şantajını ortaya getiriyordu. Tolstoy kalmaya razı oldu. Sonya'nın kendisini izlediğini, opera dürbünüyle her hareketini kontrol ettiğini anladıktan sonra bile, yine de kaldı. Son yıllarında, sıtma, tifo, ikide bir bayılma gibi sağlık sorunları çekerken bile, "Benim esas hastalığım Sonya," derdi.

10 Kasım 1910'da Tolstoy uyandığında karısını, kâğıtları araştırırken gördü. En yeni ajandayı arıyordu. Tolstoy'dan o defterdekileri yayınlamasını istemiş, ama o reddetmiş, defteri karısına vermemişti. Tolstoy uyuyor numarası yaptı. Karısı defteri bulamadan gidince, sessizce yatağından kalktı, kızıyla doktorunu gizlice uyandırdı, eşyalarını toplamasına yardım etmelerini istedi. Oradan gizlice kaçmaya o kadar hevesliydi ki, karanlıkta buz gibi geceye çıktığında, arabanın beklediği ahıra doğru giderken bir ağaç köküne takılıp düştü.

Odaya bir mektup bırakmıştı. Bu mektupta Sonya'ya, 48 yıllık evlilikleri için teşekkür ediyor, peşinden gelmemesini rica ediyordu. 82 yaşındaki yazar, mektupta şöyle demektedir: "Benim yaşımdaki insanların genellikle yaptığı şeyi yapıyorum; dünyadan vazgeçiyor, son günlerimi yalnız ve sessizlik içinde geçirmeye gidiyorum."

Tolstoy yanında kızı ve doktoruyla tren istasyonuna geldiğinde, kocaman beyaz sakalı buzlardan ağırlaşmıştı. Tanınmamak için ikinci ve üçüncü mevkide yolculuk yaptılar, ama bu da işe yaramadı, çünkü yazarın kaçtığına dair haberler gazetelerde ertesi gün yayınlandı. Sonya kocasının gittiğini öğrenince, çocuklarından birine, "Babanıza telgraf çekin, benim kendimi boğduğumu söyleyin," dedi. Tolstoy dinlenmek için bir manastıra uğradıysa da, iki gün sonra sabahın beşinde oradan apansız ayrıldı. Sonya'nın peşinde olmasından korkuyordu.

Tolstoy'la yanındakiler, Novoçerkask'a kadar 600 mil yolculuğu yaklaşık 30 saat içinde yapacak bir trene bindiler. Ama ilk günün öğle sonrasında Tolstoy hastalanıp ateşlendi. Akşam olduğunda, Astapovo adlı küçük bir istasyonda trenden indirildi, istasyon müdürünün evine götürülüp yatağa yatırıldı. Durumu ağırlaşırken, küçük kasabayı bütün dünyadan gelen gazeteciler bastı, saat başı bültenler yayınlayarak ünlü yazarın sağlık haberlerini vermeye başladılar.

Sonya'ya gelince, o tabii hemen özel bir tren sipariş etmiş, Tolstoy'un diğer çocuklarıyla birlikte çıkagelmişti. Çocukların çoğu bu arada Sonya'dan yana olmuş, babalarının mahkûm edilmesini istiyorlardı. Ama Tolstoy'un doktoru, Sonya'nın kocasını görmesine izin vermedi,

bu ziyaretin, zaten zayıf durumdaki yaşlı adamı sarsacağını düşündü. Odasının pancurları kapalıydı. Tolstoy'un kendine gelip karısının suratıyla karşılaşması ihtimali yoktu.

Sonunda Sonya'nın odaya girmesine, 20 Kasım günü, gece ikide izin verildi. Doktor artık yazarın ölmek üzere olduğuna, karısının geldiğini fark edemeyeceğine karar vermişti. Zaten dört saat sonra da Tolstoy, karısına hiçbir mesaj bırakmaksızın öldü. Sonya bunun üzerine hemen hastalandı, ama on yıl daha yaşadı.

LEON TROTSKY

7 Kasım 1879 - 21 Ağustos 1940

Lenin'in 1924'te ölmesinden sonra başlayan kuvvet mücadelesini, Jozef Stalin'in yerine Leon Trotsky kazansa neler olurdu, diye düşünmek ilginç geliyor. Trotsky, Lenin'in sağ koluydu ve sosyalist rejimin erkenden istikrar bulması da büyük ölçüde onun katkısıyla olmuştu. Ama Stalin'in amansız iktidar tutkusu, 1929 yılında Trotsky'nin ülkeden sürülmesi sonucunu getirmişti.

Bu da Trotsky için yeni bir şey değildi, çünkü daha önce de radikal faaliyetleri nedeniyle nice yılını sürgünde geçirmişliği vardı, buna 1917 İhtilali'nden önce Rusya'nın Bronx'daki "Radikal" gazetesinin editörü olarak geçirdiği birkaç ay da dahildi.

Ama bu sefer, devrilen Rus liderini ülke halkının çoğu da reddediyordu. Bir süre Türkiye'de, sonra Fransa'da, sonra Norveç'te yaşadı, ama Stalin rejimine yönelttiği Batıcı saldırıları çok geçmeden o ülkeleri de terdirgin etmeye başladı. Sonunda Trotsky, karısı ve oğluyla birlikte, 1937 yılında Meksika'ya taşındı, Mexico City'de ressam Diego Rivera ile birlikte oturmaya başladı. Bu arada Stalin, düşmanlarını Sovyetler Birliği dışında da izlettirmeye başlamıştı. Trotsky vatana ihanetten iki kere gıyabında mahkûm edildi, onu destekleyenlerden bazıları dünyanın çeşitli yerlerinde Stalin'in gizli polisleri tarafından vurulup öldürüldü.

Trotsky o zaman, kendisinin de muhtemelen tehlikede olduğunu anladı, ailesiyle birlikte, Mexico City'nin banliyösünde, kale gibi bir eve taşındı. 24 Mayıs 1940'ta Trotsky'nin yatak odası camını kurşunlar par-

çalayınca, 15 fit yüksekliğinde sur gibi duvarın tepesindeki gözcü kulelerine nöbetçiler yerleştirildi.

Trotsky o yaz bir ara, kendini Frank Jackson diye tanıtan bir adamla tanıştı. Adam, bir zamanlar Trotsky'nin yanında çalışmış birinin şimdi Brooklyn'de memur olan kız kardeşi Sylvia Ageloff'un sevgilisiydi. Jackson kendini Ageloff'a Paris'te birkaç ay önce, Jacques Monard van den Dreischd olarak tanıtmıştı.

Oysa iki isim de doğru değildi. Aslında o Ramón Mercader'di, 36 yaşındaydı, ünlü bir İspanyol komünistin oğluydu ve Stalin'in polisi tarafından Trotsky'yi öldürmek üzere gönderilmişti. Yakışıklı bir adam olan Mercader, 31 yaşındaki çirkin Ageloff'a kur yapıyor, politikaya hiç ilgi duymadığını söylüyordu. Meksika'ya geldiklerinde ona, pasaport sorunlarından kurtulmak için Frank Jackson adını kullandığını söylemişti.

Mercader, Trotsky ile birkaç kere karşılaştı. 60 yaşındaki sürgün lider, görünüşe göre konuğuna zor tahammül ediyordu. Mercader 20 Ağustos günü ziyarete geldi. Sözde Trotsky'ye yazdığı bir makaleyi gösterecekti. Geldiğinde yağmurluk giymişti. Koynunda bir hançer, bir otomatik tabanca, dağcıların kullandığı türden bir de buz baltası saklıyordu. Trotsky çalışma odasındaki masada oturmuş, makaleyi okurken, Mercader baltayı çekti; Trotsky'nin kafasının arkasına indirdi. Keskin balta Trotsky'nin kafatasından içeriye iki santim kadar girdi.

Ama Trotsky düşeceği yerde, ayağa kalkıp Mercader'i itti, bağırarak, kanlar içinde, odadan fırladı. Nöbetçiler koşular, Mercader'i kontrol altına aldılar. Trotsky sonunda yemek odasında yere yıkılırken, "Galiba bu sefer başardılar," dedi. Onu derhal hastaneye yetiştirdiler, ama doktorların pek umudu yoktu. Hemşireler onu ameliyata hazırlamak için giysilerini keserken Trotsky karısına baktı, "Beni soymalarını istemiyorum. Sen soy beni," dedi. Çok geçmeden, akşam saat 19.30 sularında Trotsky komaya girdi. Bir daha kendine gelemedi ve yirmi dört saat sonra öldü. ABD cesedin gömülmek üzere ülkeye sokulmasını reddedince Trotsky yakıldı, külleri Mexico City dışına gömüldü.

Mercader, Trotsky'yi özel nedenlerle öldürdüğünü iddia etti. Sürgün liderin kendisini Sovyetler Birliği'ne gidip sabotaj yapmak üzere kandırmaya çalıştığını, ayrıca Ageloff'la evlenmesini de engellemek istediğini söyledi. Mercader, 1943 yılında cinayetten mahkûm oldu. 1960'ta cezası bitip serbest bırakıldığında, önce Küba'ya, sonra da Çekoslovakya'ya gitti.

WILLIAM MARCY “BOSS” TWEED

3 Nisan 1823 - 12 Nisan 1878

Bu olay, hep alıştığımız “Kötüler cezasını bulur” türünden bir hikâye değildir. Boss Tweed zaten dünyaya, olayın kolayca bitmesine izin vermeyecek kadar sıkı sarılmış bir insandı. 1860’larda, Tammany Salonu’nun Büyük Sachem’i olarak doruklara tırmanışı sıralarında, validen başlayıp aşağıya doğru herkes onun kontrolü altındaydı, esasen Tammany Salonu da 19. yüzyıl New York’unun en güçlü siyasal mekanizması sayılıyordu. Tweed hukuktan hiç anlamamasına rağmen, korkunç ücretler alıyordu. Kurduğu matbaa, kentin bütün baskı işlerini üstlendiği gibi, kentle iş yapmak isteyen tüm firmalar da her şeylerini onun matbaasında bastırmak zorundaydılar. Bir taşocağı satın aldı, kentin mahkeme binası inşaatında kullanılacak tüm mermeri de o sattı. Sonradan kendi verdiği ifadeye göre, 600.000 dolar rüşvet dağıtarak bedeliye meclisini etkilemiş, kendisine daha da büyük güçler verecek yeni bir kent yasasını çıkarmalarını sağlamıştı. Bu ağır siklet sandalye yapımcısıyla çetesinin toplam olarak sağdığı paraların 30 milyonla 200 milyon arasında herhangi bir miktar olabileceği tahmin edilmektedir.

Sonunda basın, skandalleri 1870’ten itibaren yayınlamaya başladı. Tweed, “The New York Times”a sesini kesmesi için beş milyon dolar önerdi. Ayrıca “Harper’s Weekly”nin karikatüristi Thomas Nast’a da küçük düşürücü karikatürler çizmemesi için 500.000 dolar teklif etti. “Durdurun lanet olası resimleri,” diye kükrüyordu Tweed. “Gazetelerin hakkımda yazdıkları bana vızgelir. Seçmenim nasılsa okuma-yazma bilmez. Ama, lanet olsun, resimleri herkes görebilir!”

1873’te Tweed on iki yıl hapis ve 12.750 dolar para cezasına mahkûm oldu. Dost davranışlı bir itiraz mahkemesi bu cezayı bir yıl hapis ve 250 dolara indirdi. Tweed kodeste bir yıl yattıktan sonra, kaybedilen milyonları geri alabilmek için yeniden tutuklandı. Paraları veremediği ya da vermediği için hapiste kaldı, ama kolay günler geçirdi. Her gün öğleden sonra kentin sokaklarında araba gezileri yapıyor, iki muhafız eşliğinde kendi evini ziyaret etmesine de izin veriliyordu. 4 Aralık 1875’te, muhafızlar salonda beklerken Tweed evinin arka kapısından kaçtı. Bir ay sonra İspanya’da yakalandı. Nast’in karikatürlerinden biri sayesinde tanınmıştı.

Tekrar hapse atıldığında, bu sefer Ludlow Sokağındaki sıkı kontrol-lü cezaevine kondu, ama orada bile, fazla kötü muamele görmemenin çaresine baktı. Cezaevine müdürüne ayda 75 dolar ödeyerek, iç içe geçme iki odalı bir yerde kalıyordu. Güzdüzleri ona hizmet eden siyah bir hizmetkârı vardı. Pencere kenarına çiçekli saksılar dizilmişti, köşe-de bir piyano duruyordu, birkaç koltuk vardı, duvarlar de skeç ve litog-raflarla kaplıydı. Tweed'in günlük yürüyüşlerini yaptığı küçük avluya bakan pencerede, dışarıdaki demir parmaklığı saklayan perdeler var-dı.

Ama ortamın tüm rahatlığına rağmen, Tweed'de şeker hastalığı var-dı, kalbinden şikâyetleri de giderek kötüleşiyordu. 1877 sonbaharında, erken saliverilme karşılığında ifade vermeye razı oldu, ama o zamana kadar rüşvet ve yozlaşmışlık olayları bir hayli temizlenmiş olduğundan, kimse ona yüz vermedi. Tweed o kış bir dizi kalp krizi geçirdiyse de, yetkililer onu bırakmadılar.

12 Nisan 1878'de. Tweed'in kızlarından biri sabahleyin normal ziya-rete geldi. Işıklar loş olduğu için, rehincinin ne kadar solgun ve çökmüş olduğunu fark edemedi. Yanından, yine her zamanki gibi, babasına dondurma getirmek üzere çıktı. Öğle sıralarında döndüğünde, 55 yaşın-daki babasının son nefesini verişine yetişti. Dondurmayı elinden atıp ba-basına uzandığı sırada, yaşlı adam öldü.

Cenazesini yalnızca sekiz araba izledi. Ailesi, cenazenin belediye bi-nası önünden geçmesi sırasında bayrağın yarıya indirilmesini talep et-miş, ama belediye bunu reddetmişti.

RUDOLPH VALENTINO

6 Mayıs 1895 - 23 Ağustos 1926

1 913 yılında yoksul bir İtalyan göçmeniyken, 1921 yılında beyazperdede sessiz filmlerin en büyük âşığı haline gelen Rudolph Valentino, klasik Hollywood'un ta kendisiydi. İlk başrolünü "Mahşerin Dört Atlısı" ve "Şeyh" adlı filmlerde oynamış, bu roller onu film sanayiinin başlangıcında en büyük sinema fenomeni haline getirmişti. Belki de sinemaseverlerin ihtiraslarını ne derece kontrol altında tuttuğu ancak 31 yaşındaki ölümünden sonra meydana çıktı. Valentino, "Şeyhin Oğlu" adlı filmi daha yeni bitirmişti. Bir reklam turu için Avrupa'ya gitmeyi planlıyordu. Yola çıkmasından birkaç hafta önce Adolph Zukor'la buluştu, Paramount stüdyolarının güçlü patronundan, basının çok söz ettiği aktör kaptisleri için özür diledi. Zukor, "Baraj taşması gibi," diye karşılık verdi. "Sen gençsin daha. Önünde çok iyi yıllar var."

Ama on gün sonra, 16 Ağustos Pazartesi günü, Valentino birdenbire iki elini midesine bastırıp, New York'un Ambassador Otelindeki süitinde yere yıkılıverdi. Birkaç haftadır karın ağrıları çekiyordu, ama bir gece önceki dayanılmaz ağrılar bile, sabaha kadar süren bir partiye katılmasını engellememişti. Hemen Polyclinic Hastanesi'ne kaldırıldı, doktorlar

onu ameliyathaneye alıp delinen ülserini onardılar, yırtılmış apandisitini aldılar. Ama o zamana kadar iltihap da karın bölgesine yayılmaya başlamıştı. Hastaneye kaldırıldığı duyulur duyulmaz, binanın koridorlarını ve bahçelerini onun hayranlarıyla gazeteciler bastı. Valentino'ya binlerce telgraf, yüzlerce İncil, çiçek ve tespih hediye geldi.

Ameliyattan sonra Valentino bir ayna istedi. "Hastayken nasılım, bir görmek istiyorum," dedi. "Filmlerde hasta rolü gelirse, doğru makyaj yapmasını bileyim" diye. Cumartesi günü Valentino çok daha iyi görünüyordu. Yataktan bir an önce kalkmak için sabırsızlanmaktaydı. Ama öğleden sonra birdenbire ateşi 40'a fırladı, iltihap durdurulamaz hale geldi. O gece Major Bowes radyodaki dinleyicilerinden, beyazperdenin yıldızı için dua etmelerini istedi. Pazartesi sabahı Valentino, ilaçlarla uyuşturulmuş durumda komaya girdi, dört saat sonra, öğle dolaylarında da öldü.

"Valentino sokakta görüldüğü zaman trafik durur," denilirdi. Ölümünde de öyle oldu. 20.000'i aşkın kişi, açık tabutu ziyaret edebilmek için Altmış Yedinci Sokak'la Broadway'in köşesindeki kilisenin çevresindeki yolları tıkadı. Çılgına dönen kalabalık sonunda kilisenin ön çamını patlattı, birbirini tırmaladı, ölü "Şeyh"i görebilmek için Altın Oda'ya ayağının çamuruyla girdi. 100'den fazla kişi yaralandı, ama sonunda 90.000 kişi tabutun önünden geçebildi. Onu gümüş-tunç karışımı, üzeri camla kapalı bir tabuta yatırmışlardı. Başı hafif çevrilmiş, önünden geçenlere profilden bir görünüm sunuyordu.

Valentino'nun ölümünden birkaç gün sonra, Peggy Scott adlı bir kadın Londra'da zehir içerek intihar etti. Etrafı aktörün imzalı fotoğraflarıyla, mektuplarıyla doluydu. Kadın bir not bırakmıştı: "Hiç kimse bilemez, ama onun ölümüyle son cesaret kırıntısı da uçtu gitti." Sonbaharın daha ileriki günlerinde, 20 yaşında ve iki çocuk annesi olan Bayan Angelina Celestina önce tentürdiyot içti, sonra kafasına iki el ateş ederek intihar etti. Ölmedi, ama onu evinde, yerde yatar durumda buldular. Çevresi aktörün fotoğraflarıyla, hakkında yayınlanmış yazılarla doluydu.

Yine aynı sonbahar içinde, Valentino'dan boşanmış olan ikinci karısı Natacha Rambova bir transatlantikle İngiltere'den geldi, Valentino'dan bir medyum kanalıyla ruhsal mesajlar aldığını iddia etti. "The New York Times"ın yazdığına göre, Valentino astral düzlemdeydi ve gerçek bir aktör olmanın özlemini duyuyordu. Rambova ayrıca ölmüş kocasının astral düzlemde, beş yıl daha önce ölen İtalyan tenor Caruso'yla karşılaştığını da söylüyordu. Garip olan, Valentino'dan gelen bu mesajlarda, ni-

şanlısı Pola Negri'nin adının hiç geçmeyişi idi. Rambova öyle diyordu. Bu haberler yayınlandıktan üç gün sonra, Valentino'nun birinci eşi bir beyanat yayınladı, ruhsal mesaj geldiğine pek inanmadığını, çünkü eski eşinin böyle şeylere hiç inanmadığını söyledi.

Bu arada, stüdyo yöneticileri aktörün son filmlerini sinema salonlarına dağıtma telaşındaydılar. Filmler sinemalarda gişe rekorları kırıyordu. Valentino ise trenle New York'tan Los Angeles'a götürülmüştü. Yolda Chicago'da durulmuş, tabut bir kere daha halka gösterilmişti. Onu Hollywood mozolesine yerleştirdiler. Oradaki nöbetçiler yıllar boyunca, ziyarete gelip bayılan kadınları ayıltmak için çeşitli kimyasal tuzlar bulundurdular. Onyıllar boyunca siyahlı bir kadın, aktörün ölümünün her yıldönümünde gelip mezara çiçek koymasıyla dikkatleri çekti, ama bunun da hep aynı kadın olduğu o kadar kesin değildi.

VINCENT VAN GOGH

30 Mart 1853 - 29 Temmuz 1890

Vincent Van Gogh'un kendi usta izlerini sanat dünyasına bırakabilmesi tam on yıl sürmüştü. 1880'den 1890'a kadar. Hollandalı ressam 1.600'den fazla yağlıboya ve karakalem eser bırakmış, üstelik bu çılgın tempoyu, akıl sağlığı nedeniyle çektiği ıstıraplara, giderek bozulan sağlığına rağmen gerçekleştirmişti. Hayata sanat eserleri simsarı olarak atılan, ardından bir süre laik vaizlik yapan, resme ancak 27 yaşında başlayan sanatçı, çok yakın ilişkileri olan erkek kardeşi Theo'ya yazdığı bir mektupta şöyle demektedir: "Ben resme hayatta geç başlamakla kalmadım, üstelik yaşayacak çok fazla yılım da olmayabilir... Bu yüzden de, tek bir şey bellemiş cahiller gibi yaşıyorum; birkaç yıl içinde belli miktarda işi yapıp bitirmek zorundayım."

Aslında ressamın en verimli olduğu yıllar, hayatının en büyük sarsıntılarını yaşadığı yıllar olmuştur. 1888 yılında, Arles'da yaşarken Van Gogh, türlü ağır depresyonlar ve halüsinasyonlar arasında, on beş ay içinde 200 tuval boyamıştır. Ressam Paul Gauguin'le ettiği bir kavga sonucu sağ kulağını kestikten sonra Van Gogh, St. Remy'deki bir akıl hastanesine kapanmış, orada "Yıldızlı Gece"yi ve daha birkaç çok önemli

eserini yaratmıştır. Bugün doktorlar, Van Gogh'un o sıralarda epilepsi ve şizofreni hastalıklarının belirtilerini göstermiş olması gerektiğini düşünmektedirler, ama o sıralarda bu hastalıklarla ilgili tedavi yöntemleri pek yoktu.

Mayıs 1890'da Van Gogh, yeni evlenen erkek kardeşi Theo'ya yakın olabilmek için Paris dışındaki Auvers'e taşınmıştır. Yine akıl sağlığı sorunları çekmeyi sürdürdüğü için, Dr. Paul Gachet'in yanına yerleşmiştir. Bu doktor ayrıca Van Gogh'un sanatına da güçlü bir ilgi duymaktadır. Van Gogh ömrünün son yetmiş gününde yetmiş tablo yaratmıştır, bunu yapmak için çoğu zaman günün tümünü Auvers tarlalarında, kızgın güneşin altında geçirmiştir.

Temmuz ayı sonlarında, Gachet birkaç gün için bir yere gittiğinde, Van Gogh artık gördüğü hayallere dayanamayacağına karar vermiş, 27 Temmuz'da bir revolver bulup tarlalara yönelmiştir. Resim yaptığı yere yakın bir çiftlikte, bir gübre yığınının gerisinde, 37 yaşındaki ressam kendini göğsünden vurmuştur. Sonra sendeleyerek Gachet'in evine dönmeyi başarmış, iki eli böğründe, "Kendimi ıskaladım," diye mırıldanarak durumunu bildirmiştir. Geceyi piposunu içerek geçiren Van Gogh, ertesi gün ateşlenmiş, sayıklama aşamasına girmiştir. Sonunda, 29 Temmuz'da, saat gecenin 01.00'inde ölmüştür. Son sözleri, "Üzünün sınırı yok," olmuştur.

SID VICIOUS

1957 - 2 Şubat 1979

Çoğu insanın ölümü, sürdürdüğü yaşamın tam tersi denilebilecek bir biçimde gerçekleşir. Sid Vicious içinse tek uyumsuzluk, yaşamaya devam etmek olabilirdi. Vahşicesine popüler İngiliz punk rock grubu Sex Pistols'un üyesi olan Bay Vicious, bir müzik eleştirmenine göre, "Bir yandan elektro gitar çalar, bir yandan da kusardı". John Simon Ritchie adıyla Londra'nın East End bölgesinin katı koşullarında dünyaya gelen Vicious, "duyduğu tiksintiyi herkese göstermek için" kustuğunu söylüyordu. Bir merakı da sahnede kendini jilette parçalamak, kan çıkarmak, zaman zaman dikiş atılmasını gerektirecek yaralar açmaktı. Bütün bun-

lar, 1976-1977 yıllarında Sex Pistols ile o ham, tekdüze müziklerini İngiltere'nin asi gençliğinin favorisi durumuna getirmişti. Daha başka numaraları da vardı. A&M Records plak şirketinin ofisini basıp dağıtmak, BBC'nin canlı röportajı sırasında ayıp sözler haykırmak gibi hareketler, kendilerini çengelliğnelerle delip duran grubun iki plak şirketi tarafından boykot edilmesine, İngiltere kentlerinin birçoğuna girmelerinin de yasaklanmasına yol açmıştı.

Sex Pistols grubu bir tek albüm çıkarmıştı. İçinde, "Anarchy in the U. K." ve "God Save the Queen" gibi sevilen parçalar da vardı. Ama Ocak 1978'de birdenbire dağıldılar. Aynı ay Vicious, Los Angeles'tan New York'a giderken uçakta aşırı doz uyuşturucu aldı, sedyeyle indirilmek zorunda kaldı. Kendine geldikten sonra, 20 yaşındaki kız arkadaşı Nancy Spungen'le birlikte New York'taki Chelsea Otel'i'ne yerleşti. Nancy aslında Philadelphia'lı bir go-go dansçısıyken onun menajeri olmuştu. Otele "Bay ve Bayan John Ritchie" olarak kaydoldular.

12 Ekim'de Vicious polise telefon açtı, uyandığında sevgilisini ölmüş bulunduğunu bildirdi. Polis geldiğinde kızı banyodaki lavabonun başında iki büküm asılmış buldular. Karnından tek kere bıçaklanmıştı. Vicious cinayetle suçlandı, ama birkaç gün sonra 50.000 dolar kefalet karşılığında serbest bırakıldı. Oysa uygulanan metadon tedavisinin ortasındaydı. Serbest bırakılmasından birkaç gün sonra, kırk bir ampulün kenarıyla bileklerini kesmeye kalkıştığı için kentin akıl hastanesine kapatıldı. Oradan çıktığında, aralık ayında, rock şarkıcısı Patti Smith'in erkek kardeşine bira şişesiyle saldırdığı için yeniden tutuklandı.

Bu sefer saldırganlıktan tutuklanıp iki ay süreyle hapse atıldı. Uyuşturucudan arındırılma programından geçtikten sonra 1 Şubat 1979'da serbest bırakıldı. O gece, serbest bırakılması onuruna, Greenwich Village'de 22 yaşındaki bir aktrist tarafından verilen bir partiye katıldı. Konuklar sonradan, Vicious'un partide normal ve neşeli görüldüğünü, intihar havasında görünmediğini söylediler. Bira içti, bir doz da eroin aldı, ama gecenin 02.00'sinde konuklar onu yalnız bırakarak ayrılırken durumu iyi görünüyordu. Ertesi gün öğlende, saat 12.30'da Vicious, bulunduğu apartman dairesinde, yerde çıplak ve sırtüstü yatar durumda, yüksek doz eroinden ölmüş bulundu. Yetkililere göre 21 yaşındaki genç adam herhalde kendine her zamanki kadar eroin enjekte etmişti. Ama arındırma programından yeni geçtiği için, vücudu o miktarı kaldırabilecek durumda değildi. Ölümünün kaza olduğuna hükmedildi. Ama şaşırtıcı olmadığına da ayrıca işaret edildi.

RAOUL WALLENBERG

4 Ağustos 1912 - 16 Temmuz 1947 (?)

İkinci Dünya Savaşı sırasındaki soykırımdan 30.000 Macar Yahudisini kurtardığı ileri sürülen Raoul Wallenberg hiç de kahraman olmak üzere doğmuş birine benzemiyordu. İsveçli saygın bir ailenin çocuğu olan Wallenberg, aile bankasında kendisine sunulan göreve karşı direndi, İkinci Dünya Savaşı'nın çoğunu, aylak zengin bir bekârın tipik yaşamıyla geçirdi, sonunda bir ithalat-ihracat şirketinde kendine bir iş buldu. Derken 1944 yılında Almanlar Macaristan'ı işgal etti, ülkenin Yahudilerinden binlercesini ölüm kamplarına yollamaya başladı. Müttefiklerle işbirliği yapan İsveç hükümeti, mümkün olduğu kadar çok Yahudiye kurtarmak üzere Budapeşte'ye birini yollamaya karar verdi. Saygın bir işadamı gerekiyordu onlara. Kariyeri diplomat olan birini yollarlarsa, böyle bir kişi kuşku çekermi. Almancayı çok iyi bilen, ithalat-ihracat işi nedeniyle Nazi topraklarında bir hayli dolaşmış olan Wallenberg seçildi, kendisi de görevi hevesle kabul etti.

Amerikan parasıyla desteklenen Wallenberg, Budapeşte'ye 9 Temmuz 1944'te geldi. Bir ay içinde binlerce İsveç pasaportu ve koruyucu paso yarattı, Naziler de bu belgelere, en azından geçici bir süre için saygı göstermek zorunda kaldılar. Wallenberg defalarca hayatını tehlikeye atıp Nazilere rüşvet verdi, Yahudi soykırımı fikrinin yaratıcısı olan Adolf Eichmann'a şahsen meydan okudu. Nazilerin Ocak 1945'te Sovyet birlikleri tarafından Macaristan'dan çıkarılmasına kadar geçen süre içinde binlerce Yahudi'nin hayatının Wallenberg'in çabaları sayesinde kurtulduğu bir gerçektir.

Wallenberg'in ortadan kaybolması da yine 1945'in Ocak ayına rastlamaktadır. En son 17 Ocak'ta, Sovyet diplomatlarıyla birkaç mil ileride buluşup onlara kent Yahudilerinin durumunu anlatmak üzere Budapeşte'den ayrılırken görülmüştür. Savaşın sonunda uğraşacak pek çok şeyle karşı karşıya bulunan müttefik hükümetlerinin yetkilileri başlangıçta Wallenberg'i bulmak için pek fazla bir çaba göstermemişlerdir. Sonunda sorular seslendirildiğinde, Sovyetler duymamazlıktan gelmiştir. Bu arada, Sovyet desteğindeki yeni Macaristan hükümeti de, ocak ayında, Sovyetler Budapeşte'ye doğru ilerlerken Wallenberg'in Gestapo ajanları tarafından öldürüldüğünü ileri sürmüştür. Hatta Macaristan yetkilileri onun anısına bir konser düzenlemiş, bir sokağa da adını vermişlerdir.

Ama baskılar devam etmiş, sonunda Sovyetler 1947 yılında, Wallenberg'in kendi ellerinde olmadığını söylemişlerdir. Derken 10 yıl sonra, 1957 yılında, Sovyet yetkilileri yeni bir araştırma yaptıklarını, Wallenberg'in "kaldığı hücrede kendiliğinden" bir kalp krizi sonucu, 16 Temmuz 1945 günü öldüğünü saptadıklarını açıklamışlardır ki, bu tarih de, onların Wallenberg'in kendi ellerinde olmadığını bildirmelerinin bir ay sonrasına rastlamaktadır. Sovyetler, Wallenberg'in hileli biçimde tutuklandığını kabullenmiş, olay için özür de dilemişlerdir.

Ama herhalde bu açıklama da bir yalandan ibarettir. Acaba genç İsveçliye aslında ne olmuştur? Wallenberg'le ilgili bilgilerin çoğu, aynı sıralarda Sovyetler elinde tutuklu bulunup da sonradan saliverilenlerden gelmektedir. Onların anlattıklarına göre, Wallenberg 17 Ocak 1945 günü Budapeşte dışında Sovyet yetkililerle buluşmuş, ama Moskova'ya gitme emri verilmiştir. Orada iki yıl boyunca ufacık bir hücreye atılmış, kuru ekmek ve tahıl ezmesiyle beslenmiştir. Sovyetlerin müttefik amaçlarını yürekten savunan 32 yaşındaki bu genci neden tutukladığına gelince, görünüşe göre en iyi tahminler şöyle olabilir: Wallenberg'in faaliyetleri Nazi birlikleriyle pek çok yakın temasları da içerdiği için, yaklaşmakta olan Sovyet birliklerine kuşkulu görünmüş olabilir. Ama onu hücrede tutmayı neden sürdürdükleri konusu hiçbir zaman açıklığa kavuşmuş değildir.

1947 yılında, yani Sovyetlerin Wallenberg'in ölüm yılı olarak belirttikleri yıl içinde, kendisinin Vorkula'ya, Kuzey Kutup paralelinin 70 mil kuzeyindeki bir çalışma kampına gönderildiğini diğer tutuklular anlatmaktadır. Ardından Wallenberg, 1960'ların ortalarına kadar, daha başka çalışma kamplarında da görülmüştür. Genelde sağlıklı olduğu, keyfinin yerinden olduğu söylenmektedir. Ara sıra açlık grevi yaptığı, ama

bunların işe yaramadığı da anlatılmaktadır. Olayı izleyenlerin bazıları, onun 1964 ya da 1965'te, yani tutuklanmasından yirmi yıl sonra, bir Sovyet cezaevinde öldüğüne inanmaktadırlar. Ama o tarihten sonra hâlâ sağ olduğuna dair söylentiler de vardır.

Ne olursa olsun, Wallenberg'in kaderiyle ilgili meraklar bitmiş değildir. 1979 yılında İsveç hükümeti, Wallenberg'in 1975'e kadar hâlâ sağ olduğuna dair kanıtlar belirdiklerini söyleyerek Sovyetlerden olayın araştırılmasını istemiştir. Başkan Carter da olayın üstüne gitmiş, daha sonra İngiliz ve İsrail yetkilileri de Sovyetlere baskı yapmıştır. Ama Sovyetler hiçbir yeni bilgi yayınlamamıştır. 1987'de Budapeşte'de, Wallenberg'in onuruna bir heykel dikilmiş, açılışı gürültüsüz patırtısız yapılmıştır. Daha önce, 1948'de de bir heykel dikilmişti, ama açılıştan bir gün önce Sovyet askerleri onu yerinden almış, atlarla çekerek götürmüşlerdi. Yeni heykel, eski bir Amerikan büyükelçisinin başıydı. Altında Latince bir yazı vardı. Anlamı şöyleydi: "Hava güzelken dostun çoktur. Gökler bulutlandı mı, yalnız kalırsın."

KARL WALLEDA

1905 - 22 Mart 1978

Büyük Wallenda'nın yedi kişilik "İnsan Piramidi" 1962'de Detroit'teki cambaz teli üzerinde çöktükten, ailenin iki üyesinin ve evlat edinilen bir oğlun ölümüne yol açtıktan sonra bile, Karl Wallenda yine de ailenin ip cambazlığından vazgeçmeye hazır olmadığını açıklamıştı. "Korkuya kapılamayız," demişti 57 yaşındaki Wallenda. Bacaklarını ipe dolayıp felaketten kıl payı kurtulmuş, bu sayede kız yeğenlerinden birini de yakalayıp kurtarabilmişti. Wallenda 1972'de Batı Virginia'da bir damadının kendi yanına tırmanmaya çalışırken elektrik çarpmasına uğrayıp ölümünü seyrettiğinde de 67 yaşındaydı. Almanya doğumlu ünlü cambaz ertesi gün şöyle demişti: "Bizim mesleğimiz gösteri mesleği. Gösteri olmazsa sağ kalamayız, oysa sağ kalmak zorundayız."

Görünüşe göre sorun, yaşlı cambazın nasıl öleceği değil, ne zaman öleceğiydi. 1920'lerden beri sirklerin gözbebeği olan Wallenda, yaşlanırken yavaşlayacağı yerde, giderek daha gözü kara gösterilere yöneli-

yordu. Alışılmış sirk çadırlarında değildi onun gösterileri. Houston Astrodome'undaki telde yürüyor, Georgia'daki 1.000 fitlik Tallulah Gorge Boğazı'nın tepesinden geçiyor, Londra'da Thames Nehri'nin bir kıyısından bir kıyısına ip üzerinde geçiyor, üstelik orta yerde duruyor, kafası üzerinde amuda kalkıyordu. Aşağıya file gerilmesini asla kabul etmiyor, o zaman kesinlikle düşeceğini söylüyordu.

22 Mart 1978'de, 73 yaşındaki cambaz, Puerto Rico'nun San Juan kentinde, iki otel arasına onuncu kat hizasından çekilen 250 metre boyundaki çelik kablounun üzerinde yürümekteydi. O sıra Wallenda ile torununun kızı olan 17 yaşındaki Rietta, kentteki sirkte her akşam gösteriye çıktıkları için, oteller arasındaki yürüyüş bunun promosyonuydu. Plaj üzerindeki otellerin birinden diğerine doğru yürümesi sırasında rüzgâr çok hızlanmıştı. Telci ekipten, yol gösterici telleri tutanlara, "Sıkı tutun!" diye seslendi. Onlar da ona, "Otur, Poppy, otur!" diye bağırdılar. Yolun üçte ikisini aldığı sırada, apansız esen bir rüzgâr, Wallenda'nın dengesini kaybetmesine yol açtı. Görenler önce, çömelip teli yakalamak istediğini sandılar. Ama sonra düştü. 100 fiti aşkın düşüş sırasında, denge sırtına sınıksı sarılmıştı. Bir taksinin tepesine sırtüstü düştü, sıçradı, yere çarptı. Hastaneye vardığında, ölmüş olduğu açıklandı.

Onu Sarasota, Florida'ya, yine telde ölen diğer üç Wallenda'nın yanına gömdüler. Bu arada Rietta, sirkteki gösterilerini sürdürdü. Zaten Wallenda da sağ olsa, öyle isterdi. Bir keresinde, "Ölen gitti artık, gösteri devam etmeli," demişti.

GEORGE WASHINGTON

22 Şubat 1732 - 14 Aralık 1799

ABD'nin kurucu "Baba"sının ölümüne hiç kimse suikast demedi, ama günümüz tıbbi standartlarına göre, olayın suikast olduğu kesindi. Devrimden sonra emekli olup köşesine çekilmeyi uman bir insan için hazin bir son. Kendisi başkan olarak bir dönem görev yaptıktan sonra emekli olmakta kararlıydı. Sonunda 1797 yılında Mount Vernon'daki arazisine döndüğünde, orayı mali ve fiziki olarak çok kötü durumda buldu.

Çoktan beri özlemini çektiği emekliliği ancak iki yıl sürebildi, onu da, diğer toprakları satın çiftliğini kurtarma çabalarıyla, eski başkanı ziyarette gelen onca insana iyi ev sahipliği yapabilecek gelir düzeyinden aşağıya kaymamak için uğraşmakla geçirdi. Thomas Jefferson'a, "Yaşlandığımı hissediyorum, sağlığım eskisi gibi değil," demiş olduğu halde, her gün saatlerce ata binip çiftliğini dolaşmak zorunda kalıyordu.

12 Aralık 1799'da Washington yine her zamanki gibi atına bindi, buz gibi rüzgârın üfürdüğü karla karışık yağmur altında yola düştü. 67 yaşındaydı. Boyu bir sekseni aşıyordu. Gençliğinde yüz kilo dolaylardaydı. O sabah saat onda yola çıktı. Öğleden sonra üçte döndüğünde, iliklerine kadar ıslanmış, saçları kar tutmuştu. Ertesi gün anjin başladı, sesi kısıldı. Bu konuda bir şey yapmayı reddetti, suyu akıntısına bırakmayı seçti. Ama geceyarısı uyandığında öyle öksürüyordu ki, doktorun çağırılması şart oldu.

Doktor ertesi sabah geldi, her zamanki tedaviyi uyguladı. Washington'un boğazını, kurutulmuş böceklerden yapılmış bir merhemle sardı. Ayrıca su ve sirke buharıyla inhalasyon yaptırdı, eski başkanı sirkeyle ve çayla gargara yapmaya da zorladı. Ama Washington'un boğazı öyle tıkalıydı ki, bu sıvılar yüzünden neredeyse boğuluyordu. Washington'a ayrıca, müşhil olarak tartar ve kalomel karışımı da verildi. Bunun da bir yararı olacağına inanılıyordu.

Hepsinden kötüsü de Washington'a kan akıtma yönteminin uygulanmış olmasıydı. Bunun dayandığı fikir, kanı kirleten şey her neyse, onun akıp gideceğiydi. Ayın on dördü sabahı iki kere, öğleden sonra da iki kere kan akıtıldı, böylelikle bir kilo kadar kan gitti. Ama vücuttan atılan tek şey, hastanın gücü ve enerjisi oldu. Washington'u tedavi eden üç doktordan hiç değilse bir tanesi kan akıtılmasına karşı çıktı. Diğer doktorlardan biri sonradan şöyle yazmaktaydı: "O, generalin kanatılmasına karşıydı. Sık sık düşünüyorum da, eğer biz de onun önerisine uysaydık ('Güçlü olmaya ihtiyacı var. Kanama gücünü azaltır.') belki de dostumuz sağ kalırdı."

Washington ölmeye razı olmuş gibiydi. Ölümünden söz ederken, "Hepimizin ödemek zorunda olduğumuz borcumuz," diyordu. O akşam doktorlar onu doğrultup yatakta oturtmaya çalıştılar. Washington elini sallayıp onları uzaklaştırdı. "Gidiyorum, bunu hissediyorum," dedi zayıf bir sesle. "Benim için artık uğraşmasanız iyi olur. Bırakın, sessizce gideyim. Uzun süre dayanamam."

Akşam saat 22.00'de eski başkan tüm gücünü toplayıp son sözlerini

fısıldadı. “Ben gidiyorum. Beni efendice gömün, ama ölümümün üzerinden en az iki gün geçmeden tabutu kapatmayın.” Doktora baktı. “Anladınız mı?” Doktor, “Evet efendim,” diye cevap verdi. “İyi,” dedi Washington. Elini doktordan çekip kendi nabzını kontrol etti. Birkaç dakika sonra, yani ilk soğuk alışının ertesi günü öldü.

HORACE WELLS

21 Ocak 1815 - 24 Ocak 1848

Gelecek sefer dişçi koltuğuna oturup arkanıza yaslandığınızda, anestezinin kâşiflerinden biri olan Horace Wells’e şükredin. Kendisi de Hartford, Connecticut’ta başarılı bir diş hekimi olan Wells, 1844 yılında bir azotoksit demonstrasyonu görmüş, bunu cerrahi işlemlerde kullanma fikri oradan aklına gelmişti. Hemen ertesi gün kendisine güldürme gazı uygulattı, ağrıyan bir azıdişini ağrısız olarak ilk çektiren hasta oldu. Wells bundan sonra da yoluna devam etti, pek çok hastasının dişini başarıyla çekti. Ama bir yandan da, anestezinin cerrahi müdahalelerde kullanımını başlatmanın takdirini almak için mücadele veriyordu, çünkü o sıralarda başka doktorlar da benzer gazlarla deneyler yapmaktaydı.

Hevesli diş hekimi gülme gazının en iyi anestetik madde olduğuna inanıyordu, ama rakiplerine karşı, eter ve kloroformla da deneyler yapmaktaydı. Ama esas sorun, ilk keşfinde olduğu gibi, deneylerini kendi üzerinde yapmasıydı. Çok geçmeden, alışkanlık yapan bu gazın tiryakisi oldu. 21 Ocak 1848’de, otuz üçüncü doğum gününü kutlarken, kloroform sarhoşluğu sırasında çevreyi rahatsız ettiği gerekçesiyle New York’taki yeni muayenehanesinin hemen yakınında tutuklandı.

Çok dürüst bir insan olan Wells’in hapisteyken yazdığı bir mektup, daha sonra “The Journal of Commerce”de basıldı. Bu yazıda anlattığına göre, haftanın başında bir arkadaşı ondan küçük bir şişe sülfirikasit istemiş, vermesi için de ikna etmeyi başarmıştı. Daha sonra bu arkadaş gidip ilacı, intikam amacıyla, bir fahişenin üzerine dökmüştü. Wells bu olayda kendisine düşen suç payından öyle rahatsız olmuştu ki, kendine yüksek dozda kloroform uygulamıştı. Kendine geldiğinde, “büyük bir keyif” içindeydi. O durumdayken, kısmen kullanılmış şişeyi kapmış, so-

kağa fırlamış, onu oradan geçmekte olan iki kadının üzerine atmıştı. “Artık başka bir şey yapamam,” diye yazıyordu. “Elim titriyor, tüm bedenim acılar içinde kıvranıyor. Beynim sanki alev almış.”

Hapse atıldığının ikinci gününde Wells’e muayenehanesine gidip birkaç özel eşyasını alması için izin verilmişti. Gitmişken bir usturayla bir şişe kloroform da aldı. Ertesi sabah, 23 Ocak Pazar günü, cezaevinin kilise servisine katıldı, sonra odasına dönüp “Journal of Commerce”e mektubunu yazdı, ayrıca karısına da bir not yazdı: “Rahatsız bir adam haline geldiğimi hissediyorum, yoksa bu işten vazgeçerdim. Hem yaşayıp hem de aklımı başımda tutamam. Bu durumda Tanrı bu günahı affeder. Başka hiçbir şey söyleyemem.”

Ertesi sabah Wells’i hücresinde ölü buldular. Usturasıyla sol oyuğunu kemiğine kadar yarmıştı. Boşalmış kloroform şişesi de yanı başında yatıyordu.

STANFORD WHITE

9 Kasım 1853 - 25 Haziran 1906

Her kuşakta tempoyu tayin eden birileri çıkar. Yüzyılın başında New York’ta da tempo koyucu, Stanford White’tı. Dönemin en ünlü mimarıydı. McKim, Mead ve White firmasının kurucu ortağı, ilk Madison Square Garden’in, Metropolitan Club’ın, Washington Square Park’taki arkin ve nice özel evlerin tasarımcısıydı. Ama daha da önemlisi, toplum onu, ne giydiğini, nereye gittiğini, kimlere dikkat ettiğini görmek için izleyip duruyordu.

1901’de White, en çok Evelyn Nesbit adında 16 yaşında bir kıza dikkat ediyordu. Annesi onu Pittsburgh’tan, yıldız olsun diye getirmişti. White onu tanıdığında kız ressam modeli olarak çalışıyordu, ayrıca Broadway sahnelerindeki “Floradora” adlı oyunda da koroya girmeyi başarmıştı. Genç kız mimarın verdiği partilere gelmeye başladı. Bu partiler Madison Square Garden’in özel sülhlerinde verilirdi, çok rağbetteydi, kız orada pek çok ünlü sanatçıyla, aktörle, politikacıyla tanışma olanağı buluyordu. White’ın metresi oldu, ayrıca 1902’de kendi Broadway gösterisinde yıldız olarak sahneye çıktı.

Nesbit bu arada Harry Kendall Thaw'la da tanışmıştı. Thaw, Pittsburgh'lu bir sanayicinin mirasçısı olan nörotik biriydi. Uluorta çıkardığı hırlara tahammül edilmesinin tek nedeni, 40 milyon dolar mirasa konacağıının beklenmesiydi. Thaw, Nesbit'e White'dan bile çok ilgi gösterdi ve sonunda 1905'te kızı kendisiyle evlenmeye razı etti. White kızı Thaw'la evlenmemesi için ikna etmeye çalıştı, ama evlilik bir kere gerçekleşince, o da dikkatini kolaylıkla başka taraflara çevirdi. Buna karşılık Thaw, karısının eski âşığını bir tutku haline getirmişti. White'dan "Hayvan" diye söz ediyor, karısının onunla hâlâ görüşüp görüşmediğinden emin olmak için hafiyeler tutup kadını izlettiriyordu.

White'la Bayan Thaw'ın ilişkisi sürmediği için görüştükleri yoktu. Bir tek kere, rastlantı sonucu dışçide karşılaştılar. Thaw çileden çıktı, öfkesi White ölünceye kadar dinmedi. Thaw karısına, 25 Haziran 1906'da Madison Square Garden'da başlayacak olan "Mamzelle Champagne" oyununun galasına gideceklerini söyledi. Nesbit kocasının White şaheserlerinden sayılan o binaya gitmesine şaşırıldığı gibi, yazın ortasında neden kocaman bir palto giydiğine de şaşırıyordu. Karı-koca o gece Garden'in yakınındaki Café Martin'de yemek yediler. Aynı restoranın bir başka odasında da White, oğluyla birlikte yemek yiyordu, ama Thaw onları görmedi.

Thaw'la karısı gösteriyi izlemek üzere Garden'in çatı restoranına yö-neldiler, ama Thaw az sonra masadan kalktı, seyirci kalabalığına karıştı. Saat 23.00'ü biraz geçse, sahnede bir şarkıcı, "Bin Kızı Sevebilirim" diye çığlıklar atarken White salona girdi, sahne yakınındaki yerine oturdu. Birkaç dakika sonra, korodaki kızlar eskrim dansını yaparken, Thaw dosdoğru White'a yürüdü, paltosunun koynundan bir pistol çıkardı, üç el ateş etti. Kurşunlardan biri White'ın sol gözüne girerken, diğer ikisi omzunu sıyırdı. 52 yaşındaki mimar öne doğru devrildi, şaheseri olan binada yere serilip öldü.

Dinleyicilerden bazıları başlangıçta ateş etme olayını oyunun bir parçası sandılar. Ama Thaw tabancasını havaya kaldırıp hızlı adımlarla çıkış kapısına yönelirken kadınlardan çığlıklar yükselmeye başladı. Sahne amiri oyunculara seslenip gösteriyi sürdürmelerini istedi. "Siz devam edin! Koro kızlarını çağırın!" diye haykırdı, ama yararı olmadı. Asansöre binmek üzereyken tutuklanan Thaw'un, "Hak etmişti. Kanıtlayabilirim. Hayatımı mahvetti, sonra da kızı terk etti," dediği duyuldu. Bazıları Thaw'ın "Hayatımı" yerine "Karımı" mahvetti dediğini iddia etti. Thaw birkaç blok yürütölüp karakola götürüldü, orada adını "John Smith, öğ-

renci” olarak verdi. White’ı neden vurduğu sorulduğunda, “Söyleyemem,” dedi.

Yüzyılın en sansasyonel duruşmaları 1907 yılında üç hafta sürdü, sonunda jüri kararda takıldı. On iki kişiden yedisi Thaw’ı birinci derece cinayetten suçlu buluyor, beş kişi de deli olduğu için suçsuz buluyordu. Evelyn bir beyan yayınladı, “Kocam, Stanford White’ı öldürmekte haklıydı, yeniden yargılanacak ve beraat edecektir,” dedi. 1908’deki ikinci mahkemede, Thaw’ın deli olduğuna karar verildi. Onu cezaevinden akıl hastanesine götürdüler. 1915’te serbest bırakıldı, ama 1917’de bir erkek çocuğu kaçırmaktan tekrar içeri alındı, orada yedi yıl daha geçirdi. Thaw hayatının geri kalanını ufak tefek sorunlarla yaşadı ve sonunda 1947 yılında Miami’de kalp krizinden öldü.

Bu arada Nesbit ondan boşandı, böylelikle kendi bakımını üstlenen ikinci erkeğı de kaybetmiş oldu. Sahne kariyeri, White’ın öldürölmesi nedeniyle bir süre için canlandıysa da, sonradan Nesbit eroin e kapıldı, bir gecekulübü açıp batırdı. 1955 yılında Nesbit’in hayatını konu alan “Kırmızı Kadife Salıncaktaki Kız” adlı bir film çevirdi, başrolü Joan Collins üstlendi. Nesbit 1966’ya kadar yaşadı, 81 yaşındayken bir huzur evinde kalp krizinden öldü.

OSCAR WILDE

16 Ekim 1854 - 30 Kasım 1900

“Ben dünyanın gözüne, bile isteye, yüzeysel, keyif ehli bir züppe gibi görünüyorum -insanın yüreğini dünyaya açması akıllıca bir şey değildir- ağır başlı görünmek ahmakların birründüğü kılık olduğuna göre, uçarılık, kayıtsızlık ve aldırmazlık kılığındaki çılgınlıklar da bilge kişinin gardırobunu oluşturmaktadır. Bu kadar bayağı bir çağda, hepimizin bir tür maskeye ihtiyacı var.” Oscar Wilde 1894 yılında, yani çalışmalarının tacı sayılan “The Importance of Being Earnest” (Earnest Olmanın Önemi) adlı oyununun Londra’da perde açmasından bir yıl önce, bu satırları yazmıştı. İrlanda doğumlu tiyatro yazarının neşeli, esprili “ön cephesi” gerçekten de ömrünün büyük bölümü boyunca başarılı oldu. Hatta ölümünden sonra bile daha başarılı oldu diyebiliriz, çünkü Wilde

hâlâ, tarihin en sevilen “akşam yemeği konukları” listelerinde hâlâ sık sık boy göstermektedir.

Ama ömrünün son yıllarında Wilde, İngiltere’deki hiçbir evin yemek sofrasında hoş karşılanmazdı. Evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen, yıllardan beri genç bir erkekle ilişkisi vardı. Bu genç erkek, Lord Alfred Douglas’tı. Ona kısaca “Bosie” deniyordu. Ayrıca Wilde’in bir yığın isimsiz erkek fahişeye ve kısa süreli ilişkilerle ilgili şöhreti de vardı. Bu çiftte hayatı, Earnest’in açılışı sonrasına kadar olaysız sürdü, o sırada Wilde’a Bosie’nin eksantrik babası Queensbury Markizi’nden bir karvizit geldi. Üzerinde, “Somdomit numarası yapan Oscar Wilde’a [sic],” diye yazılıydı. Wilde maskesini sürdürebilmek için, Marki aleyhine hakaret davası açma mecburiyetini hissetti. Nisan 1895’te mahkeme başladığında, Wilde verdiği sivri ifadeyle jüriyi büyük ölçüde etkiledi. Ama Marki özel dedektifler tutmuştu. Oradan gelen kanıtlar ortaya dökülmeye başlayınca Wilde davadan birdenbire vazgeçti. Aynı günün daha geç saatlerinde Bosie ile ikisi ahlaksız davranış nedeniyle tutuklandılar. Wilde’in yeni oyunu başarıyla oynamayı sürdürüyordu, ama yazarın adı programlardan silinmişti. Wilde yargılanırken, esprili kibrini yine sürdürdü. İlk jüri bir karara varamadı, ama ikinci jüri onu suçlu buldu, Wilde iki yıl ağır işçiliğe mahkûm edildi. Bu süreyi tek başına bir hücrede geçirdi, orada yetersiz beslendi, tahta bir kerevette uyudu. İş olarak kendisine posta torbalarının dikimi verildi.

Mayıs 1897’de salıverildiğinde Wilde meteliksizdi, daha önce yazmış olduğu manüskriller ya açık artırmayla satılmış, ya da çalınmıştı. Dostları Fransa’ya gidebilmesi için yol parasına yardımcı oldu, sonunda Wilde, Paris’e yerleşti. Cezaevi yaşamıyla ilgili az miktarda yazı yazdı, bu arada “Ballad of Reading Gaol”u da kaleme aldı, sonra akşam yemeği davetlerine gitmeyi sürdürdü. Bir yandan, “Bir daha gerçek anlamda yazı yazacağımı hiç sanmıyorum,” diye itirafta bulundu. “İçimdeki bir şey öldü artık.” Delikanlılarla ilişkilerini eskisine göre daha sıklaştırdı, doktorların uyarılarına rağmen çok büyük miktarlarda absent içmeye başladı. Wilde tüm uyarılara gülüp geçiyordu. Para konusundaki uyarılarla karşılaştığında da, “Gücümün yetemeyeceği biçimde ölüyorum,” diyordu.

Ekim 1900’de ağırlı bir kulak iltihabı başladı. Cezaevindeyken bir sabah kilisede bayılıp kulak zarını patlatmıştı. Bu iltihap da o olayın bir yadigarıydı. Doktorlar onu ameliyat ettiler, ama enfeksiyon yayıldı, ansefalite (beyinde şişme) çevirdi. Oradan oteldeki odasına geri götürüldü, giderek daha ucuz otellerde kalmaya başladı. Parası zar zor yetiyordu.

Efsaneye göre son sözü şöyleydi: “Ya duvar kâğıdı, ya da ben. Birimizden birimiz gitmek zorundayız.” Ama Wilde dünyaya esprili bir sözle veda edemedi. Kasım ayı boyunca sayıklama evresine girdi. Ayın on üçünde, yatağının başucundaki iki yakın dostunun tek işitebildiği, hastanın boğazından çıkan hırıltılardı. Bir hemşire sürekli olarak, ağzının kenarından sızan kanı siliyordu. Yavaş yavaş soluması ve nabızı yavaşladı, Wilde öğleden sonra, saat 14.00 dolaylarında öldü.

VIRGINIA WOOLF

25 Ocak 1882 - 28 Mart 1941

Edebi hayat yaşamış bir tek kişi varsa, o da herhalde Virginia Woolf olmalıdır. İngiliz roman ve deneme yazarı, William Makepeace Thackeray’ın torununun kızı olan Virginia, edebiyat eleştirmeni olan babasının dev kütüphanesinde eğitilmişti. Babasının evi, Robert Louis Stevenson ve Thomas Hardy ve başarılı yazarların sık sık ziyaret ettiği evlerden biriydi. Daha sonraları Virginia’nın kendi evi, “Bloomsbury Grubu”nun merkezi haline geldi. Bu grup, kendi kendini seçmiş birtakım entelektüellerden bir araya gelmişti. Aralarında ekonomist John Maynard Keynes ile düşünür Bertrand Russell’in yanı sıra, romancı E. M. Forster da bulunmaktaydı.

Woolf o zor, gizli anlamlarla dolu romanlarını, bu arada “İnsanın Kendi Odası”, “Jacob’un Odası” ve “Dalgalar”ı, işte böyle bir ortam içinde yazmıştı. Bir dizi sinir krizi geçirmesi de yine böyle zengin bir çevre içinde olmuştu. İlk kriz 1904’te, babasının ölümünden hemen sonra gelmiş, geri kalanların çoğu da genellikle yazarın yeni bir romanı bitirmesini izlemişti. Kimi krizler kısa süreli olurken, kimi bir yıldan fazla sürüyordu. En azından 1913 yılındaki bir intihar girişimi de söz konusuydu.

1940 yılında, uzun yüzlü, ince hatlı bir kadın olan Virginia Woolf, İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte hayatının parça parça oluşuna tanık oldu. Almanlar haziran ayında Paris’i işgal edince, Woolf ile Yahudi ve sosyalist olan kocası, intihar konusunu ciddi biçimde tartıştılar. Belki egzoz dumanıyla intihar söz konusu olur, diye düşünerek garaja fazla miktarda benzin depoladılar. Daha sonra, öldürücü dozda mor-

fin de temin ettiler. Woolf, sonbaharda İngiltere Savaşları başladığında yaşadıkları bir hava baskını, kocasıyla birbirlerine sarılarak nasıl beklediklerini tarif etmektedir. “Bombalar pencereleri sarsıyordu. Düşecek mi, diye sordum. Düşerse, birlikte mahvolacağız. Sanırım hiçbir şey düşünmüyordum -yamyassı. Ruhsal durumum çok yassıydı. Bazıları korkar herhalde.” Daha sonra da, “27 Haziran 1941’in olabileceğini aklım almıyor,” diye yazmıştı.

Woolf’la kocası bombardımanlar yüzünden Londra’daki evlerini terk ettiler. Taşındıkları ev de yıkılınca, bu sefer kent dışındaki hafta sonu evlerine kaçtılar. Woolf, “Bütün güzel şeyleri yok ediyorlar!” diye haykırıyordu. Bombardımanlar arasında son romanını bitirdi. “Between the Acts” (Perde Arasında) adlı bu roman, uygarlığın kaba kuvvete karşı mücadelesini anlatıyordu. Daha önce de nice kere olduğu gibi, Woolf bu romanın ilk taslağını Kasım 1940’ta bitirir bitirmez yine depresyona girdi. “Okuyana kadar, ne kadar kötü olduğunu anlayamamıştım,” diyordu. Ama bu sefer, depresyonu kış boyunca derinleşirken, kendini bu durumdan kurtaracak hiçbir neden bulamıyordu. 28 Mart günü, duru, soğuk bir gündü. Woolf bahçedeki stüdyosuna geçti, kocasıyla kız kardeşine birer mektup yazdı. 11.30 sularında bastonunu alıp Ouse Nehri’ne doğru yürüdü. Bastonu yere koydu, cebine kocaman bir taş soktu, uzun zamandan beri kadın sevgilisi olan yazar Vita Sackville-West’e dediği gibi, “Hiç tarif edemeyeceğim tek tecrübe”yi tatmak üzere nehre girdi. Cesedi ancak üç hafta sonra, 18 Nisan günü bulunabildi.

Woolf kocası Leonard’a yazdığı mektubu, oturma odasına, şömine-nin rafına bırakmıştı. Evlilikleri ihtirassız, ama sevgi dolu olmuştu. “Delirecekmişim gibi hissediyorum,” diyordu yazar bu mektubunda. “Bu korkunç çağda daha fazla yaşamayı sürdüremem. Sesler duyuyorum, işime konsantre olamıyorum. Buna karşı çok mücadele ettim, ama artık edemem. Tüm mutluluğumu sana borçluyum, ama artık senin hayatını mahvetmeye devam edemem.”

İçindekiler

Önsöz	5
Aeschylus	7
Büyük İskender	8
Horatio Alger Jr.	9
Saint Thomas Aquinas	10
John Jacob Astor	11
Hun Hakanı Attila	12
Sir Francis Bacon	14
Florence Ballard	15
P. T. Barnum	17
Jeremy Bentham	18
Thomas Hart Benton	19
Busby Berkeley	20
Ambrose Bierce	21
Senatör Theodore Gilmore Bilbo	23
Harry Black	25
Korsan Karasakal	26
Alfred S. Bloomingdale	28
John Wilkes Booth	30
Margaret Bourke-White	32
Diamond Jim Brady	33
Tycho Brahe	35
Lenny Bruce	35
Chang ve Eng Bunker	37
George Gordon, Lord Byron	39
Caligula	40
Al Capone	42
Büyük Catherine	43
Cicero	45
Claudius	46
Cleopatra	47
Montgomery Clift	48
Christopher Columbus	50
Sam Cooke	51

Hart Crane	52
Crassus	54
Marie Curie	55
Adelle Davis	56
James Dean	57
John Dillinger	58
Bobby Driscoll	60
Windsor Dükü	61
Isadora Duncan	63
William Crapo Durant	64
Amelia Earhart	66
George Eastman	68
II. Kral Edward	69
Kral V. Edward	70
“Mama” Cass Elliot	72
William Faulkner	73
Arşidük Franz Ferdinand	74
W. C. Fields	76
Jim Fisk	77
F. Scott Fitzgerald ve Zelda	79
Jim Fixx	81
Henry Morrison Flagler	82
James Forrestal	83
Stephen Foster	85
Benjamin Franklin	87
Sigmund Freud	88
Clark Gable	90
Yuri Gagarin	91
James Garfield	92
Judy Garland	94
Elbert Henry Gary	96
Kral V. George	97
George Gershwin	98
Euell Gibbons	99
Hermann Georing	100
Tümgeneral Charles “Çinli” Gordon	102
Arshile Gorky	104
Ulysses S. Grant	105
D. W. Griffith	106
M. Robert Guggenheim	108

Alexander Hamilton	109
Dag Hammarskjöld	111
Warren Harding	113
Mata Hari	115
Jean Harlow	116
William Henry Harrison	118
Erroll Lordu Josslyn Hay	119
Ernest Hemingway	121
Jimi Hendrix	123
Vahşi Bill Hickok	124
Jimmy Hoffa	125
Billie Holiday	128
Buddy Holly	129
Harry Houdini	130
Leslie Howard	132
Henry Hudson	133
Korkunç İvan	135
Jesse Woodson James	136
Thomas Jefferson ve John Adams	138
Kral John	139
Casey Jones	141
Janis Joplin	142
Edmund Kean	144
Monaco Prensesi Grace (Kelly)	146
Saint Lawrence	148
Bruce Lee	149
Vivien Leigh	151
Meriwether Lewis	152
Alfred Loewenstein	154
Carole Lombard	156
Huey Long	158
Jean-Baptiste Lully	160
Lynyrd Skynyrd	161
Manolete	162
Jayne Mansfield	164
Jean-Paul Marat	165
Christopher Marlowe	166
Senatör Joseph McCarthy	168
Alessandro De' Medici	169
Glenn Miller	171

Sal Mineo	172
Margaret Mitchell	173
Marilyn Monroe	175
Maria Montez	177
Jim Morrison	178
Wolfgang Amadeus Mozart	179
Audie Murphy	181
Primmie Niven	182
Nostradamus	184
Ramon Novarro	185
Sir Harry Oakes	186
Thomas Paine	188
Charlie Parker	190
Korgeneral George S. Patton	191
Piskopos James Pike	193
Pontius Pilate	195
Büyük Pliny	196
Edgar Allan Poe	197
Jackson Pollock	199
Charles Ponzi	200
Cole Porter	201
Francis Gary Powers	203
Elvis Presley	204
Sir Walter Raleigh	206
Grigory Yefimovich Rasputin	208
George Reeves	210
Zachary Smith Reynolds	210
Arthur Rimbaud	213
Paul Robeson	214
III. John D. Rockefeller	216
Michael Rockefeller	217
Nelson Aldrich Rockefeller	219
J. I. Rodale	221
Paul Rogers	222
Will Rogers	223
John Rolfe	224
Mark Rothko	225
Serge Rubinstein	227
Babe Ruth	229
Charles Schwab	231

Amerikalı Tümgeneral John Sedgwick	232
Percy Bysshe Shelley	233
Bugsy Siegel	234
Sitting Bull (Oturan Boğa)	236
Bessie Smith	237
Pyotr Ilyich Tchaikovsky	239
Dylan Thomas	240
Jim Thompson	242
Jim Thorpe	244
Leo Tolstoy	245
Leon Trotsky	247
William Marcy "Boss" Tweed	249
Rudolph Valentino	251
Vincent Van Gogh	253
Sid Vicious	254
Raoul Wallenberg	256
Karl Wallenda	258
George Washington	259
Horace Wells	261
Stanford White	262
Oscar Wilde	264
Virginia Woolf	266

eskkıtaplarım.com

- Hangi orkestra şefi, yeni operasını çaldırırken batonu kendi ayağına saplayıp öldü?
- Dünyaca ünlü hangi bilimadamı, düşünür ve devlet adamı, bir tavuğun içini karla doldurmaya çalışırken üşüdüğü için öldü?
- 1960'ların ünlü folk şarkıcılarından hangisi, sanıldığı gibi jambonlu sandviç yerken boğazına kaçırarak ölmedi?
- Hangi ünlü İrlandalı yazarın son sözleri, "Ya şu duvar kâğıdı, ya da ben... birimiz dünyadan gitmeliyiz" oldu?

Sigmund Freud, Al Capone, Cleopatra, Jesse James, Virginia Woolf, Marilyn Monroe, Rasputin, Benjamin Franklin ve Ernest Hemingway gibi ünlü ya da kötü ünlü kişilerin bu fani dünyadan gidişlerinin öykülerinin yanı sıra, yaşamlarının şaşırtıcı bilgilerini, çeşitli alıntılarını, hoş anekdotları da bulacaksınız bu kitapta. Tabii ölümlerini çevreleyen ilginç olayları da...

Dünyaya geliş biçimimiz pek sıradan olabilir, ama nasıl ayrıldığımız son derece kişiseldir. İster kendi isteğimizle, ister rastlantı sonucu, ister tasarlayarak gidecek olursak olalım, gideceğimiz kesindir.

Bu benzersiz kitapta Malcolm Forbes, bütün dünyada tanınan iki yüze yakın kişinin inanılmaz "elveda" öykülerini bir araya toplamıştır. Burun kanamasından ölen Hun Hakanı Attila'dan tüm cesaretini sergileyip Titanic'le birlikte batan multimilyarder John Jacob Astor IV'e, ihtilalden sağ çıktıktan sonra nezleye teslim olan George Washington'a kadar nicelelerini kapsayan bu kendine özgü sözlük; aktörlerin, politikacıların, kahramanların, müzisyenlerin, filozofların, süperstarların, yazarların ve unutulmaz kişilerin gerçek "gidiş" öykülerini kurcalamaktadır...

Bu kitapta, "güçlülerin fanilik gerçeğiyle nasıl karşılaştıklarının" yanıtını bulacaksınız: Bazen son derece ironik, bazen şaşırtıcı, isabetli, acayip; bazen de kahkahadan kırıp geçiren gerçekleri okuyacağınız bu benzersiz kaynak, aslında "Nereden gelip nereye gittiğimizin" yanıtını bulmanıza da yardım edecek...

AKSOY
YAYINCILIK

PAPİRÜS

eskikıtaplarım.com

ISBN: 975-312-288-8

9 789753 128889